

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Θ Ε Μ Α:

«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΙΞΗΣ
ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»
«ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ Ε.Κ. ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟΥ»

ΕΧΝΤΙΜΠ ΜΑΤΖΕΝΤ

Διδακτορική Διατριβή

Αθήνα 2000

- όποιος κυβερνά την καρδιά της Γης, εξουσιάζει την παγκόσμια νήσο (Ευκρασία).
- όποιος εξουσιάζει την παγκόσμια νήσο, κυβερνά ολόκληρο τον κόσμο.⁹

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με την πολιτική γεωγραφία δεν αποδίδουν την ίδια σημασία σε όλους του γεωγραφικούς παράγοντες σε ό,τι αφορά την επιρροή στην πολιτική. Εξάλλου οι ίδιοι δεν συμφωνούν απόλυτα για την αναπόφευκτη σχέση μεταξύ της γεωγραφίας και της πολιτικής. Επίσης, οι γεωπολιτικές θεωρίες έχουν γίνει αντικείμενο σκληρής κριτικής από πολλούς ερευνητές και συγγραφείς οι οποίοι επιμένουν στη σχετική μόνο σημασία του γεωγραφικού παράγοντα υπό την επίρεια του τόπου και του χρόνου.

Ο Karl Reder θεωρεί αυταπάτη τον ισχυρισμό ότι η γεωγραφία είναι η βάση της κρατικής δύναμης ή ότι η γεωγραφία προσδιορίζει την κρατική εξωτερική πολιτική. Ο Reder πιστεύει ότι η σημασία της γεωγραφίας είναι σχετική.¹⁰ Επίσης, ο Harold-Margaret-Sprout «θεωρούν λαθεμένη την άποψη ότι το περιβάλλον αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της πολιτικής, πιστεύουν όμως ότι έχει κρίσιμη σημασία».¹¹

Πολλοί άλλοι συγγραφείς ισχυρίζονται ότι η τεχνολογική και επιστημονική πρόοδος έχει καταστήσει ξεπερασμένες τις θεωρίες των Hansholfer - Mahan - MacKinder. Ο Leopold Amery διατύπωσε την άποψη ότι "τόσο η θάλασσα όσο και οι σιδηρόδρομοι πρόκειται στο άμεσο μέλλον να συμπληρωθούν από τον αέρα ως μέσο κίνησης, και όταν θα έχει γίνει αυτό, μεγάλο μέρος αυτής της γεωγραφικής κατανομής θα έχει χάσει την σπουδαιότητά του.»¹²

Η τοποθεσία:

- Η γεωγραφική θέση θεωρείται από τους κυριότερους φυσικούς παράγοντες που χαρακτηρίζουν ένα κράτος και που επιδρούν στην εξωτερική πολιτική του. Η θέση ενός κράτους μέσα στις γεωγραφικές του συντεταγμένες, π.χ. την ξηρά, τη θάλασσα,

⁹ Βλ. Ορέστης Βιδάλης, στο ίδιο σ. 19-25

¹⁰ Βλ. Roy C. Mcridis, στο ίδιο σ. 179

¹¹ James E Dougherty, Robert Pfaltzgraff στο ίδιο σ. 103

¹² Βλ. ο.π. σ. 104

το γειτονικό κράτος, είναι στοιχεία που διαμορφώνουν και καθοδηγούν την πολιτική του.

Η θέση ενός κράτους σε σχέση με την ξηρά και τη θάλασσα επηρεάζει άμεσα την ιστορική εξέλιξή του. Αν λόγου χάρη ένα κράτος διαθέτει μεγάλες ακτές, τότε διαθέτει ένα σοβαρό πλεονέκτημα καθ' ότι οι ακτές θεωρούνται φυσικοί έξοδοι για τη συγκοινωνία και το εμπόριο.

Η σημασία της γεωγραφικής θέσης φαίνεται ξεκάθαρα στην περίπτωση της Βρετανίας, η οποία λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της κατάφερε σε όλες της ιστορικές περιόδους να διαθέτει ένα ισχυρό στόλο και να είναι η κυρίαρχη των θαλασσών, αφού έλεγχε όλες τις σημαντικές θαλάσσιες γραμμές, και κατάφερε να αποκρούσει όλες τις απόπειρες εισβολής που κατά καιρούς έγιναν εναντίον της (Ναπολέον, Χίτλερ κλπ.)¹³ Αντίθετα, οι χώρες που δεν διαθέτουν έξοδο στην θάλασσα και που ονομάζονται μεσόγειες, όπως η Ελβετία, η Αυστρία, η Βολιβία, το Αφγανιστάν, το Τσάντ, κλπ., αντιμετωπίζουν μεγάλα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα λόγω του υψηλού κόστους διακίνησης του εμπορίου και της εξάρτησής τους από τις παραθαλάσσιες χώρες.

Η γεωγραφική θέση παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αμυντικής και στρατιωτικής πολιτικής των κρατών. Οι παραθαλάσσιες χώρες συνήθως δίνουν έμφαση στη δημιουργία ισχυρής ναυτικής δύναμης και ακολουθούν αμυντική στρατηγική. Από την άλλη οι ηπειρωτικές χώρες βασίζονται στο στρατό ξηράς και ακολουθούν είτε μία επιθετική στρατηγική ή θα κερδίσει την προστασία ενός πιο ισχυρού και κινητικού κράτους-έθνους.¹⁴

Η γεωγραφική θέση σε σχέση με τα γειτονικά κράτη επηρεάζει και αυτή την κρατική πολιτική. Οι μικρές χώρες που συνορεύουν με μεγάλες χώρες αντιμετωπίζουν έντονες πιέσεις και αναγκάζονται είτε να υποκύπτουν στα συμφέροντα του γειτονικού μεγάλου κράτους είτε να ζητούν προστασία από ένα άλλο μεγάλο κράτος για να μην πέσουν θύματα στον επεκτατισμό του γειτονικού μεγάλου κράτους. Η περίπτωση της Πολωνίας είναι ένα κλασικό παράδειγμα, ευρισκόμενη

¹³ Βλ. Roy C. Macridis, Στο ίδιο σ. 465

¹⁴ Βλ. Th. A. Coulombis-J. H. Wolfe, στο ίδιο σ. 176-177

ανάμεσα στη Ρωσία, την Πρωσία και την Αυστρία, η Πολωνία διαμελίστηκε πολλές φορές.

Η έκταση:

Η έκταση επηρεάζει την πολιτική συμπεριφορά ενός κράτους. Όταν ένα κράτος είναι μεγάλο σε έκταση, που συνήθως είναι μεγάλο και σε πληθυσμό και οικονομία, απολαμβάνει μία ιδιαίτερη θέση στη διεθνή σκηνή. Η μεγάλη έκταση παίζει σπουδαίο ρόλο σε καιρό πολέμου και χρησιμεύει σ' αυτό που οι στρατιωτικοί αποκαλούν "άμυνα σε βάθος" (Defense in depth). Αντίθετα, οι μικρές σε έκταση χώρες καταρρέουν αμέσως. Ο στρατός της Ολλανδίας παραδόθηκε μετά από τέσσερις μόλις μέρες, ενώ οι Ρώσοι κατάφεραν χάρη στην τεράστια έκταση των εδαφών τους να εφαρμόσουν ένα στρατιωτικό ελιγμό ο οποίος τους βοήθησε να αντέξουν στην επέλαση των γερμανικών δυνάμεων και τελικά να νικήσουν σ' ένα πόλεμο φθοράς, όπως είχαν νικήσει και το στρατό του Ναπολέοντα το 1812.¹⁵

Όμως η μεγάλη έκταση ενός κράτους έχει και τα μειονεκτήματά της, ιδιαίτερα αν αυτή συνδυάζεται με ανάλογη έλλειψη πληθυσμιακής και οικονομικής δύναμης. Η μεγάλη έκταση στην προκειμένη περίπτωση σημαίνει και μακρύτερα σύνορα που απαιτούν προστασία και ίσως περιορίζει την αποτελεσματικότητα της κεντρικής κυβέρνησης στον έλεγχο της χώρας, με αποτέλεσμα να ενθαρρύνονται τα αποσχιστικά ρεύματα και οι επεκτατικές βλέψεις των γειτονικών κρατών.¹⁶

¹⁵ Βλ. Μωχάμεντ Σαούντι, στο ίδιο σ. 27-28

¹⁶ Βλ. Γιουσφι Αλ Τζόχαρη; Η πολιτική γεωγραφία, Αλεξάνδρια 1993 σ. 128

2.2. Ο ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

Η σημασία και η επιρροή του δημογραφικού παράγοντα στη διαμόρφωση της σκέψης και της πολιτικής συμπεριφοράς είναι γνωστή από την αρχαιότητα.

Στο παρελθόν επικρατούσε η άποψη πως οι χώρες που πάσχουν από υπερπληθυσμό έχουν πιο επιθετική συμπεριφορά, οι κοινωνικές εντάσεις είναι βίαιες και οι επαναστάσεις και οι πόλεμοι πιο συχνοί.

Αντίθετα, στις χώρες που δεν πάσχουν από υπερπληθυσμό οι ανταγωνισμοί εξομαλύνονται, οι κυβερνώντες είναι λιγότερο αμφισβητούμενοι και η ειρήνη περισσότερο εξασφαλισμένη.

Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης θεωρούσαν ότι η υπερβολική αύξηση του πληθυσμού προκαλεί πολιτικές ανωμαλίες.¹

Επίσης, πολλοί συγγραφείς της αναγεννήσεως εξηγούσαν τις ανωμαλίες της εποχής με την αύξηση του πληθυσμού.

Ο Γερμανός φιλόλογος και θεολόγος Ulrich von Hutten έγραψε πως: "ο πόλεμος είναι αναγκαίος για να εκπατρίζεται η νεολαία και αν μειώνεται ο πληθυσμός"².

Η ιδέα ότι η υπερβολική αύξηση του πληθυσμού δημιουργεί τις πολιτικές ανωμαλίες και τους πολέμους επηρέασε τις σκέψεις του Βρετανού φιλόσοφου Tomas Malthus που δημοσίευσε το 1878 το περίφημο άρθρο του που αφορά τον πληθυσμό. Ο Malthus συγκέντρωσε όλες τις λεπτομερειακές πληροφορίες και στατιστικές που υπήρχαν εκείνη την εποχή και αφού τις ανέλυσε έφτασε στο εξής συμπέρασμα: "Ο πληθυσμός τείνει από τη φύση του να αυξάνεται κατά γεωμετρική πρόοδο, ενώ τα αγαθά τείνουν να αυξάνονται από την φύση τους κατά αριθμητική πρόοδο"

Η απόσταση μεταξύ τους έχει την τάση όλο να μεγαλώνει, γιατί ο πληθυσμός αυξάνεται ακολουθώντας τον ρυθμό: 2, 4, 8, 16, 32, 64 κλπ. ενώ τα αγαθά αυξάνονται

¹ Βλ. Maurice Duverger : Εισαγωγή στην πολιτική, μεταφ. Στάθη Οικονόμου. εκδ., Παλαζήση (Αθήνα 1971) σ. 35

² οπ.π. σ. 36

με ρυθμό 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 κλπ. Η ανθρωπότητα φαίνεται να είναι έτσι καταδικασμένη στην πείνα, που δημιουργεί πολύ σοβαρές διαμάχες.³

Το εν λόγω άρθρο ε γνώρισε μεγάλο ενδιαφέρον εκείνη την εποχή, και συνεχίζει να διδάσκεται μέχρι τις μέρες μας.

Είναι αλήθεια πως οι προβλέψεις του Malthus δεν πραγματοποιήθηκαν, αλλά οι σκέψεις του έχουν μέχρι σήμερα τους υποστηρικτές και τους αντιπάλους τους, ιδιαίτερα στις Η.Π.Α.⁴

Οι αντίπαλοι του Malthus ισχυρίζονται ότι η επιστημονική πρόοδος απέδειξε πως υπάρχει δυνατότητα να ξεπεράσει το εθνικό φαινόμενο ανάμεσα στην υπερβολική αύξηση του πληθυσμού και την αύξηση της παραγωγής αγαθών, ειδικά αν λάβουμε υπόψη ότι ο σκοπός του δυτικού πολιτισμού δεν είναι η παραγωγή ανάλογα με τις απαραίτητες ποσότητες, αλλά ανάλογα με τις ποσότητες που μπορούν να πωληθούν με τις ανώτατες τιμές.⁵

Έπειτα, υπάρχουν πολλοί δρόμοι που μπορούν να ακολουθήσουν οι κυβερνήσεις προκειμένου να ξεπεράσουν το πρόβλημα της υπερβολικής αύξησης του πληθυσμού, όπως ο δρόμος της πολιτισμικής και επιστημονικής ανάπτυξης της σωστής πληθυσμιακής πολιτικής καθώς και της ενίσχυσης του πνεύματος της διεθνούς συνεργασίας.⁶

Ενώ οι υποστηρικτές του Malthus υποστηρίζουν την αξιοπιστία των ισχυρισμών του, ότι ο αριθμός του πληθυσμού αυξάνεται σήμερα με γρήγορο ρυθμό που ξεπερνά το ρυθμό αύξησης της παραγωγής αγαθών. Άλλοι κάλεσαν τα κράτη που υποφέρουν από χαμηλό ρυθμό αύξησης του πληθυσμού να χαράξουν αμυντικές πολιτικές ενάντια στα κράτη που χαρακτηρίζονται από υψηλό ρυθμό αύξησης του πληθυσμού και θεώρησαν το φαινόμενο αυτό ως κύρια αιτία δημιουργίας ανωμαλιών στις διεθνείς σχέσεις.

Επίσης μερικοί Αμερικανοί συγγραφείς προειδοποίησαν τις κυβερνήσεις τους για τους κινδύνους της υπερβολικής αύξησης του πληθυσμού στην περιοχική τη δική

³ Βλ. James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff; στο ίδιο σ. 82

⁴ Βλ. Φάουζι Σαχάουνε: Αρχές της Δημογραφικής επιστήμης: Αμμάν 1982. σ. 13

⁵ Βλ. J. Boyd-Orr; The white man's dilemma. Food and the future, London 1953. σ. 80

⁶ Βλ.. Q Wright; the study of international relations, New York: Appelton-Century Crofts, 1955 σ. 364

τους (pacífic) και της Άπω Ανατολής και ισχυρίστηκαν ότι ο κίνδυνος αυτός απειλεί άμεσα τις Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής και το δυτικό πολιτισμό γενικώς.⁷

Στη σημερινή πραγματικότητα ο δημογραφικός παράγοντας θεωρείται από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική ισχύ του κράτους διότι ο δημογραφικός παράγοντας από πλευράς μεγέθους και από πλευράς σύνθεσης και κατανομής θεωρείται βασικός στο να κατευθύνει την εξωτερική πολιτική και να ορίζει τους στόχους της και τη δυνατότητα της υλοποίησης των στόχων αυτών απέναντι στις άλλες χώρες.

Ο δημογραφικός παράγοντας εξασφαλίζει στο κράτος την απαραίτητη ανθρώπινη βάση για την οικονομική ανάπτυξη και την οικοδόμηση της στρατιωτικής ισχύος ιδιαίτερα όταν το πληθυσμιακό μέγεθος συμβαδίζει με τους υπάρχοντες φυσικούς πόρους και την τεχνολογική ικανότητα για τη μεγαλύτερη εκμετάλλευση του πληθυσμιακού μεγέθους.

Το πληθυσμιακό μέγεθος από μόνο του δεν σημαίνει πολλά για την εξωτερική πολιτική του κράτους αν δεν συνδέεται ταυτόχρονα και με άλλους παράγοντες. Γι' αυτό οι κοινωνιολόγοι μιλούν για το "ιδανικό μέγεθος" του πληθυσμού που εξασφαλίζει ότι υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στον πληθυσμό και τους υπάρχοντες φυσικούς πόρους καθώς και τη δυνατότητα του κράτους να ικανοποιεί τις ανάγκες.

Η υπερβολική μείωση του πληθυσμού και η υπερβολική αύξησή του, δημιουργούν πολλά προβλήματα στο κράτος, διότι σ' ένα κράτος που το μέγεθος του πληθυσμού του είναι ελλιπές αδυνατεί να προχωρήσει στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης χωρίς τη βοήθεια του ξένου εργατικού δυναμικού, γεγονός που ίσως δημιουργήσει προβλήματα στην εξωτερική πολιτική του κράτους.

Για παράδειγμα, στη Σαουδική Αραβία, στο Κουβέιτ, στο Κατάρ και στο Μπαχρέιν ο αριθμός των ξένων εργατών ξεπέρασε το μέγεθος του ντόπιου εργατικού δυναμικού σε βαθμό που άρχισε να απειλεί την εθνική σύνθεση του πληθυσμού, συν το ότι η εισαγωγή του ξένου εργατικού δυναμικού μπορεί να δημιουργήσει αρκετές πιέσεις στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής του κράτους.⁸

Απ' την άλλη πλευρά όμως, η πληθυσμιακή έκρηξη δημιουργεί με τη σειρά της ένα αβάσταχτο βάρος στο κράτος, διότι εμποδίζει την πορεία της οικονομικής

⁷ Βλ. W. Thompson, *Population and Peace in the pacific*, Chicago 1946, σ.122-137

⁸ Βλ. Χασάν Αλ Σαάτι: *Δημογραφικές μελέτες*, (Κάιρο 1974), σ. 83-91

ανάπτυξης και αναγκάζει το κράτος να στηριχτεί στην εξωτερική χρηματοδότηση με αποτέλεσμα να υποχρεώνεται σε διεθνείς δεσμεύσεις, που θα επηρεάσουν την εξωτερική του πολιτική ή μπορεί να την ωθήσει να ακολουθήσει επεκτατική πολιτική απέναντι στις γειτονικές χώρες.

Παράλληλα με το μέγεθος του πληθυσμού σε ένα κράτος υπάρχει και το πρόβλημα της κατανομής του πληθυσμού εντός του ίδιου του κράτους. Η συγκέντρωση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα εις βάρος της υπαίθρου έχει φανερές και πολλαπλές επιπτώσεις στην εξωτερική πολιτική του κράτους. Από τη μία πλευρά, η σύνθεση της κοινωνικής βάσης του κράτους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το πολιτικό σύστημα και απ' την άλλη, παρατηρούμε ότι η πολιτική πίεση που ασκούν οι εργάτες, οι οποίοι είναι συγκεντρωμένοι στα αστικά κέντρα, ξεπερνά κατά πολύ την πολιτική πίεση που ακούν οι αγρότες οι οποίοι είναι σκορπισμένοι στην ύπαιθρο.⁹

Υπάρχει επίσης το θέμα της κατανομής του πληθυσμού από πλευράς εθνικής ή θρησκευτικών μειονοτήτων μπορεί να επηρεάζει άμεσα την εξωτερική πολιτική του κράτους.

Για παράδειγμα, η ύπαρξη Κούρδων στο Ιράκ, στην Τουρκία, στο Ιράν, όπως επίσης των Γάλλων στον Καναδά και των Μουσουλμάνων στις Φιλιππίνες επηρεάζει την εξωτερική πολιτική αυτών των κρατών διότι οι μειονότητες συνήθως έχουν συμφέροντα και διασυνδέσεις που διαφέρουν απ' εκείνες της πλειοψηφίας. Επίσης, ενδεχομένως οι μειονότητες να ασκούν πίεση στο κράτος προκειμένου να λάβει υπ' όψιν του τα συμφέροντά τους και ίσως να φτάνουν στο σημείο να καλέσουν ξένες δυνάμεις για την υπεράσπισή τους.¹⁰

Ακόμα η κατανομή του πληθυσμού κατά ηλικία και φύλο επηρεάζει την εξωτερική πολιτική διότι έχει επιπτώσεις στην κοινωνική σύνθεση και τη φύση των υπηρεσιών που χρειάζονται. Ένα αξιοσημείωτο φαινόμενο στις βιομηχανικές χώρες είναι η μεγάλη αναλογία των ηλικιωμένων σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικίες.

⁹ Βλ. Σαμάν Μοτρούς Φαραλαα; Οι πολιτικές διεθνείς σχέσεις στον εικοστό αιώνα. Τόμος Α. (Κάιρο 1974), σ. 25

¹⁰ Βλ. Αλέξανδρο Σ. Κούτσης; Μέση ανατολή: διεθνείς σχέσεις και πολιτική ανάπτυξη. Τόμος Α. εκδ. Παπαζήση, (Αθήνα 1992), σ. 335-336 και σ. 423

Επιπλέον, ο παραγωγικός ρόλος του πληθυσμού διαφέρει ανάλογα με την ηλικιακή κατανομή τους και συγκεκριμένα ανάλογα με την αναλογία της κατηγορίας του πληθυσμού που θεωρείται οικονομικά δραστήρια.

Σε μερικές ανεπτυγμένες χώρες, η αναλογία της κατηγορίας αυτής φτάνει στο 60% του συνόλου του πληθυσμού, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες η ίδια αναλογία δεν ξεπερνά το 35% και φυσικά οι υπόλοιπες κατηγορίες του πληθυσμού αποτελούν βάρος για την εθνική οικονομία του κράτους.

Κατά τον (Q. Wright) ο ανθρώπινος παράγοντας επηρεάζει την διεθνή πολιτική πολύπλευρα:

1. Η αύξηση του πληθυσμού στο κόσμο οδήγησε στη συνεργασία και την επικοινωνία ανάμεσα στους διάφορους λαούς και πολιτισμούς αλλά ταυτόχρονα αύξησε το ρυθμό των εντάσεων και διαμαχών.
2. Οι λαοί δεν πιστεύουν πια πως η αύξηση του πληθυσμού οδηγεί στην επεκτατική πολιτική και σε πολέμους και ότι υπάρχουν οικονομικές και πολιτικές επιλογές που είναι ικανές να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά την αύξηση του πληθυσμού.
3. Η αύξηση του πληθυσμού σε περιφερειακές περιοχές δημιουργεί διαμάχες όταν υπάρχουν φραγμοί που εμποδίζουν την εμπορική ανταλλαγή και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών της περιοχής.
4. Ο πληθυσμός θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της στρατιωτικής ισχύος. Γι' αυτό, η αύξηση του πληθυσμού χαλάει την ισορροπία ανάμεσα στις χώρες που έχουν ιστορικές διαμάχες, επομένως μπορεί να οδηγήσει στον πόλεμο.
5. Στην περίπτωση που οι άλλοι παράγοντες παρουσιάζουν σταθερότητα τότε οι χώρες που χαρακτηρίζονται από υπερβολική αύξηση του πληθυσμού θα αναγκάζονται να προβαίνουν σε επεκτατικούς πολέμους, ενώ τα κράτη που υποφέρουν από μείωση του πληθυσμού θα χρησιμοποιήσουν τον πόλεμο για επικράτηση ενός συστήματος ισορροπίας δυνάμεων.¹¹

¹¹ Βλ. Q Wright: στο ίδιο. σ. 364-365

2.3. ΟΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Οι απόψεις των ερευνητών δίστανται σχετικά με το πόσο αποβαίνει καθοριστικός ο ρόλος του φυσικού πλούτου στην πολιτική συμπεριφορά. Μερικοί υποστήριξαν ότι ο πλούτος μετατρέπεται ως πηγή δυνάμεως και επομένως ως μέσω κοινωνικής και πολιτικής ανάπτυξης.

Μία άλλη ομάδα δηλώνει ότι ελαττώνει την ενεργητικότητα, υποδαυλίζει το δημιουργικό πνεύμα και συντελεί έτσι στη στασιμότητα και στην παρακμή.

Οι κλασικοί συγγραφείς συνέκλιναν προς τη δεύτερη άποψη. Για τον Montesquieu π.χ. η ευφορία της γης και η ευημερία οδηγούν στην υποδούλωση. Αντίθετα η έλλειψη φυσικών πόρων συντελεί στην ελευθερία των πολιτών και την πολιτική του ανεξαρτησία.

Οι σύγχρονες απόψεις για τον συσχετισμό στην ανάπτυξη ανάμεσα στη δημοκρατία και την ευημερία είναι αντίθετες σ' αυτές τις τάσεις. Διαπιστώνουν ότι στην ανέχεια υπάρχει ένας παράγοντας που επιδεινώνει τους πολιτικούς ανταγωνισμούς και δυσκολεύει τη λειτουργία των δημοκρατιών. Αντίθετα η ευημερία συντελεί στην εξισορρόπηση των πολιτικών αντιθέσεων και ευνοεί την ελευθερία.¹

Χωρίς αμφιβολία, η εξασφάλιση του φυσικού πλούτου, όπως χάλυβας, σίδηρος, χρυσός, άργυρος, κλπ., μαζί με την τεχνολογική ικανότητα στην εκμετάλλευσή τους, δίνει την δυνατότητα στο κράτος να οικοδομήσει την ισχυρή οικονομική του βάση που θα την χρησιμοποιήσει για ειρηνικούς και στρατιωτικούς σκοπούς.

Είναι δύσκολο για ένα κράτος που έχει περιορισμένους φυσικούς πόρους να μπορέσει να οικοδομήσει την οικονομική του βάση και τη στρατιωτική του δύναμη και να τις αναπτύξει, διότι θα είναι αναγκασμένο να στηριχτεί στις εισαγωγές των πρώτων υλών από το εξωτερικό, γεγονός που δημιουργεί ασφυκτικές συνέπειες για την εξωτερική πολιτική.

¹ Βλ. Maurice Duverger, στο ίδιο σ. 46-47

Ενώ το κράτος που χαρακτηρίζεται από επάρκεια στις πρώτες ύλες, δεν υποφέρει από εξωτερικές δεσμεύσεις, αντίθετα προσπαθεί να στηριχτεί στην αυτάρκεια των πόρων του.

Η πρώην Σοβιετική Ένωση για παράδειγμα κατέβαλε υπεράνθρωπες προσπάθειες να στηριχτεί στην ενέργεια που παράγει τοπικά, προκειμένου να αποφεύγει τις κρίσεις που ξεσπάνε στη διεθνή πολιτική μ' όλες τις αρνητικές επιπτώσεις λόγω του ανταγωνισμού για τον έλεγχο της ενέργειας.

Πρέπει να σημειωθεί ακόμα ότι οι μεγάλες δυνάμεις έχουν χρησιμοποιήσει αρκετές φορές, την έλλειψη της πρώτης ύλης σαν πρόσχημα προκειμένου να ακολουθήσουν το δρόμο της επεκτατικής πολιτικής με σκοπό τον έλεγχο της πρώτης ύλης. Η Ιαπωνία π.χ. προσπάθησε στην περίοδο ανάμεσα στους δύο παγκοσμίους πολέμους να υποτάξει την Κορέα και τη Μαντζουρία στην επιρροή της με πρόσχημα της πρώτες ύλες.

Οι εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών επέφεραν σημαντικές αλλαγές στο ρόλο μερικών κρατών στις διεθνείς σχέσεις. Παρ' όλο που τα συστατικά των δυνάμεών τους παρέμεναν σταθερά, με εξαίρεση των πρώτων υλών και ειδικά των πηγών ενέργειας, όπου αναβαθμίστηκε ο ρόλος των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών στη διεθνή πολιτική, άρχισαν να ασκούν την επιρροή τους και τις πιέσεις τους με άμεσο ή έμμεσο τρόπο στις μεγάλες δυνάμεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το εμπόργκο πετρελαίου που υπέβαλαν οι αραβικές χώρες στον πόλεμο του 1973 εις βάρος των ΗΠΑ και των Δυτικών χωρών, προκειμένου να αποχωρήσει το Ισραήλ από τα κατεχόμενα αραβικά εδάφη.²

Όταν ο Αμερικανός Adon L. Drek. ανακάλυψε το πετρέλαιο το 1859 δεν ήταν παρά μία απλή πηγή ενέργειας όπως οι άλλες, γρήγορα όμως έγινε στόχος όλων των μεγάλων δυνάμεων και στρατηγικό όπλο πίεσης και μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Ο Κλεμενσό, ο οποίος είχε παρατηρήσει τη σημασία του πετρελαίου είχε

² Βλ. Βαγγέλης Κουφουδάκης, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Κωνσταντίνος Β. Σβηρέλης; Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον περσικό κόλπο, εκδ. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, (Αθήνα 1989) σ.105.107.

πει ότι "μία σταγόνα πετρέλαιο ισοδυναμεί με μία σταγόνα αίματος από το αίμα των στρατιωτών μας."³

Ενώ ο Αμερικανός πρόεδρος "Ρούζβέλτ" είχε ζητήσει με μία επιστολή, που την έστειλε στο Βρετανό πρωθυπουργό "Τσώρτσιλ", την ανακατανομή του παγκοσμίου πλούτου και ειδικά του πετρελαίου της Μέσης Ανατολής με τρόπο πιο ισορροπημένο.⁴

Πρέπει να σημειωθεί ακόμα ότι όλες οι πρώτες ύλες δεν έχουν την ίδια σημασία στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής σε όλες τις εποχές. Έτσι, το ακατέργαστο σίδηρο, ο άνθρακας, ο χρυσός και πολλά άλλα μέταλλα είχαν παίξει σημαντικό ρόλο στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, ρόλος που υποχώρησε με την ανακάλυψη άλλων πηγών σε πολλές περιοχές του κόσμου. Η Καισαρική Γερμανία είχε προσπαθήσει να προσαρτήσσει τις περιοχές (Λωρρένη, Αλσατία) από τη Γαλλία λόγω του άνθρακα και του σιδήρου που χαρακτήριζαν τις εν λόγω περιοχές.

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο το πετρέλαιο κυριάρχησε στις διεθνείς σχέσεις και η επίδρασή του αυξανόταν συνεχώς στο επίπεδο της περιφερειακής και διεθνούς πολιτικής, ειδικά αν λάβουμε υπόψη ότι όλες οι προσπάθειες για την εξεύρεση άλλων πηγών απέτυχαν και ότι η ατομική ενέργεια άρχισε να χαλαρώνει λόγω των φόβων για τις παρενέργειές της.

³ Βλ. Roy C. Mcridis; στο ίδιο σ. 467

⁴ Βλ. Μαχάμεντ Χασαεϊν Χαϊκάλ; τα έγγραφα του Σουέζ, (Κάιρο 1986) σ. 40

2.4. Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

Ο οικονομικός παράγοντας θεωρείται, τόσο στη σοσιαλιστική όσο και στην καπιταλιστική άποψη, ως ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις. Όμως οι υποστηρικτές των δύο απόψεων διαφωνούν ως προς το μέγεθος της σημασίας και της επίδρασής του.

Η μαρξιστική σχολή θεωρεί ότι πίσω από κάθε πολιτική στη διεθνή σκηνή υπάρχει ένα οικονομικό κίνητρο είτε φανερό είτε κρυμμένο. Θεωρεί επίσης ότι οι πόλεμοι, η αποικιοκρατία και η πολιτική της κηδεμονίας και τη επιρροής είναι όλα αποτέλεσμα οικονομικών σκοπιμοτήτων που προέρχονται από την καρδιά του καπιταλιστικού συστήματος. Με άλλα λόγια, οι μαρξιστές δίνουν αποκλειστική προτεραιότητα στον οικονομικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της πολιτικής των κρατών.¹

Το καπιταλιστικό σύστημα θεωρεί ότι ο οικονομικός παράγοντας είναι απλά ένας μεταβλητός παράγοντας ανάμεσα στους πολλούς που επιδρούν στην πολιτική των κρατών και ότι η προτεραιότητα ανήκει όχι στις οικονομικές αλλά στις πολιτικές και στρατηγικές σκοπιμότητες.

Ο Joan Edelman έχει υποστηρίξει ότι το πολιτικό σύστημα είναι εκείνο που διαμορφώνει το οικονομικό και ότι συχνά το πολιτικό συμφέρον είναι εκείνο που διαμορφώνει την οικονομική πολιτική ενώ οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις είναι στην πραγματικότητα πολιτικές σχέσεις.²

Ανεξάρτητα από το αν ο οικονομικός παράγοντας ή ο πολιτικός είναι ο κυρίαρχος στις διεθνείς σχέσεις, το βέβαιο είναι ότι ο ρόλος του οικονομικού παράγοντα αναβαθμίζεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια. Η βιομηχανική και η οικονομική δύναμη αποτελούν πλέον το σοβαρότερο κριτήριο για τη δύναμη μιας χώρας και για τη θέση που κατέχει στη διεθνή σκηνή. Σήμερα όλες οι μεγάλες δυνάμεις στον κόσμο είναι βιομηχανικές χώρες.

Η πολιτική όλων των κρατών επηρεάζεται άμεσα από το βαθμό σύνδεσης της οικονομίας της με την παγκόσμια οικονομία. Οι πρώτες ύλες, η εσωτερική οικονομική δομή, το δυναμικό της βιομηχανικής παραγωγής, το εξωτερικό εμπόριο, οι δυνατότητες εξαγωγών και εισαγωγών είναι όλα δείκτες που προσδιορίζουν το

¹ Βλ. James Dougherty, Robert Pfaltzgraff. στο ίδιο σ. 294-301

² Βλ. ο.π. σ. 337-339

βαθμό σύνδεσης μίας εθνικής οικονομίας με την παγκόσμια οικονομία. Ο βαθμός επίδρασης του οικονομικού παράγοντα στην εξωτερική πολιτική ενός κράτους εξαρτάται από το βαθμό εξάρτησης ή σύνδεσης της εθνικής οικονομίας του κράτους αυτού με την παγκόσμια οικονομία. Η Ιαπωνία, λόγω χάρη, που είναι μία σύγχρονη βιομηχανική χώρα, είναι αναγκασμένη να δίνει προτεραιότητα στον οικονομικό παράγοντα στο σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής της επειδή συγκεκριμένες συνθήκες της το επιβάλλουν. Και αυτό επειδή η Ιαπωνική βιομηχανία είναι αναγκασμένη να στηρίζεται στο εξωτερικό εμπόριο προκειμένου να εξασφαλίσει τις περισσότερες πρώτες ύλες, αφού εισάγει το 80% των αναγκών της σε σίδηρο και το 95% των αναγκών της σε πετρέλαιο.³ Για αυτό το λόγο η Ιαπωνία φροντίζει να ακολουθεί μία εξωτερική πολιτική που να συμβαδίζει με τα συμφέροντα των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών ώστε να εξασφαλίσει τις ανάγκες της σε πετρέλαιο. Η οικονομική εξάρτηση φαίνεται καθαρά στην περίπτωση των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Οι χώρες αυτές είναι οικονομικά υποανάπτυκτες αφού υστερούν σε κεφάλαιο, σε επιστημονικές γνώσεις και σε τεχνολογία. Για να εξασφαλίσουν ένα βιοτικό επίπεδο ανάλογο των προσδοκιών των λαών τους, οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών καταφεύγουν στο δανεισμό και στην οικονομική βοήθεια από τις ανεπτυγμένες χώρες. Όμως η πρακτική της προσφοράς οικονομικής βοήθειας δεν στοχεύει μόνο σε οικονομικές σκοπιμότητες. Αποτελεί μία σχεδιασμένη οικονομική πολιτική που επιστρατεύουν τα κράτη για να πετύχουν συγκεκριμένους σκοπούς. Με άλλα λόγια η οικονομική βοήθεια δεν δίδεται χωρίς όρους. Οι όροι που συνοδεύουν την αμερικανική οικονομική βοήθεια έχουν, μεταξύ άλλων, του ακόλουθους στόχους: την παραμονή της ωφελημένης χώρας στις τάξεις του δυτικού στρατοπέδου, την εξασφάλιση της εσωτερικής κατάστασης εναντίον των εθνικών κινημάτων, τη διευκόλυνση των ξένων επενδύσεων, την άσκηση επιρροής στις ωφελημένες χώρες στους διεθνείς οργανισμούς, κλπ.

Ο Μ. Morgethau λέει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής έχουν συμφέροντα που δεν μπορούν να εξασφαλιστούν χωρίς την προσφορά οικονομικής βοήθειας. Ο ίδιος αναφέρει διάφορες μορφές βοήθειας όπως: ανθρωπιστική βοήθεια, στρατιωτική βοήθεια, δωροδοκίες, βοήθεια για λόγους προπαγάνδας και επιρροής και

³ Βλ. Roy C. Macridis; στι ίδιο σ. 376-377

βοήθεια για οικονομική ανάπτυξη.⁴ Ο Κ.Ι. Holsti λέει ότι ανεξάρτητα από τον πρωταρχικό στόχο ενός προγράμματος βοήθειας, είτε είναι οικονομική ανάπτυξη είτε είναι βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η βοήθεια αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως επιβράβευση, ως απειλή ή ως τιμωρία. Με άλλα λόγια, η βοήθεια αυτή χρησιμεύει στην άσκηση επιρροής στην ωφελημένη χώρα με τρόπο που επιτρέπει στη χώρα-χορηγό να πετύχει συγκεκριμένους βραχυπρόθεσμους πολιτικούς στόχους.⁵

Ο οικονομικός παράγοντας χρησιμοποιείται από τα κράτη, από τους διεθνείς οργανισμούς (παγκόσμιους και περιφερειακούς) και από τις πολυεθνικές εταιρείες σαν μέσο πίεσης για την επίτευξη πολιτικών στόχων. Ο καταστατικός χάρτης των Ηνωμένων Εθνών προβλέπει (άρθρο 41) την επιβολή οικονομικών κυρώσεων εις βάρος κρατών που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο ή που θέτουν σε κίνδυνο την παγκόσμια ειρήνη, όπως συνέβη στην περίπτωση του Ιράκ εις βάρος του οποίου το συμβούλιο ασφαλείας υπέβαλε οικονομικές κυρώσεις λόγω της κατοχής του Κουβέιτ. Επίσης, ένα από τα παραδείγματα όπου γίνεται χρήση του οικονομικού παράγοντα για την επίτευξη πολιτικών στόχων είναι η περίπτωση του εμπάργκο πετρελαίου που υπέβαλαν οι αραβικές χώρες στον πόλεμο του 1973 κατά τη διάρκεια του πολέμου των ΗΠΑ και των Δυτικών χωρών, ώστε να αποχωρήσει το Ισραήλ από τα αραβικά εδάφη που είχε καταλάβει το 1967 και να αναγνωρίσει τα νόμιμα δικαιώματα του παλαιστινιακού λαού. Όσον αφορά στο ρόλο των πολυεθνικών εταιρειών, αρκεί να αναφέρει κανείς το ρόλο που έπαιξαν οι μεγάλες αμερικανικές εταιρείες πετρελαίου στην ανατροπή του πρωθυπουργού του Ιράν Mossadegh το 1953 και το ρόλο της πολυεθνικής International Telephone and Telegraph Company στην ανατροπή του προέδρου της Χιλής Salvador Allende το 1973.⁶

⁴ Βλ. Hans Morgenthau; *Apolitical theory of foreign aid*, American and political Science review, June 1962, σ. 301-309

⁵ Βλ. Κ.Ι. Holsti; *International Politics*, Στο ίδιο, σ. 263

⁶ Βλ. Κουλουμπής-Δ. Κώστας; *Διεθνείς σχέσεις μία συνολική προσέγγιση*. Τόμος Β. εκδ. Παπαζήση, (Αθήνα 1985) σ. 268-269

2.5. Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

Η στρατιωτική ικανότητα ενός κράτους δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από την εξωτερική του πολιτική. Η εθνική ασφάλεια ενός κράτους είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις στρατιωτικές δυνατότητές του και την ικανότητά του να εξασφαλίζει την εθνική του ασφάλεια που θεωρείται προϋπόθεση για το σχεδιασμό και την άσκηση μίας πετυχημένης εξωτερικής πολιτικής.¹

Ο στρατιωτικός παράγοντας επηρεάζει την εξωτερική πολιτική τόσο σε καιρό πολέμου όσο και σε καιρό ειρήνης. Ένας κόσμος στον οποίο κυριαρχεί η κούρσα των εξοπλισμών είναι πολύ περισσότερο πρόθυμος για πόλεμο από ένα κόσμο αποπλισμένο. Η θέση αυτή αποδεικνύεται σωστή αν κρίνει κανείς από τα όσα συνέβησαν στην περίοδο που προηγήθηκε των δυο παγκοσμίων πολέμων. Οι ανθρωπολόγοι έχουν συμπεράνει από διάφορες μελέτες των αρχαίων κοινωνιών ότι η κατοχή μιας πολεμικής μηχανής είναι από μόνη της ικανή να παρασύρει τον άνθρωπο στην επιθυμία για τη χρησιμοποίησή της στην αντιμετώπιση του άλλου.² Όμως οι σύγχρονες εφαρμοσμένες μελέτες απορρίπτουν την ύπαρξη μιας τέτοιας σχέσης μεταξύ της στρατιωτικής ικανότητας και της εξωτερικής συμπεριφοράς. Ο Fredrich Schuman παρατηρώντας ότι οι ειρηνιστές πιστεύουν από παλιά ότι οι εξοπλισμοί οδηγούν σε πόλεμο και ότι ο αποπλισμός οδηγεί σε ειρήνη γράφει ότι στην πραγματικότητα το αντίθετο συμβαίνει: οι πολεμικές μηχανές ελαττώνονται μόνο όταν η ειρήνη φαίνεται πιθανή, η προσδοκία της ειρήνης οδηγεί σε ανταγωνισμό στους εξοπλισμούς και οι εξοπλισμοί ξεπηδούν από τον πόλεμο και από την προσδοκία του πολέμου.³

Τα κράτη δεν είναι ανάγκη να προσφεύγουν στη στρατιωτική δύναμη για να πετύχουν τους σκοπούς τους. Υπάρχουν άλλα μέσα όπως η απειλή και ο δελεασμός για προστασία. Η απειλή στη διεθνή πολιτική είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη

¹ Βλ. Ισμαήλ Σαμπρί Μακλάντ: Η Στρατηγική και διεθνή πολιτική, Δεύτερη έκδοση (Βηρυτός 1985) σ. 111-113

² Βλ. Κουλουμπής-Κ. Χατζηκωνσταντίνου: Θέματα Αφοπλισμού και ελέγχου των εξοπλισμών. εκδ. Παρατηρητής Θεσσαλονίκη σ.60-64

³ Βλ. Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: James E. Dougherty Robert L. Pfaltzghaff Τόμος Β εκδ. (Παπαζήσης 1992) σ. 48

στρατιωτική ικανότητα. Ένα αδύναμο στρατιωτικό κράτος δεν μπορεί να προσφύγει στην απειλή χρήσης στρατιωτικής δύναμης. Ο λόγος είναι φανερός, αφού η απειλή για να αποδώσει χρειάζεται δυο προϋποθέσεις: Πρώτον, την ικανότητα να γίνει πράξη και δεύτερον την ικανότητα εξαναγκασμού της άλλης πλευράς να πιστέψει την απειλή.⁴

Τα κράτη αφιερώνουν μεγάλο ποσοστό του εθνικού εισοδήματος για στρατιωτικούς σκοπούς. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται συνεχώς παρά τις διάφορες διεθνείς συμφωνίες για αφοπλισμό. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί ένα μεγάλο βάρος στην εθνική οικονομία και αυξάνει την ένταση στις διεθνείς σχέσεις.

⁴ Βλ. Ισμαήλ Σαμπρι Μακλαντ: Στο ίδιο σ. 181-183

2.6. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

Ο μαθηματικός και φιλόσοφος Bertraud Russel γράφει ότι η χρησιμότητα της επιστήμης βρίσκεται στη δυνατότητα που μας δίνει να προβλέπουμε τις αλλαγές που θα επιφέρουν διάφορα γεγονότα ή πράξεις και να χρησιμοποιούμε τις προβλέψεις αυτές για το καλό της ανθρωπότητας.¹

Ο ελληνικός όρος "τεχνολογία" σημαίνει εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης για πρακτικούς σκοπούς. Η ερμηνεία αυτή αφορά όλα τα μέσα και όλες της δραστηριότητες μέσω των οποίων εφαρμόζεται η ανθρώπινη γνώση για την επίτευξη πρακτικών σκοπών. Με άλλα λόγια, η επιθυμία για γνώση γέννησε την επιστήμη ενώ η ανάγκη για υπηρεσίες γέννησε την τεχνολογία.

Οι περισσότεροι Δυτικοί και Μαρξιστές συγγραφείς παραδέχονται τη σημασία και την επιρροή της επιστημονικής και τεχνολογικής πρόόδου στην κοινωνία γενικά και στην πολιτική διαμάχη ειδικά.² Ορισμένοι δυτικοί συγγραφείς τονίζουν την ύπαρξη σχέσεων ή δεσμών μεταξύ της τεχνολογίας, της γεωγραφίας και της διεθνούς πολιτικής.³ Διαφωνούν όμως για τους μηχανισμούς και τη σημασία της επιρροής αυτής.

Οι περισσότεροι δυτικοί συγγραφείς πιστεύουν ότι η ένταση των συγκρούσεων θα αμβλυνθεί όσο προοδεύει η επιστήμη και η τεχνολογία, και ότι η τεχνολογία θα συνεισφέρει στη συνεργασία μεταξύ των κρατών μέσω της ανταλλαγής των επιστημονικών γνώσεων και εμπειριών για την αντιμετώπιση πολλών παγκόσμιων προβλημάτων.

Οι Μαρξιστές πιστεύουν ότι η τεχνολογική πρόοδος, η οποία αλλοιώνει τις μεθόδους παραγωγής και τις κοινωνικές σχέσεις, θα σκληραίνει τις ταξικές διαμάχες και θα δημιουργεί πολλές κρίσεις με κυριότερη την υπερπαραγωγή και τη μείωση των πρώτων υλών. Όλα αυτά θα οδηγήσουν τις καπιταλιστικές χώρες στη λύση της κρίσης αυτής μέσω της εξεύρεσης νέων αγορών προκειμένου να διοχετεύσουν τα

¹ Βλ. Θ. Γεωργακόπουλος και άλλοι: Εισαγωγή στη πολιτική οικονομία. (Αθήνα 1982) σ. 10

² Βλ. Maurice Duverger: ΟΠ.Π. σ. 62

³ Βλ. James E. Dougherty-Robert L. Pfaltzgreff, Jr. ΟΠ.Π. σ. 109

και τα κεφάλαια που δεν μπορούν να πουλήσουν ή να χρησιμοποιήσουν στο εσωτερικό με αποτέλεσμα την αναγέννηση του φαινομένου της αποικιοκρατίας.⁴

Στην εποχή μας ο έλεγχος της τεχνολογίας αποτελεί το κλειδί για την ανάπτυξη των χωρών.. Το μέγεθος του πληθυσμού και ο φυσικός πλούτος δεν αποτελούν πλέον κριτήρια δύναμης μιας χώρας. Γι' αυτό το λόγο, όλες οι χώρες του κόσμου προσπαθούν να αναπτύξουν ή να αποκτήσουν σύγχρονη τεχνολογία και να την εφαρμόσουν στον βιομηχανικό, οικονομικό και κοινωνικό σύστημά τους. Όμως η ανάπτυξη της τεχνολογίας δεν είναι δυνατή χωρίς ένα επιστημονικό πρόγραμμα που να παράγει ερευνητές και ειδικούς και που να εισχωρεί στα βάθη του ανθρώπου και της φύσης, καθ' ότι η τεχνολογία πλουτίζει από την επιστημονική έρευνα.

Η κτήση της σύγχρονης τεχνολογίας, σε συνδυασμό με την κτήση φυσικών πόρων, ανοίγει το δρόμο για τον κοινωνικό εκσυγχρονισμό και την οικονομική ανάπτυξη και ενισχύει την ικανότητα των κρατών να πετυχαίνουν τους σκοπούς της εξωτερικής πολιτικής τους.

Στο σύγχρονο κόσμο παρατηρούμε πολλές περιπτώσεις χωρών που είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους, όπως συμβαίνει με πολλές αφρικανικές και πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες, οι οποίες λόγω έλλειψης επιστημονικών και τεχνολογικών δυνατοτήτων δεν είναι ικανές να εκμεταλλευτούν το φυσικό πλούτο τους και ο ρόλος τους στη διεθνή πολιτική περιορίζεται στο ρόλο ενός ασθενικού κράτους-έθνους που κάνει εξαγωγή πρώτων υλών. Από την άλλη πλευρά, ορισμένες χώρες που είναι φτωχές σε φυσικό πλούτο έχουν καταφέρει να αναπληρώσουν το έλλειμμα αυτό μέχρι ένα σημείο βασισόμενες στη σύγχρονη τεχνολογία. Μία τέτοια χώρα είναι η Ιαπωνία η οποία παρά τη μικρή έκτασή της και τις περιορισμένες πηγές ενέργειας που διαθέτει και την εξάρτησή της από τις ξένες αγορές, κατάφερε να γίνει μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές χώρες στον κόσμο.⁵ Το ίδιο ισχύει και για το Ισραήλ το οποίο παρά το μικρό μέγεθός του, παρά το λίγο πληθυσμό και παρά την έλλειψη φυσικών πόρων κατάφερε να υπερέχει έναντι όλων των αραβικών χωρών στο

⁴ Βλ. Chester Bowles: *The new dimensions of peace*, New York 1955, Μετάφραση στα Αραβικά Αμπραχέιμ Αλχάλ σ. 65-70 και 89. Επίσης James Doughert-Robert Pfaltzgraff, στο ίδιο σ. 294-300. Επίσης βλ. Αθανάσιος Πλατιάς: *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων* εκδ. Παπαζήση Αθήνα-1996 σ. 137-143.

⁵ Βλ. Θ. Κουλουμπής - Δ. Κώνστας: *Διεθνείς σχέσεις Μία συνολική προσέγγιση*. Τόμος Α. εκδ. Παπαζήση, 1985 σ. 168-169.

πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, χάρη στην επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξή του, που το κατατάσσει στις πρώτες θέσεις διεθνώς, ιδιαίτερα στην αγροτική τεχνολογία και στην στρατιωτική βιομηχανία.⁶

Σύμφωνα με τον Norman Padelfond και τον George Lincoln, η τεχνολογική εξέλιξη επηρεάζει την εξωτερική πολιτική των κρατών με διάφορους τρόπους:

1. Η τεχνολογική εξέλιξη επηρεάζει τη σχετική επίδραση που τυχόν προκαλούν ο γεωγραφικός, ο φυσικός και ο ανθρώπινος παράγοντας στην εξωτερική πολιτική ενός κράτους. Και αυτό επειδή η τεχνολογική εξέλιξη μειώνει τη σημασία της γεωγραφικής θέσης ενώ ταυτόχρονα αυξάνει την αποτελεσματικότητα του ανθρώπινου και του φυσικού παράγοντα.
2. Η τεχνολογική εξέλιξη επηρεάζει του στόχους, τις αφετηρίες και το περιεχόμενο της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους. Και αυτό επειδή η εξέλιξη της στρατιωτικής τεχνολογίας, που έφερε όλες σχεδόν τις χώρες μέσα στο πεδίο δράσης των βαλλιστικών πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς, ανάγκασε πολλές χώρες μεταξύ των οποίων και οι ΗΠΑ να εγκαταλείψουν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο της πολιτική της απομόνωσης.
3. Η τεχνολογική εξέλιξη επηρεάζει την ποιότητα των μέσων της εξωτερικής πολιτικής. Και αυτό επειδή η σύγχρονη τεχνολογία των μέσων επικοινωνίας δημιούργησε νέα μέσα για την άσκηση εξωτερική πολιτικής, όπως είναι η προπαγάνδα μέσω του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης και η άμεση εκπομπή προγραμμάτων από τους δορυφόρους στις τηλεοράσεις άλλων χωρών. Η εξέλιξη αυτή έχει βοηθήσει ως προς τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των κρατών για την εξήγηση των απόψεών τους και επίσης ως προς την ταχύτητα εφαρμογής των αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική.⁷

⁶ Βλ. Sameer Dabour (ed), Επιστήμη και Τεχνολογία στο Ισραήλ-Επιλεγμένες μεταφράσεις από Ισραηλινές πηγές: (Βηρυτός 1982) σ. 57-69 και 67-91

⁷ Βλ. Norman Padelford and George Lincoln, The dynamics of international politics., (New York 1967) σ. 107-108.

3.- Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

Εισαγωγή

Η κοινή γνώμη είναι μια από τις βασικότερες έννοιες των πολιτικών επιστημών και αποτελεί ένα ουσιώδη παράγοντα της οργανωμένης ανθρώπινης κοινωνίας. Η μελέτη της κοινής γνώμης ανήκει στις μελέτες εκείνες που συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον των πρωτοπόρων της πολιτικής σκέψης από τα παλαιότερα χρόνια, δηλαδή από τότε που εμφανίστηκαν οι πρώτες οργανωμένες κοινωνικές ομάδες. Ωστόσο εκείνοι οι φιλόσοφοι, παρά τη μελέτη του ίδιου αυτού φαινομένου, δεν χρησιμοποιούσαν στα γραπτά τους τις ίδιες ορολογίες που υπάρχουν σήμερα. Έτσι η κοινή γνώμη στους νεώτερους χρόνους έχει αρκετή διαφορά από αυτό που θα μπορούσε να ονομάσει κανείς "κοινή γνώμη" πριν από την εφεύρεση και διάδοση των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η γνώμη αυτή (π.χ. στην αρχαία Ελληνική Δημοκρατία) ήταν η γνώμη μιας σταθερής και συγκροτημένης κοινωνικής ομάδας με τοπική συνοχή και κοινή νοοτροπία και αξιολογία.

«Σήμερα η κοινή γνώμη προέρχεται από ένα κοινό ανθρώπων συνήθως ασχέτων μεταξύ τους, που τους ενώνει το ίδιο ενδιαφέρον, η συγκέντρωση της προσοχής τους προσωρινά σε ένα θέμα».¹

Όμως, η κοινή γνώμη δεν εμφανίστηκε ως πολιτικό φαινόμενο παρά μόνο τον δέκατο όγδοο και τον δέκατο ένατο αιώνα και συγκεκριμένα με την εμφάνιση και την ανάπτυξη του κράτους-έθνους, οπότε η κοινή γνώμη άρχισε να απασχολεί συστηματικά τους φιλόσοφους και τους ερευνητές των πολιτικών επιστημών. Μέσα στο δέκατο ένατο αιώνα άρχισε η σοβαρή ενασχόληση και η επιστημονική θεώρηση του φαινομένου της κοινής γνώμης το οποίο προκαλούσε πλέον ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην πολιτική, ως θεωρία και ως πράξη και αποτελούσε αντικείμενο μελέτης από επιστήμονες και ερευνητές όλων των ειδικοτήτων. Μια γρήγορη ματιά στον κατάλογο των διάσημων ερευνητών της κοινής γνώμης δείχνει ότι ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει κοινωνιολόγους όπως: Tonnies 1887; Lazarsfeld et al 1944; Albig 1956, θεωρητικούς της

¹ Νίκος Δήμου: Θέματα επικοινωνίας. Εκδ. ΙΚΑΡΟΣ, 1972, σελ. 161.

πολιτικής: Bryce 1888; Lasswell 1927; Lippmann 1922, κοινωνικούς ψυχολόγους: Allport 1937; Cantril 1966 και ιστορικούς: Bauer 1929. Αυτοί που εμπλέκονται στη χειραφέτηση της κοινής γνώμης έχουν επίσης κάνει σπουδαίες συνεισφορές π.χ. στον τομέα της πολιτικής Lenin 1929 και των δημοσίων σχέσεων Bernays 1923.²

Παρά το ότι οι περισσότεροι επιστήμονες και ερευνητές συμφωνούν στην ιδιαίτερη σημασία της κοινής γνώμης σε όλες τις εποχές και για όλους τους ανθρώπους, άρχοντες και υπηκόους, λαούς και ομάδες, διαφωνούν στον ορισμό της έννοιας της κοινής γνώμης, της καταγωγής της και της πρώτης χρήσης της στην πολιτική ζωή.

3.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ "ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ"

Υπάρχουν διάφορες απόψεις για την καταγωγή του όρου "κοινή γνώμη" και για το πότε χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Μια απ' αυτές τις απόψεις θεωρεί ότι ο όρος "κοινή γνώμη" είναι αγγλοσαξωνικός και ότι χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Αγγλία στις αρχές του δωδέκατου αιώνα από τον άγγλο πολιτικό και συγγραφέα John Salisbury το 1159 και θεωρήθηκε ως στήριγμα του κοινοβουλίου και της εξουσίας.³

Μια άλλη άποψη υποστηρίζει ότι ο Jean Jack Rousseau (1712-1770) ήταν ο πρώτος πολιτικός διανοούμενος που μελέτησε και χρησιμοποίησε τον όρο "κοινή γνώμη", αφού στα κείμενά του χρησιμοποιούσε τον όρο "Volonte Generale" δηλαδή γενική θέληση ή βούληση, που θεωρήθηκε από πολλούς ως συνώνυμη έννοια της κοινής γνώμης.⁴

Μια τρίτη άποψη θεωρεί ότι ο όρος κοινή γνώμη χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το δέκατο όγδοο αιώνα από τον τότε υπουργό οικονομικών της Γαλλίας Jacques Necker (1732-1804) ο οποίος υποστήριξε ότι η κοινή γνώμη είναι εκείνη που καθορίζει τη συμπεριφορά των επενδυτών στο χρηματιστήριο του Παρισιού.⁵

² Βλ. Phillips Davison and Avery Leiserson: "Public opinion", published in International Encyclopedia of the SOCIAL SCIENCES, volumes 13 and 14, 1966, σ. 188.

³ Βλ. G. Gurvitch: Η κοινή γνώμη στο σοσιαλιστικό σύστημα, Παρίσι, 1957, Μετάφραση στα Αραβικά, AL Aswad, Sadek, Βαγδάτι, 1970, σ. 18.

⁴ Βλ. Νίκος Δήμου: Θέματα επικοινωνίας, σ. 148-150, επίσης, Ε. Λεμπέση; Κοινωνιολογία του τύπου. Γ' έκδοση, εκδ. ΑΡΣΕΝΙΔΗ, Αθήνα 1992, σ. 29-36.

⁵ Βλ. P. Davison and A. Leiserson: Public Opinion, σ. 188.

3.2. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Η κοινή γνώμη, είτε ως πολιτικό φαινόμενο είτε ως κοινωνικός παράγοντας, δεν πρέπει να εκληφθεί ως ένα φαινόμενο που αφορά αποκλειστικά τη σύγχρονη κοινωνία και το σύγχρονο κράτος, καθότι και στους αρχαίους πολιτισμούς δεν ήταν άγνωστες οι έννοιες που έχουν άμεση σχέση με το φαινόμενο της κοινής γνώμης. Μάλιστα θεωρείται δεδομένο ότι στις πόλεις της Αρχαίας Ελλάδας, όπως την Αθήνα και τη Σπάρτη, η κοινή γνώμη έπαιξε σοβαρό ρόλο αφού τα κοινά ζητήματα ήταν αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των πολιτών και επικρατούσε η αρχή της πλειοψηφίας. Βέβαια οι μεγάλοι φιλόσοφοι, όπως ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης δε χρησιμοποίησαν ποτέ τον όρο κοινή γνώμη όπως το αντιλαμβανόμαστε σήμερα, όμως έκαναν συχνή αναφορά στη σχέση μεταξύ εξουσίας και "Mass opinion".⁶ Ο Πλάτων αμφισβήτησε την ικανότητα των λαϊκών μαζών να εκφράσουν γνώμη και μάλιστα ήταν υπέρ της στέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων τους: *"Η λαϊκή μάζα δεν έχει θέση στην πόλη γιατί δεν είναι ικανή να νομοθετεί και να παίρνει μέρος στη διοίκηση των κοινών. Η θέση της είναι στην ύπαιθρο, να δουλεύει στα χωράφια"*.⁷

Αντίθετα με τον Πλάτωνα, ο Αριστοτέλης θεωρούσε ότι η εξουσία έπρεπε να ανήκει στις λαϊκές μάζες επειδή αυτές αποτελούν την πλειοψηφία μέσα σε κάθε κοινωνία: *"Η πολιτική εξουσία πρέπει να ανήκει στη μεσαία τάξη, στους νοικοκυραίους που είναι οι πιο πολλοί σε κάθε χώρα και που μπορούν να κρατήσουν την κοινωνική ισορροπία"*.⁸

Στη ρωμαϊκή εποχή η μεγάλη γεωγραφική έκταση της αυτοκρατορίας οδήγησε στην εμφάνιση των πρώτων επαγγελματιών μεταφοράς των ειδήσεων, δημιουργώντας μια διαδικασία επικοινωνίας και κοινής γνώμης. Ταυτόχρονα διαδόθηκαν οι λατινικοί όροι όπως Vox populi - Fama roularis που δείχνουν την επιθυμία των πολιτών να επηρεάσουν τα κοινά ζητήματα.⁹

⁶ Βλ. Artemis Emmanuel: Public opinion. Asociological Review and Analysis: Athens Greece, 1975, s. 12-13. Επίσης: William Albig: Public Opinion. McGraw-Hill Book, Inc, New York and London-1939, σ. 19-20.

⁷ Γιάννη Κορδάκου: Ιστορία της Ελληνικής φιλοσοφίας. Ε' έκδοση, εκδ. Μποκομάνη, Αθήνα 1972, σ. 304-309.

⁸ ΠΟ.Π. σ. 348-49, επίσης Βλ. Νεοκλής Σαρρής: Φιλοσοφία της κοινωνίας και της πολιτικής, 1ος τόμος, εκδ. Γραμμή, Αθήνα 1985, σ. 403-407.

⁹ Βλ. William Albig: Public Opinion. p. 20.

Στο Μεσαίωνα πολλοί επιστήμονες πιστεύουν ότι η κοινή γνώμη ήταν ανύπαρκτη και αυτό λόγω της απόλυτης εξουσίας των μοναρχών και των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Παρ' όλα αυτά, ο χριστιανικός κόσμος γνώρισε εκφράσεις όπως consensus (συναίνεση) και commonis sensus (κοινό αίσθημα) που χρησιμοποιούνταν από τις αντίπαλες πλευρές των υποστηρικτών του Πάπα και των υποστηρικτών του αυτοκράτορα προκειμένου να εκφράσουν τις κυρίαρχες τάσεις και τις γενικές κατευθύνσεις της κοινής γνώμης στα διεκδικούμενα εδάφη. Στο μεσαίωνα εμφανίστηκαν συγγραφείς όπως οι W. Malmesbury και Alcuin και εκφράσεις όπως «vox populi» και «vox Dei». Μόνο εκείνη η άποψη που σχηματίστηκε σε ελεύθερη, βαθιά και περιεκτική συζήτηση αποτελεί την vox populi "τη φωνή του λαού" που μπορεί να εγείρει την απαίτηση να ισχύει ως κοινή συνείδηση, σαν vox Dei "φωνή Θεού".¹⁰

Στον Ισλαμικό κόσμο οι πιστοί έδιναν ιδιαίτερη σημασία στην κοινή γνώμη. Το Κοράνι που είναι το σύνταγμα της Ισλαμικής πίστης αναφέρεται συχνά στην ανάγκη σεβασμού της γνώμης των πολιτών ιδιαίτερα στα θέματα γενικού ενδιαφέροντος. Επίσης, ο ίδιος ο προφήτης Μωάμεθ κάλεσε τους πιστούς να ακολουθήσουν τη γνώμη της πλειοψηφίας στα θέματα εκείνα στα οποία το Κοράνι δεν δίνει σαφή κρίση, όταν είπε: "να ακολουθείται τη γνώμη της πλειοψηφίας".¹¹

Οι σημαντικές εξελίξεις που σημειώθηκαν το δέκατο πέμπτο και το δέκατο έκτο αιώνα (ανακάλυψη της τυπογραφίας - αναγέννηση - θρησκευτική μεταρρύθμιση) επέφεραν τεράστιες αλλαγές στη βιβλιογραφία, ο όγκος της οποίας υπερδιπλασιάστηκε με τη μορφή βιβλίων και εφημερίδων. Η τυπογραφία βοήθησε στην αύξηση του όγκου του αναγνωστικού κοινού, ενώ το κίνημα της θρησκευτικής μεταρρύθμισης (προτεστάντες-διαμαρτυρόμενοι) βοήθησε στο να σπάσει το μονοπώλιο της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας στη διακίνηση των ιδεών. Ταυτόχρονα εμφανίστηκαν πολλά ανταγωνιστικά ρεύματα στις θρησκευτικές υποθέσεις. Η εποχή της Αναγέννησης απελευ-

¹⁰ W. Abendroth, K. Lenk: Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη, 1968, Β' τόμος, μετάφραση Γιάννης Τζώρτζης, Φανή Αθανασιάδου, εκδ. Παρατηρητή 1985, Αθήνα, σ. 198. Επίσης: A. Emmanuel. Public Opinion, σ. 14. Επίσης Palmer Paul A. The Concept of Public Opinion in Political Theory, in *Essays in History and Political Theory in Honor of Charles H. McHwasn* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1936

¹¹ Βλ. Said Ashoor: «Η θεωρία του πολιτεύματος στο Μεσαίωνα». Το περιοδικό των κοινωνικών επιστημών, Καλοκαίρι, 1982, σ. 122.

θέρωσε τη σκέψη των ανθρώπων στους τομείς της οικονομίας, της πολιτικής και της κοινωνικής ζωής. Οι οικονομικές αλλαγές που σημειώθηκαν τότε και που οδήγησαν στην εμφάνιση της τάξης των εμπόρων και των επιχειρηματιών, ενθάρρυναν την εμφάνιση και τη διάδοση νέων ιδεών, δημιουργώντας ταυτόχρονα νέες κοινωνικές ομάδες. Ένας από τους κυριότερους συγγραφείς της εποχής εκείνης που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της κοινής γνώμης ήταν ο Nicholo Machiavelli ο οποίος περιέγραψε την κοινή γνώμη ως τη δύναμη εκείνη που πρέπει να ληφθεί υπόψη από εκείνους που θέλουν να φθάσουν στην εξουσία ή από εκείνους που θέλουν να τη διατηρήσουν.¹²

Ο δέκατος έβδομος και ο δέκατος όγδοος αιώνας γνώρισαν μια άνθιση του ενδιαφέροντος για την κοινή γνώμη, η οποία έγινε αντικείμενο έρευνας, ανάλυσης και μελέτης από πολλούς συγγραφείς μεταξύ των οποίων οι: Pascal, Voltair, Spinoza, Locke, Hume και Temple. Ακόμα και ο William Shakespear (1564-1616) ασχολήθηκε με το θέμα όταν σε κάποιο θεατρικό έργο του ο βασιλιάς Henry VIII λέει: *"η κοινή γνώμη είναι εκείνη που με βοήθησε να δεχθώ το θρόνο"*.¹³ Ο Γάλλος μαθηματικός και φιλόσοφος Blaise Pascal (1623-1662) τόνιζε στο έργο του "Pensees" (Στοχασμοί) ότι η διακυβέρνηση που θεμελιώνεται στην κοινή γνώμη των πολλών επιτελεί ευγενές έργο και διαρκεί περισσότερο, διότι η κοινή γνώμη είναι "βασιλίσσα" ενώ η αυθαιρεσία και η βία είναι ο "τύραννος".¹⁴ Ο John Locke (1632-1704) υπέδειξε ότι οι άνθρωποι κρίνουν την ευθύτητα των ενεργειών τους σύμφωνα με τρεις νόμους, το θείο νόμο, τον αστικό νόμο και το νόμο της γνώμης τον οποίο επίσης αποκάλεσε νόμο του πάθους ή της ιδιωτικής επίκρισης. Απέδωσε την ανάληψη της εξουσίας στον τρίτο νόμο, το νόμο της γνώμης, διότι ο άνθρωπος φοβάται την αδυσώπητη λειτουργία της επικύρωσής της. Ο Locke όμως δεν προώθησε την άποψη ότι η λαϊκή γνώμη θα πρέπει να ρυθμίζει τις ενέργειες των κυβερνήσεων. Χαρακτηριστικά, χρησιμοποίησε τη φράση *"ο νόμος της ιδιωτικής επίκρισης"* ως ένα συνώνυμο για το "νόμο της γνώμης". Επί πλέον, περιέγραψε το νόμο της γνώμης ότι: *"δεν είναι τίποτα άλλο παρά η συγκατάβαση των απλών ανθρώπων, οι οποίοι δεν έχουν αρκετή εξουσία να κάνουν ένα νόμο"*. Ο Sir William Temple στο έργο

¹² Βλ. P. Davison and A. Leiserson: Public opinion, σ. 192. Επίσης: William Albig: Public opinion, p. 21-22.

¹³ G. Gurvitch: Η κοινή γνώμη στο σοσιαλιστικό καθεστώς, σ. 19.

¹⁴ Βλ. A. Emmanuel; Public Opinion, σ. 14.

"The Origin and Nature of Government" (1672), συχνά αναφέρεται σε μια πρόωρη συζήτηση της κοινής γνώμης και παρατήρησε ότι δεν μπορεί να υπάρχει κοινή γνώμη: "Όταν μεγάλος αριθμός ανθρώπων υποτάσσουν τις ζωές και τις τύχες τους απόλυτα στη θέληση του ενός, αυτό σημαίνει έλλειψη θάρρους. Όμως η κοινή γνώμη πρέπει να είναι η δύναμη του εθίμου, η γνώμη, το αληθινό έδαφος και το θεμέλιο όλων των κυβερνήσεων και αυτό το οποίο υποτάσσει τη δύναμη στην εξουσία. Η εξουσία ανακλύπεται από τη γνώμη της σοφίας, της καλοσύνης και δίνει κύρος στα πρόσωπα που την κατέχουν". Αλλά ο Temple δεν μίλησε για κοινή γνώμη, μίλησε για "γενική γνώμη". Στην πραγματικότητα, χρησιμοποίησε τον όρο "vulgar opinion", "χυδαία γνώμη" όταν προσπάθησε να προσδιορίσει γνώμες επικριτικές προς την εξουσία, "τίποτε δεν είναι πιο εύκολο να απαιτηθεί" είτε στην πραγματεία του "των λαϊκών δυσαρρεσκείων" "ούτε τόσο κοινώς παρενοημένο, όπως η χυδαία γνώμη".¹⁵

Ο David Hume στο έργο του "The First Principles of Government" δηλώνει: "Μόνο στην κοινή γνώμη η κυβέρνηση θεμελιώνεται» και το απόφθεγμα αυτό επεκτείνεται τόσο στις πιο αυταρχικές και στρατιωτικές κυβερνήσεις όσο και στις πιο φιλελεύθερες και λαϊκές κυβερνήσεις".¹⁶

Οι σημαντικότερες σκέψεις και τα σημαντικότερα κείμενα για την κοινή γνώμη εμφανίστηκαν τον 18ο αιώνα από τον Rousseau και τον τότε υπουργό οικονομικών της Γαλλίας Jacques Necker.

Ο Rousseau εξήρε τη δύναμη και τη σημασία της κοινής γνώμης ακόμα και για την αυταρχική εξουσία, θεωρώντας ότι όλες οι κυβερνήσεις ενδιαφέρονται κυρίως για τη "γενική θέληση" και συχνά βασίζονται σ' αυτήν περισσότερο από όσο βασίζονται στο νόμο ή στον εξαναγκασμό.¹⁷ Γ'ι' αυτό ο Rousseau διακήρυξε ότι όλοι οι νόμοι, είτε είναι πολιτικοί, είτε ποινικοί ή αστικοί βασίζονται στη γενική θέληση την οποία χαρακτήρισε ότι είναι πάντα ορθή και τείνει πάντα προς το κοινό συμφέρον.¹⁸

¹⁵ Sir William Temple, στο Speier Hans: Historical development of public opinion. American Journal of Sociology, volume 55, 1950, σ. 377-378.

¹⁶ David Hume, στο V.O. Key: Public opinion and American Democracy: Alfred A. Knopf: New York 1961, σ. 7.

¹⁷ Βλ. Jean Jacques Rousseau: The social contract and discourses, translated. G.D.H. Cole, N.Y., Dutton, 1913, σ. 44-45.

¹⁸ οπ.π., σ. 243.

Ο Jacques Necker ήταν ο πρώτος συγγραφέας που εκλαΐκευσε την ιδέα και τον όρο «κοινή γνώμη» σε όλη την Ευρώπη κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης και ο πρώτος που ανέπτυξε με λεπτομέρειες τη θέση της κοινής γνώμης στη διοίκηση και στη συμπεριφορά του κράτους. Ο Count Vergennes ένας από τους συνεργάτες του Necker σε μια εμπιστευτική αναφορά προς το βασιλιά έγραψε: *"Εάν η κοινή γνώμη του Necker κυριαρχούσε, η εξοχότης σας θα έπρεπε να προετοιμαστεί να δει αυτούς που υπακούουν να διατάζουν και αυτούς που διατάζουν να υπακούουν"*.¹⁹

Τα γαλλικά σαλόνια του 18ου αιώνα ήταν σημαντικά για την ιστορία της κοινής γνώμης στη Γαλλία, διότι ήταν οι τόποι συγκέντρωσης των διακεκριμένων διανοητών, ανδρών και γυναικών που αγαπούσαν τη συζήτηση και επευφημούσαν την κριτική αίσθηση. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 18ου αιώνα τα σαλόνια καθοδηγούσαν την κοινή γνώμη στο Παρίσι πιο αποτελεσματικά από την Αυλή. Η Γαλλική Επανάσταση αποθεώνει την κοινή γνώμη την προσωποποιεί, τη λατρεύει, την ονομάζει "βασιλίσσα του κόσμου".²⁰ Η θετική στάση της Γαλλικής Επανάστασης απέναντι στην κοινή γνώμη επηρέασε τη σκέψη πολλών ευρωπαίων διανοουμένων ιδιαίτερα στη Βρετανία και στη Γερμανία. Ο C.M. Wieland τόνισε ότι *"οι κυβερνήσεις δεν μπορούσαν να κυβερνούν πλέον χωρίς να σέβονται και να ικανοποιούν την κοινή γνώμη"*.²¹ Ο G.W.F. Hegel (1770-1831) στο έργο του "Θεμελιώσεις της φιλοσοφίας του Δικαίου" υπογραμμίζει ότι "... στην κοινή γνώμη συνυπάρχουν η αλήθεια και η πλάνη. Είναι έργο του Μεγάλου ανδρός να αναζητά και να επισημαίνει την αλήθεια. Πράγματι, μεγάλος άνδρας είναι εκείνος που διακρίνει καθαρά τι επιζητούν οι καιροί του, ποια είναι τα απαιτούμενα μέσα για την ικανοποίηση των συναφών αναγκών και ποιος είναι ακριβώς εκείνος που μπορεί να ενεργεί με επιτυχία. Ο μεγάλος άνδρας συνειδητοποιεί την εσώτερη υφή των πραγμάτων και τον κύριο χαρακτήρα της εποχής, και, εκείνος που αδυνατεί να αναγνωρίζει την κοινή γνώμη... αδυνατεί επίσης να δημιουργήσει κάτι το αξιόλογο..."²²

¹⁹ Speier Hans: Historical development of public opinion, σ. 379-380.

²⁰ Νίκος Δήμου: Θέματα επικοινωνίας, σ. 150.

²¹ P. Davison and A. Leiserson: Public opinion, σ. 191.

²² A. Emmanuel: Public Opinion, σ. 18-19.

Μέσα στο 19ο αιώνα η παραδοχή της κοινής γνώμης ως ρυθμιστικού ή κυρίαρχου πολιτικού παράγοντα αποκρυσταλλώνεται οριστικά, όχι μόνο στις χώρες που λειτουργούσαν με δημοκρατικές διαδικασίες αλλά και στις χώρες με αυταρχικά καθεστάτα. Ο Ναπολέων ήταν εκείνος που είχε συνειδητοποιήσει τη δύναμη της κοινής γνώμης, λέγοντας: *"Η κοινή γνώμη είναι μια αόρατος, ασύλληπτος δύναμης. Είναι αινιγματική. Ουδέν ανθίσταται εις αυτήν, ουδέν είναι πλέον μεταβλητόν, πλέον ασταθές και εν τούτοις πλέον ισχυρόν"*.²³

Στην Ευρώπη του 19ου αιώνα η κοινή γνώμη ήταν συνώνυμο των γνώμων που εκφράζονται από τους πολιτικούς των εκλογών, από τις εφημερίδες και από επιφανή μέλη ή οργανισμούς της μεσαίας τάξης. Στην Αγγλία η πίστη τους στα ευεργετικά αποτελέσματα της συζήτησης και πειστικότητας της φιλελεύθερης γνώμης πάνω στη διευθέτηση των εσωτερικών υποθέσεων καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα υπό την επιρροή του Jeremy Bentham και των οπαδών του. Ο Bentham στο έργο του *Introduction of the Principles of Monals and Legislation*, [Εισαγωγή στις Αρχές της Ηθικής και της Νομοθεσίας (1835)] τόνιζε ότι η κοινή γνώμη είναι πολύτιμο όργανο κριτικής και κοινωνικού ελέγχου και έτσι πρέπει να συνιστά πολύτιμο συντελεστή στη διαμόρφωση της νομοθεσίας.²⁴ Ο J.S. Mill το 1859 έγραψε: *"Στην πολιτική είναι σχεδόν κοινοτυπία να ισχυριστεί κανείς πως η κοινή γνώμη κυβερνά τον κόσμο"*.²⁵

Προς το τέλος του 19ου αιώνα ο J. Bryce τόνισε ότι στην Αγγλία οι γαιοκτήμονες και οι υψηλότερες τάξεις του εμπορίου όχι μόνο σχηματίζουν την τάξη που προμηθεύει την πλειοψηφία των μελών στις δύο βουλές αλλά επίσης εκφράζει αυτό που ονομάζεται κοινή γνώμη. Υποστήριξε ότι: *"Στη Γερμανία, Ιταλία και Γαλλία η κοινή γνώμη ήταν ουσιαστικά η γνώμη της τάξης που φοράει μαύρα πανωφόρια και ζει σε ωραία σπίτια"*. Επίσης αντιπαρέβαλλε αυτές τις συνθήκες με αυτές που επικρατούσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου πίστευε ότι η κυβέρνηση είναι δυνατό να υπάρξει από την κοινή γνώμη

²³ Πλάτωνας Σταματιάδης: *Η κοινή γνώμη (συμβολή εις την κοινωνικήν ψυχολογίαν)*. Αθήνα, 1960, σ. 13.

²⁴ Jeremy Bentham; *Introduction of the Principles of Monals and Legislation*, στο A. Emmanuel: *Public Opinion*, οπ.π. σ. 17.

²⁵ Νίκος Δήμου: *Θέματα επικοινωνίας*, σ. 151.

διότι "οι ευχές και απόψεις του λαού επικρατούν ακόμη και αν πριν έχουν μεταφερθεί μέσω των τακτικών οργάνων διορισμένων από το νόμο".²⁶

Ο εικοστός αιώνας γνώρισε μια περαιτέρω αύξηση του ενδιαφέροντος για την κοινή γνώμη. Στα πρώτα χρόνια του αιώνα αυτού εμφανίστηκαν πολλά βιβλία και συγγράμματα που προσέδιδαν νέους ορίζοντες στην έννοια της κοινής γνώμης. Από τα πιο γνωστά βιβλία θεωρείται εκείνο του Bentley στο οποίο μίλησε για το ρόλο των οργανωμένων ομάδων στη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, θέτοντας έτσι το θεμέλιο για εκείνο που μετέπειτα έγινε γνωστό ως μελέτη των ομάδων πίεσης και της σχέσης τους με την κοινή γνώμη και με την πολιτική γενικότερα. Επίσης στις αρχές του αιώνα αυτού άρχισαν να λειτουργούν τμήματα και σχολές δημοσιογραφίας σε πολλά αμερικανικά και ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και άρχισε η διδασκαλία της δημοσιογραφίας με συστηματικό τρόπο ως ένας από τους παράγοντες που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη. Στα πανεπιστήμια του Σικάγου και του Πρίνστον άρχισαν να προσφέρουν σειρά ειδικών μαθημάτων για την κοινή γνώμη. Το 1937 εμφανίστηκαν τα περιοδικά Public Opinion Quarterly και Journalism Quarterly.

Και έτσι με την πάροδο του χρόνου και τη συνέχιση των επιστημονικών προσπαθειών στον τομέα της κοινής γνώμης συσσωρεύτηκε μια μεγάλη πείρα στη θεωρία και στην εφαρμογή του τομέα αυτού. Η κοινή γνώμη κατείχε πλέον ιδιαίτερη θέση σε όλες τις χώρες του κόσμου ανεξάρτητα από τις ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές τους.

Η κοινή γνώμη ως επιστήμη απέκτησε τις δικές της θεωρίες και εφαρμογές στα διάφορα πολιτικά συστήματα και είχε πλέον πολλές και διάφορες μεθόδους μέτρησης και καθοδήγησης. Σχεδόν όλα τα πανεπιστήμια του κόσμου εντάσσουν την κοινή γνώμη ως κύριο μάθημα στις κοινωνικές επιστήμες. Μάλιστα ορισμένες χώρες έχουν δημιουργήσει ανεξάρτητα εκπαιδευτικά ιδρύματα ειδικευμένα στην επιστήμη της κοινής γνώμης και

²⁶ Speier Hans: Historical development of public opinion, σ. 385-386.

* - Willas's Graham: Human Nature in politics, 1909.

- Dicey A.V.: Lectures on the relation between law and public opinion in England during the nineteenth century, 1905.

- Bentley A.F.: The process of government, 1908.

- A. Laurence Lowell: Public opinion and popular Government, New York, Longman 1913.

των θεμάτων που σχετίζονται μ' αυτή. Και αυτό αντανακλά το ειδικό ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για την επιστήμη αυτή και την επιθυμία για την περαιτέρω εξέλιξη της και για τη δημιουργία ειδικών επιστημόνων υψηλού επιπέδου.

Στον τομέα της πρακτικής εφαρμογής όλες οι κυβερνήσεις του κόσμου και όλες οι πολιτικές οργανώσεις και τα πολιτικά κόμματα επιδεικνύουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κοινή γνώμη ιδρύοντας ειδικά κέντρα μελέτης και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης.

3.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ "ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ"

Ο όρος "κοινή γνώμη" θεωρείται από τους λίγους όρους που οι ερευνητές δυσκολεύονται να προσδιορίσουν με ακρίβεια. Οι δυσκολίες αυτές επιβεβαιώνονται και από τα συμπεράσματα μιας επιτροπής αμερικάνων ερευνητών μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, ότι η κοινή γνώμη είναι ένας όρος που δεν μπορεί να προσδιοριστεί και ένα φαινόμενο που δε μπορεί να εξηγηθεί επιστημονικά.²⁷ Ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει ένας κοινός αποδεκτός ορισμός της κοινής γνώμης παρά τις τεράστιες προσπάθειες που κατέβαλαν οι ερευνητές και οι μελετητές στο πεδίο αυτό. Αρκεί να σημειώσουμε ότι μια τέτοια προσπάθεια οδήγησε στην εμφάνιση περισσότερων από πενήντα ορισμούς, της έννοιας αυτής²⁸, επειδή όπως λέει ο Davison "η κοινή γνώμη δεν είναι το όνομα ενός συγκεκριμένου πράγματος αλλά μία διάταξη (classification) ενός αριθμού πραγμάτων."²⁹

Μερικοί ερευνητές θεωρούν την κοινή γνώμη ως το σύνολο των απόψεων των ατόμων σχετικά με κάποιο θέμα που τους ενδιαφέρει η απλά ως την άποψη της πλειοψηφίας. Σύμφωνα με την άποψη αυτή η γνώμη είναι κοινή μόνο όταν εκφράζει την άποψη της πλειοψηφίας.³⁰ Ο Lowell όμως τονίζει ότι "η γνώμη της πλειοψηφίας δεν είναι πάντοτε κοινή". Κοινά υπάρχουν μόνο όταν τα συστατικά μέλη λειτουργήσουν μαζί. Και προσθέτει πως για να έχουμε κοινή γνώμη δεν είναι αρκετή η πλειοψηφία και δεν

²⁷ Βλ. G. Gurvitch: "Η κοινή γνώμη στο σοσιαλιστικό σύστημα" σ. 24. Επίσης, John Dewey; *The public and its problems*, New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc, 1967, σ.177

²⁸ Childs, Harwood L; *Public Opinion, Nature, Formation and Role*, Princeton, N.J.: Van Nostrand, 1955, σ.12-28.

²⁹ Βλ. Phillips Davison: "Public opinion", σ. 189.

³⁰ Βλ. G. Gurvitch: "Η κοινή γνώμη στο σοσιαλιστικό σύστημα" σ. 31-34.

απαιτείται ομοφωνία, αλλά η γνώμη πρέπει να είναι τέτοια ώστε, ενώ η μειοψηφία μπορεί να μην τη συμμαρτίζεται να νιώθουν δεσμευμένοι εκ πεποιθήσεως, όχι από φόβο να την αποδεχθούν.³¹

Ο Floyd Allport τονίζει ότι η ύπαρξη της κοινής γνώμης προϋποθέτει την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ατόμων και πιστεύει ότι η επιρροή της κοινής γνώμης στους άλλους είναι το πιο σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναλυθεί, θεωρώντας ότι η επιρροή αυτή είναι μια λειτουργία, η σημασία της οποίας δεν έγκειται μόνο στη σχέση της με ένα μεγάλο αριθμό ατόμων τα οποία έχουν μια κοινή άποψη για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, αλλά είναι ταυτόχρονα και μια λειτουργία που οδηγεί στην ανακάλυψη μιας δύναμης των ατόμων αυτών και συνεπώς προκαλεί την αναβάθμιση της προσπάθειάς τους για την επίτευξη του κοινού σκοπού.³²

Άλλοι μελετητές συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στο στοιχείο της οργάνωσης που εμπεριέχει η έννοια της κοινής γνώμης. Για τους μελετητές αυτούς η κοινή γνώμη είναι ένα φαινόμενο που σχετίζεται με τις οργανωμένες ομάδες - κόμματα, συνδικάτα, εκκλησία, κ.λ.π. - και τα κοινά θέματα (public issues). Έτσι, όταν μια ομάδα ανθρώπων αντιμετωπίζει ένα κοινό πρόβλημα δημιουργείται μια αλληλοεπίδραση (interaction) μεταξύ των απόψεων των ανθρώπων αυτών που λειτουργεί σαν όχημα για την εξεύρεση της λύσης του προβλήματος αυτού. Και μέσω της συζήτησης και του διαλόγου η ομάδα αυτή φτάνει στη συναίνεση (consensus).³³

Αντίθετα ο V.O. Key πιστεύει ότι ορισμένα άτομα και όχι "ομάδες", έχουν συγκεκριμένες απόψεις στις οποίες πιστεύουν και με τις οποίες επηρεάζουν τις κυβερνήσεις. Επίσης ο Key διαχωρίζει το κοινό σε ειδικό κοινό (special public) και γενικό κοινό (general public) θεωρώντας ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν άποψη μόνο για λίγα δημόσια ζητήματα. Και γι' αυτό το λόγο εισήχθη η ιδέα του ειδικού κοινού, για να περιγράψει τα τμήματα εκείνα του κοινού που έχουν άποψη για συγκεκριμένα θέματα, προβλήματα ή ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος. Στην πρακτική πολιτική ένα θέμα

³¹ Βλ. William Albig: Public opinion, σ. 6.

³² Βλ. Floyd Allport: "Toward a science of public opinion". Public opinion quarterly, Vol 1, No 1, January 1937, σ. 60.

³³ Βλ. Herbert Goldhamer: "Public opinion and personality". The American Journal of Sociology, Vol. LV, July 1949 - May 1950, σ. 346-354. Επίσης Gurvitch: Η κοινή γνώμη στο σοσιαλιστικό σύστημα, σ. 32, 46.

συγκεντρώνει το ενδιαφέρον μιας μερίδας του πληθυσμού, ενώ ένα άλλο ενδιαφέρει άλλη μερίδα και ένα τρίτο απασχολεί μια τρίτη μερίδα ειδικού κοινού.³⁴

Ο Blumer αντιμετωπίζει το σημείο αυτό με διαφορετικό τρόπο. Παρατηρεί ότι η κοινή γνώμη "μπορεί να είναι διαφορετική από τη γνώμη οποιασδήποτε μερίδας του κοινού. Μπορεί να είναι, για παράδειγμα, μια σύνθετη (composite) γνώμη που δημιουργείται από τις διαφορετικές γνώμες που υπάρχουν στο κοινό ή ακόμα καλύτερα να είναι η κεντρική τάση προς την οποία κλίνουν οι διαφορετικές αυτές γνώμες και τελικά να σχηματίζεται από τη σχετική δύναμη και αντίθεση ανάμεσά του. Ο Blumer συγκεντρώνει έτσι τις γνώμες του ειδικού κοινού σε ένα ζυγισμένο μέσο όρο που λαμβάνει υπόψη τόσο τον αριθμό εκείνων που έχουν διαφορετική γνώμη (ή δεν έχουν γνώμη) όσο και τη δύναμη εκείνων που έχουν μια συγκεκριμένη γνώμη. Θεωρεί δηλαδή ότι ο ορισμός του κοινού πρέπει να γίνεται με κριτήρια τη δύναμη και το βάρος της άποψης και όχι του μέγεθος του κοινού.³⁵

Η πιο επικίνδυνη όμως άποψη για τον επιστημονικό ορισμό της κοινής γνώμης είναι εκείνη που τη θεωρεί ως τη δημόσια εκφρασμένη γνώμη. Αναμφίβολα η δημόσια εκφρασμένη γνώμη εκφράζει πολλές φορές την κοινή γνώμη. Όμως θα ήταν τεράστιο λάθος να θεωρείται δεδομένο ότι κάθε δημόσια γνώμη εκφράζει και το σύνολο τη κοινής γνώμης. Μάλιστα η δημόσια εκφρασμένη γνώμη αποτελεί συχνά την άποψη μιας συγκεκριμένης κοινωνικής, πολιτικής, επαγγελματικής ή θρησκευτικής ομάδας. Το γεγονός ότι η άποψη μιας τέτοιας ομάδας έχει εκφρασθεί δημόσια αποδεικνύει μόνο ότι η ομάδα αυτή διαθέτει τα απαραίτητα μέσα για να ακουστεί η φωνή της και δε σημαίνει καθόλου ότι η άποψη αυτή εκφράζει την κοινή γνώμη. Θα ήταν επίσης επιπόλαιο να ισχυριστεί κανείς ότι η κρυφή γνώμη και όχι η δημόσια γνώμη είναι εκείνη που εκφράζει την κοινή γνώμη.³⁶

Θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε μερικούς διαφορετικούς ορισμούς της κοινής γνώμης όπως διατυπώθηκαν από τους ερευνητές και τους μελετητές, για να δούμε που

³⁴ Βλ. V.O. Key: "Public opinion and American Democracy", σ. 7-17.

³⁵ Βλ. Herbert Blumer: "The Mass, the Public and Public opinion" in Bernard Berelson and Morris Janowitz: Reader in public opinion and communication enlarged ed. Glencoe: Free Press: 1953, σ. 46-48.

³⁶ Βλ. G. Gurvitch: "Η κοινή γνώμη στο σοσιαλιστικό σύστημα", σ. 33.

συμφωνούν και που διαφωνούν στις εκτιμήσεις τους για τους παράγοντες που διαμορφώνουν και που εκφράζουν την κοινή γνώμη: Ο J. Bryce ορίζει την κοινή γνώμη «ως το σύνολο των απόψεων που διαμορφώνουν τα άτομα για τα ζητήματα που επηρεάζουν ή ενδιαφέρουν την κοινότητα».³⁷

Ο Arthur Kornhauser θεωρεί την κοινή γνώμη «ως οι απόψεις και τα επίκαιρα συναισθήματα ορισμένου κοινού σε συγκεκριμένο χρόνο σχετικά με οποιοδήποτε ζήτημα ενδιαφέροντος για το κοινό».³⁸

Ο Νίκος Δήμου ορίζει την κοινή γνώμη «ως το σύνολο των απόψεων των μελών μιας ομάδας ανθρώπων επάνω σε ένα θέμα που τους ενδιαφέρει».³⁹

Ο Floyd Allport θεωρεί «ότι η έννοια της κοινής γνώμης σχετίζεται, με μια κατάσταση που αφορά πολλά άτομα μέσα από την οποία τα άτομα εκφράζονται άλλοτε συμφωνώντας και άλλοτε αντιδρώντας σε προτάσεις μεγάλης σπουδαιότητας».⁴⁰

Ο L. King θεωρεί ότι η κοινή γνώμη είναι η «κοινωνική κρίση σχηματιζόμενη επί ενός θέματος γενικού ενδιαφέροντος κατόπιν συνειδητής και λογικής δημόσιας συζήτησης».⁴¹

Ο Hans Speier ορίζει την κοινή γνώμη ως «οι απόψεις πάνω σε ζητήματα ενδιαφέροντος για το έθνος, που έχουν εκφρασθεί ελεύθερα και δημόσια από ανθρώπους εκτός κυβερνήσεως οι οποίοι υποστηρίζουν το δικαίωμα ότι οι γνώμες τους θα πρέπει να επηρεάζουν ή να καθορίζουν τις ενέργειες, το προσωπικό ή τη δομή της κυβέρνησής τους».⁴²

³⁷ Πλάτωνας Στρατιάδης: Η κοινή γνώμη, σ. 11. Επίσης Katz Daniel and others, *Public Opinion and Propaganda; A book of Reading*. New York, Holt, Rinehart and Winston 1965. σ.50

³⁸ Arthur Kornhauser: *Public opinion and social class*, *The American Journal of Sociology*, Vol LV, July 1949 - May 1950, σ. 335-36.

³⁹ Νίκος Δήμου: *Θέματα επικοινωνίας*, σ. 157.

⁴⁰ Floyd Allport: *Toward a science of public opinion*, σ. 23.

⁴¹ Πλάτωνας Στρατιάδης: Η κοινή γνώμη, σ. 13. Επίσης Katz, Daniel, στο ίδιο σ. 50

⁴² Hans Speier: *Historical development of public opinion*, σ. 376.

Ο Αρτέμις Φ. Εμμανουήλ υποστηρίζει ότι η κοινή γνώμη είναι οι θέσεις και οι κρίσεις ενός σχετικά μεγάλου αριθμού ατόμων-μελών (του κοινού) γύρω από κοινωνικά φαινόμενα και προβλήματα που παρουσιάζουν γενικό ενδιαφέρον.⁴³

Οι διαφορετικές απόψεις των ερευνητών είναι ένας από τους λόγους που οδήγησαν στην εμφάνιση διαφορετικών ορισμών της ίδιας έννοιας, της "κοινής γνώμης". Στην προσπάθειά τους να φθάσουν σε ένα κοινό αποδεκτό ορισμό οι ερευνητές κατέληξαν σε μια σειρά από παράγοντες που εμπεριέχονται στην έννοια αυτή. Οι πολιτικοί για παράδειγμα τείνουν να θεωρούν την κοινή γνώμη ως το σύνολο των απόψεων των ψηφοφόρων που επηρεάζουν την πολιτική και που εκφράζουν την άποψη της πλειοψηφίας. Από την άλλη πλευρά παρατηρούμε ότι οι άλλοι ερευνητές συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η κοινή γνώμη, στην ποιότητα των εκφρασμένων απόψεων και στη δύναμη επηρεασμού που έχουν.

Ωστόσο παρά τις διαφωνίες τους ως προς τον ορισμό, οι ερευνητές και οι μελετητές συμφωνούν στα εξής:

1. Η κοινή γνώμη εκφράζει μια κατηγορία απόψεων πολλών ανθρώπων.
2. Οι απόψεις αυτές αφορούν τα ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος.
3. Οι απόψεις αυτές μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των ατόμων των ομάδων και των κυβερνήσεων.⁴⁴

⁴³ Αρτέμις Εμμανουήλ: Ιστορικές και επιστημονικές θεμελιώσεις της Κοινωνιολογίας, εκδ. Καραμπερόπουλος, Πειραιάς 1979, σ. 378.

⁴⁴ Βλ. P. Davison: Public opinion, σ. 189.

3.4. ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δεν είναι εύκολο να προσδιορίσουμε την επιρροή της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική, επειδή η επιρροή αυτή διαφέρει ανάλογα με τις αντικειμενικές συνθήκες, όπως η φύση του καθεστώτος, το συγκεκριμένο ζήτημα, τους παράγοντες που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη και τους σκοπούς της εξωτερικής πολιτικής κάθε χώρας κλπ.

Έχουν γίνει πολλές μελέτες για τον προσδιορισμό της σχέσης μεταξύ της κοινής γνώμης και της εξωτερικής πολιτικής. Οι μελέτες αυτές έχουν καταλήξει σε δύο κύριες απόψεις μεταξύ των ερευνητών.

Η πρώτη άποψη πιστεύει ότι ο ρόλος της κοινής γνώμης στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής είναι πολύ περιορισμένος, ενώ η δεύτερη άποψη θεωρεί ότι η κοινή γνώμη παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ιδιαίτερα στις Δημοκρατικές χώρες. Στις δημοκρατικές χώρες υπάρχουν μέσα όπως ο Τύπος, η Τηλεόραση, το Ραδιόφωνο, οι Ομάδες Πίεσης και τα Πολιτικά Κόμματα που θεωρούνται μέσα διαμόρφωσης αλλά και έκφρασης της κοινής γνώμης. Επίσης στις δημοκρατικές κοινωνίες υπάρχει μία τάση προς τον περιορισμό της μυστικότητας στη διαμόρφωση και άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και βασίζονται στις διάφορες διευθύνσεις και ειδικές υπηρεσίες δημοσίων σχέσεων για την ενημέρωση των πολιτών γύρω από την εξωτερική πολιτική της χώρας παρά για την απόκρυψή της.¹

Ο Gabriel Almond χρησιμοποίησε τον όρο «Foreign Policy Mood» για να δείξει την διάθεση προς την οποία κλείνει η κοινή γνώμη σε κάποιο συγκεκριμένο ζήτημα εξωτερικής πολιτικής και σε κάποιο συγκεκριμένο χρόνο. Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20ου αιώνα υπήρχε μια γενική τάση προς την απομόνωση και την αδιαφορία για τα τεκταινόμενα στην Ευρώπη, ενώ στη δεκαετία του πενήντα στην Αμερικανική γνώμη κυριαρχούσε ο φόβος και η εχθρότητα προς τη Σοβιετική Ένωση. Στη Βρετανία στη δεκαετία του τριάντα ο λαός έδειχνε μία έντονη αντιπολεμική διάθεση.

¹ Βλ. Leonard Doob: Public Opinion and Propaganda (Hamden) Archon books 1966 σ. 224

Η διάθεση αυτή της Βρετανικής κοινής γνώμης ήταν η κύρια αιτία που οδήγησε τη Βρετανική κυβέρνηση στην υιοθέτηση της πολιτικής του συμβιβασμού απέναντι στη φασιστική Ιταλία και στη ναζιστική Γερμανία.

Οι διαθέσεις αυτές της κοινής γνώμης (Moods) αν και δεν προσδιορίζουν τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας, όμως θέτουν τα όρια των εναλλακτικών επιλογών που έχουν οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής. Για παράδειγμα θεωρείται αδιανόητο για την κυβέρνηση της Σουηδίας, μιας ουδέτερης χώρας, να υπογράψει ένα στρατιωτικό σύμφωνο ή να γίνει μέλος σε μια στρατιωτική συμμαχία εάν προηγουμένως δε διαπιστωθεί ότι η πλειοψηφία της κοινής γνώμης της χώρας αμφισβητεί την ορθότητα και τη χρησιμότητα της ουδετερότητας ή τη θεωρεί αντίθετη προς την εθνική ασφάλεια². Επίσης, θεωρείται απίθανο για τον οποιονδήποτε Αμερικανό πρόεδρο να διακηρύξει την παραίτηση της χώρας του από όλες τις εξωτερικές δεσμεύσεις της και την επιστροφή της στην πολιτική της απομόνωσης, εάν δεν υπάρξει μια σχετική μεταστροφή της Αμερικανικής κοινής γνώμης. Επίσης, όταν η κοινή γνώμη τρέφει αισθήματα αντιπάθειας και δυσπιστίας απέναντι σε κάποια άλλη χώρα είναι πολύ δύσκολο να μετατραπούν τα αισθήματα αυτά, ακόμα και αν οι πολιτικές συγκυρίες αλλάζουν και ευνοήσουν την προσέγγιση με τη χώρα αυτή. Για παράδειγμα, λίγο πριν την έναρξη του Β' παγκοσμίου πολέμου, ο Αμερικανός πρόεδρος Ρούσβελτ απέφευγε να δεσμευτεί ανοικτά για την υποστήριξη της Βρετανίας εναντίον της ναζιστικής Γερμανίας, επειδή από τη μία η Αμερικανική κοινή γνώμη ήταν υπέρ του απομονωτισμού και από την άλλη υπήρχαν αντιβρετανικά αισθήματα στις ΗΠΑ. Επίσης, όταν οι ΗΠΑ μπήκαν στον πόλεμο εναντίον του ναζισμού, η Αμερικανική κυβέρνηση κατέβαλε έντονες προσπάθειες να πείσει την κοινή γνώμη για την ανάγκη συμμαχίας με τη Σοβιετική Ένωση, την οποία οι Αμερικανοί πολίτες αντιπαθούσαν έντονα από την εποχή της Οκτωβριανής επανάστασης το 1917.³ Πολλοί παρατηρητές, όπως ο Alferd Sauvy, πιστεύουν ότι το μέγεθος της επιρροής της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική διαφέρει ανάλογα με το συγκεκριμένο ζήτημα και πως κυμαίνεται από μια πολύ μικρή μέχρι την πιο ακραία περίπτωση, για την οποία η εξωτερική πολιτική απόφαση είναι αποτέλεσμα και της κοινής γνώμης. Επίσης, η επιρροή αυτή μπορεί να φανεί αργά ή γρήγορα να

² Βλ. Gabriel Almond, *The American people and Foreign Policy* (New York: Praeger, 1960 σ.53-55

³ Βλ. Στο ίδιο σ.85

αλλάξει ή να μείνει σταθερή και μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση. Στα ζητήματα που αφορούν άμεσα τα συμφέροντα των μαζών, η επιρροή της κοινής γνώμης είναι άμεση και αποφασιστική. Το ίδιο συμβαίνει και στις περιπτώσεις διεθνών κρίσεων και πολέμων. Αντίθετα, στα δευτερεύοντα ζητήματα, όπως είναι η σύναψη μιας διακρατικής συμφωνίας ή η προσφορά οικονομικής βοήθειας σε άλλη χώρα, η επιρροή της κοινής γνώμης είναι ελάχιστη.

Στη διάρκεια του πολέμου στην Ινδοκίνα (1947-1954) η πλειοψηφία της Γαλλικής κοινής γνώμης ήταν αντίθετη με τον πόλεμο αυτό. Το 1950 και λίγους μόνο μήνες πριν από τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών, μια σφυγμομέτρηση εκατό ατόμων έδειξε ότι οι 24 ήταν υπέρ των διαπραγματεύσεων, οι 18 ήταν υπέρ της εγκατάλειψης της Ινδοκίνας, οι 27 δεν εξέφρασαν γνώμη, ενώ μόνο 27 άτομα ήταν υπέρ της αποκατάστασης της τάξης στην Ινδοκίνα. Γενικά η Γαλλική κοινή γνώμη αδιαφορούσε για το ζήτημα αυτό που δεν την αφορούσε. Εξάλλου ήταν γνωστό ότι τα πολεμικά έξοδα ήταν τεράστια. Οι διαμαρτυρίες όμως δεν απευθύνονταν κατά της αιτίας (του πολέμου) αλλά κατά των φόρων που ήταν το αποτέλεσμα. Και έτσι η αντίδραση της κοινής γνώμης δεν υπήρξε έντονη. Ο πόλεμος τέλειωσε μόνο όταν ο αριθμός των εθελοντών δεν επαρκούσε και έπρεπε να κληθούν οι στρατεύσιμοι. Επίσης υπήρξε μία περίεργη αδιαφορία της κοινής γνώμης, όταν επαναστάτησε η Βόρεια Αφρική. Παρότι υπήρχαν φανατικοί υποστηρικτές των δύο επιλογών (καταστολή ή συνεννόηση) οι περισσότεροι Γάλλοι παρέμειναν αδιάφοροι, όσο δεν αυξάνονταν οι φόροι και όσο το κράτος δεν καλούσε τους στρατεύσιμους.⁴

Ένα από τα πρόσφατα παραδείγματα που δείχνουν την επιρροή της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική κατά των διεθνών κρίσεων και πολέμων ήταν η στάση της Αμερικανικής κοινής γνώμης στην κρίση του Κόλπου το 1990. Οι σφυγμομετρήσεις έδειξαν ότι η συντριπτική πλειοψηφία της κοινής γνώμης (65%) ήταν υπέρ της χρήσης της στρατιωτικής βίας εναντίον του Ιράκ με στόχο την εκδίωξη των δυνάμεών του από το Κουβέιτ. Η στάση αυτή της κοινής γνώμης ενίσχυσε την απόφαση του προέδρου Μπους να κηρύξει πόλεμο κατά του Ιράκ.⁵

⁴ Βλ. Alferd Sauvy: L' Opinion Publique P.U.F. 1961, μετάφραση στα Αραβικά Καμε λ-Αιαντ σ. 130-131.

⁵ Βλ. Johan Mueller: American Public Opinion and the Gulf war, Public opinion Quarterly volume 57, Spring 1993, No 1, σ.80-92.

Ο Holsti πιστεύει ότι η σχέση κοινή γνώμη και εξωτερική πολιτική στις δημοκρατικές κοινωνίες συνεπάγεται σύνθετη αλληλεπίδραση κατά την οποία η πολιτική ηγεσία και το κοινό αλληλοεπηρεάζονται στη μεταξύ τους συμπεριφορά, στις αξίες και στα συμφέροντα. Ο ίδιος θεωρεί ανακριβή την αντίληψη ότι φορείς αποφάσεων ανταποκρίνονται μόνο στις λαϊκές πιέσεις. Αντίθετα λόγω της υπέρτερης γνώσης και πρόσβασης στην πληροφόρηση οι υπεύθυνοι της πολιτικής απόφασης καταλαμβάνουν μια θέση από όπου μπορούν να ερμηνεύσουν την πραγματικότητα στο κοινό και πολλές φορές να καθοδηγήσουν την κοινή γνώμη προς την κατεύθυνση υποστήριξης της δικής τους πολιτικής.⁶

Ο Frankel από την πλευρά του υποστήριζε ότι υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική. Είτε ως μία οργανωμένη ομάδα (σύνολο) είτε μέσω ηγετών διαμεσολαβητών και επιμέρους συμφερόντων. Ο ίδιος χαρακτηρίζει θετική την επιρροή που ασκείται από τις οργανωμένες ομάδες ή από την ηγεσία, αλλά ο λαός ως μάζα ασκεί μια σημαντική αρνητική επιρροή μέσω του αισθήματος της κοινής γνώμης ή αυτό που ο Almond αποκαλεί «διάθεση», η οποία περιγράφει τα όρια μέσα στα οποία η εξωτερική πολιτική διαμορφώνεται. Μια τέτοια διάθεση μπορεί να αποκλείσει όλες τις πρακτικές επιλογές και να αφήσει τους φορείς αποφάσεων μόνους και υπό περιορισμούς.⁷

Σύγχρονοι παρατηρητές, υποστηρίζουν ότι για να αποτελέσει η κοινή γνώμη πολιτικό παράγοντα και να συμβάλει στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής πρέπει τα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, πάνω στα οποία στηρίζεται η κοινή γνώμη, να διακατέχονται από ανάλογο μορφωτικό επίπεδο. Παράλληλα το πολιτικοκοινωνικό σύστημα στο οποίο δραστηριοποιούνται θα πρέπει να διαθέτει επαρκείς δυνατότητες επικοινωνίας μέσα στα πλαίσια φυσικά της ελεύθερης κίνησης του γραπτού και προφορικού λόγου. Μορφωτικό επίπεδο και επικοινωνιακή επάρκεια αποτελούν τις βασικές προϋποθέσεις δημιουργίας μιας αποδοτικής κοινής γνώμης.⁸

Οι ερευνητές που δεν πιστεύουν στην επιρροή της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική βασίζουν την άποψή τους σε διάφορα στοιχεία:

⁶ Βλ.. K. Holsti: International politics σ.123

⁷ Βλ. J. Frankel: The making of Foreign Policy σ.70

⁸ Βλ. Πάρις Βαρβαρούσης: ο.π. σ. 176

1.- Η κοινή γνώμη γνωρίζει ελάχιστα για τις υποθέσεις της εξωτερικής πολιτικής και έτσι το ενδιαφέρον της είναι πολύ περιορισμένο. Στις δυτικές κοινωνίες διαπιστώνεται ότι μόλις το 25% του πληθυσμού γνωρίζει κάτι για την εξωτερική πολιτική, ενώ το 35% δεν γνωρίζει τίποτα.⁹

2.- Η κοινή γνώμη δεν ενδιαφέρεται για την εξωτερική πολιτική επειδή δεν επηρεάζει άμεσα την προσωπική ζωή των πολιτών ή την κατανομή των αγαθών. Στη Γαλλία για παράδειγμα οι σφυγμομετρήσεις έδειξαν ότι το 40% των πολιτών δεν απαντούν καν σε ερωτήσεις που αφορούν την εξωτερική πολιτική, ακόμα και σε θέματα που είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τη Γαλλία. Τον Ιούλιο του 1951, και ενώ μαινόταν ο πόλεμος στην Κορέα και στην Ινδοκίνα, ρωτήθηκαν οι Γάλλοι ποιά είναι τα προβλήματα που τους απασχολούν περισσότερο. Το 33% απάντησε πως ήταν η τιμή του κρέατος, το 15% ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας και μόλις το 3% ο πόλεμος στην Κορέα.¹⁰ Σε μια άλλη μελέτη για το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την εξωτερική πολιτική, ένας ερευνητής διαπίστωσε ότι το ποσοστό της κοινής γνώμης που ενδιαφέρεται για την εξωτερική πολιτική στη Γερμανία είναι 27% και στην Ιταλία 3%, ενώ το ποσοστό που αδιαφορεί στη Γερμανία είναι 43% και στην Ιταλία 75%.¹¹ Στην Αμερική το ποσοστό της κοινής γνώμης που ενδιαφέρεται για τα προσωπικά και τα οικογενειακά θέματα είναι 80% ενώ το ποσοστό που ενδιαφέρεται για την εξωτερική πολιτική κυμαίνεται μεταξύ 4-6%.¹²

3.- Οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους υφίστανται ελάχιστη πίεση από την κοινή γνώμη όταν διαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική και μπορούν να επιτύχουν μια συναίνεση για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής.¹³ Και αυτό επειδή ο αντίπαλος στην εξωτερική πολιτική είναι ένας εξωτερικός εχθρός, η αντιμετώπιση του οποίου ενώνει όλες τις κοινωνικές ομάδες και κατηγορίες. Αυτό έχει παρατηρηθεί από έναν πρώην υπουργό εξωτερικών, τον Κένεθ Γιάνγκερ, ο οποίος είχε δηλώσει ότι είναι πολύ πιο εύκολο για την πολιτική ηγεσία να σχεδιάσει

⁹ Βλ. D.Hitchner and Hambeld: *Modern Governments*, New York 1962 σ.556. Επίσης Caspary W.R.; *The Mood Theory: A study of Public Opinion and Foreign Policy in: American Political Science Review*, Volume, 64, 1970, σ. 537.

¹⁰ Βλ. Roy Macridis: *Foreign Policy in World Politice* σ. 94.

¹¹ Βλ. D.Willick: «Public Interest in International Affairs; A Cross-national Study» *Social Science Quarterly* volume 50 No 2, September 1969 σ.274.

¹² Βλ. P. Davidson and A. Leiserson στο ίδιο σ. 190

¹³ Βλ. James Rosenau: «Foreign Policy as an Issue-Area», in James Rosenau, ed *Domestic Sources of Foreign Policy*. Free Press, 1967 σ. 11-50.

την εξωτερική πολιτική παρά την εσωτερική πολιτική. Λησμονεί όμως ότι ο ίδιος και οι προϊστάμενοί του επηρεάστηκαν σαφώς από την κοινή γνώμη στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής τους.¹⁴

4.- Ακόμα και όταν η κοινή γνώμη ενδιαφέρεται για την εξωτερική πολιτική, το κάνει με έναν υπεραπλουστευτικό τρόπο, που καταλήγει στην υιοθέτηση ετοιμών συνταγών.¹⁵ Για παράδειγμα η Αμερικανική κοινή γνώμη βλέπει το Ισραήλ μόνο ως μία όαση δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή και τη Βρετανία μόνο ως έναν πιστό σύμμαχο των ΗΠΑ.

5.- Οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής, λόγω της υπέρτερης γνώσης και πρόσβαση στη πληροφόρηση είναι σε θέση πολλές φορές να καθοδηγήσουν την κοινή γνώμη ώστε αυτή να προσαρμόζεται στις αποφάσεις τις οποίες έχουν ήδη λάβει.¹⁶

¹⁴ Βλ. Roy Macridis, *οπ.π.* σ. 46

¹⁵ Βλ. Caspari W.R.; *The Mood Theory* σ. 537

¹⁶ Βλ. Gabriel Almond: *The American People and Foreign Policy* σ.69. Επίσης K.Holsti *οπ.π.* σ.123

4. ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΙΕΣΗΣ

Είναι δύσκολο να συλλάβουμε το φαινόμενο γιατί οι ομάδες αυτές είναι πολυάριθμες και ποικίλες: εργοδοτικές οργανώσεις, αγροτικές οργανώσεις, πολιτιστικές και κοινωνικές οργανώσεις με διεθνή χαρακτήρα (Ερυθρός Σταυρός, Διεθνής Αμνηστία), οικονομικές ομάδες και θεσμοί (τράπεζες, οικονομικά και εμπορικά επιμελητήρια, οικονομικές εταιρίες με διεθνή χαρακτήρα), θρησκευτικές ομάδες, κινήματα νέων, κινήματα παλαιών πολεμιστών και φυσικά τα διάφορα λόμπι (Το Εβραϊκό λόμπι, το Ελληνικό λόμπι στις ΗΠΑ).

Ο όρος προέρχεται από την Αμερικανική πολιτική επιστήμη (Pressure Groups). Οι Αμερικάνοι συγγραφείς μιλούν προθυμότερα για ομάδες συμφερόντων (Interest Groups) γιατί κατά κανόνα οι ομάδες αυτές με την πίεση που ασκούν επιδιώκουν την προώθηση και κάποιων συμφερόντων. Σύμφωνα με τον David Trouman μια «ομάδα συμφερόντων» μεταβάλλεται σε «ομάδα πίεσης» όταν προσπαθεί να επηρεάσει τις αποφάσεις των δημοσίων αρχών. Στην αντίθετη περίπτωση, παραμένει μια απλή ομάδα συμφερόντων.¹ Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει καμία ομάδα συμφερόντων που να μην καταφεύγει έστω και μια μέρα στην άσκηση πίεσης. Ανάλογα με τις περιστάσεις κάθε ένωση, κάθε συνδικάτο, κάθε οργάνωση μπορεί να οδηγηθεί στη χρησιμοποίηση πολιτικής πίεσεων σε μια ορισμένη στιγμή της δραστηριότητάς της.

Η Γαλλική Ακαδημία επενέβη μερικές φορές για τον περιορισμό στη φορολογία των βιβλίων και των συγγραφέων. Οι εκκλησίες δε διστάζουν να πιέσουν τις δημόσιες αρχές. Εκείνο που διαφέρει είναι απλώς η συχνότητα, η ευρύτητα ή το στιλ της προσφυγής στην πίεση. Ώστε κάθε ομάδα συμφερόντων είναι εν δυνάμει και μία ομάδα πίεσης. Μπορούμε, λοιπόν, να θεωρήσουμε τις δύο αυτές διατυπώσεις ως συνώνυμες.²

4.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΠΙΕΣΗΣ

Μία ομάδα πίεσης μπορεί να οριστεί ως μια οργάνωση που δημιουργήθηκε με σκοπό την υπεράσπιση συμφερόντων και ασκεί πίεση στις δημόσιες αρχές για να τους

¹ Βλ. R.G.Schwartzberg: Πολιτική Κοινωνιολογία, τόμος 11 εκδ. Παρατηρητής, Αθήνα 1986 σ.361

² Βλ. Στο ίδιο σ. 362.

αποσπάσει αποφάσεις σύμφωνες με συγκεκριμένα συμφέροντα. Ο ορισμός αυτός επομένως απαιτεί τη συνένωση τριών στοιχείων: την ύπαρξη μιας οργανωμένης ομάδας, την υπεράσπιση συμφερόντων και την άσκηση πίεσης.³

4.2. ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΙΕΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Όλες οι κοινωνίες και ιδιαίτερα οι δημοκρατικές περιλαμβάνουν στους κόλπους τους ορισμένες οργανωμένες ομάδες οι οποίες είναι γνωστές ως «ομάδες συμφερόντων» ή «ομάδες πίεσης» επειδή χρησιμοποιούν την πίεση ως μέσο για να αναγκάσουν τις κυβερνήσεις να πάρουν αποφάσεις που εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους. Οι ομάδες αυτές αν και δεν αποτελούν αμέσους φορείς ή όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, ασκούν επιρροή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική των κρατών ανάλογα με το μέγεθος και τη δύναμη της κάθε ομάδας. Οι μεγάλες και ισχυρές ομάδες μπορούν να επηρεάσουν την εξωτερική πολιτική ενός κράτους, ενώ οι μικρές ομάδες έχουν επιρροή μόνο σε δευτερεύοντα θέματα της εξωτερικής πολιτικής όπως είναι τα διοικητικά ζητήματα.⁴

Οι ομάδες πίεσης που ασχολούνται με τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής είναι πολλές και διάφορες, όπως οι τράπεζες, τα εμπορικά επιμελητήρια, τα επιστημονικά ινστιτούτα και τα διάφορα λόμπι κλπ. Είναι εξάλλου γνωστός ο ρόλος της Αμερικανικής εταιρίας πετρελαίου «Γκολφ» στο σχεδιασμό και στη χρηματοδότηση του πραξικοπήματος εναντίον της κυβέρνησης Μουσάντακ στο Ιράν το 1952, όταν η Ιρακινή κυβέρνηση αποφάσισε να εθνικοποιήσει το πετρέλαιο. Επίσης είναι γνωστός ο ρόλος του ιδρύματος Ροκφέλερ, μέσω της τράπεζας Τσείζ Μανχάταν που του ανήκει, στη σταθεροποίηση του καθεστώτος του στρατηγού Μομπούτου στο Ζαΐρ και στην αντιμετώπιση των δυνάμεων του κινήματος Εθνικής Σωτηρίας. Στις ΗΠΑ υπάρχουν επίσης και οι Σιωνιστικές οργανώσεις που είναι γνωστές ως το «Εβραϊκό λόμπι» και οι οποίες αντιδρούν δυναμικά σε οποιαδήποτε Αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή που δεν εξυπηρετεί την ύπαρξη και την ασφάλεια του Ισραήλ και προσπαθούν μάλιστα να επιβάλουν την προστασία του Ισραήλ ως αδιαπραγμάτευτη δέσμευση σε όλες τις Αμερικανικές κυβερνήσεις. Οι

³ Βλ. Στο ίδιο σ. 363

⁴ Βλ. Roy Macridis: Στο ίδιο σ.41

Σιωνιστικές αυτές οργανώσεις αδιαφορούν πλήρως για τη ζημία που υφίστανται τα Αμερικανικά στρατηγικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή λόγω της απροκάλυπτης υποστήριξης και της πλήρους μεροληψίας των ΗΠΑ υπέρ του Ισραήλ και είναι γεγονός ότι οι οργανώσεις αυτές λόγω της ιδεολογίας, πολιτικής και συναισθηματικής ταύτισής τους με το Ισραήλ θέτουν τα συμφέροντα του Ισραήλ υπεράνω των Αμερικανικών συμφερόντων.⁵

Επιπρόσθετα υπάρχουν πολλά παραδείγματα στην Αμερικανική κοινωνία, που δείχνουν τη σημασία του ρόλου των ομάδων πίεσης στη χάραξη και στην κατεύθυνση της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Οι καθολικές οργανώσεις, για παράδειγμα, ενδιαφέρονται πολύ για τη στάση των ΗΠΑ απέναντι στο Βατικανό. Οι Αμερικανοί επιχειρηματίες, οι οποίοι φοβούνται τον ανταγωνισμό των ξένων παραγωγών, πιέζουν τις Αμερικανικές κυβερνήσεις για προστασία από τον ξένο ανταγωνισμό. Είναι επίσης και το βιομηχανικό-στρατιωτικό κατεστημένο και οι εταιρείες παραγωγής όπλων οι οποίες ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την Αμερικανική αμυντική πολιτική, η οποία έχει άμεση σχέση με την εξωτερική πολιτική. Όταν η εξωτερική πολιτική περνά από περιόδους έντασης, τότε αυξάνεται η επιρροή των στρατιωτικών και πολλαπλασιάζονται τα κέρδη των εταιρειών παραγωγής όπλων.

Σε γενικές γραμμές οι ομάδες πίεσης ασκούν την επιρροή τους στην εξωτερική πολιτική μέσω τριών οδών:

1. Πρώτη οδός: Επιρροή στα κέντρα πολιτικής δύναμης (εξουσίας).
2. Δεύτερη οδός: Ο ρόλος τους ως πολιτικού μεσολαβητή.
3. Τρίτη οδός: Άμεση συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων.

1.- Η σχέση των ομάδων πίεσης με το κέντρο πολιτικής δύναμης:

Μερικές ομάδες πίεσης ελέγχουν ένα τμήμα της οικονομικής, στρατιωτικής και πολιτικής δύναμης του καθεστώτος. Με την κινητοποίηση του τμήματος αυτού, οι ομάδες πίεσης μπορούν να επηρεάσουν την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής του καθεστώτος, ακόμα και αν το τμήμα αυτό που ελέγχουν είναι μικρό σε σύγκριση με το μέγεθος της δύναμης και τις δυνατότητες της κοινωνίας και του κράτους. Και αυτό συμβαίνει επειδή μια συγκεκριμένη ομάδα πίεσης, που ενδιαφέρεται για ένα

⁵ Βλ. Richard Stevens: American Zionism and U.S. Foreign Policy 1942-1947 Pageant Press Inc. New York 1962 σ. 197-200.

συγκεκριμένο ζήτημα εξωτερικής πολιτικής, μπορεί να εκμεταλλευθεί την αδιαφορία των υπολοίπων μελών της κοινωνίας στο συγκεκριμένο ζήτημα για να επιφέρει μια μεγάλη και σημαντική αλλαγή στην εξωτερική πολιτική, που να είναι πολύ μεγαλύτερη από το πραγματικό μέγεθος της ομάδας πίεσης.⁶ Το καλύτερο παράδειγμα στην περίπτωση αυτή είναι η επιρροή του Εβραϊκού λόμπι στη χάραξη της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή και η επιρροή του βιομηχανικού-στρατιωτικού συμπλέγματος στην Αμερικανική αμυντική πολιτική. Η απόφαση του προέδρου Τρούμαν για την αναγνώριση του Ισραήλ το 1948 ελήφθη με κριτήριο την ικανοποίηση των Αμερικανοεβραίων ψηφοφόρων. Όταν οι σύμβουλοι του, του ζήτησαν να καθυστερήσει την αναγνώριση, ο πρόεδρος Τρούμαν τους απάντησε: «Λυπάμαι κύριοι, αλλά πρέπει να ανταποκριθώ στις επιθυμίες των εκατοντάδων χιλιάδων υποστηρικτών του Σιωνισμού και δεν υπάρχουν τόσες χιλιάδες Αράβων ψηφοφόρων».⁷

Επίσης οι εμπειρικές έρευνες έχουν αποδείξει την ύπαρξη ενός βιομηχανοστρατιωτικού συμπλέγματος που ασκεί μια μόνιμη πίεση στα κέντρα λήψης αποφάσεων στην Αμερικανική εξωτερική πολιτική με στόχο τη συνεχή αύξηση των στρατιωτικών δαπανών. Το σύμπλεγμα αυτό αποτελείται από μια συμμαχία πρώην και ενεργών στρατιωτικών με τις μεγάλες βιομηχανικές εταιρίες παραγωγής όπλων.⁸ Το πιο γνωστό χαρακτηριστικό της συμμαχίας αυτής είναι η πρόσληψη των πρώην στρατιωτικών από τις εταιρίες παραγωγής όπλων. Ίσως το καλύτερο παράδειγμα να είναι η περίπτωση του στρατηγού Αλεξάντερ Χέιγκ, ο οποίος μόλις συνταξιοδοτήθηκε από τη θέση του αρχηγού των δυνάμεων του NATO προσλήφθηκε ως γενικός διευθυντής σε μια από τις μεγαλύτερες εταιρίες παραγωγής όπλων. Λίγο καιρό αργότερα διορίστηκε υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ και ήταν ο πλέον ένθερμος υποστηρικτής των στρατιωτικών δαπανών με πρόσχημα την αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής.

2.- Οι ομάδες πίεσης ως πολιτικοί μεσολαβητές:

⁶ Βλ. V.Asaturian «Internal Politics and Foreign Policy in the Soviet System. Northwestern University Press, 1966 σ.220-221.

⁷ Richard Stevens: ο.π. σ. 204-205

⁸ Βλ. Stanley Lieberman «An Empirical Study of Military - Industrial Linkages», In Steven Roser, ed Testing the Theory of Military - Industrial Complex. 1973 σ.61-83.

Οι ομάδες πίεσης παίζουν συχνά το ρόλο του μεσολαβητή μεταξύ της πολιτικής εξουσίας και των πολιτών. Αυτό συμβαίνει όταν οι ομάδες πίεσης εκφράζουν τα συγκεκριμένα συμφέροντα μιας ομάδας πολιτών στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Για παράδειγμα, αναφέρεται η περίπτωση των παραγωγών σιταριού στις κεντροδυτικές πολιτείες των ΗΠΑ, οι οποίοι ασκούσαν πίεση στην Αμερικανική κυβέρνηση για την άρση του εμπάργκο της εξαγωγής σιταριού στη Σοβιετική Ένωση. Οι ομάδες πίεσης καταφεύγουν και σε άλλες πιο δυναμικές μεθόδους, όπως οι διαδηλώσεις που οργάνωσαν οι φοιτητές μπροστά στο Λευκό Οίκο για να διαμαρτυρηθούν για τον πόλεμο στο Βιετνάμ στη δεκαετία του 60.

3.- Η άμεση συμμετοχή στο σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής:

Σε πολλές περιπτώσεις οι ομάδες πίεσης συμμετέχουν άμεσα στο σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας. Για παράδειγμα, αναφέρονται οι περιπτώσεις της συμμετοχής των στρατηγών στο μηχανισμό χάραξης της εξωτερικής πολιτικής της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και η εκπροσώπηση ορισμένων μειονοτήτων στους μηχανισμούς χάραξης της εξωτερικής πολιτικής, όπως συμβαίνει με τους Κόπτες στο υπουργικό συμβούλιο της Αιγύπτου και με τους Κούρδους στο υπουργικό συμβούλιο του Ιράκ.

Ύστερα από την εκτενή παρουσίαση της σχέσης ανάμεσα στην εξωτερική πολιτική και την κοινή γνώμη, καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα χρήσιμα για την ανάγνωση της μελέτης.

Πρώτον: οι διαφωνίες που εντοπίσαμε στις απόψεις των ερευνητών έχουν σχέση με το βαθμό επιρροής της κοινής γνώμης στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και δεν αμφισβητούν την κοινή γνώμη ως παράγοντα διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής.

Δεύτερον: η επιρροή της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό αρνητική παρά θετική διότι η κοινή γνώμη συνήθως περιορίζει τον χώρο δράσης των υπευθύνων της εξωτερικής πολιτικής και μειώνει τις επιλογές τους.

Τρίτον: από την άλλη πλευρά, και οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής πολλές φορές είναι σε θέση να επηρεάσουν την κοινή γνώμη ώστε να προσαρμοστεί στις αποφάσεις που έχουν ήδη λάβει.

Τέταρτον: άλλες φορές πάλι, οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής κινούνται σε αντίθετη κατεύθυνση σε σχέση με την επικρατούσα θέση της κοινής γνώμης χωρίς να λάβουν υπ' όψη τους τυχόν αντιδράσεις της κοινής γνώμης.

Πέμπτον: ο βαθμός επιρροής της κοινής γνώμης διαφέρει ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της κάθε χώρας για παράδειγμα στα δημοκρατικά πολιτεύματα η επιρροή είναι μεγαλύτερη ενώ στα αυταρχικά είναι περιορισμένη. Ο βαθμός επιρροής διαφέρει επίσης ανάλογα με τη φύση των θεμάτων. Δηλαδή, στα πρωτεύοντα και σαφή θέματα η επιρροή είναι πάντα αυξημένη ενώ σε δευτερεύοντα θέματα είναι συνήθως περιορισμένη.

Έκτον: στις περιπτώσεις που παρατηρείται ομοιογένεια στις θέσεις και απόψεις της κοινής γνώμης τότε η κοινή γνώμη ασκεί μεγαλύτερη επιρροή. Ενώ στις περιπτώσεις που επικρατεί ανομοιογένεια και διάφορες απόψεις μειώνεται και η επιρροή της κοινής γνώμης.

Έβδομον: οι δημοκρατικές μεταβολές που σημειώθηκαν με την κατάρρευση των ολοκληρωτικών καθεστώτων στη Σοβιετική Ένωση και τις ανατολικές χώρες σε συνδυασμό με την ταχύτατη εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας δείχνουν ότι βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου οι ρόλοι της κοινής γνώμης αναβαθμίζονται. Και τούτο συμβαίνει διότι η ύπαρξη ενός επαρκούς και ανεπτυγμένου συστήματος μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης μέσα στα πλαίσια ενός δημοκρατικού πολιτεύματος είναι οι δύο από τις βασικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας ενεργητικής κοινής γνώμης.

Επιστρέφοντας στο κεντρικό θέμα της παρούσας μελέτης, δηλαδή «ο ρόλος της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης σε σχέση με το Μεσανατολικό», θα ήθελα να σημειώσω ότι επειδή η διένεξη αυτή επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες (πολιτικούς, οικονομικούς, γεωπολιτικούς κλπ.) είναι εξαιρετικά δύσκολο να καθορίσουμε το ρόλο που διαδραμάτισε η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και να την διαχωρίσουμε από τους υπόλοιπους παράγοντες. Γι' αυτό το λόγο έκρινα σωστό προτού προχωρήσω στη μελέτη αυτού του θέματος ν' αναφερθώ στη τάση που κράτησαν οι Ευρωπαϊκές χώρες στο πέρασμα της ιστορίας σε εθνικό επίπεδο αλλά και στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής κοινότητας. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαμε πιο εύκολα να μελετήσουμε το ρόλο που έπαιξε η κοινή γνώμη στο μεσανατολικό ζήτημα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

**Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ
ΧΩΡΩΝ ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ**

(1799-1980).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Οι λόγοι που με ώθησαν να μελετήσω το Παλαιστινιακό ζήτημα σε σχέση με τη στάση που κράτησαν οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις απέναντι σε αυτό (π.χ. Γαλλία, Αγγλία, Γερμανία, Ιταλία) οφείλονται σε διάφορους παράγοντες που σχετίζονται με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της αραβοϊσραηλινής διένεξης. Οι πιο σημαντικοί είναι οι εξής: Από ιστορικής πλευράς, οι χώρες αυτές έπαιξαν τον πιο καθοριστικό ρόλο στη γένεση του ζητήματος αυτού όταν α) με τις πολιτικές τους ενέργειες ενθάρρυναν το σιωνιστικό κίνημα να επιλέξει την Παλαιστίνη ως μελλοντική εθνική εστία των Εβραίων, β) εξέδωσαν την διακήρυξη του Μπάλφουρ, γ) ενέκριναν το σύστημα των «εντολών», δ) σχεδίασαν τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης και όταν ε) με τις ενέργειές τους συνέβαλαν στη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ εξασφαλίζοντας γι' αυτό πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές ενισχύσεις.

Από πολιτικής πλευράς, οι χώρες αυτές παίζουν πρωταρχικό ρόλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τη συμπεριφορά αυτών των χωρών θα εξαρτηθεί το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά συνέπεια το μέλλον του καινούργιου διεθνούς συστήματος που όλα δείχνουν ότι θα είναι πολυπολικό και θα κυριαρχείται από πέντε μεγάλες δυνάμεις, τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ιαπωνία, την Κίνα και τη Ρωσία.

Με βάση αυτούς τους παράγοντες θα παρακολουθήσω την πορεία της πολιτικής αλλά και των διαφόρων στάσεων αυτών των χωρών στην περίοδο από το 1799 έως το 1980.

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Αρχίζουμε με την πολιτική της Γαλλίας επειδή ήταν το πρώτο Ευρωπαϊκό κράτος που υποστήριξε τη μετεγκατάσταση των Εβραίων στην Παλαιστίνη, όταν ο Ναπολέων Βοναπάρτης κάλεσε τους Εβραίους το 1799, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του στην Αίγυπτο και την Παλαιστίνη, να βαδίσουν υπό τη σημαία του, προκειμένου με τη βοήθεια τους εναντίον της Τουρκίας να ξαναχτίσει την αρχαία Ιερουσαλήμ. Ο Ναπολέων είχε περιγράψει τους Εβραίους ως ένα έθνος μοναδικό με νόμιμο δικαίωμα κληρονομιάς στην Παλαιστίνη λέγοντας: «Ισραηλινοί ξυπνήστε! Ήρθε ο καιρός να διεκδικήσετε την πολιτική σας παρουσία ως έθνος μεταξύ των εθνών»⁹

Ο πραγματικός στόχος του Ναπολέοντα δεν ήταν να βοηθήσει τους Εβραίους να πραγματοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους για μια καλύτερη ζωή. Ήθελε απλά να εκμεταλλευτεί τη συμπάθεια των Εβραίων, να κερδίσει την υποστήριξή τους στην εκστρατεία του στην Ανατολή, με σκοπό να επιβάλλει τον έλεγχό του στη στρατηγική οδό εμπορίου μεταξύ της Ανατολής και της Δύσης και να χτυπήσει τα βρετανικά συμφέροντα στην Ανατολή¹⁰. Το σχέδιο Ναπολέοντα όμως απέτυχε, από τη μια πλευρά λόγω της ατυχούς έκβασης της εκστρατείας του εναντίον της Συρίας και της Παλαιστίνης, και από την άλλη, λόγω του μειωμένου ενθουσιασμού των Εβραίων της Γαλλίας να ανταποκριθούν στο κάλεσμα, ιδιαίτερα ύστερα από την θέσπιση νόμου στη Γαλλική Εθνική Συνέλευση το 1791, σύμφωνα με τον οποίο απελευθερώνονταν όλοι οι Εβραίοι της Γαλλίας και αποκτούσαν πλήρη και ίσα πολιτικά δικαιώματα ως Γάλλοι πολίτες. Στη συνέχεια, το 1830 απέκτησαν και ίσα θρησκευτικά δικαιώματα σε σχέση με τις άλλες θρησκείες βάσει του Γαλλικού Συντάγματος.

Κατά το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, όταν η Γαλλία πραγματοποιούσε τη διάνοιξη της διάρρυγας του Σουέζ, η ιδέα για την εγκατάσταση των Εβραίων στην Παλαιστίνη τέθηκε εκ νέου. Αυτή τη φορά η ιδέα προήλθε από τον Ναπολέοντα τον Τρίτο και τη σύζυγό του, Πριγκίπισσα Ευγενία μέσα στα πλαίσια της επιθυμίας τους

⁹ Sharif Regina: *Non-Jewish Zionism: Its Roots in western History*. London: (Zed Press 1983) p.50-51 επίσης Benjamin Netanyahu: *A place Among the nation*. Dar El-Jaleel (Amman 1995), σ.51. Επίσης Nahum Sokolow, *History of Zionism: (1600-1918)* London: Longmans, Green, 1981 σ. 220. Επίσης Lucien Wolf, *Notes on the Diplomatic History of the Jewish Question* (London: Spottswode. Ballantynne. σ. 1.4

¹⁰ Ben-Jacob-Jeremiah, *The Jewish struggle*. London: Gorege Allen and Unwin, 1942 σ. 98

να εξασφαλίσουν την προστασία της διώρυγας του Σουέζ. Προς το σκοπό αυτό ο Αρνεστ Λαχαράν, προσωπικός γραμματέας του Ναπολέοντα του Τρίτου, κάλεσε το 1860 όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες να υποστηρίξουν τους Εβραίους στη διεκδίκηση της Παλαιστίνης λέγοντας: «Οφείλουμε να σώσουμε τον καταρρέοντα πολιτισμό της Ανατολής με μια ένεση δυτικού πολιτισμού. Επομένως όλη η Ευρώπη οφείλει να βοηθήσει στην υφαρπαγή της Παλαιστίνης από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και την παραχώρησή της στους Εβραίους».¹¹

Αυτή τη φορά οι Εβραίοι δέχτηκαν την πρόσκληση με μεγάλο ενθουσιασμό και έτσι πολλοί Εβραίοι συγγραφείς και Ραβίνοι άρχισαν να προβάλλουν το θέμα της επιστροφής των Εβραίων στην Παλαιστίνη. Μεταξύ αυτών αναφέρουμε ενδεικτικά τον Moses Hess (1812-1875), ο οποίος εξέδωσε το 1862 το βιβλίο του «Rome and Jerusalem» στο οποίο έκανε λόγο για την ίδρυση ενός Εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη που να συνδέεται με ιδιαίτερους δεσμούς με τη Γαλλία, λέγοντας: «Η φίλη Γαλλία είναι εκείνη που θα βοηθήσει το λαό μας να ξαναπάρει τη θέση του στην Ιστορία και θα βοηθήσει τους Εβραίους να ιδρύσουν αποικίες που μπορεί να εκτείνονται από το Σουέζ μέχρι την Ιερουσαλήμ»¹². Αναφέρουμε επίσης τον Leo Pinsker (1821-1891), συγγραφέα του έργου «Auto - Emancipation», που εκδόθηκε το 1882 και το οποίο θεωρείται από τα πρώτα και σημαντικότερα Σιωνιστικά έργα με τη μεγαλύτερη επιρροή.¹³ Επίσης για τον ίδιο σκοπό ιδρύθηκαν μερικές εβραϊκές οργανώσεις, όπως η «Εβραϊκή Εταιρεία Εποικισμού της Παλαιστίνης» στη Γαλλία και η «Παγκόσμια Εβραϊκή Ένωση», η οποία ίδρυσε το 1870 μια αγρονομική σχολή κοντά στην πόλη Γιάφα στην Παλαιστίνη με σκοπό να εκπαιδεύσει τους Εβραίους μετανάστες - εποίκους σε αγροτικές εργασίες.

1.1. Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ CAMBON

Στις αρχές του 20ου αιώνα η γαλλική κυβέρνηση κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες μέσω της Πρεσβείας της στην Κωνσταντινούπολη να πείσει τον

¹¹ Ραφίκ αλ Νάτσα: Η αποικιοκρατία και η Παλαιστίνη (Ισραήλ: «Αποικιοκρατικό Σχέδιο». Dar El Jaleel (Amman 1984), σ.98. Επίσης Sharif Regina ο.π. σ.112.

¹² Βλ. G. H. Jansen, Zionism, Israel and Asia, Beirut, 1972 σ.80.

¹³ Βλ. Ελ Κιααλι Αμπνουλ Ουαχμ: Σύγχρονη Ιστορία της Παλαιστίνης, 10η έκδοση, (Αμμάν, 1990) σ.25-26. Επίσης Lequeur Walter: A History of Zionism N.York: Holt, Rinehart and Winston 1972 σ.70-75.

Σουλτάνο να επιτρέψει στους Εβραίους να μεταναστεύσουν στην Παλαιστίνη. Για πρώτη φορά επίσης γαλλική κυβέρνηση ξεκίνησε επίσημες επαφές με το Σιωνιστικό κίνημα στις 25 Μαΐου 1917. Τη Γαλλική Κυβέρνηση στις επαφές αυτές εκπροσώπησε ο τότε Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών Jules Cambon, ενώ το Σιωνιστικό κίνημα εκπροσώπησε ο αντιπρόσωπός του στο Παρίσι, Ν. Sokolow. Στη συνάντηση εκείνη ο Sokolow ζήτησε από τον Cambon να εκδώσει τη γαλλική κυβέρνηση μια γραπτή δήλωση στην οποία να εκφράζει τη συμπάθειά της προς τους στόχους του Σιωνιστικού κινήματος για την ίδρυση Εβραϊκού Εθνικού κράτους στην Παλαιστίνη. Η Γαλλία ανταποκρίθηκε στο αίτημα αυτό για πολλούς και διάφορους λόγους, όπως λόγω α)της σταθούς διεθνούς κατάστασης στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, β)της δύσκολης θέσης στην οποία περιήλθε κατά την διάρκεια αυτού του πολέμου, γ)της επιθυμίας της Γαλλίας να εκμεταλλευτεί την επιρροή που είχαν οι Αμερικάνοι σιωνιστές στον πρόεδρο της ΗΠΑ Γούντρο Ουΐλσον, με σκοπό να εξασφαλίσει την υποστήριξη της ΗΠΑ προς τους συμμάχους και τέλος δ)λόγω της επιθυμίας της Γαλλίας να απεγκλωβίσει το Σιωνιστικό κίνημα από την πλήρη εξάρτηση της Βρετανίας¹⁴

Στις 4 Ιουνίου 1917 δημοσιεύτηκε το κείμενο της επιστολής που απηύθυνε η γαλλική κυβέρνηση με την υπογραφή του Cambon στον αντιπρόσωπο του Σιωνιστικού κινήματος στο Παρίσι, Ν. Sokolow που περιείχε τα εξής: «Η Γαλλική κυβέρνηση έχει ενημερωθεί για το σχέδιο που της υποβάλατε, το οποίο στοχεύει στην ενθάρρυνση του Εβραϊκού εποικισμού της Παλαιστίνης. Εφόσον οι συνθήκες το επιτρέψουν και εφόσον εξασφαλιστεί η ανεξαρτησία των ιερών τόπων, τότε η βοήθεια που θα προσφέρουν οι Σύμμαχοι για την αναγέννηση του Εβραϊκού Έθνους στα εδάφη εκείνα από τα οποία εξορίστηκε ο λαός του Ισραήλ πριν από πολλούς αιώνες, θα είναι μια πράξη δικαιοσύνης και αποζημίωσης. Η γαλλική κυβέρνηση, η οποία εισήλθε στον τωρινό πόλεμο προκειμένου να προστατεύσει ένα λαό που υπέστη μια άδικη επίθεση και η οποία εξακολουθεί να αγωνίζεται για να επικρατήσει το δίκαιο, δεν μπορεί παρά να αισθάνεται συμπάθεια για την υπόθεσή σας, η επιτυχία της οποίας είναι συνδεδεμένη με τη νίκη των Συμμάχων. Με ιδιαίτερη χαρά σας δίνω αυτή την διαβεβαίωση».¹⁵

¹⁴ Βλ. Leonard Stein: The Balfour Declaration, London: Valentine-Mitchell. 1961. σ.417-18 επίσης J.M.N.Jeffries; Palestine: The Reality, (London: Longman Green, 1939. σ.172.

¹⁵ Αχμεντ Νοφαλ; Οι Γαλλοαραβικές σχέσεις. (Κουβέιτ 1984) σ. 66. 39-41

Όπως φαίνεται ξεκάθαρα από την επιστολή αυτή, η Γαλλία ενθάρρυνε επίσημα τον εβραϊκό εθνικισμό της Παλαιστίνης, υπό τον όρο να μη θιγούν οι Άγιοι Τόποι και αναγνώρισε επίσημα τον Εβραϊκό εθνικισμό και την Εβραϊκή διεκδίκηση της Παλαιστίνης και μάλιστα λίγους μήνες πριν εκδώσει η Βρετανική κυβέρνηση τη γνωστή Διακήρυξη Μπαλφουρ στις 2 Νοεμβρίου 1917. Ο Sokolow σχολίασε την επιστολή Cambon λέγοντας: «Είναι η πρώτη φορά που μια κυβέρνηση δεσμεύεται με δήλωσή της ότι υπάρχει ένα Εβραϊκό έθνος στην Παλαιστίνη».¹⁶

Στην αρχή η γαλλική κυβέρνηση δεν έδειξε μεγάλο ενθουσιασμό για τη Διακήρυξη Μπαλφουρ επειδή φιλοδοξούσε να μοιραστεί με την Βρετανία τη διακυβέρνηση της Παλαιστίνης, όπως όριζε η μυστική συμφωνία Sykes - Piccot που υπεγράφη μεταξύ των δύο χωρών το 1916 και η οποία προέβλεπε ένα ιδιαίτερο διεθνές καθεστώς για την Παλαιστίνη. Η γαλλική κυβέρνηση ερμήνευσε τη Διακήρυξη Μπαλφουρ ως προσπάθεια της Βρετανίας να πάρει το Σιωνιστικό κίνημα με το μέρος της μέσα στα πλαίσια της επιδίωξής της να έχει τον απόλυτο έλεγχο στην Παλαιστίνη. Όμως μετά από έντονες πιέσεις του Σιωνιστικού κινήματος η γαλλική κυβέρνηση ενέκρινε στις 14 Φεβρουαρίου 1918 τη Διακήρυξη Μπαλφουρ και αποδέχτηκε την απόλυτη κυριαρχία της Βρετανίας στην Παλαιστίνη στα τέλη Δεκεμβρίου 1918.¹⁷

1.2. Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Όταν το σχέδιο απόφασης για τον διαμελισμό της Παλαιστίνης τέθηκε για πρώτη φορά στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, η Γαλλία απείχε από τη ψηφοφορία, με αποτέλεσμα το σχέδιο να μη λάβει τα απαραίτητα 2/3 των ψήφων. Έτσι, ο Πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης αποφάσισε να αναβάλλει τη συζήτηση του θέματος για να δώσει χρόνο στις ΗΠΑ και στο Σιωνιστικό Κίνημα να ασκήσουν περισσότερες πιέσεις στις αντιπροσωπείες των χωρών εκείνων που είτε ψήφισαν κατά είτε απείχαν στην πρώτη ψηφοφορία. Όταν το θέμα τέθηκε εκ νέου στη Γενική Συνέλευση, ο Πρόεδρος της Γαλλίας ζήτησε τη διακοπή της συνεδρίασης για να συμβουλευτεί τη Κυβέρνησή του. Το Σιωνιστικό Κίνημα, φοβούμενο την άρνηση της

¹⁶ Leonard Stein; The Balfor Declaration, ο.π. σ.417. Επίσης: J.M.N. Jeffries ο.π. σ.287.

¹⁷ Βλ. Αλέξανδρος Κούτσης; Μέση ανατολή. Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη, τόμος Α', εκδόσεις Παπαζήση, (Αθήνα 1992), σ.92.

Γαλλίας να ψηφίσει υπέρ της απόφασης διαμελισμού, ξεκίνησε μια μεγάλη εκστρατεία πείσεων μέσα και έξω από τη Γαλλία προκειμένου να εξαναγκάσει τη Γαλλική Κυβέρνηση να ψηφίσει υπέρ του διαμελισμού της Παλαιστίνης. Και τελικά αυτό το πέτυχε στις 29 Νοεμβρίου 1947 οπότε η Γαλλία ψήφισε υπέρ της απόφασης. Στις 24 Ιανουαρίου 1949 η Γαλλία αναγνώρισε επίσημα το κράτος του Ισραήλ (του οποίου η ανακήρυξη είχε ήδη γίνει) στις 15 Μαΐου 1948. Ο πρώτος Πρέσβης της Γαλλίας στο Ισραήλ ήταν ο μέχρι τότε Σύμβουλος της Γαλλικής Πρεσβείας στη Βηρυτό, Edouare Guyon.¹⁸

Διαπιστώνουμε έτσι ότι η Γαλλία μαζί με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες συνέβαλλε στην ίδρυση του Εβραϊκού Κράτους στην Παλαιστίνη και εγγυήθηκε για την προστασία του, όταν στις 25 Μαΐου 1950 εξέδωσε μαζί με την Αγγλία και τις ΗΠΑ τη γνωστή Τριμερή Διακήρυξη, με την οποία αναλάμβαναν την προστασία του Ισραήλ ακόμα και πέρα των συνόρων που όριζε η απόφαση διαμελισμού της Παλαιστίνης.

1.3. Η ΓΑΛΛΟ-ΙΣΡΑΗΛΙΝΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Πριν από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ οι Σιωνιστικές Οργανώσεις στη Γαλλία αγόραζαν όπλα με κατ' ιδίαν συμφωνίες και τα έστελναν στις Εβραϊκές τρομοκρατικές οργανώσεις στην Παλαιστίνη. Όμως μετά την ίδρυση του Ισραήλ η Γαλλία προσέφερε επίσημα πλέον στρατιωτική βοήθεια στο Εβραϊκό κράτος. Στην αρχή η βοήθεια αυτή ήταν μικρή και περιοριζόταν στην παροχή ελαφρού οπλισμού. Σύντομα όμως η στρατιωτική συνεργασία των δύο πλευρών εξελίχθηκε σε τέτοιο σημείο, που το 1952 η Ισραηλινή Κυβέρνηση αποφάσισε να βασιστεί στη Γαλλία ως τον κυριότερο προμηθευτή όλων.¹⁹

Η Γαλλο-Ισραηλινή στρατιωτική συνεργασία πήρε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις όταν ξέσπασε η Αλγερινή επανάσταση το 1954 η οποία απέκτησε μεγάλη, επίσημη και λαϊκή υποστήριξη από τις Αραβικές χώρες, ιδιαίτερα την Αίγυπτο.

¹⁸ Βλ. Χάμεντ Ραπί και άλλοι, Οι Διεθνείς Σχέσεις του Ισραήλ, (Baghdad University 1990), σ.60-61.

¹⁹ Βλ. Ζάχι αλ Ακρα, Οι Γαλλο-Ισραηλινές σχέσεις: Shu'un Filastiniyah (Παλαιστινιακά Ζητήματα) No 41-42 Jan, Feb, 1975, σ.83.

Η Γαλλο-Ισραηλινή στρατιωτική συνεργασία έφτασε στο αποκορύφωμά της το 1956 όταν οι δύο αυτές χώρες μαζί με την Βρετανία εξαπέλυσαν από κοινού την Τριμερή Επιδρομή κατά της Αιγύπτου, μετά την απόφαση του Προέδρου Νάσσερ για την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ. Η Τριμερής Επιδρομή εναντίον της Αιγύπτου έδωσε την ευκαιρία στο Ισραήλ να εδραιώσει ακόμη περισσότερο τις σχέσεις του με τη Γαλλία, ιδιαίτερα εφόσον όλες οι αραβικές χώρες, με εξαίρεση το Λίβανο, είχαν διακόψει τις διπλωματικές τους σχέσεις με τη Γαλλία αντιδρώντας στην Επιδρομή αυτή. Το διάστημα μεταξύ 1956-58 θεωρείται η χρυσή εποχή στις σχέσεις Γαλλίας-Ισραήλ, ιδιαίτερα στο στρατιωτικό τομέα.²⁰

Ωστόσο η πιο επικίνδυνη πλευρά της Γαλλο-Ισραηλινής συνεργασίας υπήρξε ο τομέας των πυρηνικών όπλων. Η συνεργασία αυτή ξεκίνησε το 1953 όταν οι δύο χώρες υπέγραψαν μια συμφωνία συνεργασίας στον τομέα των πυρηνικών ερευνών, με βάση την οποία η Γαλλία εφοδίαζε το Ισραήλ με ειδικούς επιστήμονες. Το 1957 αποκαλύφθηκε το περιεχόμενο μιας μυστικής συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών, σύμφωνα με την οποία η Γαλλία αναλάμβανε να βοηθήσει το Ισραήλ να δημιουργήσει έναν πυρηνικό αντιδραστήρα στο Ντιμόνα του Ισραήλ, που ανήκει στο Ισραηλινό Υπουργείο Άμυνας. Με τη βοήθεια αυτή της Γαλλίας το Ισραήλ κατάφερε αργότερα να αποκτήσει και ατομική βόμβα.²¹

1.4. Η ΠΕΜΠΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΑΡΑΒΟ-ΙΣΡΑΗΛΙΝΗ ΔΙΕΝΕΞΗ

Όταν το 1958 ο Στρατηγός Ντε-Γκωλ ανέλαβε την εξουσία, οι διπλωματικές σχέσεις της Γαλλίας με τις αραβικές χώρες δεν είχαν ακόμη αποκατασταθεί και συνεπώς οι Γαλλο-Ισραηλινές σχέσεις βρίσκονταν στην καλύτερη φάση τους σε όλους τους τομείς.

Από τις πρώτες μέρες της Πέμπτης Δημοκρατίας διεφάνη ξεκάθαρα ότι ο Στρατηγός Ντε-Γκωλ είχε σκοπό να ακολουθήσει μία νέα πολιτική εντελώς διαφορετική από την εξωτερική πολιτική της Γαλλίας την εποχή της Τέταρτης Δημοκρατίας. Ο Ντε-Γκώλ προέβη αμέσως στις απαραίτητες συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που εξυπηρετούσαν τους πολιτικούς του στόχους. Έτσι, επέβαλε τη

²⁰ Βλ. Michel Bar - Zohar; Bridge over the Mediterranean, French Israel Relation, 1947-1963, (Tal Aviv), 1965, p.73.

²¹ Βλ. Χαμεντ Ραπι; Οι Γαλλο-Ισραηλινές σχέσεις, ο.π. σ. 62-63

Βουλευτές να είναι μέλη της Κυβέρνησης και επιπλέον οι περισσότεροι Υπουργοί ήταν τεχνοκράτες που δεν είχαν ασκήσει πολιτική στο παρελθόν και δεν τους συνέδεαν ιδιαίτερες σχέσεις με το Ισραήλ. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Couve de Murvill, ο οποίος διατέλεσε Υπουργός Εξωτερικών για δέκα χρόνια. Χάρη στην προηγούμενη πολυετή θητεία του ως Πρέσβης της Γαλλίας στο Κάιρο, έπαιξε σημαντικό ρόλο αργότερα στη βελτίωση των σχέσεων της Γαλλίας με τις Αραβικές χώρες.

Ο κύριος άξονας της πολιτικής του Ντε-Γκώλ ήταν η άμεση άρση όλων των εμποδίων στην αποκατάσταση των σχέσεων της Γαλλίας με τον Αραβικό κόσμο και η εξασφάλιση των Γαλλικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή, χωρίς να θυσιάζει τη σχέση της Γαλλίας με το Ισραήλ αλλά τηρώντας μια ουδέτερη στάση στην Αραβο-Ισραηλινή διένεξη.

Το πρώτο βήμα στην νέα εξωτερική πολιτική του Ντε-Γκώλ ήταν η επίλυση του Αλγερινού προβλήματος με την παραχώρηση της ανεξαρτησίας στην Αλγερία το 1962. Ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών χαιρέτισε την απόφαση αυτή της Γαλλίας και στις 4 Απριλίου 1962 ο Σύνδεσμος κάλεσε δημόσια όλες τις Αραβικές Χώρες να αποκαταστήσουν τις διπλωματικές τους σχέσεις με τη Γαλλία. Πράγματι, οι Αραβικές Χώρες ανταποκρίθηκαν θετικά στο κάλεσμα αυτό και αποκατέστησαν σταδιακά τις σχέσεις τους με τη Γαλλία (Συρία, Ιορδανία, Σαουδική Αραβία το 1962, Ιράκ το 1963, Αίγυπτος το 1964). Οι Γαλλικές εταιρείες άρχισαν και πάλι να αναλαμβάνουν και να εκτελούν μεγάλα έργα στις Αραβικές Χώρες και η Γαλλία προσέφερε οικονομική βοήθεια ύψους 120 εκ. δολ. στην Αίγυπτο.²²

Προχωρώντας ένα ακόμα βήμα προς την βελτίωση των σχέσεων με τις Αραβικές χώρες και προς την επιβεβαίωση της ουδετερότητάς της στην Αραβο-Ισραηλινή διένεξη, η Γαλλία ανακοίνωσε ότι δεν δεσμεύεται πλέον από την Τριμερή Διακήρυξη του 1950 επειδή δεν ανταποκρινόταν στις νέες συνθήκες και επειδή οι τρεις χώρες που την είχαν υπογράψει (Γαλλία, Βρετανία, ΗΠΑ) δεν μπορούν να λύσουν από μόνες τους το Μεσανατολικό πρόβλημα. Η Γαλλία στη θέση της Τριμερούς Διακήρυξης ζήτησε διαπραγματεύσεις με τη συμμετοχή της Σοβιετικής Ένωσης για την επίλυση του Μεσανατολικού.

²² Βλ. Χαμεντ Ραπι, Οι Γαλλο-Ισραηλινές σχέσεις, ο.π. σ. 62-63

Τονίζοντας την ουδετερότητα της νέας πολιτικής της, η Γαλλία δεν υποστήριξε την οριστική κριτική της Βρετανίας και της ΗΠΑ στα Ηνωμένα Έθνη εναντίον της Αιγύπτου όσον αφορά στην απαγόρευση της διέλευσης των Ισραηλινών πλοίων στον κόλπο της Ακαμπα, τον οποίο είχε αποκλείσει. Επίσης η Γαλλία επέβαλε εμπάργκο στις πωλήσεις Γαλλικών όπλων στις χώρες της Μέσης Ανατολής, όταν έλαβε πληροφορίες ότι το Ισραήλ ετοίμαζε επίθεση εναντίον των Αραβικών Κρατών. Η απόφαση αυτή επηρέασε περισσότερο το Ισραήλ, που βασιζόταν κυρίως στη Γαλλία για τον εξοπλισμό του, και λιγότερο τις Αραβικές Χώρες που εξοπλιζόνταν από τη Σοβιετική Ένωση (Αίγυπτος και Συρία) και από τις ΗΠΑ και τη Βρετανία (Ιορδανία).²³

Τις παραμονές του πολέμου του Ιουνίου του 1967 ο Στρατηγός Ντε-Γκώλ προειδοποίησε τον τότε Υπουργό Εξωτερικών του Ισραήλ, Αμπα Ιμπάν, να μην εξαπολύσει πρώτη η χώρα του τον πόλεμο, γιατί ο επιτιθέμενος φέρει πάντα την ιστορική ευθύνη. Το Γαλλικό Υπουργικό Συμβούλιο εξέδωσε ανακοίνωση στις 2 Ιουνίου 1967 στην οποία αναφερόταν: «Η Γαλλία θεωρεί ότι όλες οι χώρες της περιοχής έχουν το δικαίωμα ύπαρξης και ζωής. Όμως ο κίνδυνος του πολέμου είναι πλέον ορατός. Και για το λόγο αυτό η Γαλλία δηλώνει ότι η χώρα η οποία πρώτη θα κάνει χρήση των όπλων, όποια και αν είναι αυτή, δεν θα έχει ούτε τη βοήθεια ούτε την υποστήριξη της Γαλλίας. Η εκτόνωση της τωρινής κρίσης απαιτεί την επίλυση του προβλήματος της ναυσιπλοΐας στον κόλπο της Ακαμπα, αλλά και του θέματος των Παλαιστινίων προσφύγων»²⁴

Όταν το Ισραήλ, κήρυξε τον πόλεμο στις 5 Ιουνίου 1967, ο Ντε-Γκώλ δεν δίστασε να κατονομάσει το Ισραήλ ως επιτιθέμενη χώρα. Στις 15 Ιουνίου το Γαλλικό Υπουργικό Συμβούλιο συνεδρίασε υπό την Προεδρεία του Ντε-Γκώλ και εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία αναφερόταν: «Η Γαλλία τηρεί ουδέτερη στάση και απορρίπτει την απόκτηση εδαφών με την χρήση των όπλων. Η Γαλλία δεν θα αναγνωρίσει οποιοσδήποτε εδαφικές κατακτήσεις προκύψουν από τον πόλεμο στη Μέση Ανατολή. Ο μόνος δρόμος για την επίλυση όλων των προβλημάτων της

²³ Βλ. Αχμεντ Νοφάλ; Ντε-Γκωλ και το Παλαιστινιακό ζήτημα, Παλαιστινιακά Ζητήματα, Νο 209, Αύγουστος 1990, σ.33.

²⁴ Αχμεντ Νοφάλ; Οι Γαλλο-Αραβικές σχέσεις, ο.π., σ. 295.

περιοχής είναι οι διαπραγματεύσεις με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών και της διεθνούς κοινότητας για την εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης».²⁵

Η Γαλλία επέμενε στη θέση της να μην αναγνωρίζει καμία εδαφική κατάκτηση που πέτυχε το Ισραήλ κατά τη διάρκεια του πολέμου, ακόμα και μετά την έκδοση του ψηφίσματος 242 του συμβουλίου ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο άφηνε περιθώρια για διφορούμενη ερμηνεία για το αν εννοεί την αποχώρηση του Ισραήλ από «τα εδάφη» που κατέλαβε στον πόλεμο του 1967, όπως αναφέρει το Γαλλικό κείμενο του ψηφίσματος ή την αποχώρηση του Ισραήλ από «εδάφη» που κατέλαβε το 1967, όπως αναφέρει το Αγγλικό κείμενο.

Η Γαλλία κατέβαλε έντονες προσπάθειες προκειμένου να συμφιλιώσει τα όσα αναφέρονταν στο προοίμιο του ψηφίσματος 242 όσον αφορά «το απαράδεκτο της απόκτησης εδαφών με τη βία» και «το δικαίωμα όλων των κρατών να ζήσουν μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα» μέσω διαπραγματεύσεων. Οι διαπραγματεύσεις όμως δεν μπορούν να τροποποιούν τα προ του 1967 σύνορα παρά μόνο σε μερικές εξαιρέσεις που επιβάλλουν τα τοπογραφικά και δημογραφικά δεδομένα και πάντα με την πλήρη αποδοχή και των δύο μερών²⁶.

Αναμφίβολα η πολιτική του Ντε-Γκώλ κατά τη διάρκεια της κρίσης και του πολέμου του 1967 αποτέλεσε μία ριζική ποιοτική αλλαγή, όχι μόνο επειδή σηματοδότησε μία νέα Γαλλική πολιτική στη Μέση Ανατολή αλλά και επειδή ερχόταν σε αντίθεση με τις προτιμήσεις της Γαλλικής κοινής γνώμης στην Αραβο-Ισραηλινή διένεξη. Οι θέσεις του Ντε-Γκώλ για την ανάγκη αποχώρησης του Ισραήλ από τα εδάφη που κατέλαβε με πόλεμο το 1967, οι κατηγορίες του εναντίον του Ισραήλ ότι ήταν η επιτιθέμενη χώρα και η απόφασή του για επιβολή εμπάργκο στις πωλήσεις Γαλλικών όπλων σε όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής συνάντησαν έντονες αντιδράσεις και σφοδρή κριτική μέσα στη Γαλλία από τις διάφορες Σιωνιστικές οργανώσεις και από όλα τα Γαλλικά πολιτικά κόμματα, συμπεριλαμβανομένου και του κόμματος του ίδιου του Ντε-Γκώλ, με εξαίρεση το Γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα και ορισμένα μικρά ακροαριστερά κόμματα. Αρκεί

²⁵ Νάντια Μ.Μουσταφά; Η πολιτική της Γαλλίας απέναντι στο μεσανατολικό 1967-1977, Κάιρο 1981, σσ.30-34. Επίσης Naseer Aruri and Natalie Havenner. «France and the Middle East (1967-1968).» *The Middle East Journal*, vol.23, No 4. 1969.

²⁶ Βλ. International Documents on Palestine 1967, Institute for Palestine studies, Beirut, 1970, Doc 111 and 116.

να αναφερθεί ότι σε μία περίπτωση 250 βουλευτές από το σύνολο των 490 του Γαλλικού Κοινοβουλίου υπέγραψαν μία προκήρυξη στην οποία καλούσαν την Κυβέρνηση να εκφράσει δημόσια την αλληλεγγύη της Γαλλίας με το Ισραήλ, ενώ πολλοί Υπουργοί της Γαλλικής Κυβέρνησης έστειλαν επιστολές στο Σύνδεσμο Γαλλο-Ισραηλινής φιλίας δηλώνοντας την υποστήριξή τους στο Ισραήλ. Επίσης μία δημοσκόπηση της κοινής γνώμης έδειξε ότι το 52% των Γάλλων ήταν υπέρ του Ισραήλ και μόνο το 2% υπέρ των Αράβων.²⁷

1.5. Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ

Το Παλαιστινιακό πρόβλημα, ως πολιτικό ζήτημα στο ευρύτερο πλαίσιο της Αραβο-Ισραηλινής διένεξης, ήταν ουσιαστικά άγνωστο στη γαλλική πολιτική και σχεδόν ανύπαρκτο στη γαλλική κοινή γνώμη. Το θέμα αυτό το έβλεπαν στη Γαλλία σαν ένα «πρόβλημα προσφύγων» που μπορούσε να επιλυθεί με ανθρωπιστικό τρόπο είτε με την αποζημίωσή τους είτε με την εγκατάστασή τους στις γειτονικές Αραβικές χώρες. Όμως μετά τον πόλεμο του 1967 και την κλιμάκωση της Παλαιστινιακής Αντίστασης κατά των δυνάμεων της Ισραηλινής κατοχής, και ιδιαίτερα μετά τη μάχη της Αλ-Καράμε 1968 η άποψη αυτή της γαλλικής κοινής γνώμης, άλλαξε, ιδιαίτερα στις τάξεις των φοιτητών και των διανοούμενων και σταδιακά και στις τάξεις των πολιτικών και των αξιωματούχων οι οποίοι ελάμβαναν τις αναφορές των Γαλλικών Πρεσβειών στις Αραβικές πρωτεύουσες για το τεράστιο μέγεθος της υποστήριξης των Αραβικών λαών στον αγώνα των Παλαιστινίων ανταρτών. Έτσι η εικόνα των Παλαιστινίων άλλαξε από «πρόσφυγες» σε τρομοκράτες και έπειτα σε αγωνιστές. Η υπόθεση του Παλαιστινιακού λαού δεν ήταν πια μια υπόθεση προσφύγων αλλά μια υπόθεση ενός λαού που αντιστέκεται στην κατοχή. Μερικοί Γάλλοι αξιωματούχοι παρομοίασαν την Παλαιστινιακή αντίσταση με την αντίσταση του Γαλλικού λαού κατά της Ναζιστικής κατοχής. Επιπλέον, ο εκπρόσωπος της Γαλλίας στα Ηνωμένα Έθνη καταδίκασε το Ισραήλ για την επίθεση που εξαπέλυσε εναντίον των βάσεων των Παλαιστινίων ανταρτών στο χωριό Αλ-Καράμε της Ιορδανίας στις 24 Μαρτίου 1968 και ζήτησε από το Συμβούλιο Ασφαλείας να διακρίνει, όταν κατανέμει τις ευθύνες, μεταξύ «των στρατιωτικών επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν εκ προ μελέτης

²⁷ Βλ. Year Book of Palestine, Institute of Palestine studies, 1968, Beirut σ.816

τα κράτη και μεταξύ των πράξεων που αναλαμβάνουν άτομα ή ομάδες που ζουν υπό κατοχή».²⁸

Ο Γάλλος Πρόεδρος Pompidou και η Γαλλίδα Υπουργός Εξωτερικών Debre ήταν από τους πρώτους δυτικοευρωπαίους πολιτικούς που έδειξαν ενδιαφέρον για την πολιτική διάσταση του Παλαιστινιακού ζητήματος. Κατά τη διάρκεια συνέντευξης τύπου, που έδωσε στις 10 Ιουνίου 1969 ο Pompidou αναφέρθηκε στην ανάγκη «επίλυσης των ανθρωπιστικών και πολιτικών προβλημάτων που προκύπτουν από την ύπαρξη των Παλαιστινίων και των δικαιωμάτων τους», δίνοντας έτσι μια επιπρόσθετη διάσταση που δεν αναφέρεται ξεκάθαρα στο ψήφισμα 242 το οποίο αρκείται στην αναφορά μιας δίκαιης λύσης του προβλήματος των προσφύγων»²⁹. Ενώ η Υπουργός Εξωτερικών Debre δήλωσε κατά τη διάρκεια συνέντευξης τύπου στις 10 Φεβρουαρίου 1969: δεν εναπόκειται σε μένα να αποφασίσω εάν υπάρχει ή όχι Παλαιστινιακό πρόβλημα. Η πραγματικότητα έχει ήδη απαντήσει στο ερώτημα αυτό. Υπάρχουν δύο προβλήματα: το ανθρωπιστικό πρόβλημα πριν και μετά τον πόλεμο του 1967, δηλαδή το πρόβλημα των προσφύγων, η υγεία τους, η στέγασή τους, το μέλλον τους κλπ. Το δεύτερο είναι το πολιτικό πρόβλημα, που δεν είναι καινούργιο αλλά επανέρχεται με τα όσα γίνονται σήμερα. Αναμφίβολα ο χρόνος που μεσολάβησε από την υιοθέτηση του ψηφίσματος 242 απαιτεί τη συμπλήρωση του ψηφίσματος αυτού. Μια μόνιμη διευθέτηση απαιτεί την επίλυση του πολιτικού προβλήματος που δεν είχε αντιμετωπιστεί επαρκώς στις συνεδριάσεις εκείνες του Συμβουλίου Ασφαλείας.³⁰

Σε μία περαιτέρω ένδειξη ότι η Γαλλία δεν έβλεπε πλέον το Παλαιστινιακό ζήτημα αποκλειστικά ως ένα ανθρωπιστικό πρόβλημα προσφύγων, αλλά το θεωρούσε πλέον ένα πολιτικό πρόβλημα ενός λαού που έχει νόμιμα δικαιώματα όπως όλοι οι άλλοι λαοί, ο Γάλλος Υπουργός των Εξωτερικών, δήλωσε στη διάρκεια των εγκαινίων της Γαλλο-Σαουδικής εμπορικής έκθεσης στην Τζέντα, τον Νοέμβριο του 1969: «Η Γαλλία απορρίπτει τη θεμελίωση των διεθνών σχέσεων πάνω στη βάση της βίας. Η Γαλλία αναγνωρίζει ότι ο Παλαιστινιακός λαός έχει δικαιώματα που πρέπει

²⁸ Αχμεντ Νοφάλ, Ντε-Γκώλ και το Παλαιστινιακό ζήτημα ο.π., σ.35, επίσης Edward Kolodziez, *Franch International Policy Under De Gaulle and Pompidou*, (London, Cornell University Press, 1974) σ. 517-584

²⁹ *International Documents on Palestine 1969*. Institute for Palestine studies (Beirut 1972) Doc.118. Επίσης L' Oment (Beirut) June 11, 1969

³⁰ Al-Muharrir (Beirut) February 10, 1969

να γίνουν σεβαστά με οποιαδήποτε λύση». Επίσης ο Γάλλος Πρέσβης στα Ηνωμένα Έθνη δήλωσε τον Οκτώβριο του 1970: «Αυτούς τους Παλαιστίνιους δεν μπορούμε πλέον να τους αποκαλούμε απλώς πρόσφυγες. Έχουν το δικαίωμα να επιστρέψουν στις εστίες τους, έχουν το δικαίωμα της αξιοπρέπειας και της ελεύθερης αυτοδιάθεσης»³¹

Είναι μάλλον σίγουρο ότι ο όρος «αυτοδιάθεση» που χρησιμοποίησε ο Γάλλος Διπλωμάτης στην παραπάνω δήλωσή του δεν είχε την πλήρη έννοια της αυτοδιάθεσης όπως την εννοούμε πολιτικά. Εννοούσε μάλλον την ελεύθερη επιλογή μεταξύ του επαναπατρισμού και της αποζημίωσης. Εξάλλου η στάση της Γαλλίας στο θέμα των νομίμων Εθνικών δικαιωμάτων του Παλαιστινιακού λαού δεν είχε ξεκαθαριστεί πλήρως, καθότι, σε αντίθεση με τις προαναφερόμενες δηλώσεις των Γάλλων πολιτικών που ήταν υπέρ των δικαιωμάτων αυτών του Παλαιστινιακού λαού, η Γαλλία απείχε από την ψηφοφορία που έγινε στην 25^η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, στις 8 Δεκεμβρίου 1970, η οποία υιοθέτησε ψήφισμα, που για πρώτη φορά στην ιστορία του Διεθνούς Οργανισμού αναγνώρισε «ίσα δικαιώματα στην αυτοδιάθεση για τον Παλαιστινιακό λαό» και ότι «ο πλήρης σεβασμός των αναφαίρετων δικαιωμάτων του λαού της Παλαιστίνης είναι ένας απαραίτητος παράγοντας για την εγκαθίδρυση μιας μόνιμης και δίκαιης ειρήνης στη Μέση Ανατολή». Επίσης η Γαλλία ψήφισε εναντίον του ψηφίσματος 2787 στην 26^η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, στις 6 Δεκεμβρίου 1971, το οποίο ψήφισμα «επιβεβαιώνει την νομιμότητα του αγώνα των λαών για την αυτοδιάθεση και την απελευθέρωσή τους από την αποικιοκρατία και την ξένη επικυριαρχία, συμπεριλαμβανομένου του αγώνα του Παλαιστινιακού λαού». Η Γαλλία απείχε επίσης από την ψηφοφορία της 26^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, στις 20 Δεκεμβρίου 1971, η οποία υιοθέτησε το ψήφισμα 2851, που καλεί το Ισραήλ να ακυρώσει όλες τις ενέργειες προσάρτησης και εποικισμού στις οποίες είχε προχωρήσει στα κατεχόμενα εδάφη, ενώ αντίθετα η Γαλλία ψήφισε υπέρ του ψηφίσματος της 27^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, στις 8 Δεκεμβρίου του 1972, το οποίο βεβαιώνει ότι ο Ο.Η.Ε. δεν αναγνωρίζει τις αλλαγές που έχει επιφέρει το Ισραήλ στα κατεχόμενα εδάφη. Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι ενώ η

³¹ Φαΐσαλ-Νταράζ, Η Γαλλία και το λαό της Παλαιστίνης - Παλαιστινιακά Ζητήματα Νο 41-42, Jan, Feb. 1975, σ.83

Γαλλία υποστήριξε το ψήφισμα 3210 της 29^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, στις 14 Οκτωβρίου 1974, με το οποίο απευθυνόταν πρόσκληση στην Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ) να συμμετάσχει στις συνεδριάσεις της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών για το Παλαιστινιακό, αντίθετα απείχε από την ψηφοφορία της 29^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, στις 22 Νοεμβρίου 1974, η οποία υιοθέτησε το ψήφισμα 3236 που επιβεβαιώνει την αναγνώριση των δικαιωμάτων του Παλαιστινιακού λαού. Τέλος, η Γαλλία απείχε από την ψηφοφορία της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών στην οποία ελήφθη η απόφαση για την αποδοχή της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ) στον Ο.Η.Ε. με την ιδιότητα του μέλους - παρατηρητή³²

Ενώ αυτά συνέβαιναν στα Ηνωμένα Έθνη, οι δηλώσεις των Γάλλων πολιτικών και Αξιωματούχων άρχισαν να παίρνουν μια νέα τροπή, ιδιαίτερα μετά τις συναντήσεις τους με τους Άραβες Ηγέτες. Στις 21 Οκτωβρίου 1974 ο Υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας Sauvagnargues Jean συναντήθηκε στο κτίριο της Γαλλικής Πρεσβείας στη Βηρυτό για 1 ώρα και 45 λεπτά με τον Πρόεδρο της Ο.Α.Π., Γιάσσερ Αραφάτ. Μετά τη συνάντηση αυτή ο Γάλλος Υπουργός περιέγραψε τον Αραφάτ ως «statesman» (ηγέτης κράτους), που πρόσθεσε ότι η άποψη της Γαλλίας για την ειρηνική διευθέτηση του Μεσανατολικού συνοψίζεται στα εξής δύο σημεία:

1. Να ληφθούν υπ' όψη τα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού.
2. Να αναγνωριστεί το δικαίωμα όλων των κρατών της περιοχής να ζουν μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα³³.

Από την πλευρά της Ο.Α.Π. θεώρησε τη συνάντηση αυτή ως μια *de facto* αναγνώρισή της από τη Γαλλία ως μόνο και μόνιμο εκπρόσωπο του Παλαιστινιακού λαού και ως ηθική νίκη αφού ήταν η πρώτη φορά που Υπουργός Εξωτερικών μιας Δυτικής Χώρας συναντούσε τον Πρόεδρο της Ο.Α.Π.³⁴

Ωστόσο, οι πλέον σημαντικές δηλώσεις έγιναν από τον Γάλλο Πρόεδρο, Valery Giscard d' Estain ο οποίος κατά τη διάρκεια συνέντευξης τύπου στο Παρίσι, στις 24 Οκτωβρίου 1974, αναφέρθηκε διεξοδικά στο Παλαιστινιακό λέγοντας: «όλος

³² Βλ. George Tomeh; Οι αποφάσεις του ΟΗΕ σχετικά με την Αραβο-Ισραηλινή διένεξη, 1947-1974 Beirut 1975, σσ. 152-157.

³³ Βλ. International Documents on Palestine 1974; Institute for Palestine studies, Beirut 1977, Doc. 160.

³⁴ Βλ. Χάμεντ Ραπί: Οι Διεθνείς σχέσεις του Ισραήλ ο.π. σ.67

ο κόσμος αισθάνεται πλέον μετά το 1967 ότι υπάρχει ένα Παλαιστινιακό πρόβλημα πέραν του προβλήματος των προσφύγων και ότι οι Παλαιστίνιοι αποτελούσαν μία οντότητα, μία πραγματικότητα, ένα λαό. Η ειρήνη στη Μέση Ανατολή δεν θα έχει καμία τύχη χωρίς την επίλυση του προβλήματος αυτού». Ο D' Estain πρόσθεσε ότι η απόφαση του Ο.Η.Ε. για την αναγνώριση της Ο.Α.Π. δεν ήταν τόσο μία ψηφοφορία για την αναγνώριση αυτή καθαυτή όσο μία επιβεβαίωση της απλής λογικής από τη στιγμή που η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών συζητά το Παλαιστινιακό πρόβλημα και ακούει την άποψη των εκπροσώπων του Παλαιστινιακού λαού. Στο τέλος των δηλώσεών του ο d' Estain έκανε έκκληση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με βάση το ψήφισμα 242 και με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένων και των Παλαιστίνιων, προκειμένου να βρεθεί μία μόνιμη και δίκαιη λύση για το Παλαιστινιακό και το Μεσανατολικό πρόβλημα γενικότερα, με διεθνείς εγγυήσεις.³⁵

Ως φυσικό επακόλουθο των δηλώσεων αυτών του Προέδρου d' Estain, η Γαλλική Κυβέρνηση επέτρεψε στην Ο.Α.Π., στις 31 Οκτωβρίου 1975, να ανοίξει ένα γραφείο τύπου και ένα επίσημο γραφείο σύνδεσης (liaison office) στο Παρίσι. Ο εκπρόσωπος του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών σχολίασε την απόφαση αυτή της Γαλλικής Κυβέρνησης λέγοντας ότι αυτή βοηθά στην επίλυση του Παλαιστινιακού ζητήματος, το οποίο, όπως όλοι παραδέχονται, αποτελεί την ουσία του Μεσανατολικού προβλήματος.

Αναμφίβολα η απόφαση αυτή της Γαλλίας αποκτά τεράστια σημασία, καθότι ήταν η πρώτη Δυτικο-Ευρωπαϊκή χώρα που προχώρησε σε ένα τέτοιο βήμα, ανοίγοντας το δρόμο και στις υπόλοιπες χώρες της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας να υιοθετήσουν παρόμοια στάση απέναντι στην Ο.Α.Π. Από την πλευρά της η Ο.Α.Π. χαιρέτησε την απόφαση αυτή της Γαλλικής Κυβέρνησης και την θεώρησε ως ένα πρώτο βήμα για την επίσημη αναγνώρισή της από τη Γαλλία ως μοναδικό και νόμιμο εκπρόσωπο του Παλαιστινιακού λαού. Αντίθετα το Ισραήλ και οι φίλοι του στη Γαλλία αποδοκίμασαν έντονα την απόφαση αυτή της Γαλλικής Κυβέρνησης και την κατηγορήσαν ότι ενθαρρύνει την Παλαιστινιακή τρομοκρατία.³⁶

³⁵ Βλ. Janathan Marcus; «*Franch Policy and the Middle East Conflicts: Change and Continuity*» *The World To Day*, vol.42, No 2, February (1986 London)

³⁶ Βλ. Νάντια Μουσταφά; *Οι Αραβο-Ευρωπαϊκές σχέσεις στο παρελθόν και στο μέλλον*, (Κάιρο 1988), σ.13.

Ο Πρόεδρος d' Estain υπερασπίστηκε την απόφαση αυτή της Κυβέρνησής του σε συνέντευξη τύπου κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στην Τυνησία, στις 9 Νοεμβρίου 1975, λέγοντας: «Η διένεξη αυτή απαιτεί την αναγνώριση του δικαιώματος των Παλαιστινίων να αποκτήσουν πατρίδα και είναι φυσικό να τους δοθεί η δυνατότητα να εξηγούν την άποψή τους ανοικτά και δημόσια παρά να το κάνουν μυστικά. Πρέπει να τους δοθούν απαραίτητα μέσα προκειμένου να εκφράζουν την άποψή τους με φυσιολογικό τρόπο. Οι Παλαιστίνιοι έχουν μία φιλοδοξία και αυτή είναι να αναγνωριστούν από την Διεθνή Κοινότητα».³⁷

Ο Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών Sauvagnargues, ήταν πιο ξεκάθαρος από τον Πρόεδρο d' Estain, δηλώνοντας ότι η απόφαση για το άνοιγμα γραφείων τύπου της Ο.Α.Π. στο Παρίσι «εντάσσεται στα πλαίσια της πολιτικής της Γαλλίας για την έναρξη διαλόγου με μία οργάνωση που ο Αραβικός Κόσμος θεωρεί ότι εκπροσωπεί τα συμφέροντα και τις επιθυμίες του Παλαιστινιακού λαού», προσθέτοντας ότι «η Γαλλία δεν αναγνωρίζει την ίδια την Ο.Α.Π. αλλά τον Αραβικό Κόσμο. Είναι ξεκάθαρο πλέον ότι το Παλαιστινιακό είναι η ουσία του Μεσανατολικού προβλήματος. Για το λόγο αυτό ξεκινήσαμε επαφές και διάλογο με την Ο.Α.Π. χωρίς αυτό να σημαίνει οποιαδήποτε αλλαγή στη θέση της Γαλλίας όσον αφορά στο δικαίωμα του Ισραήλ να υπάρχει και να ζει μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα».³⁸

Η Γαλλία συνέχισε να προωθεί μέσα στην Ε.Ο.Κ. την ιδέα της για μία Παλαιστινιακή πατρίδα δίνοντας ταυτόχρονα εγγυήσεις στο Ισραήλ, μέχρι που κατάφερε σταδιακά να πείσει την πλειοψηφία των χωρών - μελών της Ε.Ο.Κ. Το Μάρτιο του 1980 η στάση της Γαλλίας απέναντι στο Παλαιστινιακό και στα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού εξελίχθηκε ακόμα περισσότερο, ως αποτέλεσμα των επίσημων επισκέψεων του Προέδρου d' Estain σε πολλές Αραβικές χώρες. Η εξέλιξη αυτή φάνηκε ξεκάθαρα στις κοινές ανακοινώσεις που ακολουθούσαν τις επισκέψεις αυτές, με αποκορύφωμα το κοινό Γαλλο-Κουβεϊτιανό ανακοινωθέν το οποίο ανέφερε μεταξύ άλλων τα εξής: «Οι δύο πλευρές συμφωνούν ότι η εγκαθίδρυση μιας δίκαιης και μόνιμης ειρήνης στην περιοχή απαιτεί ιδιαίτερα την αποχώρηση του Ισραήλ από τα εδάφη που κατέλαβε το 1967, και την αναγνώριση των νομίμων δικαιωμάτων του Παλαιστινιακού λαού. Οι δύο πλευρές εκφράζουν την

³⁷ Βλ. Al-Sabah. Tunis 10 November 1975

³⁸ Νάντια Μουσταφά. Η πολιτική της Γαλλίας, ο.π. σ.187

πεποιθήσή τους ότι το Παλαιστινιακό δεν είναι πρόβλημα προσφύγων αλλά πρόβλημα ενός λαού που πρέπει μέσα στα πλαίσια της συνολικής και δίκαιης ειρήνης να έχει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης». ³⁹ Επίσης το Γαλλο-Ιορδανικό κοινό ανακοινωθέν ανέφερε μεταξύ άλλων ότι «οι δύο πλευρές συμφωνούν στην ανάγκη συμμετοχής της Ο.Α.Π. σε οποιαδήποτε διευθέτηση του Μεσανατολικού προβλήματος. Οι δύο πλευρές επιβεβαιώνουν το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση και απόκτηση πατρίδας στα εδάφη που κατελήφθησαν το 1967» ⁴⁰

Αξίζει να σημειωθεί ότι αμέσως μετά την έκδοση των προαναφερόμενων ανακοινωθέντων η Βρετανία, η Ομόσπονδη Γερμανία και το Λουξεμβούργο ανακοίνωσαν την υποστήριξή τους στο δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση ⁴¹.

Διαπιστώνουμε έτσι ότι η επίσημη στάση της Γαλλίας στο Μεσανατολικό ξεκίνησε από το σημείο απόλυτης υποστήριξης του Ισραήλ από την ίδρυσή του μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60, τροποποιήθηκε σταδιακά προς την ουδετερότητα και την κατανόηση προς τα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού, μέχρι να φτάσει στο σημείο που αναφέραμε στις προηγούμενες παραγράφους. Είναι φανερό ότι η Γαλλική πολιτική στο Παλαιστινιακό επηρέαστηκε από διάφορους παράγοντες. Από τη μία πλευρά οι θετικοί παράγοντες ήταν οι αναπτυσσόμενες Γαλλο-Αραβικές σχέσεις ιδιαίτερα στους τομείς του εμπορίου και του πετρελαίου και ο ρόλος των κομμάτων και των μαζικών οργανώσεων μέσα στη Γαλλία που πίεζαν για την υποστήριξη της Παλαιστινιακής υπόθεσης, ενώ από την άλλη πλευρά οι αρνητικοί παράγοντες ήταν οι πιέσεις των Η.Π.Α. και των άλλων συμμάχων της Γαλλίας στην Ε.Ο.Κ., όπως επίσης και οι πιέσεις των διαφόρων Σιωνιστικών οργανώσεων και ορισμένων πολιτικών κομμάτων υπέρ του Ισραήλ.

³⁹ International documents on Palestine 1980. Institute Palestine studies, Beirut, 1983, Doc.46

⁴⁰ al Rai, March 9, 1980.

⁴¹ Βλ. International Document on Palestine 1980 Ibid. Doc. 53

2. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Το επίσημο Βρετανικό ενδιαφέρον για το Εβραϊκό ζήτημα ξεκίνησε στις αρχές του 1839 όταν ο Πρωθυπουργός Λόρδος Palmerston αποφάσισε να διευρύνει τις αρμοδιότητες του Βρετανού Προξένου στην Ιερουσαλήμ, ώστε μέσα σε αυτές να συμπεριλαμβάνεται και η προστασία των Εβραίων. Ο Palmerston ζήτησε από τον Βρετανό Πρόξενο στην Ιερουσαλήμ να του υποβάλλει το συντομότερο δυνατό μια αναφορά για την τότε κατάσταση των Εβραίων που ζούσαν στην Παλαιστίνη. Από την εποχή εκείνη καμία άλλη επίσημη Βρετανική ενασχόληση με το θέμα δεν σημειώθηκε, μέχρι το 1902 όταν έγινε η συνάντηση του Joseph Chamberlain με τον Theodore Herzl.¹

Αφού είχε αποτύχει να πείσει τον Γερμανό Κάιζερ και τον Οθωμανό Σουλτάνο να υιοθετήσουν την ιδέα του για την εγκατάσταση των Εβραίων στην Παλαιστίνη, ο Herzl απευθύνθηκε στη Βρετανία στην οποία το Σιωνιστικό Κίνημα διέθετε πολλούς υποστηρικτές ιδιαίτερα μεταξύ των υψηλόβαθμων πολιτικών. Σε μια δημόσια ομιλία του στο Λονδίνο, το 1899, ο Herzl αποκάλυψε τους λόγους που τον έκαναν να απευθυνθεί στην Βρετανία, λέγοντας: «Οι Άγγλοι ήταν οι πρώτοι που αναγνώρισαν την ανάγκη του αποικιοκρατικού επεκτατισμού στο σύγχρονο κόσμο. Γι' αυτό η σημαία της Μεγάλης Βρετανίας κυματίζει πάνω από τις θάλασσες, και γι' αυτό, όπως πιστεύω, η Σιωνιστική Ιδέα, που είναι μια αποικιοκρατική ιδέα, πρέπει να γίνει κατανοητή στην Αγγλία εύκολα και γρήγορα». Και πρόσθεσε: «Η Αγγλία, η Μεγάλη Αγγλία, η ελεύθερη Αγγλία, η Αγγλία που εξουσιάζει τις θάλασσες θα καταλάβει τους στόχους μας. Μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι από εδώ η Σιωνιστική Ιδέα θα πετάξει σε ψηλότερες και μακρύτερες περιοχές».²

Για τη Βρετανική Κυβέρνηση τρεις ήταν οι κύριοι παράγοντες που την έκαναν να υποστηρίξει το Σιωνιστικό Κίνημα:

1.- Ο στρατηγικός παράγοντας: ο παράγοντας αυτός αφορούσε την προστασία της Διώρυγας του Σουέζ και του δρόμου προς την Ινδία, την εξουδετέρωση των Γαλλικών βλέψεων στην περιοχή, την αντιμετώπιση της Γερμανικής διείσδυσης στην περιοχή και την αποτροπή του ενδεχομένου να δημιουργηθεί ένα ενωμένο, και

¹ Βλ. G.H. Jansen: *Zionism, Israel and Asia*, ο.π. σ. 87

² Oskar K.Rabinowicz: «Herzl and England», Herzl Year book, vol III New York, (Herzl press 1960), σ. 42-43.

άρα δυνατό, Αραβικό Κράτος. Στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής ο Palmerston έστειλε στο Βρετανό Πρέσβη στη Τουρκία, στις 11 Αυγούστου 1840, ένα υπόμνημα στο οποίο αριθμούσε τα πολιτικά και υλικά ωφελήματα που θα έχει ο Σουλτάνος αν επιτρέψει την μετανάστευση και την εγκατάσταση των Εβραίων στην Παλαιστίνη. «Η επιστροφή του Εβραϊκού λαού στην Παλαιστίνη, με πρόσκληση του Σουλτάνου και υπό την προστασία του, θα αποτελούσε ένα ισχυρό φράγμα στα καταχθόνια σχέδια που εξυφαίνει ο Mohammed Ali και οι διάδοχοί του για το μέλλον», ανέφερε το υπόμνημα».³

2.- Ο θρησκευτικός παράγοντας: ο παράγοντας αυτός αφορούσε την Προτεσταντική θρησκευτική παράδοση των Άγγλων η οποία επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την Παλαιά Διαθήκη. Ο Χαϊμ Βαϊζμαν έγραψε σχετικά στο βιβλίο του «Trial and Error», που εκδόθηκε το 1949, τα εξής: «Ορισμένοι δεν μπορούσαν να διανοηθούν ότι άνδρες όπως ο Μπαλφουρ, ο Λοϊντ Τζορτζ και ο Churchill ήταν βαθιά θρησκευόμενοι και πίστευαν στη Παλαιά Διαθήκη και στο ότι η επιστροφή των Εβραίων στην Παλαιστίνη ήταν μια εφικτή πραγματικότητα. Όλοι αυτοί μας έβλεπαν εμάς τους Σιωνιστές ως εκπροσώπους μιας ιδέας στην οποία έτρεφαν μεγάλο σεβασμό».⁴

3.- Ο ηθικός παράγοντας: ο παράγοντας αυτός πήγαζε από τις ενοχές για την καταπίεση των Εβραίων από τους αντισημίτες.

Επιπλέον, υπήρχε η επιθυμία να μεταστραφεί το ρεύμα της Εβραϊκής μετανάστευσης από την ανατολική Ευρώπη προς άλλες κατευθύνσεις, έξω από την Ευρώπη. Για το λόγο αυτό η Βρετανική Κυβέρνηση σχημάτισε, το 1902, μια Βασιλική Επιτροπή Έρευνας για το μέγεθος της Εβραϊκής μετανάστευσης προς την Αγγλία, μετά την αύξηση του αριθμού των Εβραίων που είχαν έρθει από τη Ρωσία και την Πολωνία και είχαν εγκατασταθεί στα ανατολικά προάστια του Λονδίνου, φοβούμενη την εμφάνιση ενός βίαιου αντισημιτικού ρεύματος. Ο Herzl, καταθέτοντας ενώπιον της Επιτροπής αυτής, δήλωσε: «Οι Εβραίοι αντιμετωπίζουν

³ Τα έγγραφα της Παλαιστίνης: 1839-1987, Τμήμα Πολιτισμού του Ο.Α.Π. Βηρυτό, 1987, σ.9. Επίσης Sharif Regina. Non-Jewish Zionism: Its Roots in Western History, London: Zed Press, 1983. σ.43-60. Επίσης Lequeur Walter; A History of Zionism. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1972, σ.43.

⁴ Weizmann Chaim: Trial and Error. The Autobiography of Weizmann, (New York Harper 1949) σ. 197. Επίσης Yona Malachy «Restoration Movement» In Encyclopedia of Zionism and Israel, voll.11 Edited by Raphael Patai: New York, Hertzl Press McGraw-Hill, 1971, σ.950. Επίσης Stein Leonard: The Balfour Declaration. London: Vallentine-Mitchell 1961, σ. 143.

τον αντισημιτισμό όπου και αν πάνε. Γι' αυτό η μόνη λύση του Εβραϊκού ζητήματος είναι ο Σιωνισμός που επιδιώκει την ίδρυση ενός Εθνικού Κράτους για τους Εβραίους μακριά από την Ευρώπη».⁵

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Herzl είχε υποβάλλει την πρότασή του για ίδρυση ενός Εβραϊκού Κράτους έξω από την Ευρώπη στον Βρετανό Πρωθυπουργό Salisbury με μία επιστολή που του είχε απευθύνει τον Δεκέμβριο του 1896. Στην επιστολή εκείνη ο Herzl πρότεινε στον Salisbury να υιοθετήσει η Βρετανία την ιδέα για ίδρυση ενός Εβραϊκού Κράτους στην Παλαιστίνη που θα είχε αυτόνομη διακυβέρνηση, όπως η Αίγυπτος, που θα βρισκόταν υπό την κυριαρχία του Οθωμανού Σουλτάνου. Σε μια τέτοια περίπτωση, πρόσθεσε ο Herzl, η Βρετανία θα μπορούσε να κατασκευάσει μια σιδηροδρομική γραμμή από τις ακτές της Παλαιστίνης στη Μεσόγειο μέχρι τον Αραβικό (Περσικό) Κόλπο, ως ένα εναλλακτικό δρόμο για την Ινδία σε περίπτωση εμφάνισης προβλημάτων ή δυσκολιών στη χρήση της Διώρυγας του Σουέζ. Η Βρετανία, όπως εξήγησε ο Herzl, θα καρπωνόταν όλα αυτά τα κέρδη χωρίς να ξοδέψει απολύτως τίποτα και χωρίς να μάθει τίποτα ο κόσμος για το ρόλο της.⁶

2.1. Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ HERZL - CHAMBERLAIN

Στα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του (1902-1904) ο Herzl κλιμάκωσε τις δραστηριότητές του και τις επίσημες επαφές του με υψηλόβαθμους Βρετανούς Αξιωματούχους με σκοπό να εξασφαλίσει τη βοήθεια και την υποστήριξη της Βρετανίας στην ιδέα της ίδρυσης ενός Εβραϊκού Κράτους έξω από την Ευρώπη. Τον Ιούλιο του 1902 συναντήθηκε στο Λονδίνο με τον Εβραίο εκατομμυριούχο Λόρδο James De Rothschild και τον ενημέρωσε ότι σκοπεύει να ζητήσει από την Βρετανική Κυβέρνηση την άδεια να ιδρύσει Εβραϊκές αποικίες (jewish colonies) στις Βρετανικές κτήσεις (British possessions) στη χερσόνησο του Σινά, στο Αρίς (Arish) και στην Κύπρο, που βρίσκονται κοντά στην Παλαιστίνη, για να χρησιμεύσουν ως σημεία συγκέντρωσης των Εβραίων μεταναστών και από εκεί θα εφορμούσαν για να κατακτήσουν την Παλαιστίνη όταν θα το επέτρεπαν οι συνθήκες.⁷ Στις 22

⁵ The complete Diaries of Theodor Herzl, vol III, Herzl press and Thomas Yoseloff, New York 1960. σ.1361.

⁶ Βλ. Τα έγγραφα της Παλαιστίνης, ο.π., σ.21

⁷ Βλ. The Complete Diaries of Theodore Herzl. ο.π. σ. 1360-63.

Οκτωβρίου 1902, ο Herzl συναντήθηκε για τον ίδιο λόγο με τον Υπουργό Αποικιών, Joseph Chamberlain, και του ζήτησε την υποστήριξη του για το σχέδιο εγκατάστασης Εβραίων μεταναστών στο Σινά, στο Αρίς και στην Κύπρο. Ο Chamberlain του απάντησε ότι είχε αρμοδιότητα μόνο για την Κύπρο, αλλά επειδή το νησί είναι η πατρίδα άλλων, ελλήνων και μουσουλμάνων, το χρέος του ήταν να υποστηρίξει το συμφέρον των κατοίκων του νησιού και όχι να συνεισφέρει στην εκδιώξή τους για να πάρουν τη θέση τους άλλοι μετανάστες. Σε ότι αφορά το Σινά και το Αρίς ο Chamberlain παρέπεμψε τον Herzl στον Λόρδο Cromer που ήταν αρμόδιος για την Εγγύς Ανατολή.

Όταν του ετέθη το θέμα, ο Λόρδος Cromer το απέρριψε ως μη πρακτικό, πρώτον επειδή η Αιγυπτιακή Κυβέρνηση δεν θα επέτρεπε την εκμετάλλευση των πλεοναζόντων υδάτων του Νείλου από οποιεσδήποτε νέες αποικίες, και δεύτερον επειδή ο ίδιος ο Cromer δεν ήθελε να προκαλέσει την Τουρκία η οποία ελέγχει τα συγκεκριμένα εδάφη.⁸

Μετά την αποτυχία του με τον Cromer, ο Herzl προσέφυγε ξανά στον Chamberlain ζητώντας την βοήθειά του καθώς περνούσε ο καιρός και πλησίαζε ο χρόνος σύγκλισης του έκτου Σιωνιστικού Συνεδρίου και ήταν υποχρεωμένος να παρουσιάσει στους Συνέδρους μία συγκεκριμένη πρόταση, αφού μάλιστα είχαν προηγηθεί οι σφαγές του Kishinev στην Τσαρική Ρωσία, το 1902. Ο Chamberlain του πρότεινε να ιδρύσει τις Εβραϊκές αποικίες αυτές στην Ουγκάντα, λέγοντας: «Στη διάρκεια των ταξιδιών μου ας βρήκα μια κατάλληλη γη. Είναι η γη της Ουγκάντα. Βέβαια κάνει ζέστη στις παραλιακές περιοχές αλλά στο εσωτερικό της το κλίμα είναι πολύ καλό ακόμα και για τους Ευρωπαίους. Θα μπορούσατε εκεί να φυτέψετε ζαχαροκάλαμο και βαμβάκι. Έτσι το σκέφτηκα και είπα στον εαυτό μου: ε, λοιπόν, αυτή η γη θα μπορούσε να είναι η γη του Δόκτορα Herzl.⁹ Ο Herzl αποδέχτηκε την ιδέα με την προϋπόθεση να την εγκρίνει πρώτα το Σιωνιστικό Συνέδριο.

Όταν το θέμα ετέθη στο έκτο Σιωνιστικό Συνέδριο, το 1904, ο Herzl βρέθηκε αντιμέτωπος με μια σφοδρή κριτική σε σημείο που ορισμένοι τον κατηγορήσαν για προδοσία. Οι Συνέδριοι χωρίστηκαν σε δύο ομάδες: σε αυτούς που υποστήριζαν το σχέδιο και που ονομάστηκαν Ugandists (Ουγκαντιστές) ή Political Zionists

⁸ Βλ. The Complete Diaries of Theodore Herzl. ο.π. σ. 1432

⁹ Βλ. The Complete Diaries of Theodore Herzl. ο.π. σ. 1473.

(Πολιτικοί Σιωνιστές), και σε αυτούς που το απέρριπταν και που ονομάστηκαν *Palestinists* (Παλαιστινιστές) ή *Practical Zionists* (Πρακτικοί Σιωνιστές). Ο Herzl πέθανε στις 4 Ιουλίου 1904 και μαζί του πέθανε το σχέδιο της Ουγκάντα. Στο Έβδομο Σιωνιστικό Συνέδριο, που έγινε το 1905, οι Παλαιστινιστές (δηλ. οι Πρακτικοί Σιωνιστές) επεκράτησαν και το Συνέδριο αποφάσισε την σταθερότητα στο πρόγραμμα του Πρώτου Σιωνιστικού Συνεδρίου, που είχε γίνει στο Basle της Ελβετίας το 1897, και απέρριψε το σχέδιο για τον αποικισμό της Ουγκάντα ή οποιωνδήποτε άλλων εδαφών έξω από την Παλαιστίνη.¹⁰

2.2. Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΜΠΑΛΦΟΥΡ

Όταν ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, το Σιωνιστικό Κίνημα βρέθηκε διχασμένο μεταξύ των δύο αντιπάλων στρατοπέδων. Από τη μία πλευρά, η έδρα του Παγκόσμιου Σιωνιστικού Συμβουλίου βρισκόταν στο Βερολίνο και ο Πρόεδρος και τα περισσότερα μέλη του ήταν Γερμανοεβραίοι Σιωνιστές που έτρεφαν αισθήματα έχθρας για τη Ρωσική Κυβέρνηση λόγω της αντισημιτικής πολιτικής του Τσάρου. Συνεπώς, για αυτούς ήταν δικαιολογημένη η συνεργασία με τη Γερμανία και τις χώρες του Άξονα με αντάλλαγμα την υπόσχεση της Γερμανικής Κυβέρνησης για υποστήριξη του Σιωνιστικού ονείρου να ιδρυθεί ένα Εβραϊκό Κράτος στην Παλαιστίνη. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής οι Γερμανοεβραίοι ηγέτες του Σιωνιστικού Κινήματος δημιούργησαν στενές σχέσεις με το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας, το οποίο τους επέτρεψε να χρησιμοποιούν τους Γερμανικούς Διπλωματικούς Σάκους και τον κωδικό αποκρυπτογράφησης της Γερμανικής Υπηρεσίας Τηλεγράφου προκειμένου να επικοινωνούν με το Εκτελεστικό Γραφείο τους στο Βερολίνο και στην Παλαιστίνη, ήδη από τον Δεκέμβριο του 1914.¹¹

Από την άλλη πλευρά, μια δεύτερη ομάδα ηγετών του Σιωνιστικού Κινήματος, που ζούσαν στην Αμερική και στην Βρετανία, πίστευαν ότι η επίτευξη των στόχων του Σιωνιστικού Κινήματος απαιτεί συνεργασία και συμμαχία με τη Βρετανία και τους Συμμάχους. Ηγέτης αυτού του ρεύματος ήταν ο Χαΐμ Βαΐζμαν, ο

¹⁰ Βλ. *The Complete Diaries of Theodore Herzl*. ο.π. σ. 1360

¹¹ Βλ. *Assad Razzouk: Greater Israel, A study in Zionist Expansionist Thought*, Beirut-Lebanon, 1970, σσ.113-115.

οποίος έγραψε στα απομνημονεύματά του: «Ο δρόμος για την Παλαιστίνη περνά από το Λονδίνο»¹².

Ενώπιον του διλήμματος αυτού και προς αποφυγή της διάσπασης το Σιωνιστικό Κίνημα αποφάσισε τη μεταφορά της έδρας του από το Βερολίνο στην Κοπεγχάγη και διακήρυξε επίσημα την ουδετερότητά του στον πόλεμο.¹³

Η απόφαση αυτή δεν ικανοποίησε τους Αμερικανοεβραίους και Αγγλοεβραίους ηγέτες του Σιωνισμού, που είχαν επικεφαλής τους Βαϊζμαν και Μπράνταϊζ οι οποίοι έβλεπαν τον πόλεμο αυτό σαν μία χρυσή ευκαιρία για την πραγματοποίηση του Σιωνιστικού ονείρου προβλέποντας τη νίκη των Συμμάχων και την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ακόμα και πριν την είσοδο της Τουρκίας στον Πόλεμο το Νοέμβριο του 1914. «Μετά την νίκη των Συμμάχων η Παλαιστίνη θα περιέλθει στα όρια της Βρετανικής επιρροής και θα μπορέσουμε εύκολα να μεταφέρομε εκεί ένα εκατομμύριο Εβραίους στα επόμενα πενήντα ή εξήντα χρόνια. Έτσι η Βρετανία θα αποκτήσει ένα δυνατό ανάχωμα για την προστασία της Διώρυγας του Σουέζ από ενδεχόμενες επιθέσεις από τον Βορρά και εμείς θα αποκτήσουμε μία πατρίδα, ένα ασιατικό Βέλγιο» έγραψε ο Βαϊζμαν¹⁴

Έχοντας οραματιστεί εγκαίρως την ανάγκη σύνδεσης των Βρετανικών και των Σιωνιστικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή, ο Weisman ίδρυσε την Βρετανική Επιτροπή για την Παλαιστίνη, στρατολόγησε πολλούς επιφανείς Αγγλοεβραίους, ξεκίνησε επαφές με διάφορες βρετανικές κυβερνητικές υπηρεσίες, συνάντησε πολλούς Βρετανούς πολιτικούς (τον Herbert Samouel στις 10 Δεκεμβρίου 1914 και τον Arthur Balfour στις 12 Δεκεμβρίου 1914) και κατάφερε σύντομα να δημιουργήσει πολύ στενές σχέσεις με διάφορες υπηρεσίες και Υπουργεία της Βρετανίας, ιδιαίτερα με την μυστική υπηρεσία και το Υπουργείο Πολέμου.

Από την πλευρά της η Βρετανική Κυβέρνηση άρχισε να αντιμετωπίζει το Σιωνιστικό Κίνημα ως Σύμμαχο και του προσέφερε όλες τις απαραίτητες διευκολύνσεις (δημιούργησε μια εβραϊκή Εκστρατευτική Μονάδα, που έμεινε γνωστή ως Moles Corps, και την ενέταξε στις γραμμές της Βρετανικής Στρατιάς που εκστράτευσε από την Αίγυπτο στην Παλαιστίνη, το καλοκαίρι του 1916, υπό τον

¹² Weizmannchaim, Trial and Error ο.π.. σ. 248

¹³ Βλ. Leonard Stain: The Balfour Declaration, ο.π. σ.24-25.

¹⁴ Βλ. στο ίδιο σ.126-127

Στρατηγό Allenby, δέχτηκε να συμμετάσχει στην καθοδήγηση της Στρατιάς αυτής μια Σιωνιστική συμβουλευτική επιτροπή με πρόεδρο τον Βαϊζμαν, διατήρησε την επιτροπή αυτή από την έναρξη της εκστρατείας μέχρι την ολοκληρωτική κατοχή της Παλαιστίνης το 1918, επέτρεψε στην επιτροπή αυτή να χρησιμοποιεί τον κωδικό αποκρυπτογράφησης του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών και απάλλαξε από την υποχρεωτική στράτευση όλα τα μέλη της σιωνιστικής Οργάνωσης).

Στα απομνημονεύματά του ο Βαϊζμαν χαιρέτησε τη στάση της Βρετανίας απέναντι στο Σιωνιστικό Κίνημα γράφοντας: «Η Βρετανία είναι εκείνη που υιοθέτησε το Σιωνιστικό Κίνημα και ανέλαβε την υποχρέωση να πραγματοποιήσει τους στόχους του». ¹⁵

Στις αρχές του 1917 το Σιωνιστικό Κίνημα εκμεταλλεύτηκε την άνοδο στην εξουσία της Βρετανίας δύο εκ των πλέον ένθερμων υποστηρικτών του, του Πρωθυπουργού Λοϊντ Τζορτζ και του Υπουργού Εξωτερικών Μπαλφουρ, και ξεκίνησε τις επίσημες διαπραγματεύσεις με την Βρετανική Κυβέρνηση για την υλοποίηση του Σιωνιστικού σχεδίου να δημιουργηθεί ένα Εβραϊκό Κράτος στην Παλαιστίνη.

Η πρώτη επίσημη συνάντηση έγινε στις 17 Φεβρουαρίου 1917 στο σπίτι του Ραβίνου R. Gaster και σε αυτήν πήραν μέρος ο Sykes ως εκπρόσωπος της Βρετανικής Κυβέρνησης και πέντε Σιωνιστές ηγέτες μεταξύ των οποίων ο Βαϊζμαν και ο Sokolow. Στη συνάντηση αυτή οι Σιωνιστές υπέβαλαν ένα γραπτό υπόμνημα που είχε ετοιμαστεί στα τέλη του 1916 και περιελάμβανε το Σιωνιστικό Πρόγραμμα για την Παλαιστίνη με τις ακόλουθες προτάσεις: «Να αναγνωριστεί η Παλαιστίνη ως Εβραϊκή Εθνική Εστία, με ελευθερία μετανάστευσης για τους Εβραίους όλων των χωρών οι οποίοι θα απολαμβάνουν πλήρη Εθνικά και πολιτικά δικαιώματα, να ιδρυθεί μια Εβραϊκή Εταιρεία, να παραχωρηθεί αυτονομία στον Εβραϊκό πληθυσμό και να αναγνωριστεί επίσημα η Εβραϊκή γλώσσα». ¹⁶

¹⁵ Barbara Hadad: Η Πολιτική της Βρετανίας στη Παλαιστίνη, 1918-1920, Παλαιστινιακά ζητήματα, vol 17, Ιανουάριος 1973, σ 117-18.

¹⁶ Leonard Stain: The Balfour Declaration, ο.π. σ.369. Επίσης Laqueur Walter, A History of Zionism οπ.π. σ. 191.

Ο Sykes εξέφρασε τη δυσaréσκεια της Βρετανίας όσον αφορά στην απαίτηση της Γαλλίας να έχει λόγο στην Παλαιστίνη, τη στιγμή «που οι Γάλλοι είναι ανίκανοι για οτιδήποτε συμβαίνει εκεί», και ζήτησε από τους Σιωνιστές ηγέτες να πείσουν τη Γαλλία να εγκαταλείψει το θέμα της Παλαιστίνης. Οι Σιωνιστές ανταποκρίθηκαν αμέσως και ο Sokolow ανάλαβε να επικοινωνήσει με τη Γαλλική Κυβέρνηση. Την επόμενη μέρα ακριβώς ο Sykes σύστησε τον Sokolow στον Picot. Όταν συναντήθηκαν ο Sokolow δήλωσε με ειλικρίνεια στον Picot: «Οι Εβραίοι προσδοκούσαν εδώ και πολύ καιρό να έχουν την προστασία της Βρετανικής Κυβέρνησης. Η Βρετανία υπερασπίστηκε την υπόθεσή μας και για αυτό είναι η πλέον κατάλληλη αποικιοκρατική δύναμη με την οποία θα μπορούσαμε να αναπτύξουμε μια νέα αποικία».¹⁷

Ενώ ο Sokolow προσπαθούσε να αποκλείσει τους Γάλλους, ο Βαϊζμαν συνέτασσε με τους Βρετανούς αξιωματούχους, στις 22 Μαρτίου 1917, τις λεπτομέρειες του κειμένου της Διακήρυξης Μπαλφουρ. Ο Βαϊζμαν και ο Λοϊντ Τζορτζ είχαν συμφωνήσει ότι μια κοινή Βρετανο-Γαλλική διακυβέρνηση της Παλαιστίνης ήταν απαράδεκτη και ότι μια διεθνής διακυβέρνηση ήταν ακόμα χειρότερη, ενώ μια κοινή Βρετανο-Αμερικανική διακυβέρνηση θα μπορούσε να γίνει δεκτή.¹⁸

Σε μια άλλη συνάντηση μεταξύ του Βαϊζμαν και του Rupert Cecil, στις 25 Απριλίου 1917, συμφωνήθηκε η Βρετανο-Σιωνιστική στρατηγική για την παραβίαση της συμφωνίας Sykes-Picot και τον τελικό αποκλεισμό της Γαλλίας από το θέμα της Παλαιστίνης. Ο Βαϊζμαν επανέλαβε ότι οι Σιωνιστές προτιμούν τη Βρετανία και απορρίπτουν την κοινή διακυβέρνηση, τη διεθνοποίηση και τη Γαλλική διακυβέρνηση. Πρόσθεσε ότι οι Γάλλοι δεν θα επιτρέψουν στους Εβραίους να αναπτύξουν το δικό τους τρόπο ζωής και θα βασιστούν σε αντισημιτικά στοιχεία μεταξύ των Καθολικών Κληρικών και των Αράβων Χριστιανών. Ο Cecil του απάντησε ότι αν οι Εβραίοι όλου του κόσμου δηλώσουν δημόσια ότι προτιμούν τη Βρετανική προστασία τότε ισχυροποιείται η θέση της Βρετανίας. Ο Βαϊζμαν

¹⁷ G.H. Jansen: Zionism, Israel and Asia, ο.π. σ.99

¹⁸ Βλ. Leonard Stain: The Balfour Declaration, ο.π. σ. 383

συμφώνησε και υποσχέθηκε να εργαστεί προς την κατεύθυνση αυτή ώστε να τεθεί η Παλαιστίνη υπό την αποκλειστική κηδεμονία της Βρετανίας.¹⁹

Στις 14 Οκτωβρίου 1917 ο Βαϊζμαν απέστειλε γράμμα στον Υπουργό Εξωτερικών και στον Υπουργό Πολέμου της Βρετανίας στο οποίο μεταξύ άλλων ανέφερε: «Σας δηλώνουμε δημόσια, με ειλικρίνεια και σεβασμό, ότι αφήνουμε στα χέρια σας την Εθνική μας τύχη και ελπίζουμε να εξετάσετε την υπόθεσή μας στα πλαίσια των συμφερόντων της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.²⁰

Στις 2 Νοεμβρίου 1917 η Βρετανία εξέδωσε τη διακήρυξη Μπαλφουρ, υπό την μορφή μιας επίσημης επιστολής του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών Μπαλφουρ στον γνωστό Βρετανό Σιωνιστή Λόρδο Lionel Rotschild, στην οποία αναφέρεται: Η Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας βλέπει με συμπάθεια την ίδρυση μιας Εθνικής Εστίας για τους Εβραίους στην Παλαιστίνη και θα καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για τη διευκόλυνση και την πραγματοποίηση του στόχου αυτού. Εννοείται ότι δεν θα επιτραπεί καμία ενέργεια που βλέπτε τα πολιτικά (civil) και θρησκευτικά δικαιώματα των μη Εβραϊκών κοινοτήτων της Παλαιστίνης ή τα δικαιώματα και την πολιτική (civil) κατάσταση των Εβραίων στις άλλες χώρες.²¹

Μόλις δημοσιοποιήθηκε η Διακήρυξη Μπαλφουρ το Σιωνιστικό Κίνημα έσπευσε να εκδώσει ανακοίνωση υπογεγραμμένη από τους Βαϊζμαν και Sokolow στην οποία αναφέρεται: «Οι επιθυμίες και οι προσδοκίες που εκφράστηκαν στο πρόγραμμα του πρώτου Σιωνιστικού Συνεδρίου, στο Basle το 1897, βρήκαν τώρα τη δικαίωσή τους και στηρίζονται πλέον σε γερό έδαφος μετά την επίσημη δήλωση της Βρετανικής Κυβέρνησης. Η περίοδος αναμονής τελείωσε και τώρα αρχίζει η περίοδος της πραγματοποίησής». ²²

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που ώθησαν τη Βρετανική Κυβέρνηση να εκδώσει τη Διακήρυξη Μπαλφουρ. Οι πιο σημαντικοί ήταν:

1. Η είσοδος των Η.Π.Α. στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων, τον Απρίλιο του 1917, και ο σημαντικός ρόλος που έπαιξε το Σιωνιστικό Κίνημα, μέσω του

¹⁹ Βλ. Στο ίδιο, σ.391-393. Επίσης J.M.N. Jeffries, ο.π., σ.180. Επίσης Antonius George; The Arab Awakening 2nd, London: Hamish Hamilton 1945. σ.261-263.

²⁰ Βλ. Weizmann chaim: Trial and Error, ο.π. σ. 258

²¹ Βλ. Sidebothan Herbert: Great Britain and Palestine, London: Macmillan, 1938 σσ.50-53. Επίσης, J.M.N. Jeffries, ο.π. σ.268.

²² Weizmann Chaim: Trial and Error. ο.π. σ.213.

γνωστού Αμερικανοεβραίου Δικαστή Brandeis, προσωπικού φίλου του Αμερικανού Προέδρου Ουίλσον προκειμένου να πειστούν οι Η.Π.Α. να υποστηρίξουν τους Συμμάχους.²³

2. Η προσδοκία της Βρετανίας ότι η Διακήρυξη Μπαλφουρ θα κινητοποιήσει τους πλούσιους και επιφανείς Αμερικανοεβραίους να ενισχύσουν την πολεμική προσπάθεια και να πείσουν τους Εβραίους Κομμουνιστές στη Ρωσία να πείσουν τη Ρωσική Κυβέρνηση να μη συνάψει μονομερή ειρήνη με τη Γερμανία και επίσης να πείσουν τους Εβραίους εμπόρους στην Πολωνία και στην Ουκρανία να μην πουλήσουν σιτάρι στη Γερμανία. Η σημασία των ενεργειών αυτών για την Βρετανία φαίνεται ξεκάθαρα από τη δήλωση του Πρωθυπουργού Λοϊντ Τζορτζ: «Επιδιώξαμε με κάθε τρόπο να κερδίσουμε την υποστήριξη των Εβραίων από όλο τον κόσμο στο πλευρό των Συμμάχων. Η Διακήρυξη Μπαλφούρ αποσκοπούσε ακριβώς στην εξασφάλιση αυτής της αξιόλογης υποστήριξης.²⁴
3. Οι πληροφορίες που το Σιωνιστικό Κίνημα διέρρευσε στο Λονδίνο και σύμφωνα με τις οποίες η Γερμανική Κυβέρνηση ήταν πρόθυμη να προσφέρει προστασία στους Σιωνιστές στην Παλαιστίνη με αντάλλαγμα τη δημόσια υποστήριξή τους στις δυνάμεις του Άξονα.²⁵
4. Η επιθυμία της Βρετανίας να εξουδετερώσει την αξία της Δήλωσης Cambon της 4^{ης} Ιουνίου 1917, με την οποία η Γαλλία εξέφρασε την υποστήριξή της στο Σιωνιστικό Σχέδιο για ίδρυση Εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη.
5. Η προσπάθεια της Βρετανικής Κυβέρνησης να κερδίσει την υποστήριξη του Σιωνιστικού Κινήματος στην επιδίωξή της να έχει τον αποκλειστικό έλεγχο της Παλαιστίνης, απορρίπτοντας κάθε ιδέα για διεθνή διακυβέρνησή της σύμφωνα με τη συνθήκη Sykes-Picot.²⁶

²³ Βλ. J.M.N. Jeffries. «Analysis of the Balfour Declaration» In Walid Khalidi: From Haven to Conquest: Reading in Zionism and the Palestine problem until 1948. Second printing, Washington, 1987 σ.173-75. Επίσης Antonius George; The Arab Awakening. ο.π. σ.260-61

²⁴ Βλ. Sidebothon Herbert: Great Britain and Palestine. ο.π. σ 38-41. Επίσης Lloyd George. The truth about the peace treaties, Vol. 11, London, 1938, σ.1139.

²⁵ Βλ. Sykes Christopher: Two studies in Virtue Collines, London 1959 σσ.205-207.

²⁶ Βλ. Lloyd George: The truth about the peace treaties, Vol.II. London, 1938 σ. 1155.

2.3. ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΕΝΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Στην Συνδιάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού που πραγματοποιήθηκε στις 18 Ιανουαρίου 1919 μετά την συμφωνία ανακωχής του Μούδρου στις 11 Νοεμβρίου 1918 μεταξύ των αντιμαχομένων πλευρών, οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις αποδέχθηκαν την πρόταση του προέδρου της Αμερικής Ουίλσον για την εγκαθίδρυση ενός συστήματος Διεθνών Εντολών που θα εφαρμοζόταν εν ονόματι της Κοινωνίας των Εθνών στη Μέση Ανατολή και σε άλλες πρώην αποικίες των νικημένων Κεντρικών Δυνάμεων. Σύμφωνα με τους όρους των εντολών, οι οποίες τυπικά παραχωρήθηκαν από την κοινωνία των Εθνών το 1922, η Βρετανία θα ήταν υπεύθυνη για το Ιράκ και την Παλαιστίνη, η Γαλλία για την Συρία και το Λίβανο. Επίσης το μέλλον της Μέσης Ανατολής ανέλαβαν να διαγράψουν οι πολιτικοί και οι διπλωμάτες που συγκεντρώθηκαν στο Παρίσι για να χαράξουν τους όρους της ειρήνης. Εκείνη την εποχή επικρατούσε ατμόσφαιρα αισιοδοξίας, καθώς πλήθαιναν οι ελπίδες που έφεραν πιο κοντά τις ημέρες στις οποίες θα εφαρμοζόταν η αρχή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των εθνικών οντοτήτων. Αισιοδοξία που ενθάρρυνε με δηλώσεις του ο Γουντροου Ουίλσον, Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς και άλλοι ηγέτες των συμμάχων.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου η Μεγάλη Βρετανία επιδιώκοντας μετά την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο να διασφαλίσει, εάν όχι την ενεργή στρατιωτική συμμετοχή των Αράβων στο πλευρό της Συμμαχίας, τουλάχιστον την ουδετερότητά τους, προέβη τον Ιούλιο του 1915 σε διαπραγματεύσεις με τον Σαρίφ Χουσεϊν της Μέκκα, οι οποίες κατέληξαν τον Δεκέμβριο του 1916 σε μια συμφωνία. Η συμφωνία που προέκυψε περιλαμβάνεται σε μια σειρά διπλωματικών εγγράφων που αντάλλαξαν ο Σαρίφ Χουσεϊν και ο βρετανός ύπατος αρμοστής στην Αίγυπτο Χένρι Μακμάχου. Τα βασικά της σημεία έχουν ως εξής: Ο Χουσεϊν υποσχέθηκε να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Τουρκίας και να συγκεντρώσει έναν αραβικό στρατό ο οποίος θα συμμετείχε στη στρατιωτική εκστρατεία εναντίον των Τούρκων. Από την πλευρά της Βρετανίας, ο Μακμάχαν σε δεύτερο γράμμα που έστειλε στον Sharif στις 24 Οκτωβρίου του 1915, υπόσχεται την Βρετανική υποστήριξη για την Αραβική ανεξαρτησία στις

προταθείσες περιοχές από τον Sharif υποκείμενες σε ορισμένους περιορισμούς.* Οι περιοχές του Mersin και της Alexandretta καθώς και τμήματα της Συρίας εκτεινόμενα μέχρι τα δυτικά των περιοχών Damascus, Homs, Hama και Aleppo, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως αμιγώς αραβικές και γι' αυτό το λόγο πρέπει να αποκλεισθούν από την προτεινόμενη οριοθέτηση.²⁷

Όμως, αυτές οι προσδοκίες των Αράβων για ανεξαρτησία και ελευθερία έσβησαν γρήγορα όταν τα δύο βασικά κράτη της Συμμαχίας, η Αγγλία και η Γαλλία, αποκάλυψαν τα σχέδιά τους, που αποσκοπούσαν στο διαμελισμό των χωρών της Αραβικής Ανατολής και τη διαίρεσή τους σε περιοχές κάτω από την επιρροή τους, όπως όρισε η συμφωνία του Σαΐκς-Πίκο Μάϊος 1916. Επίσης η Βρετανία προχώρησε το 1917 στην ανακοίνωση της διακήρυξης του Μπάλφουρ στην οποία η Βρετανική Κυβέρνηση δηλώνει ότι αντιμετώπιζε ευνοϊκά την εγκατάσταση εβραϊκής εθνικής εστίας στην Παλαιστίνη, αρκεί αυτό να μη βλάπτει τα πολιτικά και θρησκευτικά δικαιώματα των άλλων κατοίκων της χώρας.

Το Δεκέμβριο του 1918 συνεδρίασε η επιτροπή της Ανατολής, που πρόσκειται στο βρετανικό πολεμικό συμβούλιο, για να συζητήσει τη στάση που πρέπει να λάβει η Βρετανία στο συνέδριο του Παρισιού σχετικά με το παλαιστινιακό ζήτημα. Εν τω μεταξύ, το βρετανικό υπουργείο εξωτερικών παρέδωσε στην επιτροπή μια αναφορά που επισήμαινε ότι: «το παλαιστινιακό πρόβλημα δεν μπορεί να επιλυθεί σύμφωνα με την αρχή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, διότι δεν μπορεί να αγνοηθεί η ύπαρξη ενός τμήματος του πληθυσμού, που είναι Εβραίοι, που για λόγους ιστορικούς και θρησκευτικούς αξίζουν να αποκτήσουν επιρροή μεγαλύτερη από την αριθμητική τους αναλογία, σε περίπτωση που θα θεωρηθεί ως μοναδικό τους κριτήριο. Γι' αυτό κρίνεται αναγκαίο να βρεθεί μια μορφή διακυβέρνησης της Παλαιστίνης τέτοια που να διασφαλίζει τα συμφέροντα των Αράβων από τη μια, και να θέσει σε εφαρμογή τις εθνικές προσδοκίες των Εβραίων από την άλλη».²⁸

* Σκοπός του Sharif ήταν να εξασφαλίσει την υποστήριξη της Βρετανίας για την Αραβική ανεξαρτησία σε όλες τις αραβικές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τη Mersin στα Βόρεια, τα Περσινά σύνορα στα ανατολικά, την Μεσόγειο στα δυτικά και την Ερυθρά θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό στα νότια.

²⁷ Βλ. Peter Mansfield: A History of the Middle East, Penguin Books, London, 1992 σ.152-154. Επίσης Αλέξανδρος Κούτσης, Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη. Τόμος Α', Εκδόσεις Παπαζήση (Αθήνα 1992) σ.80-81.

²⁸ Βλ. Lioyed George: The Truth about the peace Treaties. ο.π. σ. 151

Ο τότε πρωθυπουργός της Βρετανίας Λοϊντ Τζορτζ, εκφράζοντας τη γνώμη του μπροστά στην επιτροπή ανέφερε ότι: «μας θέλουν εκεί (στην Παλαιστίνη) και οι δύο πλευρές, Άραβες και Σιωνιστές» και ότι η βρετανική κυριαρχία στην Παλαιστίνη θεωρείται στρατηγική αναγκαιότητα, με σκοπό να υπερασπιστεί η διώρυγα του Σουέζ.²⁹

Στο τέλος των διεργασιών, υιοθέτησε η επιτροπή μια σειρά συστάσεων, που θα κατήθυναν τη στάση της βρετανικής αντιπροσωπείας στην Συνδιάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού. Επίσης, η επιτροπή υπογράμμισε την αντίθεσή της προς οποιαδήποτε μορφή διεθνούς διοίκησης της Παλαιστίνης, προτείνοντας παράλληλα να προβεί η Κοινωνία των εθνών στην επιλογή ενός συγκεκριμένου μεγάλου κράτους, με εξαίρεση τη Γαλλία και την Ιταλία, και κατά προτίμηση αυτή η χώρα να είναι ή οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ή η Βρετανία.³⁰ Επειδή όμως δεν θα ήταν εύκολο για τις χώρες της Συμμαχίας να προσαρτήσουν κράτη που ήταν υποψήφια για ανεξαρτησία χωρίς να φανεί ότι παραβιάζουν μ' αυτό τον τρόπο την αρχή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών, προσέφυγαν στην εύρεση της ιδέας της Εντολής.

Σύμφωνα με τους όρους των εντολών, όλες οι πρώην αποικίες που απώλεσαν οι Γερμανοί και οι Τούρκοι κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και που οι λαοί τους θεωρήθηκαν ανίκανοι να αυτοδιοικηθούν, υπάχθηκαν στην Εντολή των προηγμένων χωρών. Αυτό σημαίνει ότι η κηδεμονία αυτών των λαών έχει ανατεθεί στις προηγμένες χώρες ως εντολοδόχα-κράτη από την Κοινωνία των Εθνών.

Παρ' όλο που το άρθρο 22 του Χάρτη της ΚτΕ όρισε ότι πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν οι επιθυμίες των ντόπιων λαών στην επιλογή της εντολοδόχου-χώρας το ανώτατο συμβούλιο της Συμμαχίας αποφάσισε στις 20.4.1920 να υπαχθεί η Παλαιστίνη στη Βρετανική εντολή, ώστε να φροντίσει να κάνει πράξη τη διακήρυξη του Μπαλφούρ. Η Κοινωνία των Εθνών, εν συνεχεία έκανε δεκτή την παραπάνω απόφαση του ανωτάτου συμβουλίου της Συμμαχίας στις 24 Ιουλίου του 1922, εγκρίνοντας ταυτόχρονα τους όρους της εντολής και ανακοίνωσε τα κείμενα και τα άρθρα της σαν να ήταν αποφάσεις εκδοθείσες απ' αυτήν.³¹

²⁹ Βλ. Στο ίδιο, σ. 1147-48

³⁰ Βλ. Στο ίδιο, σ. 1154-1155

³¹ Βλ. Peter Mansfield, A history of the Middle East. ο.π. σ. 195-96. Επίσης Henry Cattar, The Palestine Question, (London 1988) σ. 25-32.

Οι εμπνευστές των όρων της εντολής, είχαν φροντίσει να την καταστήσουν αποτελεσματικό μέσο πραγματοποίησης του σιωνιστικού ονείρου με την ίδρυση εθνικής εστίας των Εβραίων. Γεγονός που αποδεικνύει την αντίθεση των όρων της εντολής με το άρθρο 22 του χάρτη της ΚτΕ, που όριζε να βοηθηθούν οι λαοί αυτών των χωρών ώστε να ολοκληρώσουν σταδιακά την πορεία τους προς την ανεξαρτησία. Επίσης, αυτή η αντίθεση παρατηρείται σε διάφορες παραγράφους της συνθήκης της εντολής, η οποία έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στον πρόλογο της στη διακήρυξη του Μπαλφούρ. Το πρώτο άρθρο των όρων της εντολής όριζε ότι η εντολοδόχος-χώρα θεωρείται υπεύθυνη στην εγκαθίδρυση πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών συνθηκών, οι οποίες θα διασφαλίσουν την δημιουργία μιας εβραϊκής εθνικής εστίας, τη βελτίωση των υπηρεσιών της αυτοδιοίκησης και την εξασφάλιση των αστικών και θρησκευτικών δικαιωμάτων -όχι των πολιτικών- όλου του παλαιστινιακού πληθυσμού, ανεξάρτητα από φύλο ή θρησκεία.

Ταυτόχρονα το τέταρτο άρθρο της συνθήκης εντολής επέτρεπε την ίδρυση ενός οργανισμού, που να αντιπροσωπεύει όλους τους Εβραίους σ' όλο τον κόσμο με σκοπό να παρέχει συμβουλές και πληροφορίες στην εντολοδόχο-δύναμη σε ζητήματα οικονομικού και κοινωνικού περιεχομένου. Αυτά και πολλά άλλα περιείχε το τέταρτο άρθρο, που προώθησαν την ίδρυση της εθνικής εστίας των Εβραίων και που διασφάλισαν τα συμφέροντα του εβραϊκού πληθυσμού στην Παλαιστίνη.

Το έκτο άρθρο απαιτούσε από τη Βρετανία ως εντολοδόχα-χώρα να διευκολύνει τη μετανάστευση των Εβραίων στην Παλαιστίνη και να ενθαρρύνει τον εποικισμό των Εβραίων στην Παλαιστίνη και να ενθαρρύνει τον εποικισμό των Εβραίων στα δημόσια κτήματα.

Τέλος το άρθρο 22 απαιτήσε από την εντολοδόχο Βρετανία να θεωρήσει την εβραϊκή γλώσσα ως μία από τις επίσημες γλώσσες μαζί με την Αγγλική και την Αραβική.³²

Από πρακτικής πλευράς, οι έντονες πιέσεις που ασκούσε ο σιωνιστικός οργανισμός ώθησαν τη βρετανική κυβέρνηση να καταργήσει την τότε επιβαλλόμενη στην Παλαιστίνη στρατιωτική διοίκηση, μετά την κατοχή της πόλης της Ιερουσαλήμ

³² Βλ. Αμπντελ Ουαχαμπ αλ Καϊαλι: Σύγχρονη Ιστορία της Παλαιστίνης. ο.π. σ.87. Επίσης Henry Cattai, ο.π., σ.28.

το 1917, και την αντικατέστησε με πολιτική διοίκηση, επικεφαλής της οποίας διορίστηκε. Ο Χέρμπερτ Σαμουέλ, Βρετανός Εβραίος, γνωστό και δραστήριο μέλος του σιωνιστικού κινήματος.

Η βρετανική στρατιωτική διοίκηση, που είχε δεχθεί σκληρές κριτικές από τη σιωνιστική αποστολή, κατηγορήθηκε επίσης για τη μεροληπτική στάση της απέναντι στους Άραβες και ότι είχε σκοπό να δημιουργήσει μεγάλο αραβικό κράτος που να συμπεριλαμβάνει το Χίτζαζ, το Ιράκ, τη Συρία και την Παλαιστίνη. Γι' αυτό η αναφορά της σιωνιστικής αποστολής το 1920, ήταν σαφής και απόλυτη: «ή να εκτοπιστούν οι Εβραίοι ή να φύγει η στρατιωτική διοίκηση». Δεν άργησε η βρετανική κυβέρνηση να λάβει την απόφαση του διορισμού του Χέρμπερτ Σαμουέλ στο αξίωμα του ύπατου αρμοστή της πολιτικής διοίκησης.³³

Ο Σαμουέλ δήλωσε, μόλις ανέλαβε τα καθήκοντά του, τον Ιούλιο του 1920 τα εξής: «Εγώ πηγαίνω στην Παλαιστίνη για να εκτελέσω τις σχετικές εντολές που αφορούν στην πραγματοποίηση των σχεδίων της χώρας μου, δηλαδή η ίδρυση μιας εθνικής εστίας των Εβραίων στην Παλαιστίνη».³⁴ Τη διοίκηση της χώρας την οργάνωσε με τέτοιο τρόπο που υπηρετούσε αυτόν τον πρωταρχικό του στόχο. Τις προεδρίες των ανωτάτων υπηρεσιών και αξιωμάτων τις ανέθεσε σε Βρετανούς και Εβραίους. Συνεπώς οι προϊστάμενοι των υπηρεσιών της μετανάστευσης των κτηματικών και ταξιδιωτικών πρακτορείων ήταν στην πλειοψηφία τους Άγγλοι Εβραίοι, ενώ οι νομάρχες ήταν Βρετανοί.

Το μερίδιο του αραβικού πληθυσμού στις δημόσιες υπηρεσίες περιοριζόταν στις κατώτερες και ασήμαντες θέσεις και δεν είχε καν δικαίωμα συμμετοχής στις διοικητικές, κυβερνητικές και νομοθετικές δραστηριότητες. Εξάλλου, όλες οι προσπάθειες των Αράβων για τη δημιουργία μιας εθνικής κυβέρνησης, αντιμετώπιστηκαν με άρνηση και απορρίφθηκαν, παρόλο που η εντολή που επιβλήθηκε στην Παλαιστίνη ανήκε στην κατηγορία (Α) πράγμα που σημαίνει ότι η ξένη κηδεμονία είχε προσωρινό χαρακτήρα και ότι ο απώτερος στόχος της ήταν η ανεξαρτητοποίηση των περιοχών αυτών³⁵

³³ Βλ. Barbara Hadad. Η Πολιτική της Βρετανίας στην Παλαιστίνη, 1918-1920, ο.π. σ.122-125

³⁴ Βλ. στο ίδιο σ.132

³⁵ Peter Monsfield. A history of the Middle East. ο.π. σσ 195-196.

Ο Βρετανός υπουργός των αποικιών Churchill δικαιολόγησε την αρνητική αυτή στάση στο λευκό του βιβλίο που εκδόθηκε το 1922, λέγοντας ότι: «η βρετανική κυβέρνηση δεν πρόκειται να συναινέσει στην ίδρυση μίας εθνικής κυβέρνησης για τους Παλαιστίνιους, διότι ίδρυση μιας τέτοιας κυβέρνησης εμποδίζει ή θέτει εμπόδια στο σχέδιο δημιουργίας εθνικής εστίας των Εβραίων στην Παλαιστίνη».³⁶

Η πολιτική αυτή της βρετανικής κυβέρνησης είχε ως συνέπεια να αυξηθεί ο αριθμός των Εβραίων κατοίκων της Παλαιστίνης από 50.000 κατοίκους το 1918 σε 650.000 κατοίκους το 1947. Επίσης, ενώ οι Εβραίοι κάτοικοι είχαν το 1918 στην ιδιοκτησία τους 650.000 στρέμματα παλαιστινιακής γης, έπειτα ξεπέρασαν τα 2 εκατομμύρια στρέμματα της παλαιστινιακής γης, της οποίας η συνολική έκταση φτάνει τα 17.450.000 στρέμματα. Αξίζει να σημειωθεί πως τα κτήματα των Εβραίων ιδιοκτητών ήταν στην πλειοψηφία τους από τα πιο γόνιμα αγροτικά εδάφη.³⁷

2.4. Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Η Βρετανία δεν έχανε ποτέ την ευκαιρία να ισχυριστεί ότι ακολουθεί μία ουδέτερη πολιτική μεταξύ Αράβων και Εβραίων στην διοίκηση της Παλαιστίνης. Θεωρούσε επίσης το παλαιστινιακό ζήτημα ως μια εσωτερική διένεξη και πως μόνο αυτή ήταν υπεύθυνη για την επίλυσή του. Κατ' ακολουθία, αρνιόταν κάθε εξωτερική επέμβαση και δεν δεχόταν να μεταφέρει το ζήτημα στους διεθνείς οργανισμούς. Συχνά διαμαρτυρόταν για τις αναφορές και συστάσεις που εξέδιδε η μόνιμη στην Κοινωνία των Εθνών επιτροπή των εντολών σχετικά με το παλαιστινιακό ζήτημα. Όμως η βρετανική αυτή τακτική δεν διήρκεσε για πολύ καιρό, καθώς διαπίστωσε πως οι διεθνείς συνθήκες ήταν ευνοϊκές για την ίδρυση του εβραϊκού κράτους. Έτσι, μετέφερε το παλαιστινιακό ζήτημα στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών προκειμένου να προσδιορίσει το μελλοντικό καθεστώς του εδάφους της περιοχής. Η Γενική Συνέλευση σε μια έκτακτη σύνοδο στις 29 Νοεμβρίου 1947 υιοθέτησε την απόφαση 181, που προβλέπει την πολιτική διαίρεση της Παλαιστίνης σ' ένα αραβικό και σ' ένα εβραϊκό κράτος, ενώ η Ιερουσαλήμ θα αποτελούσε διεθνές έδαφος υπό την διοίκηση του ΟΗΕ, η απόφαση αυτή υπερψήφισαν 33 κράτη, μεταξύ των οποίων οι

³⁶ Αμπντελ Ουαχαμπ αλ Καϊάλι, ο.π., σ.93.

³⁷ Βλ. Walid Khalidi: Before their Diaspora, A photographic History of the Palestinians 1876-1948. (Washington, 1984) σ. 238-241

ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, και καταψήφισαν 13, ενώ 10 κράτη, μεταξύ των οποίων και η Βρετανία απείχαν της ψηφοφορίας.³⁸

Το Φεβρουάριο του 1948 άρχισαν οι βρετανικές δυνάμεις να αποχωρούν σταδιακά από την Παλαιστίνη. Το Μάρτιο του ίδιου έτους αποχώρησαν από το ΤΕΛ-ΑΒΙΒ και τον Απρίλιο από τις πόλεις Χάιφα και Ταμπαρία, και τις παρέδωσαν στις εβραϊκές οργανώσεις παραβιάζοντας μ' αυτόν τον τρόπο την απόφαση της διχοτόμησης, που προέβλεπε ότι η εντολοδόχος-κυβέρνηση είχε την υποχρέωση να ειδοποιήσει πολύ νωρίτερα την επιτροπή του ΟΗΕ για κάθε αποχώρηση της από κάθε περιοχή. Επίσης, ενώ η απόφαση της διχοτόμησης προέβλεπε να τερματιστεί η εντολή το συντομότερο δυνατόν όχι αργότερα από την 1.8.1948 η εντολοδόχος δύναμη όρισε την ημερομηνία 15 Μαΐου 1948 ως ημερομηνία τερματισμού της εντολής. Πράγματι, η βρετανική κυβέρνηση απέσυρε τις δυνάμεις της μια μέρα πιο πριν, δηλαδή στις 14 Μαΐου 1948 δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους Εβραίους να κηρύξουν την ίδια μέρα την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, βασιζόμενοι στην απόφαση διχοτόμησης.³⁹

Η Βρετανία δεν προχώρησε αμέσως στην αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ, μολοντί προέβη κατά τη διάρκεια από το 1948 έως το 1949 σε εκτεταμένες διαβουλεύσεις με το Ισραήλ, δημιουργώντας αμοιβαίες οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Όταν, όμως, διαπίστωσε πως ήταν ευνοϊκές οι συνθήκες, προχώρησε στην DE FACTO αναγνώριση ως πρώτο βήμα, για να ακολουθήσει η -DE JURE- νομική αναγνώριση. Η ανταλλαγή των διπλωματικών αποστολών μεταξύ των δύο χωρών σε επίπεδο επιτετραμμένων αποφασίστηκε στις 13.3.1949 και αναβαθμίστηκε σε επίπεδο πρεσβυτών τον Αύγουστο του 1952.⁴⁰

2.5. Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Η νέα τάξη πραγμάτων που προέκυψε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η εμφάνιση της σοβιετικής απειλής προκάλεσαν τις φοβίες της Βρετανίας και των συμμάχων της για μια πιθανή διείσδυση των σοβιετικών στη Μέση Ανατολή. Έτσι, η βρετανική στρατηγική επιδίωξε να προσεγγίσει τον αραβικό κόσμο για να τον θέσει

³⁸ Βλ. Yearbook of the United Nations. 1947-48, σ. 246-47

³⁹ Βλ. Peter Monsfield. A history of the Middle East. ο.π. σ.234-236

⁴⁰ Βλ. Χαμεντ Ραπι: Οι Διεθνείς σχέσεις το Ισραήλ, ο.π., σ.67

στο πλευρό της στην τότε επικρατούσα παγκόσμια σύγκρουση. Παρ' όλο που είχε αναμειχθεί στην παλαιστινιακή υπόθεση, η Βρετανία κατέβαλε επίμονες προσπάθειες να πείσει τους Άραβες να συμβιώσουν ειρηνικά με τους Ισραηλίτες και να δεχθούν την πραγματικότητα έτσι όπως ήταν. Συνεχώς έστελνε διπλωματικές αποστολές στα κράτη της Μέσης Ανατολής υπό το πρόσχημα να εκτιμήσουν τις εξελίξεις και να μελετήσουν τα προβλήματα των Παλαιστινίων προσφύγων, δείχνοντας πάντα συμπάθεια και κατανόηση στους λαούς της περιοχής. Οι περιοδείες των διπλωματικών αξιωματούχων στις μεγάλες πόλεις της Παλαιστίνης, προκειμένου να έρθουν σε επαφή με τους κατοίκους συνοδεύονταν πάντα από τις γνωστές συμβουλές τους να δεχθούν τα τετελεσμένα γεγονότα, υποσχόμενοι ότι η βρετανική κυβέρνηση θα επιχειρήσει να τροποποιήσει τα σύνορα.

Αυτή η αλλαγή πλεύσης της βρετανικής πολιτικής ώθησε την Βρετανία να συναινέσει στις προτάσεις που υπέβαλε ο μεσολαβητής του ΟΗΕ Folke Bernadotte στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του 1948. Οι προτάσεις αυτές ήταν υπό μορφή σχεδίου διευθέτησης και συμπεριλάμβαναν: α) τροποποίηση των συνόρων, δίνοντας την περιοχή της Γαλιλαίας στο εβραϊκό κράτος και στο αραβικό κράτος την περιοχή του Λ-ΝΑΚΑΜΠ ή ένα τμήμα της, β) διεθνοποίηση της Ιερουσαλήμ και γ) επαναπατρισμό των προσφύγων ή αποζημίωση όσων επιλέγουν να μην επιστρέψουν.

Μερικά αραβικά κράτη θεώρησαν την βρετανική υποστήριξη στις προτάσεις του Bernadotte ως ένδειξη αλλαγής της πολιτικής της απέναντι στους Άραβες, ιδιαίτερα μετά την αντίθετη στάση που κράτησαν οι ΗΠΑ μαζί με το Ισραήλ. Όμως μετά τη δολοφονία του BERNADOT από τη σιωνιστική τρομοκρατική οργάνωση Stern στις 17.9.1948, παρέμειναν αυτές οι προτάσεις ανεφάρμοστες.⁴¹

Στα πλαίσια αυτής της βρετανικής πολιτικής απέναντι στην αραβοϊσραηλινή διένεξη, που ως μόνιμη και σταθερή βάση είχε να οδηγήσει τους Άραβες στην αναγνώριση του τότε διαμορφωμένου status quo στην περιοχή, ήρθε, αργότερα, ένα άλλο σχέδιο επεξεργασμένο από τον τότε πρωθυπουργό της Βρετανίας Anthony Eden στις 9 Νοεμβρίου του 1955, ύστερα από διαβουλεύσεις με τις ΗΠΑ σχετικά με την παλαιστινιακή υπόθεση. Ήταν ένα σχέδιο που αποσκοπούσε στον τερματισμό της

⁴¹ Βλ. Tark αλ Μουσα και Μουνοϊρ αλ Χουρ, Τα σχέδια διευθέτησης το Παλαιστινιακό ζήτημα 1947-1985. Dar El Jaleel, (Αμμάν 1986) σ.29.

αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης και στην αμοιβαία αναγνώρισή τους. Παράλληλα, διευθετούσε το ζήτημα των συνόρων, την εύρεση ενός οδικού δρόμου που να συνδέει τη δυτική όχθη με τη λωρίδα της Γάζας και τέλος διευθέτηση του προβλήματος των προσφύγων σύμφωνα με τις αποφάσεις του ΟΗΕ. Όμως η Ισραηλινή πλευρά το απέριψε ασυζητητί.⁴²

Από την άλλη πλευρά, όλες οι προσπάθειες της Βρετανίας να πείσει τους Άραβες να δεχθούν τα τετελεσμένα γεγονότα δεν καρποφόρησαν. Όπως επίσης η μέθοδος παροχής οικονομικών και στρατιωτικών βοθητιών και η μέθοδος ένταξης τους στις στρατιωτικές συμμαχίες απέτυχε να τους θέσει στο πλευρό της. Αντιθέτως, οι μετέπειτα εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, ιδιαίτερα μεταξύ 1953-1956, επιδεινώθηκαν ραγδαία και ανησύχησαν τη Βρετανία μη απολέσει από τη μία τα συμφέροντα και το πολιτικό της βάρος στην περιοχή, και από την άλλη ανησύχησε για τη μελλοντική επιβίωση του Ισραήλ.

Όλη αυτή η κατάσταση δημιούργησε το κατάλληλο έδαφος όπου καλλιεργήθηκαν τα αντιδυτικά εθνικά αισθήματα των Αράβων. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και εξηγείται α) η έκκληση που έκαναν στο λαό τους για την ενότητα του αραβικού κόσμου με σκοπό την απελευθέρωση της Παλαιστίνης, β) η στροφή των αραβικών κυβερνήσεων προς το ανατολικό στρατόπεδο για την αγορά όπλων, σπάζοντας με αυτόν τον τρόπο το εμπάργκο που τους είχαν επιβάλει οι δυτικές χώρες και γ) η εμφάνιση των ανταρτικών οργανώσεων στη λωρία της Γάζας. Η Βρετανία με την υποστήριξη της Γαλλίας ηγήθηκε της εκστρατείας ενάντια στους Άραβες και κυρίως ενάντια στην Αίγυπτο του Nasser. Έτσι άρχισε να καταστρώνει τα σχέδια για την αντιμετώπιση της Αιγύπτου, ψάχνοντας παράλληλα μια αφορμή που να δικαιολογήσει την στρατιωτική της επέμβαση. Η αφορμή ήταν η εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ σε μία περίοδο κατά την οποία η δημιουργία ενός νέου συστήματος ναυσιπλοΐας για την διώρυγα του Σουέζ ήταν υπό συζήτηση. Εν τω μεταξύ οι μυστικές διαβουλεύσεις ανάμεσα σε Βρετανία, Γαλλία και Ισραήλ οδήγησαν στην κήρυξη του πολέμου, στην λεγόμενη τριπλή εισβολή κατά της Αιγύπτου στις 29.10.1956, οπότε έγινε η απόβαση των γαλλικών και αγγλικών

⁴² Βλ. στο ίδιο σελ. 57-58.

δυνάμεων στην περιοχή της διώρυγας του Σουέζ, ενώ οι ισραηλινές στρατιωτικές δυνάμεις εισχώρησαν στη λωρίδα της Γάζας και στη Σινά⁴³

Η τριπλή εισβολή προκάλεσε την αραβική και την παγκόσμια οργή και οδήγησε στην παραίτηση της κυβέρνησης των συντηρητικών του Anthony Eden στην Αγγλία, ύστερα από τις έντονες εσωτερικές αντιδράσεις.

Οι βρετανο-ισραηλινές σχέσεις ταράχθηκαν και ψυχράθηκαν την επόμενη μέρα της τριπλής εισβολής. Το Ισραήλ κατηγορήσε τη σύμμαχο Βρετανία ως υπεύθυνη για την αποτυχία της στρατιωτικής επιχείρησης και για την εν συνεχεία εγκατάλειψή της.

Με την άνοδο του φιλικού προς το Ισραήλ εργατικού κόμματος στην εξουσία εξαλειφθηκαν οι παρεξηγήσεις και οι διαφωνίες μεταξύ Βρετανίας και Ισραήλ. Το Μάρτιο του 1965 συναντήθηκε ο πρωθυπουργός του Ισραήλ με τον αντίστοιχο της Βρετανίας Harld Wilson και συζήτησαν τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και μελέτησαν το θέμα της ασφάλειας του Ισραήλ μετά την ίδρυση της Οργάνωσης για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ). Το 1964 στο επίσημο ανακοινωθέν των συζητήσεων η βρετανική πλευρά διευκρίνισε την πολιτική της απέναντι στην αραβοϊσραηλινή διένεξη εκφράζοντας την αντίθεσή της σε οποιαδήποτε παρέμβαση οποιασδήποτε χώρας στις υποθέσεις άλλων χωρών, στη χρήση βίας για τη διευθέτηση της διένεξης στον εξοπλιστικό ανταγωνισμό και στην διατάραξη της υπάρχουσας στρατιωτικής ισορροπίας.⁴⁴

2.6. Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1967

Το ξέσπασμα της κρίσεως το Μάιο του 1967 επιδεινώθηκε ύστερα από την απόφαση της Αιγύπτου να αποκλείσει τα στενά του Τιράν στην ναυσιπλοΐα των Ισραηλινών πλοίων. Αμέσως η Βρετανία ζήτησε διεθνή μεσολάβηση για να μην χειροτερεύσει η κατάσταση και ξεσπάσει πόλεμος στην περιοχή. Επίσης αποφάσισε σε συμφωνία με τις ΗΠΑ να επιβάλει την ελευθερία της ναυσιπλοΐας έστω και με τη βία. Ταυτόχρονα κάλεσε να ιδρυθεί ένας οργανισμός για όσους έχουν συμφέρον στη ναυτιλιακή χρήση του κόλπου της Ακαμπα. Ζήτησε να σχηματιστεί μία διεθνή

⁴³ Βλ. Νάντια Μ.Μουσταφά: Η Ευρώπη και ο Αραβικός κόσμος,(Beirut 1986) σ.84

⁴⁴ Βλ. Στο ίδιο, σ. 84

ναυτική δύναμη προκειμένου να σπάσει το αιγυπτιακό αποκλεισμό. Εξάλλου συνέβαλε σε συνεργασία με τις ΗΠΑ, στην έκδοση από το Συμβούλιο Ασφάλειας του Ο.Η.Ε. μιας απόφασης που καταδίκασε την Αίγυπτο από την μία, και διασφάλιζε το δικαίωμα του Ισραήλ στη ναυσιπλοΐα από την άλλη.⁴⁵

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος του 1967 η Βρετανία ζήτησε από τα αντιμαχόμενα μέρη άμεση παύση του πυρός και αυτοσυγκράτηση, ώστε να δοθεί ευκαιρία στη διπλωματική πρωτοβουλία να βρει μια λύση για την κρίση. Επίσης το Υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε ανακοινωθέν το οποίο αναφέρει ότι η Βρετανία δεν εγκρίνει τον πόλεμο ως μέσω επίλυσης των διαφορών μεταξύ των χωρών δεν συμφωνεί με την επέκταση των συνόρων ενός κράτους μέσω του πολέμου. Εν συνεχεία, τονίζει τον ρόλο του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. ως του μόνου αρμοδίου οργάνου για την εξεύρεση πολιτικών λύσεων και την εκτέλεσή τους.⁴⁶

Μετά τη λήξη του πολέμου οι διεργασίες της κρίσης ανατέθηκαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ο εκπρόσωπος της Βρετανίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας ο λόρδος Carrington, πρώην κυβερνήτης της παλαιστινιακής πόλης Νάπλους την περίοδο της Βρετανικής εντολής διατύπωσε τη φημισμένη απόφαση 242, η οποία απαιτούσε την αποχώρηση των Ισραηλινών δυνάμεων από τα εδάφη που είχαν καταλάβει το 1967 (η απόφασή της στην αγγλική της διατύπωση μιλά για αποχώρηση από κατεχόμενα εδάφη και όχι από τα κατεχόμενα εδάφη).

Η επεκτατική πολιτική του Ισραήλ το 1967 δεν άφησε ανεπηρέαστη τη βρετανική κοινή γνώμη καθώς εξάλειψαν τα αισθήματα φόβου και ανησυχίας που επικρατούσαν για την μελλοντική επιβίωση του Ισραήλ. Άρχισαν τότε να εμφανίζονται στην Βρετανία οργανώσεις υποστήριξης του Παλαιστινιακού αγώνα και παροχής βοήθειας στους Παλαιστίνιους πρόσφυγες. Μάλιστα, ορισμένοι υπουργοί και βουλευτές άρχισαν να ασκούν κριτική στην Ισραηλινή πολιτική εις βάρος των Παλαιστινίων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν το άρθρο της Βουλευτής Margaret Mashay το 1968, η οποία οργάνωσε επίσης μια εβδομάδα αλληλεγγύης για τον παλαιστινιακό λαό στα κατεχόμενα εδάφη. Επιπλέον, μεγάλες σε κυκλοφορία αγγλικές εφημερίδες όπως η «Economist» και η Time άρχισαν το 1968 να

⁴⁵ Βλ. Στο ίδιο, σ.107.

⁴⁶ Βλ. Ναζιρ αλ Αφαντι: Η Σύνδεση των Ευρωπαϊκών Συμφερόντων, ο.π., σ.113

ασχολούνται με την παλαιστινιακή αντίσταση και τους στόχους της και να παρακολουθούν τα νέα της⁴⁷.

Οι γνώμες όμως αυτές, που η υιοθέτησή τους θα οδήγούσε σε μια πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στην παλαιστινιακή υπόθεση, έμεναν απλώς στα όρια της κριτικής, επιβεβαιώνοντας έτσι και στην πράξη τη μεγάλη επιρροή που ασκούσε το σιωνιστικό κίνημα στο βρετανικό πολιτικό βίο. Αξίζει να αναφέρουμε σχετικά μ' αυτή την επικρατούσα πραγματικότητα ότι το 1970 ο αριθμός των Εβραίων Βρετανών στο Βρετανικό συμβούλιο των Λόρδων έφτασε τα 22 μέλη, ενώ ο αριθμός τους στο κοινοβούλιο έφτασε τους 29 βουλευτές, μία αναλογία που είναι δέκα φορές μεγαλύτερη από τη πληθυσμιακή αναλογία των Εβραίων εντός της βρετανικής κοινωνίας, που δεν ξεπερνούσε το 0,5%.⁴⁸

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος του 1973, του οποίου επακολούθησε το εμπάργκο πετρελαίου που επέβαλαν οι Αραβικές χώρες στις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ, η Αγγλία και η Γαλλία ζήτησαν από τα άλλα μέλη της Ε.Κ. να κρατήσουν μια ουδέτερη στάση απέναντι στην κρίση. Η Αγγλία, συμβαδίζοντας με αυτή τη στάση, αντέδρασε αρνητικά στο αίτημα του υπουργού εξωτερικών της Αμερικής, που ζητούσε την συγκατάθεση της Αγγλίας στην σύγκλιση του Συμβουλίου Ασφαλείας προκειμένου να ζητήσει από τα εμπλεκόμενα στον πόλεμο μέρη την κατάπαυση του πυρός. Η άρνηση αυτή της Αγγλίας οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι και η Αίγυπτος στην αρχή του πολέμου ήταν αντίθετη με αυτήν την πρόταση της Αμερικής. Η Αγγλία, επίσης, προσπαθώντας να τηρήσει την ουδέτερη στάση, αντέδρασε αρνητικά στην αρνητική στάση της Αμερικής απέναντι στην πρωτοβουλία του προέδρου Σαντάτ να αναλάβουν από κοινού οι Αμερικάνοι και οι Ρώσοι στρατιώτες την διασφάλιση της κατάπαυσης του πυρός στο Σινά.⁴⁹

Η πορεία της αγγλικής πολιτικής όμως πάνω στο παλαιστινιακό ζήτημα μετά τον πόλεμο του 1973 παρουσίασε κάποιες αντιφάσεις. Ενώ το 1974 είχε επιτρέψει στην ΟΑΠ να ανοίξει γραφείο τύπου και πληροφοριών στο Λονδίνο, εξακολουθούσε να εμμένει στην αρνητική της στάση να μην κάνει πολιτικό διάλογο με την ΟΑΠ. Η ακαμψία αυτή συνεχίστηκε και όταν η Αγγλία το 1974 καταψήφισε το ψήφισμα 3210.

⁴⁷ Βλ. The Times, April 16, 1968

⁴⁸ Βλ. Ταχσιν Μπασσιρ: Η Βρετανική κοινή γνώμη και η αραβοϊσραηλινή διένεξη, Al-Siassa Al-Dawliya «Διεθνής Πολιτική» Νο 20 Απρίλιος 1970 σ.70-99.

⁴⁹ Βλ. Νάντια Μ.Μουσταφά: Η Ευρώπη και ο Αραβικός Κόσμος, ο.π., σ.87-88.

Της 29^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, με το οποίο απευθυνόταν πρόσκληση στη (ΟΑΠ) να συμμετάσχει στις συνεδριάσεις της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών για το Παλαιστινιακό.⁵⁰

Όταν το 1977 ο πρόεδρος της Αιγύπτου Σαντάτ αποφάσισε να επισκεφτεί το Ισραήλ και να αρχίσει άμεσες διαπραγματεύσεις μαζί του, η Αγγλία χαιρέτησε αυτή τη πρωτοβουλία χαρακτηρίζοντάς την ως μια γενναία απόφαση. Αργότερα, το υπουργείο εξωτερικών της Αγγλίας Owen έκρινε θετικά τις συμφωνίες που προέκυψαν από τις ισραηλινοαιγυπτιακές διαπραγματεύσεις και υπογράφηκαν το 1979.⁵¹

Τέλος, στην Σύνοδο Κορυφής της Ε.Κ. στο Παρίσι το 1979, η Αγγλία πρότεινε προς τα άλλα μέλη της Κοινότητας να εκδώσουν μία ανακοίνωση στην οποία να υποστηρίζεται το δικαίωμα της συμμετοχής των Παλαιστινίων σε όσες συζητήσεις και αποφάσεις σχετίζονται με το μέλλον της Δυτικής Όχθης και της λωρίδας της Γάζας. Επίσης ο λόρδος Carrington στην ομιλία του στη γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών πρότεινε την τροποποίηση της απόφασης 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας, επειδή δεν συμπεριελάμβανε τα νόμιμα, πολιτικά δικαιώματα των Παλαιστινίων αλλά και τα δικαιώματά τους για μια πατρίδα, ζητώντας τη συμπλήρωση της απόφασης με μια παράγραφο που θα περιλαμβάνει αυτά τα δικαιώματα.⁵²

⁵⁰ The Origins and Evolution of the Palestine Problem. 1917-1988. United Nations, 1990 New York σ.140-147.

⁵¹ Βλ. International Documents on Palestine, 1979, Institute for Palestine studies, Beirut 1981. Doc.46 σ.111

⁵² Βλ. Στο ίδιο, σ.115.

3. Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα που απασχόλησαν το πρώτο συνέδριο του Σιωνιστικού κινήματος που συνήλθε στην πόλη Βασιλεία της Ελβετίας το 1897, ήταν η εύρεση του καλύτερου τρόπου για την εξασφάλιση στενών και καλών σχέσεων με την Γερμανία του Κάιζερ, δεδομένου των στενών σχέσεων που υπήρχαν ανάμεσα στην Γερμανία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, που κατείχε τότε την Παλαιστίνη. Σ' αυτό το πλαίσιο, το Σιωνιστικό κίνημα αποφάσισε να έχει την έδρα του στο Βερολίνο, να υιοθετήσει την γερμανική ως επίσημη γλώσσα του, και οι Εβραίοι Γερμανοί να αποτελούν την πλειοψηφία στο Γενικό Σιωνιστικό Συμβούλιο.

Ιδρυτής του Σιωνιστικού κινήματος και πρώτος αρχηγός του ήταν ο Χέρτζελ, ο πιο φανατικός υποστηρικτής της ιδέας σύναψης καλών σχέσεων με την Γερμανία. Ο ίδιος προτιμούσε το Εβραϊκό κράτος, που σχεδίασε το κίνημα, να ιδρυθεί στην Παλαιστίνη και να είναι υπό γερμανική προστασία και όχι υπό βρετανική, γιατί θεωρούσε ότι «η ζωή υπό την προστασία της μεγάλης και δυνατής Γερμανίας, της οποίας η ηγεσία κυβερνούσε την χώρα με άριστο τρόπο, θα ωφελούσε οπωσδήποτε τα μέγιστα στην εθνική Εβραϊκή προσωπικότητα».¹

Ο Χέρτζελ ξεκίνησε τις επαφές του με τους Γερμανούς αρμόδιους στην συνάντηση που είχε το Μάιο του 1896 με το Μέγα Δούκα του Μπάντεν από τον οποίο ζήτησε τη βοήθειά του προκειμένου να συναντηθεί με τον Κάιζερ Γουλιέλμο Β'. Την 25^η Μαΐου του 1898 ο Χέρτζελ έστειλε μια επιστολή στον Κάιζερ, με την οποία προσπάθησε να τον πείσει να υιοθετήσει τις ιδέες του Σιωνιστικού Κινήματος εν σχέσει προς την Παλαιστίνη. Στην επιστολή αυτή ανέφερε ανάμεσα σε άλλα και τα εξής: «Να μου επιτρέψετε να σας διευκρινίσω ένα σημείο που αποτελεί έναν από τους πολλούς λόγους που στηρίζουν την ιδέα του Σιωνισμού. Αυτό είναι το ότι οι Εβραίοι είναι το πολιτιστικό στοιχείο που μπορεί να κατέχει την Παλαιστίνη, ... η χώρα αυτή είναι τόσο φτωχή που δεν θα μπορούσε να ελκύσει άλλους, ενώ για μας είναι πλούσια σε αναμνήσεις και ελπίδες».²

¹ G. H. Jansen, *Zionism, Israel and Asia*. ο. π. σ. 78. Επίσης *The Complete Diaries of Theodor Herzl*. ο. π. σ. 760.

² Τα έγγραφα της Παλαιστίνης. 1839-1987, (Τμήμα Πολιτισμού της Ο.Α.Π.) Βηρυτό, 1987, σ.27

Κατά την επίσκεψη του Κάιζερ Γουλιέλμου Β' στην Παλαιστίνη στις 2 Νοεμβρίου 1898, ο Χέρτζελ πέτυχε μια συνάντηση μαζί του. Κατά την διάρκεια της συνομιλίας τους, ο Χέρτζελ προσπάθησε να αποσπάσει από τον Κάιζερ την υποστήριξη της Γερμανίας για το σχέδιο ίδρυσης Εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη και για την επίτευξη αυτού του σκοπού πρότεινε την δημιουργία μιας Εβραϊκής εταιρείας που θα διευθύνει τον Εβραϊκό οικισμό, θα είχε την έδρα της στην Γερμανία και παράλληλα θα ήταν υπό την προστασία του Κάιζερ.³

Ο Κάιζερ όμως δεν έδωσε σημασία σ' αυτό το θέμα διότι δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τον Οθωμανό Σουλτάνο, που ήταν φίλος του. Ο Χέρτζελ παρ' όλα αυτά συνέχισε την προσπάθειά του να αποσπάσει μία γερμανική υπόσχεση για την υποστήριξη της ίδρυσης Εβραϊκού Κράτους στην Παλαιστίνη και έτσι έστειλε στις 10 Μαρτίου 1899 δεύτερο γράμμα στον Κάιζερ, προτείνοντας έναν άλλο τρόπο για την πραγματοποίηση του σιωνιστικού ονείρου χωρίς να φανεί ο ρόλος της Γερμανίας προς τα έξω. Η ιδέα του ήταν να ιδρυθεί μία κτηματική εταιρεία με έδρα το Καρλσρούι υπό την προστασία του Μεγάλου Δούκα Φρειδερίκου, που θα αγόραζε κτήματα στην Παλαιστίνη και θα εξασφάλιζε τις άδειες μετανάστευσης από την Τουρκική Κυβέρνηση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ουσιαστικά ο ίδιος ο Αυτοκράτορας θα παρείχε πολιτική προστασία, την οποία όμως δεν θα μπορούσε ν' αμφισβητήσει κανείς, χωρίς να κάνει ο ίδιος μία συγκεκριμένη ρητή δήλωση. Ο Αυτοκράτορας βεβαίως θα μπορούσε οποιαδήποτε στιγμή να άρει την προστασία του αυτή χωρίς θόρυβο.⁴

Όταν άρχισε ο Α' παγκόσμιος πόλεμος, η ηγεσία του Σιωνιστικού Κινήματος συμάχησε με την Γερμανία λόγω του μίσους της προς την Ρωσική Κυβέρνηση εξ αιτίας της σφαγής που διέπραξε εναντίον των Εβραίων στη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτό συνέχισαν την προσπάθειά τους να πάρουν μία υπόσχεση για την στήριξη του σιωνιστικού σχεδίου στην Παλαιστίνη. Για το σκοπό αυτό, οι Γερμανοί Σιωνιστές έδρασαν μέσα από μία οργάνωση γνωστή με τον τίτλο «Επιτροπή της Ανατολής», που ο σκοπός της ήταν να θέσει την πείρα και τις γνώσεις της ηγεσίας της οργάνωσης καθώς και τις διασυνδέσεις τους με τους Εβραίους της Ρωσίας, της Ανατολικής Ευρώπης και της Αμερικής στην διάθεση της Γερμανικής Κυβέρνησης,

³ Βλ. Στο ίδιο σ. 27-28

⁴ Βλ. Στο ίδιο. σ.31.

συμβάλλοντας έτσι στην ήττα της Ρωσίας και στην προσπάθεια για την πραγμάτωση της εθνικής ανεξαρτησίας των Εβραίων. Η Επιτροπή της Ανατολής διόρισε τον Εβραίο Ισαάκ Στράους ως σύμβουλο του Γερμανού Πρέσβη στις Η.Π.Α., προκειμένου να ισχυροποιηθούν οι σχέσεις της Γερμανίας με τους Εβραίους της Αμερικής. Ο Γερμανός Πρέσβης, σε πολλές ευκαιρίες, πίεζε την κυβέρνησή του να ανταποκριθεί στα αιτήματα των Εβραίων, δεδομένου της σπουδαιότητας που είχε η στάση των Αμερικανών Εβραίων και ο οικονομικός ρόλος τους καθώς και η δυνατότητά τους να επηρεάσουν την αμερικανική πολιτική προς την υποστήριξη μίας από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές του πολέμου. Με αυτά τα δεδομένα, η Γερμανική Κυβέρνηση, στις αρχές του πολέμου έστειλε οδηγίες στον πρέσβη της στην Κωνσταντινούπολη να επέμβει με σκοπό την επαναλειτουργία της Άγγλο-Παλαιστινιακής Τράπεζας, η οποία ήταν ένα από τα σημαντικότερα σιωνιστικά ιδρύματα. Επίσης η Γερμανική Πρεσβεία στην Παλαιστίνη εμπόδισε την απέλαση των Ρώσων Εβραίων. Η μεγάλη επιρροή που ασκούσε η Γερμανία στην Τουρκική πρωτεύουσα σίγουρα συνέβαλε στην προστασία της εβραϊκής παροικίας από τα μέτρα που έπαιρνε εναντίον της το Οθωμανικό Κράτος.⁵

Η επιθυμία της Γερμανίας να κερδίσει την συμπάθεια των Εβραίων οδήγησε στο να αναπτυχθούν επίσημες σχέσεις ανάμεσα στην σιωνιστική επιτροπή «Βερολίνο» και το υπουργείο εξωτερικών της Γερμανίας. Αυτό είχε ως συνέπεια να επιτραπεί στην σιωνιστική επιτροπή να χρησιμοποιήσει τον ασύρματο κώδικα για την σύνδεση μεταξύ του Βερολίνου και της Παλαιστίνης. Ένα χρόνο μόλις μετά από το ξέσπασμα του Α' παγκοσμίου πολέμου, οι Γερμανοί σιωνιστές κατάφεραν να φθάσουν σε συμφωνία με την γερμανική κυβέρνηση, που ανακοινώθηκε από το υπουργείο εξωτερικών στους ξένους πρόξενους στην Παλαιστίνη. Βάσει της συμφωνίας αυτής, η γερμανική κυβέρνηση διακήρυξε την συμπάθειά της για τη δράση των Εβραίων που αποσκοπεί στην βελτίωση των οικονομικών συνθηκών των ομοεθνών τους και στην πολιτισμική πρόοδό τους στην Τουρκία. Η γερμανική κυβέρνηση δήλωσε επίσης ότι βλέπει με συμπάθεια το θέμα της μετανάστευσης των Εβραίων από άλλες χώρες και της εγκατάστασής τους στην Παλαιστίνη.⁶

⁵ Βλ. Bayan Al-Hout: Παλαιστίνη, Ζήτημα - Λαός - Πολιτισμός. Εκδόσεις «Dar Al-Istiqlal», Βηρυτός 1991. σ.128-133.

⁶ Βλ. Stein, «The Balfour Declaration.» ο.π., σ.213-214.

Σε κάποια μεταγενέστερη φάση του πολέμου, οι Γερμανοί σιωνιστές πλησίασαν πολύ στο να αποσπάσουν από την Γερμανία την δέσμευσή της να στηρίζει την ιδέα ενός εβραϊκού εθνικού κράτους στην Παλαιστίνη. Το μόνο πράγμα που στάθηκε εμπόδιό τους ήταν η τελική στάση της Γερμανίας, που υποστήριξε την Τουρκία και συμμάχησε μαζί της στον πόλεμο. Το γεγονός αυτό μάλιστα ώθησε την βρετανική κυβέρνηση στην επίσπευση της αναγγελίας της περιφημής Υπόσχεσης του Μπάλφουρ το Νοέμβριο του 1917, φοβούμενη μην τυχόν η γερμανική κυβέρνηση την προλάβει σ' αυτήν την ενέργεια.⁷

3.1. Η ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ο Ναζισμός συνέβαλε ιδεολογικά και πρακτικά στην ενθάρρυνση της μετανάστευσης των Εβραίων στην Παλαιστίνη. Όταν η σιωνιστική οργάνωση και η γερμανική κυβέρνηση υπέγραψαν το 1933, στις αρχές της ανόδου του Χίτλερ στην εξουσία, την συμφωνία «Χα'αβράτ», που στα εβραϊκά σημαίνει «μεταμόρφωση», η γερμανική κυβέρνηση με βάση αυτή τη συμφωνία επέτρεψε την μετανάστευση των Εβραίων και την έξοδο του εβραϊκού κεφαλαίου προς την Παλαιστίνη. Η συμφωνία επέτρεψε επίσης στην οργάνωση να ανοίξει σε πολλές γερμανικές πόλεις κέντρα επαγγελματικής και αγροτικής εκπαίδευσης καθώς και προγράμματα εκμάθησης της εβραϊκής γλώσσας για τους Εβραίους που ήθελαν να μεταναστεύσουν στην Παλαιστίνη.⁸

Επίσης, η ρατσιστική συμφωνία της Νυρεμβέργης, που έγινε στις 15 Νοεμβρίου 1935, περιελάμβανε μία διάταξη που δικαίωνε τον εβραϊκό σιωνισμό στα «μάτια» της ναζιστικής πλευράς. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι: «Εάν οι Εβραίοι είχαν το δικό τους κράτος, όπου θα ζούσε το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τους, θα ήταν τότε δυνατόν να θεωρηθεί το εβραϊκό ζήτημα λήξαν ακόμα και για τους ίδιους τους Εβραίους. Μόνο μια μειοψηφία φανατικών σιωνιστών εναντιώθηκε στις βασικές ιδέες που απορρέουν από τους νόμους της Νυρεμβέργης, γιατί οι περισσότεροι

⁷ Βλ. Στο ίδιο, σ.216.

⁸ Βλ. Faris Glubb; The Star of David and the Swastika. Sharg Press Ltd, Nicosia- CYPRUS-1989, σ.21-23.

ξέρουν ότι αυτοί οι νόμοι είναι η μοναδική και η πιο ορθή λύση για τον εβραϊκό λαό.»⁹

Οι νόμοι της Νυρεμβέργης και η ναζιστική ρατσιστική πολιτική εναντίον των Εβραίων έπαιξαν πρακτικά τον μεγαλύτερο ρόλο στην ώθηση της μετανάστευσης των Εβραίων από την Ευρώπη προς την Παλαιστίνη. Σύμφωνα με τα στοιχεία της σιωνιστικής υπηρεσίας μετανάστευσης, το 1932 μετανάστευσαν στην Παλαιστίνη 9.000 Γερμανοί Εβραίοι, το 1933 μετανάστευσαν άλλοι 30.000, το 1934 άλλοι 34.000 και το 1935 άλλοι 61.000, έτσι ώστε ενώ το 1931 στην Παλαιστίνη υπήρχαν μόνο 174.616 Εβραίοι, το 1939 ο αριθμός αυτός έφθασε στους 445.457.¹⁰

Από την άλλη πλευρά, η παλαιστινιακή ηγεσία έκανε τότε επαφές με την ναζιστική κυβέρνηση με στόχο να σταματήσει το ρεύμα Γερμανών Εβραίων μεταναστών στην Παλαιστίνη και να επιτύχει την κατάργηση της συμφωνίας «Χα'αβράτ». Επίσης, ο Γερμανός πρόξενος στα Ιεροσόλυμα έστειλε αναφορά στην κυβέρνησή του, στην οποία περιέγραφε το θυμό που προκάλεσε η συμφωνία «Χα'αβράτ» στους Άραβες Παλαιστίνιους και ζήτησε την επανεξέταση της συμφωνίας από την κυβέρνηση. Εξ άλλου, ο Παλαιστίνιος ηγέτης Χάτζ Αμίν Αλ-Χουσαίν έκανε κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου πυκνές επαφές με τους Γερμανούς αρμόδιους με σκοπό να πείσει την γερμανική κυβέρνηση να εκδώσει ανακοίνωση, με την οποία να υποστηρίζει την αραβική υπόθεση ενάντια στην βρετανική αποικιοκρατία και τον κίνδυνο του σιωνισμού στην πατρίδα του, λόγω του ότι η Βρετανία ήταν κοινός εχθρός και των δύο πλευρών.¹¹

3.2. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ-ΔΥΤΙΚΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Μετά την ίδρυση της Δημοκρατίας της Δυτικής Γερμανίας το 1949, το Ισραήλ άρχισε αμέσως να ζητάει αποζημιώσεις για τις σφαγές και τις καταστροφές που υπέστησαν οι Εβραίοι κατά την διάρκεια της ναζιστικής περιόδου. Οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην Γερμανία και το Ισραήλ κατέληξαν στην υπογραφή της συμφωνίας αποζημιώσεων στις 10 Σεπτεμβρίου του 1952. Βάσει της συμφωνίας

⁹ Στο ίδιο, σ.17.

¹⁰ Στο ίδιο, σ.19.

¹¹ Βλ. Alí Muhafzah; «Η Στάση της Γαλλίας, Γερμανίας, και Ιταλίας Απέναντι στην Αραβική Ενότητα 1919-1945», Βηρυτός 1985, σ. 392. Επίσης βλ. Y. Porath, The Palestinian Arab National Movement, (1929-1939), N.G. cass, London, 1977, σ.76

αυτής η Γερμανία δεσμεύτηκε να πληρώσει στο Ισραήλ 3 δισεκατομμύρια γερμανικά Μάρκα υπό τη μορφή εμπορευμάτων και υπηρεσιών μέσα σε μία περίοδο 12 ετών. Η Γερμανία δεσμεύτηκε επίσης να πληρώσει στο «Συνέδριο των Εβραϊκών Αιτημάτων», το οποίο εκπροσωπεί 23 εβραϊκές οργανώσεις στο εξωτερικό, το ποσό των 450 εκατομμυρίων Μάρκων.¹²

Οι γερμανικές αποζημιώσεις βοήθησαν στην αναζωογόνηση της ισραηλινής οικονομίας, που ήταν πολύ ταλαιπωρημένη στις αρχές της δεκαετίας του 50. Εκείνη την περίοδο το Ισραήλ υπέφερε από τη έλλειψη ηλεκτρικής ενέργειας που έφθασε στο σημείο οι βιομηχανίες να μην μπορούν να χρησιμοποιούν το ηλεκτρικό ρεύμα ορισμένες ώρες την ημέρα. Αλλά και το ξένο συνάλλαγμα δεν υπήρχε και το κράτος δεν ήταν σε θέση να πάρει δάνεια. Οι Γερμανοί κατασκεύασαν 5 σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με συνέπεια να πολλαπλασιαστεί η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας τέσσερις φορές μέσα στο διάστημα 1953-1956. Οι Γερμανοί βελτίωσαν και ανέπτυξαν επίσης το δίκτυο μεταφοράς και διανομής, κατασκεύασαν καινούργια σιδηροδρομική γραμμή μέχρι την πόλη Μπίρ Σέβα, ανανέωσαν το μισό κομμάτι της γραμμής που συνδέει τα Ιεροσόλυμα με το Τέλ Αβίβ και πρόσφεραν στις ισραηλινές σιδηρογραμμές 400 βαγόνια καθώς και έναν αριθμό τραίνων. Εκτός από αυτά, οι Γερμανοί ανέπτυξαν το τηλεφωνικό και το τηλεγραφικό δίκτυο, διεύρυναν το λιμάνι της Χάιφα προκειμένου να αναβαθμισθεί στην διεθνή κλίμακα από την τέταρτη στην δεύτερη κατηγορία. Τα γερμανικά ναυπηγεία προσέφεραν επίσης στο Ισραήλ 59 φορτηγά πλοία, 4 πετρελαιοφόρα δεξαμενόπλοια, 4 επιβατικά και 8 φορτηγά πλοία.¹³

Την ίδια ώρα που η δυτική Γερμανία δεσμεύτηκε να παράσχει βοήθεια και να πληρώσει αποζημιώσεις στο Ισραήλ, ο τότε Καγκελάριος της Γερμανίας Αντενάουερ αρνήθηκε να αναγνωρίσει οποιαδήποτε δέσμευση να λαμβάνει υπόψη και τα συμφέροντα των Παλαιστινίων, λέγοντας: «Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία δεν έχει ούτε το δικαίωμα, ούτε την ευθύνη να πάρει μία στάση απέναντι στο ζήτημα των Παλαιστινίων προσφύγων». Εάν φυσικά εξαιρέσουμε την περιορισμένη χρηματική βοήθεια που προσέφερε η Γερμανία στην Αντιπροσωπεία για την Βοήθεια και Απασχόληση των Παλαιστινίων Προσφύγων «UNRWA» κατά την περίοδο από το

¹² Βλ. Κενέθ Λίβαν: Η Δυτική Γερμανία και Ο Παλαιστινιακός Λαός, Παλαιστινιακά Ζητήματα τεύχος 44, Απρίλιος 1975 – σ. 85-86.

¹³ Στο ίδιο, σ.86.

1952 μέχρι το τέλος του 1968, η επίσημη και λαϊκή στάση της Γερμανίας απέναντι στο παλαιστινιακό ζήτημα ήταν απόλυτα αρνητική.¹⁴

Εκτός από την οικονομική και πολιτική στήριξη, η Γερμανία προσέφερε στο Ισραήλ σημαντική στρατιωτική βοήθεια με αποκορύφωμα τη συμφωνία πώλησης αρμάτων μάχης, που υπογράφηκε το 1964, ύψους 250 εκατομμυρίων Μάρκων. Η συμφωνία αυτή, όταν αποκαλύφθηκε, δημιούργησε πολλές αντιδράσεις στον αραβικό κόσμο, ιδιαίτερα στην Αίγυπτο, η οποία απείλησε να αναγνωρίσει την Ανατολική Γερμανία, εάν συνεχίσει η Δυτική Γερμανία να παρέχει όπλα στο Ισραήλ. Οι αντιδράσεις και οι απειλές αυτές ανάγκασαν την Γερμανία να ακυρώσει το 30% της συμφωνίας, επίσης ο Αντενάουερ ανακοίνωσε στις 12 Φεβρουαρίου 1965 ότι η κυβέρνησή του αποφάσισε να σταματήσει την παροχή όπλων σε περιοχές όπου επικρατούσε ένταση και πρόσθεσε ότι επιθυμεί να αποζημιώσει το Ισραήλ για τα όπλα, των οποίων η πώληση ακυρώθηκε, με άλλα μη στρατιωτικά μέσα.¹⁵

Δεν πέρασε πολύς καιρός από την κρίση αυτή στις αραβογερμανικές σχέσεις, οπότε ξέσπασε μια νέα μεγαλύτερη κρίση, όταν στις 7 Δεκεμβρίου 1965 η γερμανική κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεση της να συνάψει διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ και να μη χορηγήσει κανένα δάνειο ή καμία τεχνική βοήθεια στην Αίγυπτο, ως απάντηση στην επίσημη επίσκεψη που πραγματοποίησε ο πρόεδρος της ανατολικής Γερμανίας, στις 24 Ιανουαρίου 1965 στην Αίγυπτο, ύστερα από επίσημη πρόσκληση του Αιγύπτιου προέδρου Νάσερ. Ο Αντενάουερ χαρακτήρισε τότε αυτή την επίσκεψη ως αναγνώριση του status quo και του καθεστώτος της Ανατολικής Γερμανίας. Όταν τελικά η Δυτική Γερμανία αναγνώρισε το Ισραήλ, όλα τα αραβικά κράτη προέβησαν – εκτός Τυνησίας, Λιβύης και Μαρόκου – στην διακοπή των διπλωματικών σχέσεων τους με την Δυτική Γερμανία, που συνεχίστηκε επί 7 χρόνια περίπου.¹⁶

¹⁴ Στο ίδιο, σ.86.

¹⁵ Στο ίδιο, σ.96-97. Επίσης Jerusalem Post, 31.5.1967.

¹⁶ Στο ίδιο, σ.99.

3.3. Η ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΡΑΒΟ-ΙΣΡΑΗΛΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1967

Η Δυτική Γερμανία κράτησε θετική στάση απέναντι στο Ισραήλ κατά την διάρκεια της κρίσης που προηγήθηκε του ξεσπάσματος του πολέμου, ύστερα από την αίτηση της Αιγύπτου να αποσυρθούν οι δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών από τον κόλπο του Άκαμπα και να κλείσουν τα στενά του Τιρίν στην ισραηλινή ναυσιπλοΐα. Ο εκφραστής της γερμανικής αυτής στάσης ήταν ο υπουργός εξωτερικών Βίλλυ Μπράντ, με την δήλωση του: «Δεν είμαστε υπέρ των μονομερών λύσεων αλλά συμφωνούμε με τις λύσεις που γίνονται κατόπιν συμφωνίας. Δεν είμαστε επίσης υπέρ της χρήσης βίας αλλά υπέρ της αποφυγής της. Για τον λόγο αυτό η Γερμανία υποστηρίζει την αρχή της ελευθερίας των θαλασσών». Και στις 3 Ιουνίου ο Μπράντ ανακοίνωσε ότι θα κάνει ό,τι μπορεί προκειμένου να εμποδίσει το ξέσπασμα ενός πολέμου και πρόσθεσε λέγοντας: «Όλες οι δυνάμεις του κόσμου που πασχίζουν για την διαφύλαξη της ειρήνης καθώς και για τις ειρηνικές και δίκαιες λύσεις των κρίσεων, θα βρουν σε μας πιστούς και σίγουρους συμμάχους».¹⁷

Η Γερμανία συνέχισε την μονομερή στάση της υπέρ του Ισραήλ και μετά το ξέσπασμα του πολέμου της 6^{ης} Ιουνίου 1967. Πολιτικοί ηγέτες της Δυτικής Γερμανίας εξέφρασαν τη γνώμη τους για τον πόλεμο κατά τη διάρκεια συνεδρίασης στο Bundestage, ο καγκελάριος Κούρτ Κίσινγκερ κατηγόρησε την στάση της Ανατολικής Γερμανίας, που έριχνε την ευθύνη στο Ισραήλ για το ξεκίνημα του πολέμου, και πρόσθεσε: «Είναι λυπηρό που η ηγεσία του άλλου κομματιού της Γερμανίας προσπαθεί να ανεβάσει την ένταση της κρίσης με την ανεύθυνη συμπεριφορά της. Είναι φανερό ότι αυτό το κάνει προκειμένου να εξασφαλίσει περισσότερη αναγνώριση». Ο Χέλμουτ Σμίτ του Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος και συνέταρος του κυβερνητικού συνασπισμού δήλωσε από την πλευρά του: «Μας συγκλόνισε το ξέσπασμα του πολέμου του οποίου η προετοιμασία γινόταν με συντονισμένο τρόπο πριν από πολλούς μήνες», και πρόσθεσε λέγοντας: «όσο εμείς θα επιμένουμε στην παραδοσιακή φιλία μας με τους αραβικούς λαούς, τόσο θα πρέπει να διαμαρτυρόμαστε για την πρόθεση των αραβικών ηγεσιών να καταστρέψουν το Ισραήλ. Εμείς υπενθυμίζουμε ότι η δημιουργία του κράτους αυτού έγινε με απόφαση των Ηνωμένων Εθνών και ότι ο λαός του Ισραήλ πέτυχε να δημιουργήσει ένα

¹⁷ Στο ίδιο, σ.100.

δημοκρατικό σύστημα, χωρίς να υπάρχει καμία αμφιβολία για την πρόθεσή του να αναπτύξει το κράτος του με σωστό τρόπο». Ο Ντίνερ Μπάρζελ της Χριστιανοδημοκρατικής Ένωσης ανέφερε στην ομιλία του ότι «Το Ισραήλ είναι κράτος αναγνωρισμένο από τα Ηνωμένα Έθνη» και καταδίκασε έντονα τις απειλές για την εξόντωση του κράτους αυτού από τα γειτονικά αραβικά κράτη.¹⁸

3.4. Η ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η δυτικογερμανική στάση και στα δύο επίπεδα, το επίσημο και το λαϊκό, χαρακτηρίστηκε από την αρχή από αδιαφορία απέναντι στο παλαιστινιακό ζήτημα και μονομερή και απροκάλυπτη υποστήριξη στο Ισραήλ. Η στάση αυτή συνεχίστηκε ακόμα και κατά την διάρκεια και μετά τον πόλεμο του 1967, παρόλο που η Γερμανία είχε αποδεχτεί την απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. Η πρώτη αλλαγή της γερμανικής πολιτικής απέναντι στο παλαιστινιακό ζήτημα συνέβη το 1971, όταν η Γερμανία υπέγραψε την δήλωση των υπουργών εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, γνωστό ως «έκθεση Schumann», που μιλούσε για την πλήρη απόσυρση των Ισραηλινών δυνάμεων από τα κατεχόμενα Αραβικά εδάφη, με μικρές αλλαγές στα σύνορα, για το τερματισμό της κατάστασης του πολέμου, για την δημιουργία αφοπλισμένων ζωνών, για τη διεθνοποίηση της πόλης των Ιεροσολύμων και για τη λύση του προβλήματος των προσφύγων, σύμφωνα με την απόφαση 194 των Ηνωμένων Εθνών.¹⁹

Η Γερμανία όμως, επαναχώρησε γρήγορα από τη στάση της αυτή, όταν ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών Βάλτερ Σιλ ανακοίνωσε, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στο Ισραήλ τον Ιούλιο του 1971, ότι η κυβέρνησή του θεωρεί την αγγλική μετάφραση του κειμένου της απόφασης 242 ως βάση των διαπραγματεύσεων και ότι η Δυτική Γερμανία θεωρεί σωστή την ερμηνεία που δίνουν η Ουάσιγκτον και το Λονδίνο στο κείμενο αυτό, επομένως δεν χρειάζεται να δεσμευτεί το Ισραήλ να αποσύρει όλα τα στρατεύματά του προκειμένου να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις.²⁰

¹⁸ Στο ίδιο, σ.100-101.

¹⁹ Βλ. Bulletin of the European Communities, No.3, 1971. Volume 4. P.31-33.

²⁰ Βλ. Ναζίρα Αλ-Αφάντι: Η Σύνδεση των Ευρωπαϊκών Συμφερόντων με την Ειρήνη στην Μέση Ανατολή, Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, τεύχος 36- Απρίλιος 1974, σ. 118.

Αντιθέτως, στο λαϊκό επίπεδο και ειδικότερα μετά τον πόλεμο του 1967, δημιουργήθηκε ένα ρεύμα λαϊκής υποστήριξης των δικαιωμάτων του παλαιστινιακού λαού. Αυτό το ρεύμα ήταν ιδιαίτερα δυνατό στις τάξεις των φοιτητών και των αριστερών δυνάμεων, οι οποίες άρχισαν να ασκούν κριτική στην επεκτατική πολιτική του Ισραήλ και να ζητούν από την κυβέρνηση να κάνει κάτι για τα θύματα των Αράβων και των Παλαιστίνιων. Οι φοιτητικές και αριστερές δυνάμεις προχώρησαν και ανέπτυξαν στενές σχέσεις με τις παλαιστινιακές φοιτητικές και εργατικές ενώσεις.²¹

Το 1972 ξέσπασε μία κρίση στις αραβογερμανικές σχέσεις, ύστερα από την επίθεση των Παλαιστινίων κομάντος στις εγκαταστάσεις του ολυμπιακού χωριού του Μονάχου, όπου έμεναν οι Ισραηλινοί αθλητές. Η επίθεση αυτή δυσαρέστησε πολύ την γερμανική κυβέρνηση και την ώθησε να λάβει αυστηρά μέτρα εις βάρος των Παλαιστίνιων και των Αράβων. Εκείνη τη περίοδο απελάθηκαν περίπου 200 Παλαιστίνιοι ενώ δεκάδες άλλοι κρατήθηκαν. Επίσης οι γερμανικές αρχές διέταξαν την διάλυση των ενώσεων των παλαιστινίων εργατών και φοιτητών με διαταγή του Υπουργού Εσωτερικών. Τα αυστηρά μέτρα εις βάρος των Αράβων και των Παλαιστίνιων συνεχίστηκαν μέχρι τον Μάιο του 1973, την ημερομηνία της επίσκεψης του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών Scheel στην Μέση Ανατολή. Ο Scheel, κατά τις συναντήσεις του με τους αρμόδιους στα αραβικά κράτη που επισκέφθηκε (Λίβανος-Αίγυπτος - Ιορδανία), παραδέχθηκε ότι τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνησή του μετά την επίθεση του Μονάχου προκάλεσαν πολλή πικρία και υποσχέθηκε να συζητήσει το θέμα με τον Υπουργό Εσωτερικών της κυβέρνησής του. Προσπάθησε επίσης να διαλύσει τη βαριά ατμόσφαιρα συζητώντας με τους Άραβες ομολόγους του για το παλαιστινιακό ζήτημα όπου πήρε μία θετική θέση, χωρίς όμως να δεχθεί να επαναλάβει το περιεχόμενο του εγγράφου Σούμαν του 1971. Ο Scheel αρκέστηκε απλώς να μιλήσει για ένα νέο γύρο διαπραγματεύσεων με την συμμετοχή των Η.Π.Α. για την άρση του αδιεξόδου και πρόσθεσε ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει το δικαίωμα να πάρει θέση στο ζήτημα αυτό, διότι σε περίπτωση που διακινδυνώνει η ειρήνη στην Μέση Ανατολή, τότε θα επηρεαστεί η ροή του πετρελαίου αλλά και άλλα ζητήματα στα οποία η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει νόμιμο ενδιαφέρον.²²

²¹ Βλ. Κενέθ Λεβάν, Δυτική Γερμανία, ο. π. σ. 103-104.

²² Βλ. Jorgen S.Nielsen (ed), International Documents on Palestine, 1973, The Institute for Palestines Studies, Beirut, 1976 doc.87 and 89.

Τον Ιούνιο του 1973 ο Brandt επισκέφθηκε το Ισραήλ. Αυτή ήταν η πρώτη επίσκεψη Δυτικογερμανού Καγκελάρου στη χώρα αυτή. Κατά την διάρκεια των συζητήσεών του με τους Ισραηλινούς αρμόδιους, ο Brandt τόνισε την ανάγκη να καταβληθούν νέες προσπάθειες για την διευθέτηση του Μεσανατολικού Προβλήματος και ενθάρρυνε τους συνομιλητές του να επανεξετάσουν τις διεκδικήσεις τους στο εδαφικό θέμα και να μην απορρίψουν τις ειρηνευτικές προτάσεις και να έχουν πιο ελαστικές θέσεις.²³

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος του Οκτωβρίου του 1973, ο Brandt απηύθυνε μία έκκληση, εγκαινιάζοντας την ετήσια έκθεση βιβλίου της Φραγκφούρτης, ζητώντας να σταματήσουν οι εχθροπραξίες και να αναγνωριστεί το δικαίωμα ύπαρξης όλων των κρατών της Μέσης Ανατολής. Πρόσθεσε επίσης ότι αυτοί που ζουν στο Ισραήλ κινδυνεύουν και από την άλλη πλευρά η Δυτική Γερμανία αντιλαμβάνεται το δικαίωμα των αραβικών κρατών στην ύπαρξη και ασφάλεια. Από την πλευρά του, ο Scheel διευκρίνισε την στάση της χώρας του απέναντι στον πόλεμο με τη δήλωσή του: «Εμείς ακολουθούμε μια πολιτική ίσων αποστάσεων στις σχέσεις μας με τα κράτη της Μέσης Ανατολής και δεν μεροληπτούμε υπέρ της μιας πλευράς και εναντίον της άλλης στο Μεσανατολικό ζήτημα. Στη βάση της αδέσμευτης πολιτικής μας πάνω σε αυτό το ζήτημα, λαμβάνοντας υπόψη την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεών μας με όλα τα αραβικά κράτη, μπορούμε να διατηρήσουμε στο μέλλον φιλικές σχέσεις με όλα τα κράτη της περιοχής.»²⁴

Στις 24 Οκτ., η Ε.Ο.Κ. απηύθυνε έκκληση να σταματήσουν οι πολεμικές επιχειρήσεις και να διευθετηθεί η κρίση βάσει της απόφασης 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας. Στις 26 Οκτ. επανέλαβε ο Scheel τη δήλωση της Ε.Ο.Κ. και μίλησε για την ανάγκη να διασφαλιστεί το δικαίωμα στην ύπαρξη όλων των λαών στην Μέση Ανατολή και αναφέρθηκε στο ότι η απόφαση των Αράβων να πολεμήσουν συνδέεται με το γεγονός ότι το Ισραήλ βασίστηκε στη στρατιωτική του δύναμη και αρνήθηκε να δεχθεί τις διεθνείς εγγυήσεις.²⁵

Όταν η γερμανική κυβέρνηση ανακάλυψε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες εφοδίασαν το Ισραήλ με όπλα χρησιμοποιώντας τα γερμανικά αεροδρόμια και

²³ Στο ίδιο, doc.95 and 97. Επίσης Κενεθ Λιβαν, Η Δυτική Γερμανία και ο Παλαιστινιακός λαός, ο.π. σ.109-110.

²⁴ Βλ. Ναζίρα Αλ-Αφάντι, «Η Σύνδεση των Ευρωπαϊκών Συμφερόντων», οπ. π. σ.121.

²⁵ Βλ. Κενέθ Λεβάν, «Η Δυτική Γερμανία», οπ. π. σ.103.

λιμάνια, το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών διαμαρτυρήθηκε έντονα για την αμερικανική παραβίαση της αμερικανογερμανικής συνθήκης, η οποία μετά την ρύθμισή της στις 23 Οκτωβρίου του 1954, δεν δίνει στις Η.Π.Α. το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει τα γερμανικά εδάφη για τον εφοδιασμό με όπλα των περιοχών συγκρούσεων. Μάλιστα ο Scheel εμφανίστηκε στις τηλεοράσεις και άσκησε έντονη κριτική στην Αμερική επειδή δεν έκανε διαβουλεύσεις με τα άλλα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ πάνω στο θέμα αυτό.²⁶

Την ίδια στιγμή συνεχίστηκε η πολιτική της «προσεκτικής ουδετερότητας» που ακολούθησε ο συνασπισμός των δύο κομμάτων, του Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού και του Ελευθέρου Δημοκρατικού, εν αντιθέσει με την πολιτική των προηγούμενων γερμανικών κυβερνήσεων. Η Γερμανία υποστήριξε την δήλωση, που ενέκριναν οι υπουργοί εξωτερικών της Ε.Κ. στις 6 Νοεμβρίου 1973 η οποία για πρώτη φορά συνέδεε την πραγματοποίηση της ειρήνης στην Μέση Ανατολή με την αναγνώριση των δικαιών δικαιωμάτων του παλαιστινιακού λαού. Η Γερμανία όμως απείχε από την ψηφοφορία του ψηφίσματος 3210 της 29^{ης} Γενικής Συνέλευσης στις 14 Οκτωβρίου 1974, με το οποίο απευθυνόταν πρόσκληση στην Ο.Α.Π. να συμμετάσχει στις συνεδριάσεις της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών για το Παλαιστινιακό. Η Γερμανία απείχε επίσης από την ψηφοφορία του ψηφίσματος 3236 για τα μόνιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού, και καταψήφισε το ψήφισμα που παραχωρούσε στην Ο.Α.Π. ένα ειδικό καθεστώς, που απολάμβαναν ορισμένοι διακυβερνητικοί οργανισμοί, καθεστώς που της δίνει την δυνατότητα να συμμετάσχει ως παρατηρητής στις ολομέλειες της Γενικής Συνελεύσεως. Επίσης, ψήφισε εναντίον της απόφασης να συσταθεί μία επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, που θα φροντίζει ο παλαιστινιακός λαός να ασκήσει τα νόμιμα και αναπαλλοτρίωτα δικαιώματά του και εναντίον της απόφασης που καταδικάζει τον σιωνισμό και τον τοποθετεί μαζί με τα ρατσιστικά κινήματα. Συγκεκριμένα, ο Γερμανός αντιπρόσωπος στον Ο.Η.Ε. χαρακτήρισε αυτήν την απόφαση ως προσβολή της ανθρωπότητας.²⁷

Η Γερμανία συνέχισε να επιβεβαιώνει επίσημα την αφοσίωσή της στο περιεχόμενο του κοινού ανακοινωθέντος των κρατών της Ε.Ο.Κ. στις 11 Δεκεμβρίου 1973 σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα του παλαιστινιακού λαού. Η πρώτη εξέλιξη στην

²⁶ Βλ. New York Times, November, 7, 1973. Επίσης International Documents on Palestine 1973, σπ.π. doc.166.

²⁷ Βλ. Ιμπραήμ Άουαντ: Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Αραβοϊσραηλινή Διαμάχη, σπ. π. σ.42-45.

γερμανική στάση έγινε όταν οι υπουργοί εξωτερικών των κρατών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δημοσίευσαν τη δήλωση της Ρώμης στις 30 Οκτωβρίου 1975, με την οποία υποστηρίζεται η μόνιμη αναγνώριση του δικαιώματος του παλαιστινιακού λαού στην έκφραση της δικής του ανεξάρτητης προσωπικότητας. Ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών, κ. Genscher, δήλωσε στην ομιλία του στην 31^η σύνοδο του Ο.Η.Ε. στις 28 Σεπτεμβρίου 1976, ότι «Στην ειρηνευτική λύση θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του παλαιστινιακού λαού, που τελικά περιλαμβάνει το δικαίωμά του στην ίδρυση δικού του εθνικού καθεστώτος, αλλά και το δικαίωμα του Ισραήλ να ζήσει μέσα σε ασφαλή σύνορα».²⁸

Στις 21 Σεπτεμβρίου του 1978, ο Schmidt δήλωσε σε ομιλία του, κατά την διάρκεια της υποδοχής του Σαουδάραβα Διαδόχου, ότι «Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης, που το ζητήσαμε για το γερμανικό λαό, πρέπει να μη το στερήσουμε από τους άλλους λαούς, για τον λόγο αυτό η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ζητούσε πάντα δημοσίως να δοθούν τα νόμιμα δικαιώματα του παλαιστινιακού λαού».²⁹

Κατά την διάρκεια της ανακοίνωσης των προγραμματικών δηλώσεων της καινούργιας κυβέρνησης συνασπισμού στην γερμανική βουλή στις 24 Νοεμβρίου του 1980, ο Schmidt δήλωσε ότι «Εμείς επιθυμούμε την πραγματοποίηση μιας μόνιμης και δίκαιης ειρήνης». Δηλώσεις προς την ίδια κατεύθυνση έκανε και ο υπουργός εξωτερικών της Γερμανίας, κατά την διάρκεια επίσκεψής του στην Αίγυπτο στις 17 Φεβρουαρίου του 1981, όπου αναφέρθηκε στο ανακοινωθέν της Βενετίας, το οποίο ζητούσε την συμμετοχή της Ο.Α.Π. στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις και τόνισε την ανάγκη της αμοιβαίας αναγνώρισης των δύο πλευρών ως ένα σπουδαίο βήμα στην κατεύθυνση της μόνιμης ειρηνευτικής λύσης, που συμβαδίζει με την θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.³⁰

Ο Schmidt επισκέφθηκε τον Απρίλιο του 1981 την Σαουδική Αραβία και συναντήθηκε με τους Σαουδάραβες επισήμους, όπου το Μεσανατολικό Ζήτημα ήταν ένα από τα πρώτα θέματα που συζητήθηκαν. Γυρίζοντας στην Γερμανία ο Σμίτ δήλωσε σε μία τηλεοπτική συνέντευξη ότι: «Στο Παλαιστινιακό Ζήτημα δεν μπορεί

²⁸ Στο ίδιο, σ. 43-48.

²⁹ AL-Riyad., 22/9/1978.

³⁰ Βλ. AL-Ahram, 17/2/1981.

κανείς να δώσει όλο το δίκαιο σε μία πλευρά μόνο και να γυρίσει την πλάτη του στην άλλη πλευρά. Αυτό είναι αδύνατον, ειδικά όταν ο ίδιος είναι Γερμανός, που ζει σε ένα έθνος διαιρεμένο και ζητάει να δοθεί στον παλαιστινιακό λαό το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης».³¹

³¹ AL-Riyad, 17/4/1981.

4. Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΣΤΑΣΗ

Η Ιταλία κατά την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, είχε επικεντρώσει την προσοχή της στην ανασυγκρότηση του καινούργιου κράτους της και στην ενίσχυση της ενότητάς της, πράγμα που είχε σαν αποτέλεσμα την μεγάλη υποχώρηση της επιρροής της και την αποδυνάμωση του ρόλου της στο διεθνές επίπεδο. Για τον λόγο αυτόν η Ιταλία έπαιξε έναν δευτερεύοντα ρόλο στο παλαιστινιακό ζήτημα εν συγκρίσει με το ρόλο της Βρετανίας και της Γαλλίας ακόμα και με το ρόλο της Γερμανίας.

Αυτή η κατάσταση δεν εμπόδισε τον αρχηγό του σιωνιστικού κινήματος Χέρτζελ να καταβάλλει προσπάθειες με τον Ιταλό Βασιλιά όταν τον συνάντησε στη Ρώμη στις 23 Ιανουαρίου 1904, με σκοπό να τον πείσει να υποστηρίξει το σιωνιστικό σχέδιο στην Παλαιστίνη και να επιτρέψει στους πλεονάζοντες Εβραίους μετανάστες να κατευθυνθούν στην Τρίπολη της Λιβύης μέσα στα πλαίσια των ελευθέρων ιταλικών νόμων. Ο Βασιλιάς υποσχέθηκε στον Χέρτζελ ότι ο Ιταλός Πρέσβης στην Τουρκία θα συμβάλλει στις προσπάθειες διευκόλυνσης της εισόδου των Εβραίων στην Παλαιστίνη, όμως αρνήθηκε να επιτρέψει στους πλεονάζοντες Εβραίους να εγκατασταθούν στην Τρίπολη, με την δικαιολογία ότι αυτή η γη ανήκει σε άλλον λαό.¹

Στο πλαίσιο της προσπάθειας του σιωνιστικού κινήματος να εξασφαλίζει την υποστήριξη των μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών για την υλοποίηση της υπόσχεσης του Λόρδου Μπάλφορ, ο Σολοκόφ, ένα ηγετικό στέλεχος του σιωνιστικού κινήματος, συναντήθηκε με τον τότε Ιταλό πρωθυπουργό Νόνσκι, ο οποίος του διαβεβαίωσε την πλήρη υποστήριξη της χώρας του στις σιωνιστικές προσδοκίες².

Η στάση της Ιταλίας τότε, σε ό,τι αφορά το παλαιστινιακό ζήτημα, έμοιαζε ως ένα βαθμό με τη στάση της Γαλλίας και υποστήριζε την ιδέα της διεθνοποίησης της Παλαιστίνης, για να εξασφαλισθεί έτσι η συμμετοχή της Ιταλίας σ' αυτήν την διαδικασία³. Όμως έξι μήνες μετά από την ανακοίνωση της υπόσχεσης του Μπάλφορ η Ιταλική κυβέρνηση ανακοίνωσε στις 9 Απριλίου του 1918 την υποστήριξή της στην υπόσχεση αυτή και υποσχέθηκε να συμβάλλει στην προσπάθεια ίδρυσης του

¹ Βλ. The Complete Diaries of Theodor Herzl, ο.π.. σ.1601.

² Βλ. Stain Leonard. The Balfour Declaration ο.π. σ.465.

³ Βλ. Lequeur Walter; A History of Zionism ο.π. σ. 200

εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη, με την προϋπόθεση όμως να μη θιγούν τα πολιτικά δικαιώματα των θρησκευτικών κοινοτήτων στην χώρα αυτή.⁴

Η Ιταλία δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στο παλαιστινιακό ζήτημα ύστερα εκτός από ορισμένες δραστηριότητες της Καθολικής Εκκλησίας, που έχει μεγάλη κτηματική περιουσία, και πολλά θρησκευτικά ιδρύματα στην Παλαιστίνη. Μπορούμε επίσης να προσθέσουμε μερικά άρθρα ιταλικών εφημερίδων της περιόδου 1928-1929, που ζητούσαν από την Βρετανία να παραχωρήσει την εντολή διοικήσεως της Παλαιστίνης στην Ιταλία.

Μετά την ήττα της στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την πτώση του φασισμού, η Ιταλία δέχθηκε την παγκόσμια κατακραυγή ως το δεύτερο κράτος μετά την ναζιστική Γερμανία που κατηγορείται για το διωγμό των εβραίων. Για τον λόγο αυτό έπρεπε οι ιταλοί πολιτικοί που ανέλαβαν την εξουσία μετά το 1945 να καταδικάσουν τον φασισμό και να δείξουν την συμπάθειά τους και τα καλά συναισθήματα τους προς τους εβραίους. Από την πλευρά του το σιωνιστικό κίνημα εκμεταλλεύθηκε τα αισθήματα ενοχής των Ιταλών για να ισχυροποιήσει, από την μία πλευρά, την επιρροή του στην Ιταλία, και από την άλλη, για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του Ισραήλ. Έτσι, στα χρόνια που ακολούθησαν τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η σιωνιστική επιρροή στην Ιταλία αυξήθηκε και διευρύνθηκε για να φθάσει στα ανώτερα στρώματα της ιταλικής πολιτικής και το σιωνιστικό κίνημα απέκτησε καλές σχέσεις και με τα δύο μεγάλα κόμματα, των σοσιαλιστών και των χριστιανοδημοκρατών, προκειμένου να εξασφαλίσει την εύνοια οποιουδήποτε κυβερνητικού συνασπισμού στην Ιταλία απέναντι στα ζητήματα που αφορούν το Ισραήλ.

Κάτω από την επιρροή του διεθνούς σιωνισμού με την έντονη προπαγάνδα του και με την βοήθεια των φίλων του Ισραήλ στην Ιταλία, η έννοια της ειρήνης στην Μέση Ανατολή που σχηματίστηκε στους ιταλικούς πολιτικούς κύκλους ήταν αυτή που υποστηρίζει το δικαίωμα μόνο του Ισραήλ στην ύπαρξη με την διατήρηση του «status quo» στην περιοχή χωρίς καμία αναφορά στα δικαιώματα του παλαιστινιακού λαού και στα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε. Αυτό δείχνει η δήλωση του τότε ιταλού πρωθυπουργού Αλντομόρο, ο οποίος τον Μάρτιο του 1965 δήλωσε ότι «η διατήρηση

⁴ Βλ. Μωχάμεντ Σαλεΐμ: Η Ιστορία του Σύγχρονου Σιωνιστικού Κινήματος, Καΐρο, 1974, σ.90. Επίσης: J.M.N. Jeffries, Palestine: The Reality, οπ.π. σ.19

της ειρήνης στην Μέση Ανατολή είναι αδύνατη χωρίς τον σεβασμό των δικαιωμάτων της κάθε μίας από τις χώρες της περιοχής».⁵

4.1. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1967

Κατά την διάρκεια της κρίσης που προηγήθηκε του πολέμου, η οποία ξέσπασε όταν η Αιγυπτιακή Κυβέρνηση ζήτησε από τον γενικό γραμματέα του Ο.Η.Ε. την απόσυρση των δυνάμεων του από τον κόλπο του Άκαμπα και την ίδια στιγμή απαγόρευσε την διέλευση των ισραηλινών πλοίων από τα στενά του Τιράν, η Ιταλία υποστήριξε το Ισραήλ και άσκησε έντονη κριτική στην αιγυπτιακή απόφαση και ζήτησε την διεθνοποίηση του κόλπου του Άκαμπα και των στενών του Τιράν για την διαφύλαξη της ελευθερίας της διεθνούς ναυσιπλοΐας. Ο τότε ιταλός αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και αρχηγός του Σοσιαλιστικού Κόμματος κ. Πετρονίνι δήλωσε: «Το Ισραήλ προχωρά προς τα εμπρός σε ένα πολιτικό και κοινωνικό πείραμα που συνδυάζει τα δημοκρατικά και σοσιαλιστικά ιδεώδη. Για τον λόγο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί απειλή αλλά παράδειγμα για τους άλλους» και συμπλήρωσε λέγοντας: «Η εξασφάλιση της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας για το Ισραήλ είναι ένας βασικός παράγοντας για την ειρηνική συνύπαρξη στην Μέση Ανατολή, την Ευρώπη, και την Ασία».⁶

Μετά το ξέσπασμα του πολέμου, τον Ιούνιο 1967, η Ιταλική κυβέρνηση είδε ότι ήταν απαραίτητο να κρατήσει στην κρίση ουδέτερη στάση και απηύθυνε «έκκληση ειρήνης» μέσω των πρεσβευτών της Αιγύπτου και του Ισραήλ στο Συμβούλιο Ασφαλείας να σταματήσουν οι εχθροπραξίες και ο Ιταλός υπουργός εξωτερικών Αβιτόρι Φανφάνι ζήτησε από τον Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. και από το Συμβούλιο Ασφαλείας να δράσουν αμέσως για να αρθούν όλα τα εμπόδια στις ειρηνευτικές προσπάθειες στην περιοχή.

Ο Ιταλός υπουργός εξωτερικών δέχθηκε έντονες επικρίσεις από πολλές πλευρές για την πολιτική του απέναντι στην κρίση. Από την μία, οι Σοσιαλιστές και οι Ρεπουμπλικάνοι, που αποτελούσαν τον κυβερνητικό συνασπισμό, τον πίεζαν για να υποστηρίξει με την στάση του πιο πολύ τις Ισραηλινές θέσεις, και από την άλλη, τα

⁵ Nabih Al-Asfahani: Η Στάση της Ιταλίας Απέναντι στη Κρίση της Μέσης Ανατολής – «Διεθνή Πολιτική» τεύχος 33, Ιούλιος 1973, σ. 153.

⁶ Στο ίδιο, σ. 160.

κόμματα της αντιπολίτευσης, και κυριότερα το Κομμουνιστικό Κόμμα Ιταλίας, ζητούσαν από την κυβέρνηση να πάρει μία ουδέτερη στάση απέναντι στην Αραβοϊσραηλινή διαμάχη και να μην επιτραπεί η χρήση των Ιταλικών στρατιωτικών βάσεων, λιμανιών, και αεροδρομίων με κανένα τρόπο, έστω και αν οι μεγάλες δυνάμεις αποφάσιζαν να επέμβουν στην κρίση. Στην 8^η Ιουνίου, μερικοί Ιταλοί βουλευτές απήθυναν επερώτηση στον πρωθυπουργό και στον υπουργό εξωτερικών για την στάση της Ιταλικής κυβέρνησης στον Ο.Η.Ε. απέναντι στην κρίση στην Μέση Ανατολή. Η Ιταλία τότε ακολούθησε τις Η.Π.Α. στην αποχή από την ψηφοφορία για το σχέδιο απόφασης που πρότεινε το Πακιστάν, το οποίο καταδικάζει το Ισραήλ για την προσάρτηση του Αραβικού τομέα της πόλης των Ιεροσολύμων. Οι Ιταλοί βουλευτές που διαφωνούσαν με τη στάση αυτή της κυβέρνησής τους την θεωρούσαν αντίθετη με τα εθνικά συμφέροντα και την θέληση του Ιταλικού λαού για ειρήνη και την έβλεπαν σαν έργο βράβευσης του επιτιθέμενου. Πίστευαν επίσης ότι μπορεί να δυσχεράνει την λύση του προβλήματος της Μέσης Ανατολής.

Παρ'όλες τις προσπάθειες που κατέβαλε ο Ιταλός υπουργός εξωτερικών για την ουδετερότητα της χώρας του έναντι του Μεσανατολικού προβλήματος, η Ιταλική στάση στον Ο.Η.Ε. συνέχισε τις περισσότερες φορές να είναι παράλληλη με την Αμερικανική. Επιπλέον, η κυβέρνησή του δεχόταν πιέσεις από τα κόμματα της αντιπολίτευσης που υποστήριζαν το Ισραήλ και την ανάγκασαν να ψηφίσει εναντίον του σχεδίου απόφασης που πρότεινε η Σοβιετική Ένωση στον Ο.Η.Ε., το οποίο καταδικάζει την επιθετικότητα του Ισραήλ και ζητάει να αποσυρθούν οι Ισραηλινές δυνάμεις από τα Αραβικά εδάφη. Αποφασίστηκε επίσης ο Πρωθυπουργός κ. Αλντομόρο να είναι επικεφαλής της Ιταλικής αντιπροσωπίας στις συνεδριάσεις της έκτακτης γενικής συνέλευσης του Ο.Η.Ε. αντί του υπουργού εξωτερικών.⁷

Στην ομιλία που έδωσε ο Αλντομόρο στις εργασίες της έκτακτης συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στις 21 Ιουνίου 1967 διευκρίνισε τις σημαντικότερες αρχές στις οποίες η Ιταλία στηρίζει τη θέση της στο Μεσανατολικό πρόβλημα ως εξής:

⁷ Βλ. Nabih Al-Asfahani: στο ίδιο σ.154.

Η Ιταλία αναγνώρισε το Ισραήλ επί τη βάσει της αναγνώρισης του κράτους αυτού από τον Ο.Η.Ε. Η Ιταλία διατήρησε επίσης καλές σχέσεις φιλίας και συνεργασίας με τα Αραβικά κράτη βοηθώντας στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό τους. Για τον λόγο αυτό, πρέπει η γενική συνέλευση να υποστηρίξει για άλλη μια φορά το περιεχόμενο των άρθρων 1 και 2 της χάρτας του οργανισμού, που δίνει το δικαίωμα σε κάθε κράτος στην περιοχή της πολιτικής ανεξαρτησίας, της εθνικής κυριαρχίας και της άμυνας έναντι κάθε απειλής για χρήση βίας, που αντιτίθεται προς τις αρχές της συμβίωσης, στις οποίες στηρίζεται ο Ο.Η.Ε. Αυτό σημαίνει ασφαλώς ότι η Ιταλία θεωρεί το Ισραήλ ως κράτος απειλούμενο από τα Αραβικά κράτη, το οποίο άσκησε το νόμιμο δικαίωμά του να αμυνθεί. Όμως, σε ο,τι αφορά στο θέμα της απόσυρσης των Ισραηλινών δυνάμεων από τα κατεχόμενα εδάφη, ο Αλντομόρο διευκρίνισε την στάση της χώρας του ως εξής:

-Πρώτον: Η Ιταλία θεωρεί ότι η απόσυρση των δυνάμεων είναι απαραίτητο βήμα, το οποίο όμως δεν είναι αρκετό, διότι ο Ο.Η.Ε. πρέπει να αποφύγει την ίδια περίπτωση που οδήγησε μέσα σε μία δεκαετία σε δύο πολέμους, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για την εύρεση μίας λύσης, που προστατεύει την Μέση Ανατολή και τον κόσμο από τον κίνδυνο του πολέμου.

-Δεύτερον: Το πρόβλημα των Παλαιστινίων προσφύγων αποτελεί μία λυπηρή κατάσταση, η οποία αποτελεί έναν παράγοντα αποσταθεροποίησης της περιοχής και ένα ανθρωπιστικό, κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα, που απαιτεί για την λύση του γενναιότητα, γενναιοδωρία και φαντασία. Ο Αλντομόρο όμως δεν διευκρίνισε τον τρόπο για την λύση του προβλήματος των προσφύγων.

-Τρίτον: Το πρόβλημα των υδάτινων περασμάτων ενδιαφέρει ολόκληρο τον κόσμο ειδικά χώρες όπως την Ιταλία, που έχουν πρόσβαση στους ωκεανούς μόνο μέσω των υδάτινων στενών και καναλιών. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να εξασφαλιστεί η ελευθερία της ναυσιπλοΐας μέσα από την διεθνή νομοθεσία.

-Τέταρτον: Σε ό,τι αφορά τους Αγίους Τόπους, ο Αλντομόρο αρκέστηκε στο αίτημα να τους δοθεί ειδικό καθεστώς, που εξασφαλίζει την ελεύθερη πρόσβαση των προσκυνητών και πρόσθεσε λέγοντας ότι τα Ιεροσόλυμα αντί να είναι αντικείμενο διαμάχης μπορεί να γίνουν ένα πνευματικό κέντρο συμφιλίωσης. Στο τέλος της ομιλίας του ο Αλντομόρο ανέφερε ότι η σημαντικότερη προϋπόθεση για την ειρήνη είναι να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες που θα οδηγήσουν στην

αλληλοαναγνώριση ανάμεσα στο Ισραήλ και τα Αραβικά κράτη, και πρόσθεσε ότι η διευθέτηση της κρίσης μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω ελεύθερων διαπραγματεύσεων ανάμεσα στα ενδιαφέροντα μέρη του προβλήματος.⁸

Στις 6 Ιουλίου 1967 η Ιταλία ήταν η μοναδική χώρα στην Μεσόγειο που στάθηκε στο πλευρό των Η.Π.Α. και ψήφισε υπέρ του σχεδίου απόφασης των χωρών της Λατινικής Αμερικής στον Ο.Η.Ε. αφού πρώτα καταψήφισε τα σχέδια αποφάσεως της Αλβανίας και των Αδεσμεύτων χωρών. Ο επικεφαλής της Ιταλικής αντιπροσωπίας στην γενική συνέλευση δικαιολόγησε αυτήν την ενέργεια της χώρας του λέγοντας ότι η Ιταλία υποστήριξε το σχέδιο απόφασης των χωρών της Λατινικής Αμερικής διότι ήταν εξίσου κρίσιμο όπως και το σχέδιο απόφασης των Αδέσμευτων, αλλά εκτός αυτού, το συγκεκριμένο σχέδιο συνδέει την απόσυρση των Ισραηλινών δυνάμεων με τον τερματισμό της στρατιωτικής διαμάχης.

Η Ιταλική κυβέρνηση δέχθηκε έντονες επικρίσεις από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ιταλίας, που έφθασαν στο σημείο κατηγορίας της κυβέρνησης για αναποφασιστικότητα και έλλειψη τόλμης στο να πάρει μία ξεκάθαρη θέση. Ένας από τους κορυφαίους ηγέτες του Κομμουνιστικού Κόμματος, ο Ναπολιτιάνο ανέλυσε την στάση της κυβέρνησης ως εξής: «Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ιταλίας δεν ήταν απόλυτα εναντίον της προσεκτικής γραμμής που ακολούθησε ο υπουργός εξωτερικών κ. Φανφάνι, όμως σε κάθε περίπτωση αυτή η γραμμή άλλαξε αργότερα και απέκτησε μια αρνητική έννοια στην ερμηνεία της, ιδιαίτερα μετά την ομιλία του κ. Αλτομόρο στα Ηνωμένα Έθνη. Αυτή η αλλαγή συνέβηκε ως αποτέλεσμα των πιέσεων που ασκήθηκαν στην κυβέρνηση από τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης κ. Πετρονίνι και άλλους Σοσιαλιστές από την δεξιά πτέρυγα καθώς και από τους ηγέτες των Σοσιαλδημοκρατών, με την συνεργασία των πιο συντηρητικών κομμάτων, το Ρεπουμπλικανικό και το Χριστιανοδημοκρατικό.⁹

Στην πραγματικότητα η Ιταλία είχε από την αρχή την τάση να υποστηρίζει το Ισραήλ. Όμως εάν παρακολουθεί κανείς τις κινήσεις της Ιταλικής αντιπροσωπίας κατά την διάρκεια των πολλών συζητήσεων στο Συμβούλιο Ασφαλείας και την Γενική Συνέλευση μέχρι τη στιγμή που βγήκε η απόφαση 242 του Σ. Ασφαλείας τον

⁸ Βλ. Αμίρα αλ Σανοάν: Η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά και η Κρίση της Μέσης Ανατολής, Κάιρο 1987, σ.149-150.

⁹ Βλ. Nabih Al-Asfahani: Η Στάση της Ιταλίας Απέναντι στην Κρίση της Μέσης Ανατολής, ο.π. σ.155.

Νοέμβριο του 1967, θα διαπιστώσει ότι η Ιταλική κυβέρνηση υπολόγιζε αναγκαστικά μερικούς παράγοντες:

-Πρώτον: Η Ιταλία ανησυχούσε μήπως οι μεγάλες δυνάμεις αναλάβουν την λύση της Μεσανατολικής κρίσης έξω από τα πλαίσια του Ο.Η.Ε., με συνέπεια να κινδυνεύουν τα Ιταλικά συμφέροντα στην περιοχή. Για τον λόγο αυτό, η Ιταλία ήταν από τους πιο ένθερμους οπαδούς της ιδέας διατήρησης του Μεσανατολικού ζητήματος μέσα στα πλαίσια του Ο.Η.Ε. διότι θεωρεί τον Οργανισμό άμεσα υπεύθυνο για το θέμα της εύρεσης μιας κατάλληλης λύσης για την κρίση αυτή. Έτσι μπορεί κανείς να ερμηνεύσει την απόφαση της Ιταλικής κυβέρνησης να ηγηθεί ο πρωθυπουργός Αλντομόρο της Ιταλικής αντιπροσωπίας στις συνεδριάσεις της έκτακτης γενικής συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στις 21 Ιουνίου 1967.

-Δεύτερον: Η Ιταλία ενδιαφερόταν για τα δικά της σημαντικά οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή του Αραβικού κόσμου. Και αξίζει να σημειωθεί ότι οι πετρελαϊκές εγκαταστάσεις στην χερσόνησο του Σινά, που περιήλθαν στα Ισραηλινά χέρια μετά τον πόλεμο του 1967, ανήκαν κατά το ήμισυ στην Ιταλική εταιρία ΙΝΙ και κατά το άλλο ήμισυ στις Αιγυπτιακές εταιρίες. Επίσης, το πετρέλαιο αποτελεί το 70% από τα υλικά παραγωγής στην Ιταλία, η οποία προμηθεύεται το 75% του πετρελαίου της από τα Αραβικά κράτη.*

-Τρίτον: Η Ιταλία έδινε μεγάλη σημασία στις αρνητικές επιπτώσεις στην Ιταλική οικονομία από το κλείσιμο της διώρυγας του Σουέζ μετά τον πόλεμο. Ο Ιταλός υπουργός βιομηχανίας και εμπορίου έκανε στις 21 Αυγούστου 1967 την εξής δήλωση: «Το κλείσιμο της διώρυγας του Σουέζ είχε σαν συνέπεια να αυξηθούν οι δαπάνες της Ιταλίας κατά 50 εκατομμύρια Στερλίνες στην διάρκεια αυτού του εξαμήνου εφέτος».**

Η Ιταλική κυβέρνηση δέχθηκε με ικανοποίηση την απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας το Νοέμβριο 1967, διότι αυτή η απόφαση περιέχει όλα τα

*Η Ιταλία ύστερα από μεγάλο αγώνα κατάφερε τελικά να εισχωρήσει στην αγορά παραγωγής πετρελαίου στην Μέση Ανατολή. Οι πρώτες επιτυχίες της στον τομέα αυτό ήταν τα συμβόλαια που υπέγραψε με την Αίγυπτο το 1957 και με το Μαρόκο το 1958 και με την Λιβύη και το Σουδάν το 1959 και με την Τυνησία το 1960.

** Τον Ιούνιο 1969, ο Ιταλός πρόεδρος επισκέφθηκε την Τουρκία με σκοπό να την πείσει να επέμβει προκειμένου να ανοίξει ξανά η διώρυγα του Σουέζ. Ο Ιταλός πρόεδρος δικαιολόγησε το αίτημά του λέγοντας: «Η ευημερία της περιοχής της Μεσογείου εξαρτάται στην επαναλειτούργια της διώρυγας του Σουέζ».

απαραίτητα στοιχεία για την εύρεση μιας ειρηνικής λύσης και η εφαρμογή της εξασφαλίζει την διευθέτηση του Μεσανατολικού προβλήματος μέσα στα πλαίσια του Ο.Η.Ε. σύμφωνα με τις επιδιώξεις της Ιταλίας. Για τον λόγο αυτό, η Ιταλική κυβέρνηση κατέβαλε προσπάθειες στην Μέση Ανατολή προκειμένου να βρει η απόφαση -σύμφωνα με τα λόγια του Ιταλού πρωθυπουργού- «την πλήρη και πρακτική της εφαρμογή».¹⁰

Στο τέλος του 1968 η Ιταλική κυβέρνηση αναγκάστηκε από ορισμένους παράγοντες να μελετήσει ξανά την στάση της υπέρ του Ισραήλ και να σκεφθεί να πάρει μία πιο ουδέτερη θέση περισσότερο κατάλληλη για τα οικονομικά της συμφέροντα:

-Πρώτος Παράγοντας: Το σχέδιο των τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων να αρχίσουν συσκέψεις και διαβουλεύσεις εκτός των πλαισίων του Ο.Η.Ε. για την διευθέτηση του Μεσανατολικού προβλήματος. Η Ιταλία τότε διαπίστωσε ότι θα δυσκολευτεί να παίξει το ρόλο που ήθελε στο θέμα της διευθέτησης του Μεσανατολικού ζητήματος. Η Ιταλία ήλπιζε με το ρόλο αυτό να έχει την πρωτοπορία ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες στα πολιτικά συμβάντα στην περιοχή της Μεσογείου και να είναι σε περισσότερο ευνοϊκή θέση από άλλες χώρες, να παίξει αποφασιστικό ρόλο στην σύνδεση των συμφερόντων των Αραβικών χωρών με τα συμφέροντα της δυτικής Ευρώπης και ειδικότερα των χωρών της Κοινής Αγοράς.

-Δεύτερος Παράγοντας: Η αύξηση της έντασης ανάμεσα στο Ισραήλ και τα Αραβικά κράτη ύστερα από τις επαναλαμβανόμενες Ισραηλινές επιθέσεις εναντίον των γειτονικών Αραβικών χωρών, ειδικότερα της Ιορδανίας και του Λιβάνου.

-Τρίτος Παράγοντας: Η διαπίστωση εκ μέρους των μεγάλων Ιταλικών εταιρειών, ειδικότερα της μεγάλης εταιρείας πετρελαίου ΙΝΙ, του μεγέθους της ζημίας που θα υποστεί η Ιταλική οικονομία λόγω της παράτασης της παρούσας κατάστασης στην Μέση Ανατολή και της συνέχισης του κλεισίματος της διώρυγας του Σουέζ.¹¹

Οι υπεύθυνοι στην Ιταλική κυβέρνηση λαμβάνοντας υπόψη αυτούς τους τρεις παράγοντες είχαν την βεβαιότητα ότι τα Αμερικάνικα συμφέροντα στην Μέση

¹⁰ Αμίρα αλ Σανοάνι: Η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά ο.π., σ.153.

¹¹ Βλ. Nabih Al-Asfahani: Η Στάση της Ιταλίας ο.π. σ.157.

Ανατολή, που ανάγκαζαν την Αμερικάνικη κυβέρνηση να ακολουθήσει μια γραμμή στο Μεσανατολικό ζήτημα, που τείνει να διατηρήσει την υπάρχουσα κατάσταση υπέρ του Ισραήλ, είναι αντίθετα με τα συμφέροντα της Ιταλίας που επιβάλλουν στην Ιταλική κυβέρνηση να δράσει προκειμένου να βγει η κρίση από το τέλμα της και να αλλάξει η παρούσα κατάσταση, η οποία ζημιώνει πολύ την Ιταλική οικονομία με την παραμονή της διώρυγας του Σουέζ κλειστή. Η σκέψη των αρμοδίων στην Ιταλική κυβέρνηση επικεντρώθηκε στην ανάγκη να αλλάξει η Ιταλική στάση που υποστηρίζει το Ισραήλ και που ακολουθεί την Αμερικανική σε μια στάση πιο ουδέτερη. Έτσι, στις αρχές του 1969 η Ιταλική κυβέρνηση άρχισε να αλλάζει την πολιτική της ακολουθώντας μια γραμμή πιο ανεξάρτητη από την Αμερικανική θέση και ο υπουργός εξωτερικών Πετρονίνι -γνωστός αυτός και το κόμμα του, το κυβερνών Σοσιαλιστικό Κόμμα, για την υποστήριξη του Ισραήλ- ανακοίνωσε ότι υποστηρίζει πλήρως τις προσπάθειες που καταβάλλουν τα Ηνωμένα Έθνη και ο απεσταλμένος τους Jarring και ζήτησε από τα Ηνωμένα Έθνη να υποχρεώσουν το Ισραήλ να εφαρμόσει την απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας.¹² Η Ιταλική κυβέρνηση έπαψε επίσης να θέτει την αρχή των άμεσων διαπραγματεύσεων ανάμεσα στις προτεραιότητες της πολιτικής της απέναντι στην Μεσανατολική κρίση. Το 1970 η Ιταλία ζήτησε από τις τέσσερις Μεγάλες Δυνάμεις (Η.Π.Α., Σοβιετική Ένωση, Γαλλία και Βρετανία), που συνεδρίαζαν στην Νέα Υόρκη με σκοπό την διευθέτηση της κρίσης στην Μέση Ανατολή, να εκδώσουν ένα ψήφισμα που να ζητάει από τις χώρες που εμπλέκονται στην κρίση να σεβαστούν ξανά την απόφαση παύσεως του πυρός και να καταδικάσουν κάθε πράξη που οδηγεί, στην αλλαγή της κατάστασης νομιμότητας στα εδάφη που κατέχει χώρα μετά από πόλεμο και να απορρίψουν την χρήση βίας και κάθε παράνομη ενέργεια κατοχής ή αλλαγής της επικρατούσας καταστάσεως των εδαφών με πόλεμο. Την ίδια χρονική περίοδο άρχισε η Ιταλία πυκνές διπλωματικές κινήσεις στην περιοχή και Ιταλικές αντιπροσωπίες επισκέφθηκαν πολλές φορές τις Αραβικές πρωτεύουσες για να μάθουν τις απόψεις των Αράβων ιθυνόντων και να παρουσιάσουν τις προτάσεις με τις οποίες η Ιταλία προσπαθεί να αποδείξει την ουδετερότητά της απέναντι στην κρίση και το ζωηρό της ενδιαφέρον για μια λύση που θα είναι για το συμφέρον όλων των πλευρών. Η επίσκεψη που πραγματοποίησε ο Ιταλός υπουργός εξωτερικών στο Κάιρο τον Μάιο

¹² Βλ. Ναζίρα αλ Αφάντι: Η Σύνδεση των Ευρωπαϊκών Συμφερόντων με την Ειρήνη στη Μέση Ανατολή, Η Διεθνής Πολιτική, τεύχος 36, Απρίλιος 1984, σ.113-116.

1970, έγινε τη στιγμή που οι τετραμερείς διαπραγματεύσεις που γίνονταν στην Νέα Υόρκη πάγωσαν και αυξήθηκαν οι πιθανότητες ένοπλης σύγκρουσης για άλλη μια φορά στην Μέση Ανατολή. Ο Ιταλός υπουργός εξωτερικών δήλωσε κατά την διάρκεια αυτής της επίσκεψης ότι η χώρα του επιθυμεί να προσφέρει θετική βοήθεια για να οδηγηθεί η κατάσταση στην Μέση Ανατολή στην σωστή κατεύθυνση, η οποία θα εξασφαλίσει μια ειρηνική και δίκαια λύση.¹³

Δεν πέρασε πολύς καιρός από την επίσκεψη του Ιταλού υπουργού εξωτερικών στο Κάιρο και ο Ισραηλινός υπουργός εξωτερικών Αμπά Εμπάν πραγματοποιεί επίσημη επίσκεψη στην Ιταλία, κατά την διάρκεια της οποίας συζητάει με τον Ιταλό ομόλογό του Αλντομόρο, ο οποίος εκφράζει την ανησυχία του για τις φήμες που ανέφεραν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες προμήθευσαν το Ισραήλ επιθετικά όπλα και για τον κίνδυνο που απειλεί την ασφάλεια της περιοχής της Μεσόγειου λόγω της παράτασης της Ισραηλινής κατοχής των Αραβικών εδαφών.

Μέσα στο πρώτο εξάμηνο του 1971 ο Ιταλός αναπληρωτής υπουργός εξωτερικών πραγματοποίησε μία περιοδεία σε Αραβικές πρωτεύουσες, κατά την διάρκεια της οποίας επισκέφθηκε την Βηρυτό, την Δαμασκό και την Βαγδάτη και έκανε επίσημες συζητήσεις με τους αρμόδιους αυτών των χωρών. Στο τέλος της περιοδείας του ο Ιταλός επίσημος δήλωσε ότι «Η Μέση Ανατολή βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος όχι μόνον των τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων αλλά και όλων των χωρών που βρέχονται από την Μεσόγειο». Όσον αφορά στο ρόλο που επιθυμεί να παίξει η χώρα του στη διευθέτηση της κρίσης, διευκρίνισε ότι «δεν είναι ο ρόλος του Μεσολαβητή αλλά ένας ρόλος που δίνει εξηγήσεις σε όλες τις πλευρές που εμπλέκονται στην κρίση για όλες τις απόψεις που βοηθούν στην αλληλοκατανόηση και την ειρήνη».¹⁴

Με την ισχυροποίηση του πολιτικού και οικονομικού βάρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Ιταλία άρχισε να απομακρύνεται από την Αμερικανική ομπρέλα υπέρ των ενιαίων Ευρωπαϊκών θέσεων. Κατά την διάρκεια του πολέμου του Οκτωβρίου 1973 η Ιταλία ανακοίνωσε ότι δεν θα επιτρέψει την χρήση οποιασδήποτε Νατοϊκής βάσης στο έδαφός της προκειμένου να σταλούν όπλα στο Ισραήλ και αρνήθηκε να επιτρέψει

¹³ Βλ. Αμίρα αλ Σανόαίν: Η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά, σ.π. σ.152-153.

¹⁴ Ibrahim Awad: Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Αραβοϊσραηλινή Διαμάχη 1970-1985, Η Διεθνής Πολιτική, τεύχος 38, Ιανουάριος 1986, σ.39-45.

στα Αμερικανικά αεροπλάνα, που συμμετέχουν στην αεροπορική γέφυρα μεταξύ Αμερικής και Ισραήλ, να πετάξουν στον Ιταλικό εναέριο χώρο ή να προσγειωθούν στο Ιταλικό έδαφος. Η ιταλική κυβέρνηση ανακοίνωσε επίσης ότι δεν είναι υποχρεωμένη να υποστηρίξει την πολιτική των Η.Π.Α. στην Μέση Ανατολή.¹⁵

4.2. Η ΙΤΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η κλασική άποψη, η οποία βλέπει το Παλαιστινιακό ζήτημα ως πρόβλημα προσφύγων που χρειάζεται μια ανθρωπιστική λύση, συνέχισε να είναι η κινητήρια δύναμη της Ιταλικής πολιτικής απέναντι του Παλαιστινιακού ζητήματος ακόμα και μετά τον πόλεμο του Ιουνίου 1967 και της Ισραηλινής κατοχής του υπολείπου των Παλαιστινιακών εδαφών. Ο Ιταλός πρωθυπουργός Αλντομόρο στην ομιλία του στην έκτακτη συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. το 1967 παρατηρείται ότι έθιξε το πρόβλημα των Παλαιστινίων μόνο από την ανθρωπιστική του πλευρά λέγοντας ότι «Το πρόβλημα των Παλαιστινίων προσφύγων αποτελεί παράγοντα αποσταθεροποίησης στην περιοχή και είναι ένα πρόβλημα που χρειάζεται για την λύση του τόλμη, γενναιοδωρία και φαντασία». Το καινούργιο στοιχείο στην Ιταλική θέση την περίοδο εκείνη ήταν το ειδικό ενδιαφέρον της Ιταλικής κυβέρνησης για το θέμα της πόλης των Ιεροσολύμων, σύμφωνα με το οποίο (ενδιαφέρον) ζήτησε να διεθνοποιηθεί η πόλη και να μην αναγνωριστούν οι ρυθμίσεις με τις οποίες η Ισραηλινή κυβέρνηση επιχειρεί να αλλάξει την γνωστή εικόνα της πόλης.

Στην ομιλία του στην Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το 1967 ο Αλντομόρο περιέγραψε το ζήτημα των Ιεροσολύμων ως το δεύτερο πιο σημαντικό πρόβλημα μετά το πρόβλημα των υδάτινων περασμάτων, που η λύση του με την διεθνοποίηση είναι απαραίτητη για την διεθνή ναυσιπλοΐα. Αλλά η Ιταλική υποστήριξη της διεθνοποίησης των Ιεροσολύμων, που πηγάζει από την θέση του Βατικανού, λόγω του ότι τα Ιεροσόλυμα είναι μια Ιερή Πόλη και πρέπει να είναι ανοιχτή για όλες τις θρησκείες, δεν έφθανε τότε στο σημείο να καταδικάζει το Ισραήλ στα Ηνωμένα Έθνη για την ενέργειά του σε ότι αφορά τα Ιεροσόλυμα. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια της ψηφοφορίας στην απόφαση 2253 της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.

¹⁵ Βλ. Ναζίρα αλ Αφάντι: Η Σύνδεση των Ευρωπαϊκών Συμφερόντων με την Ειρήνη στην Μέση Ανατολή, *οπ.π.*, σ.116. Επίσης Jorgens Nielsen (ed), *International Documents on Palestine*. 1973, Institute for Palestine Studies, Beirut, see doc. 154 σ.316.

τον Ιούλιο 1967, που υπέδειξε στο Ισραήλ την κατάργηση των ρυθμίσεων και αλλαγών που αφορούν την πόλη των Ιεροσολύμων, όλες οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ψήφισαν υπέρ της απόφασης εκτός της Ιταλίας η οποία απείχε της ψηφοφορίας.¹⁶

Στα χρόνια που ακολούθησαν την Ισραηλινή κατοχή των υπόλοιπων Παλαιστινιακών εδαφών το 1967 αυξήθηκε η δράση της Παλαιστινιακής αντίστασης εναντίον των δυνάμεων της Ισραηλινής κατοχής με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί Παναραβική και Παγκόσμια υποστήριξη στην Παλαιστινιακή υπόθεση με αποκορύφωμα την πρώτη πολιτική και διπλωματική νίκη υπέρ των Παλαιστινίων και του παλαιστινιακού ζητήματος, όταν στις 10 Δεκεμβρίου 1969 η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. αναγνώρισε τον Παλαιστινιακό λαό και το δικαίωμά του στην ύπαρξη και στη ζωή. Παρόλο που η Ιταλία απείχε πάλι τότε της ψηφοφορίας για αυτήν την απόφαση, όλες αυτές οι εξελίξεις επηρέασαν την Ιταλική στάση απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα και οι Ιταλοί υπεύθυνοι σταμάτησαν στις αρχές του 1970 να χρησιμοποιούν την έκφραση «Παλαιστίνιοι πρόσφυγες» και άρχισαν να εκφράζουν την αναγκαιότητα σε κάθε προσπάθεια να εδραιωθεί η ειρήνη στην περιοχή της Μεσογείου, να υπάρξει «μια λύση του δράματος του Παλαιστινιακού λαού και η εξασφάλιση των δικαιωμάτων του» στον ίδιο βαθμό που θα πρέπει να εξασφαλισθεί «μια μόνιμη ειρήνη για το Ισραήλ μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα».¹⁷

Σε ότι αφορά την στάση της Ιταλίας απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη παρατηρήθηκε η ύπαρξη αντιφάσεως που έφθανε μέχρι του σημείου της αντιθέσεως ανάμεσα στις θέσεις της εντός και εκτός των πλαισίων του Ο.Η.Ε., γιατί αντίθετα από τις επίσημες θέσεις και δηλώσεις της η Ιταλία καταψήφισε -ή στις καλύτερες περιπτώσεις απείχε της ψηφοφορίας- τις αποφάσεις στα Ηνωμένα Έθνη, που αφορούσαν τα δικαιώματα των Παλαιστινίων και τις διάφορες πολιτικές πτυχές του Παλαιστινιακού ζητήματος. Η ιταλική αντιπροσωπεία απείχε της ψηφοφορίας στην απόφαση 2535 της 24^η Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. το 1969. Η απόφαση αυτή ήταν αναγνώριση των νομίμων αναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων των Παλαιστινίων. Επίσης καταψήφισε την απόφαση 2676 της Γενικής Συνέλευσης του 1970, που αναγνώριζε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης στον Παλαιστινιακό λαό και

¹⁶ Βλ. George Tomeh: Η Αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών περί Παλαιστίνης και η Αραβοϊσραηλινή Διαμάχη. Βηρυτός 1975, (στα Αραβικά), σ. 72.

¹⁷ Βλ. Nabih Al-Asfahani: Η Στάση της Ιταλίας οπ.π., σ. 160.

ζητούσε για άλλη μια φορά από το Ισραήλ να πάρει άμεσα μέτρα για την επαναφορά των προσφύγων. Κατανήφισε επιπλέον την απόφαση 2792 του 1971, η οποία εξέφραζε βαθιά ανησυχία για την στέρηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού και την ανάγκη της αναγνώρισης αυτού του δικαιώματος. Τέλος, η Ιταλία κατανήφισε την απόφαση 2963 το 1972, η οποία επιβεβαίωνε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού, ενώ το 1973 (η Ιταλία) ψήφισε υπέρ του 1^{ου} μέρους της αποφάσεως 3089 της Γενικής Συνέλευσης, η οποία επιβεβαίωνε το δικαίωμα των προσφύγων να επιστρέψουν στις εστίες τους, όμως απείχε της ψηφοφορίας από το 2^ο μέρος της ίδιας απόφασης, που επαναβεβαίωνε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και τα ίσα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού.¹⁸

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν στο παρόν κεφάλαιο, μπορούμε να προσδιορίσουμε περιληπτικά τα κυριότερα στοιχεία της στάσης των τεσσάρων μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών στο Μεσανατολικό:

Αρχικώς ο αποικιοκρατικός ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών αυτών και η προβολή του εβραϊκού ζητήματος, χάρη στις έντονες δραστηριότητες του σιωνιστικού κινήματος στις χώρες αυτές, έπαιξαν το μεγαλύτερο ρόλο στον προσδιορισμό της στάσης και της πολιτικής τους όσον αφορά στη διαμάχη στη Μέση Ανατολή. Κοινό στοιχείο της πολιτικής των τεσσάρων χωρών αυτών, σ' αυτή τη φάση, είναι η σύμφωνη γνώμη τους για την ανάγκη εξεύρεσης μιας λύσης στο εβραϊκό ζήτημα έξω από τα σύνορα της ευρωπαϊκής ηπείρου, με την υποστήριξη του σιωνιστικού σχεδίου για την μετατροπή της Παλαιστίνης σε εθνική εστία για τους εβραίους. Η υποστήριξη των χωρών αυτών έπαιξε βασικό ρόλο στο να κριθεί η διαμάχη για την Παλαιστίνη υπέρ του σιωνιστικού κινήματος.

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, το κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών στη Μέση Ανατολή ήταν η ανάδειξη των οικονομικών συμφερόντων τους σε πρώτη προτεραιότητα εις βάρος της πολιτικής τους παρουσίας. Αν εξαίρεσει κανείς τον πόλεμο του Σουέζ το 1956, οι μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες δεν έπαιξαν κανένα σημαντικό πολιτικό ρόλο την περίοδο εκείνη.

Στη φάση αυτή οι ευρωπαϊκές ηγεσίες διαπίστωσαν την ανάγκη να εγκαταλείψουν τις αποικίες τους και να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους με τις

¹⁸ Βλ. George Tomeh: Οι αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών σπ.π. σ.72

χώρες του Τρίτου Κόσμου, ώστε να αφιερωθούν πλήρως στην ανοικοδόμηση της οικονομίας τους που είχε καταστραφεί από τον πόλεμο. Για το λόγο αυτό η Ευρώπη απέφυγε να εμπλακεί, μέχρι το 1967, στα πολιτικά προβλήματα της Μέσης Ανατολής και ιδιαίτερα στην Αραβο-Ισραηλινή διένεξη και ταλαντευόταν ανάμεσα στη δέσμευση που είχε αναλάβει να εγγυηθεί την ασφάλεια του Ισραήλ και στη διατήρηση των παραδοσιακών συμφερόντων της στον αραβικό κόσμο.

Ο πόλεμος του 1967 ανέδειξε τα ζωτικά οικονομικά στρατηγικά συμφέροντα της Ευρώπης στην περιοχή, ιδιαίτερα μετά το κλείσιμο της διώρυγας του Σουέζ και τον αρνητικό αντίκτυπο που είχε στην οικονομία της Ευρώπης. Επιπροσθέτως η αυξανόμενη παρουσία της Σοβιετικής Ένωσης στην περιοχή της Μεσογείου προκάλεσε έντονο προβληματισμό για την ασφάλεια της Ευρώπης.

Η κατάσταση αυτή έπεισε τις ευρωπαϊκές ηγεσίες ότι δεν μπορούν πλέον να παραμένουν απλοί θεατές στις πολιτικές εξελίξεις στη Μέση Ανατολή.

Ο πόλεμος του 1973 αποτέλεσε το σημείο καμπής στην αλλαγή της Ευρωπαϊκής πολιτικής στο Μεσανατολικό. Ο πόλεμος αυτός έθεσε επί τάπητος τα ζητήματα της σταθερότητας, της ανεμπόδιστης ροής του πετρελαίου προς τις ευρωπαϊκές αγορές και της πιθανής σύγκρουσης των δύο υπερδυνάμεων σε μια περιοχή που βρίσκεται στις παρυφές της νότιας Ευρώπης. Με άλλα λόγια ο πόλεμος αυτός έδειξε ξεκάθαρα την άμεση σχέση ανάμεσα στην ευρωπαϊκή ασφάλεια και τη Μεσανατολική σταθερότητα.

Στη διάρκεια του πολέμου αυτού η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη σε δύο κρίσιμα προβλήματα: πρώτον, τη διαπίστωση της περιορισμένης επιρροής της στις πολιτικές εξελίξεις στην περιοχή και δεύτερον την αυξανόμενη εξάρτηση της από το αραβικό πετρέλαιο. Μια πιθανή διακοπή της ροής του αραβικού πετρελαίου θα μπορούσε να απειλήσει σοβαρά την ευρωπαϊκή οικονομική ασφάλεια.

Ο πόλεμος του 1973 έδειξε στους Ευρωπαίους ηγέτες ότι δεν μπορούσαν πλέον να αρκούνται στην αντιμετώπιση του Μεσανατολικού με καθαρά οικονομικά κριτήρια για την εξασφάλιση της συνεχούς ροής του αραβικού πετρελαίου προς τις χώρες τους, αλλά έπρεπε πια να λάβουν ξεκάθαρες πολιτικές θέσεις στην Αραβο-Ισραηλινή διένεξη.

Μετά τον πόλεμο του 1973, και κάτω από τις πιεστικές οικονομικές και πολιτικές ανάγκες, η Ευρώπη άρχισε να εξερευνά τρόπους συμμετοχής της στις προσπάθειες για την ειρηνική επίλυση του Μεσανατολικού και την ανάπτυξη της περιοχής. Έτσι, πέραν του οικονομικού ρόλου, η ανάμειξη της Ευρώπης απέκτησε και μια καθαρά πολιτική διάσταση. Η πολιτική αυτή διάσταση πρόβαλε ξεκάθαρα στις κοινές ανακοινώσεις των ηγετών και των υπουργών εξωτερικών της Ευρώπης σχετικά με το Μεσανατολικό. Οι ανακοινώσεις αυτές περιείχαν για πρώτη φορά την κοινή στάση των χωρών της ΕΟΚ απέναντι στην ειρηνική διευθέτηση της Αραβο-Ισραηλινής διένεξης, στους όρους και στη μορφή της διευθέτησης και στον προσδιορισμό των μερών που θα έπρεπε να λάβουν μέρος σ' αυτήν. Αυτό το θέμα αποτελεί το αντικείμενο μελέτης του επόμενου κεφαλαίου.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

**Η ευρωπαϊκή κοινότητα και το παλαιστινιακό ζήτημα
«συλλογική άποψη»**

1. Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Δε μπορεί να γίνει λόγος για κοινή στάση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας απέναντι στο Μεσανατολικό ζήτημα παρά μόνο μετά τη δημιουργία του Μηχανισμού Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) στη Διάσκεψη Κορυφής της Χάγης στις 2 Οκτωβρίου του 1969, που είχε σαν σκοπό την ανταπόκριση στις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής συσσωμάτωσης στο οικονομικό πεδίο, προσδίδοντας συγχρόνως στην διαδικασία αυτή μια πολιτική διάσταση που θα επιτάχυνε τους ρυθμούς της και θα διεύρυνε τη σφαίρα εφαρμογής της.

Το τελικό Ανακοινωθέν της Συνδιάσκεψης Κορυφής της Χάγης τόνιζε ότι η είσοδος της Κοινής Αγοράς στην τελική της φάση δεν σημαίνει μόνο την επιβεβαίωση τού αμετάκλητου χαρακτήρα του έργου που πραγματοποιήθηκε από την Κοινότητα αλλά και την προετοιμασία της οδού προς μια ενωμένη Ευρώπη, ικανή να αναλάβει τις ευθύνες της στον κόσμο του αύριο. Παράλληλα, οι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων επιβεβαίωσαν την πίστη τους στο ότι ο τελικός αντικειμενικός σκοπός δίνει στην Κοινότητα όλο της το νόημα και ανέθεσαν στους υπουργούς των εξωτερικών να μελετήσουν τρόπους για την επίτευξη της προόδου στο χώρο της πολιτικής ενοποίησης.

Η επιτροπή που σχηματίστηκε για τη μελέτη του θέματος υπέβαλε την έκθεσή της, γνωστή ως «Έκθεση Davignon» (από το όνομα του προέδρου της επιτροπής) η οποία εγκρίθηκε στο Λουξεμβούργο στις 27 Οκτωβρίου του 1970 από τους υπουργούς εξωτερικών των κρατών – μελών. Το κείμενο αυτό, ύστερα από μια αξιολογή διακήρυξη, προτείνει να καταβληθούν προσπάθειες για τον συντονισμό της εξωτερικής πολιτικής των κρατών – μελών και τη συνεργασία τους στον τομέα αυτό, με ανταλλαγή πληροφοριών, διαβουλεύσεις, εναρμόνιση απόψεων και υιοθέτηση κοινών μορφών δράσης όπου είναι δυνατόν ή επιθυμητό. Η έκθεση προβλέπει Συνόδους των Υπουργών των Εξωτερικών δυο φορές το χρόνο και Πολιτική Επιτροπή αποτελούμενη από τους διευθυντές πολιτικών υποθέσεων των Υπουργείων Εξωτερικών.¹

¹ Βλ. Γεώργιος Τενεκίδης: Διεθνείς Οργανισμοί, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1981, σελ. 178-179.

Το Μεσανατολικό ζήτημα κατείχε από την αρχή μια σημαντική θέση στην ατζέντα του μηχανισμού της ΕΠΣ. Στην πρώτη συνεδρίαση των υπουργών εξωτερικών της Ε.Κ. στα πλαίσια της ΕΠΣ, η Αραβοϊσραηλινή διαμάχη ήταν ένα από τα δύο θέματα που απασχόλησαν αποκλειστικά τη συνεδρίαση, ενώ το άλλο θέμα ήταν η «Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη».

Από τη συνεδρίαση αυτή καμία κοινή δήλωση ή ανακοίνωση δεν βγήκε όσον αφορά στην κρίση της Μέσης Ανατολής, λόγω της διαφοράς απόψεων μεταξύ των κρατών – μελών για τη στάση που θα πρέπει να τηρήσει η Ε.Κ. απέναντι στην κρίση. Δύο κατευθύνσεις είχαν κυριαρχήσει, η πρώτη εκφράστηκε από τη Γαλλία και την Ιταλία, η οποία υποστήριζε το θετικό ρόλο της Ε.Κ. στις προσπάθειες ανεύρεσης λύσης βασιζόμενη στο ότι η ασφάλεια της Ευρώπης κινδυνεύει από την συνέχιση της διαμάχης και ότι το εχθρικό κλίμα που δημιουργείται στον Αραβικό κόσμο εναντίον της Αμερικής θα έχει αρνητικές συνέπειες και στη δύση ολόκληρη και ότι θα πρέπει η Ευρώπη να παίξει έναν ανεξάρτητο ρόλο ανάμεσα στις δύο Υπερδυνάμεις. Η δεύτερη κατεύθυνση εκφράστηκε από τη Δυτική Γερμανία και υιοθετήθηκε από την Ολλανδία και το Βέλγιο, η οποία ήταν αντίθετη στο να παίξει η Ε.Κ. έναν ανεξάρτητο ρόλο στην κρίση, με το σκεπτικό ότι ο Ευρωπαϊκός ρόλος θα πρέπει να είναι συμπληρωματικός και βοηθητικός στις προσπάθειες που καταβάλλονται από τις δύο Υπερδυνάμεις για την πραγμάτωση της ειρήνης.²

Η πρώτη φορά που εκδόθηκε από την Ε.Κ. μια δήλωση αναφορικά με την Αραβοϊσραηλινή διαμάχη ήταν στη δεύτερη συνεδρίαση των υπουργών εξωτερικών στα πλαίσια της ΕΠΣ, στις 13 Μαΐου του 1971 στο Παρίσι. Το περιεχόμενο της δήλωσης ήταν το εξής: «Μετά τη γνωστοποίηση της συμφωνίας τους με την πρώτη έκθεση που υποβλήθηκε από την Πολιτική Επιτροπή, οι υπουργοί εξωτερικών στη συνάντησή τους της 13^{ης} Μαΐου για μια ακόμη φορά συζήτησαν το πρόβλημα της Μέσης Ανατολής, έχοντας υπόψη τους μακροπρόθεσμα καθιερωμένους και στενούς δεσμούς ανάμεσα στην Ευρώπη και τις χώρες αυτής της περιοχής και θεωρούν ότι μια δίκαιη ειρήνη πρέπει να εδραιωθεί στη Μέση Ανατολή. Για το λόγο αυτό, υποστηρίζουν κάθε προσπάθεια που μπορεί να φέρει μια ειρηνική επίλυση της διαμάχης. Ιδιαίτερα υποστηρίζουν τις προσπάθειες του διεθνή μεσολαβητή ‘Jarring’.

² Βλ. Αμίρα αλ Σανούνι: ‘Η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά και η Κρίση της Μέσης Ανατολής 1967-1973’, (Κάιρο 1987), σελ. 168-173.

Προτρέπουν όλους τους ενδιαφερόμενους να διαβεβαιώσουν ότι αυτή η αποστολή θα αποδειχθεί επιτυχής. Επίσης, οι Έξι επιβεβαίωσαν την έγκρισή τους στην απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας της 22¹⁵ Νοεμβρίου του 1967, που θέτει τη βάση για μια διευθέτηση και τονίζουν την ανάγκη να τεθούν σε εφαρμογή όλα της τα μέρη. Τέλος, οι Έξι Κυβερνήσεις διακηρύσσουν την προθυμία τους, όσον βέβαια έγκειται στη δύναμή τους, να συνεισφέρουν την κατάλληλη στιγμή στην κοινωνική και οικονομική σταθεροποίηση της Μέσης Ανατολής».³

Η δήλωση αυτή δεν έφερε τίποτα το διαφορετικό όσον αφορά στην πολιτική διάσταση του Παλαιστινιακού ζητήματος από τα ήδη λεχθέντα στο επίπεδο της εθνικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών χωρών και ειδικά από την Γαλλική πολιτική απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα, από το 1967 και μέχρι την έκδοση της δήλωσης τον Μάιο του 1971. Η δήλωση αρκέστηκε στο να επιβεβαιώσει ότι η απόφαση 242 είναι η βάση στην οποία στηρίζεται η Ευρωπαϊκή πολιτική στο εθνικό επίπεδο και στο επίπεδο της Ε.Κ..

Κατά τη διάρκεια της περιόδου που ακολούθησε τη δήλωση του Μαΐου του 1971 και μέχρι τον πόλεμο του Οκτωβρίου 1973 δεν εκδόθηκε από την Ε.Κ. καμία άλλη δήλωση σχετικά με την Αραβοϊσραηλινή διαμάχη εκτός από μια δήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που επιβεβαιώνει ότι η ειρηνική λύση της κρίσης της Μέσης Ανατολής πρέπει να στηριχτεί στην απόφαση 242.

Το ξέσπασμα του πολέμου στη Μέση Ανατολή στις 6 Οκτωβρίου του 1973 και η απόφαση των πετρελαιοπαραγωγών Αραβικών χωρών να ελαττώσουν την παραγωγή τους, να αυξήσουν τις τιμές και να εφαρμόσουν εμπάργκο στις πωλήσεις πετρελαίου σε ορισμένα Ευρωπαϊκά κράτη είχαν αρνητικές συνέπειες στην οικονομική και πολιτική ασφάλεια της Δυτικής Ευρώπης. Το πετρέλαιο είχε ζωτική σημασία για την Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του 70, πολύ περισσότερο από ότι ήταν η σημασία του στις δεκαετίες του 50 και του 60, όπου η Ευρωπαϊκή βιομηχανία βασιζόταν ακόμα κυρίως στον άνθρακα. Το 1956 η κατανάλωση του πετρελαίου στην Ευρώπη αποτελούσε το 25% της συνολικής ενέργειας και το 1967 έφθασε στο 50%, από αυτή την ποσότητα του πετρελαίου η Ευρώπη προμηθευόταν το 70% από

³ Bulletin of the European Communities, No.3-1971. Volume 4. σ.31-33.

τις Αραβικές χώρες.⁴ Επίσης, οι Ευρωπαίοι θεώρησαν ότι ο πόλεμος τους επηρέασε όχι μόνο λόγω των οικονομικών συνεπειών αλλά και για λόγους ασφαλείας, ιδιαίτερα όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες κήρυξαν κατάσταση πυρηνικής ετοιμότητας χωρίς να συνεννοηθεί προηγουμένως με τους Ευρωπαίους συμμάχους της.

Οι πρώτες αντιδράσεις των Ευρωπαϊκών χωρών έδειξαν το μέγεθος των διαφορών μεταξύ των χωρών της Ε.Κ. σε ότι αφορά τον τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης. Από τη μια πλευρά, ορισμένες χώρες, όπως η Γαλλία και ως ένα βαθμό η Βρετανία, έδειξαν κάποια κατανόηση για τη στάση της Συρίας και της Αιγύπτου παρά το γεγονός ότι οι δύο αυτές χώρες άρχισαν τον πόλεμο με το Ισραήλ. Αυτό φαίνεται από το περιεχόμενο της δήλωσης του Γάλλου υπουργού εξωτερικών Jobert Michel αμέσως μετά το ξέσπασμα του πολέμου: «Τη στάση της Γαλλίας την ξέρει όλος ο κόσμος και την έχουμε εκφράσει χίλιες φορές. Είμαστε υπέρ μιας ειρηνικής διευθέτησης της διαμάχης και της επιστροφής στις διαπραγματεύσεις. Επίσης, σε ό,τι αφορά τα κατεχόμενα εδάφη μετά το 1967, ο καθένας ξέρει τη δική μας άποψη». Ο Jobert Michel τότε προκάλεσε την οργή του Ισραήλ και των φίλων του για πολύ καιρό με το περιφάνιο ερώτημά του λέγοντας: «Ερωτώ, μήπως αυτός που προσπαθεί να βάλει το πόδι του στο σπίτι του θεωρείται εισβολέας; Εγώ νομίζω ότι αυτό το ερώτημα αξίζει να προστεθεί στις σκέψεις που θα διερευνηθούν στις ημέρες που έρχονται». Επίσης, ο Βρετανός πρωθυπουργός James Calahan απέκλεισε τη δυνατότητα να βρεθεί μια ειρηνική διευθέτηση στην Μέση Ανατολή «εκτός εάν βασιζόταν στην εύρεση μιας ταυτότητας του Παλαιστινιακού λαού».⁵ Εξ άλλου, οι Άραβες φάνηκαν σαν εισβολείς στα μάτια μερικών χωρών, όπως της Ολλανδίας, η οποία κατηγόρησε τη Συρία και την Αίγυπτο για παραβίαση της υφιστάμενης εκεχειρίας, ενώ η Δανία αρνήθηκε να επιτρέψει στη Βρετανία και τη Γαλλία να ομιλούν στο Συμβούλιο Ασφαλείας εν ονόματι της Ε.Κ..

Στο επίπεδο της Ε.Κ. η σοβαρότητα των γεγονότων στη Μέση Ανατολή οδήγησε τις κυβερνήσεις των κρατών – μελών της Ε.Κ. να συζητήσουν την κατάσταση στο πλαίσιο της πολιτικής συνεργασίας. Οι υπουργοί εξωτερικών των

⁴ Βλ. Farouk Sankari; «The Carter and Impact of Arab Oil Embargoes». In Naim Sherbiny and Mark Tessed Eds. Arab Oil: Impact on the Arab countries and Global Implications, Praeger Special Studies in International Business, Finance and Trade. (N.Y.: Praeger, 1976. PP.267-268.

⁵ Βλ. Al-Ahram, 22 Σεπτεμβρίου 1980.

κρατών - μελών στο τέλος της συνάντησης τη 13^η Οκτωβρίου του 1973 εξέδωσαν το ακόλουθο ανακοινωθέν:

«Οι εννέα κυβερνήσεις της Ε.Κ. έντονα ανήσυχες για τη συνέχιση των εχθροπραξιών στη Μέση Ανατολή κάνουν έκκληση στους ενδιαφερόμενους για την κατάπαυση του πολέμου. Η ανακωχή, που θα γλύτωνε τους ανθρώπους που υποφέρουν από τον πόλεμο από περαιτέρω τραγικά βασανιστήρια, πρέπει την ίδια στιγμή να ανοίξει το δρόμο σε πραγματικές διαπραγματεύσεις πάνω σε μια κατάλληλη βάση, ούτως ώστε η διένεξη να μπορεί να ρυθμιστεί σύμφωνα με όλους τους όρους της απόφασης 242 του Σ. Ασφαλείας».⁶

Αυτό το ανακοινωθέν δεν ήταν αρκετό κατά τη γνώμη της Γαλλικής διπλωματίας, η οποία προσδοκούσε να πάρουν οι χώρες της Ε.Κ. μια στάση πιο δραστική και ανεξάρτητη από την Αμερικανική στάση. Ο Jobert με αφορμή το γεγονός αυτό, δήλωσε το εξής: «Το ανακοινωθέν των εννέα χωρών, που εκδόθηκε στις 13 Οκτωβρίου, πρέπει να το ακολουθήσει σοβαρή δουλειά μέσα στα πλαίσια του Συμβουλίου Ασφαλείας, του οποίου η Γαλλία και η Βρετανία είναι μόνιμα μέλη».⁷

Στις 6 Νοεμβρίου οι Υπουργοί Εξωτερικών στη βάση ενός οριστικοποιημένου σχεδίου της Πολιτικής Επιτροπής, υιοθέτησαν το κείμενο της ακόλουθης διακήρυξης:

«Οι εννέα κυβερνήσεις της Ε.Κ. συνέχισαν την ανταλλαγή απόψεων για την κατάσταση στη Μέση Ανατολή. Καθώς δίνεται έμφαση στο ότι οι απόψεις που τίθενται πραγματικά είναι μόνο μια πρώτη συμβολή στην από μέρους τους αναζήτηση μιας συμβιβαστικής λύσης για το πρόβλημα, συμφώνησαν στα ακόλουθα:

- 1- Οι Εννέα ισχυρώς συνιστούν ότι οι δυνάμεις και των δύο πλευρών της διαμάχης στη Μέση Ανατολή θα πρέπει αμέσως να επιστρέψουν στις θέσεις που κατείχαν στις 22 Οκτωβρίου, σύμφωνα με τις αποφάσεις 339 και 340 του Σ. Ασφαλείας. Πιστεύουν ότι μια επιστροφή στις θέσεις αυτές θα διευκολύνει τη λύση και σε άλλα πιεστικά προβλήματα που αφορούν αιχμαλώτους πολέμου και τον Αιγυπτιακό Τρίτο Στρατό.
- 2- Έχουν τη σταθερή ελπίδα ότι, ακολουθώντας την υιοθέτηση από το Σ. Ασφαλείας της απόφασης 338 της 22ας Οκτωβρίου θα ξεκινήσουν επιτέλους οι

⁶ Bulletin of the European Community, No.11, 1973, volume 6. PP.105-106.

⁷ Αχμεντ Νοφαλ: Οι Γαλλοαραβικές Σχέσεις, ο.π. σ.244.

διαπραγματεύσεις για την αποκατάσταση μιας δίκαιης και μόνιμης ειρήνης στη Μέση Ανατολή μέσω της εφαρμογής της απόφασης 242 του Σ. Ασφαλείας σε όλα της τα μέρη. Ανακηρύσσουν τους εαυτούς τους έτοιμους να πράξουν τα πάντα σύμφωνα με τις δυνάμεις τους, προκειμένου να συνεισφέρουν σ' αυτήν την ειρήνη.

3- Θεωρούν ότι μια συμφωνία ειρήνης θα πρέπει να βασιστεί ιδιαίτερα στα ακόλουθα σημεία:

- Στο απαράδεκτο της προσάρτησης εδαφών με την βία.
- Στην ανάγκη το Ισραήλ να θέσει τέλος στην εδαφική κατοχή που εξακολουθεί να διατηρεί από τον πόλεμο του 1967.
- Στο σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας κάθε κράτους στην περιοχή και στο δικαίωμά τους να ζουν ειρηνικά μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα.
- Στην αναγνώριση ότι στην εδραίωση μιας δίκαιης και σταθερής ειρήνης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων.⁸

Το ανακοινωθέν της 6^{ης} Νοεμβρίου ήταν ένα σημαντικό σημείο καμπής στη στάση της Ε.Κ. απέναντι στην Αραβοϊσραηλινή διαμάχη. Το ανακοινωθέν ανέφερε ρητά ότι η Ευρώπη είναι έτοιμη να συμμετέχει στις ειρηνευτικές προσπάθειες και τόνισε την πολιτική σημασία των διεθνών εγγυήσεων, δηλαδή τα δυο θέματα που το Ισραήλ πάντα αρνιόταν να δεχθεί. Επίσης, είναι η πρώτη φορά που στο ανακοινωθέν αυτό η Ευρώπη αναγνωρίζει τα νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων.

Οι Αραβικές χώρες θεώρησαν το ανακοινωθέν ως ένα θετικό βήμα και η απάντηση στην Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία ήρθε με το κείμενο του τελικού ανακοινωθέντος του Αραβικού Συμβουλίου Κορυφής στο Αλγέρι στις 29 Νοεμβρίου του 1973, που τόνισε ότι: «Η Δυτική Ευρώπη συνδέεται δια μέσου της θαλάσσης της Μεσογείου με τους Αραβικούς λαούς με δυνατούς πολιτιστικούς δεσμούς και ζωτικά συμφέροντα, που μπορούν να αναπτυχθούν μόνο μέσα στα πλαίσια μιας συνεργασίας που βασίζεται στην αλληλοεμπιστοσύνη και τα κοινά συμφέροντα. Γι' αυτό, είναι άξια να πάρει μια ξεκάθαρη και δίκαια θέση απέναντι στο δικό μας δίκαιο ζήτημα, που δείχνει την ανεξαρτησία της βούλησής της και την πλήρη διατήρηση του ρόλου της στα διεθνή ζητήματα, καταβάλλοντας όλες τις δυνατές προσπάθειες για την

⁸ Βλ. Bulletin of the European Communities. No.11-1973, volume 6. P.106.

απόσυρση του Ισραήλ από όλα τα κατεχόμενα Αραβικά εδάφη και πρώτα-πρώτα τα Ιεροσόλυμα, και για την απόδοση στον Παλαιστινιακό λαό όλων των εθνικών δικαιωμάτων του». Το τελικό ανακοινωθέν ζήτησε από την Ε.Κ. να βελτιώσει την πολιτική της στάση, που εκφράστηκε στο ανακοινωθέν της 6^{ης} Νοεμβρίου, να σταματήσει τη στρατιωτική και οικονομική της βοήθεια στο Ισραήλ και να καταβληθούν προσπάθειες προκειμένου να άρουν οι Ευρωπαϊκές χώρες την απαγόρευση της εξαγωγής όπλων στις Αραβικές χώρες.⁹

Στις 14 Δεκεμβρίου του 1973 συγκλήθηκε στην Κοπεγχάγη μια σημαντική Διάσκεψη Κορυφής των αρχηγών των κρατών και των κυβερνήσεων της Ε.Κ., στην οποία ήταν παρόντες οι υπουργοί εξωτερικών τεσσάρων Αραβικών κρατών (Αλγερία, Τυνησία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Σουδάν) και είχαν την εντολή να παραδώσουν στους Ευρωπαίους αρχηγούς μια επιστολή από την Αραβική Διάσκεψη Κορυφής στο Αλγέρι. Η Γαλλία και η Βρετανία καλωσόρισαν την Αραβική αντιπροσωπία, ενώ η Δυτική Γερμανία και η Ολλανδία άσκησαν κριτική στην παρουσία των Αράβων υπουργών στη διάσκεψη, με το πρόσχημα ότι η παρουσία τους αυτή θα επηρεάσει τα μέλη της διάσκεψης. Οι δύο αυτές χώρες ζήτησαν επίσης να γίνουν ανάλογες επαφές με το Ισραήλ προκειμένου να ενημερωθεί για το περιεχόμενο των συζητήσεων που διεξάγονται στη διάσκεψη που αφορούν τη Μέση Ανατολή. Η διάσκεψη στο τέλος των εργασιών της εξέδωσε ανακοινωθέν για το Μεσανατολικό ζήτημα, στο οποίο οι εννέα αρχηγοί εξέφρασαν την υποστήριξή τους στη σύγκληση μιας διάσκεψης ειρήνης στη Γενεύη και έδειξαν την πρόθεσή τους να προσφέρουν κάθε βοήθεια προκειμένου να βρεθεί μια ειρηνική λύση στο πρόβλημα. Επίσης, η διάσκεψη υιοθέτησε τη Γαλλική πρόταση να αρχίσει ένας Αραβοευρωπαϊκός διάλογος για την ενίσχυση των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων μεταξύ των χωρών της Ε.Κ. και των Αραβικών κρατών.¹⁰

Οι επαφές μεταξύ των δύο πλευρών συνεχίστηκαν σε πολλαπλά επίπεδα, με αποκορύφωμα την συνάντηση του Παρισιού στις 31 Ιουλίου του 1974, στην οποία ήταν παρόντες ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο υπουργός εξωτερικών του Κουβέιτ και ο γενικός γραμματέας του Αραβικού Συνδέσμου, και συζητήθηκε η ιδέα του διαλόγου. Μια άλλη συνάντηση

⁹ Βλ. Ahmad Sudki Al-Dajani: Ο Αραβοευρωπαϊκός Διάλογος, Αραβική Άποψη και Ντοκουμέντα, Κάιρο 1976, σελ. 175.

¹⁰ Βλ. Bulletin of the European Communities, No.11- 1973. Volume 6. Point 2.5.2. P.106.

έγινε στο Κάιρο στις 20 Οκτωβρίου του 1974 προκειμένου να προετοιμαστεί η πρώτη συνεδρίαση της Γενικής Επιτροπής Διαλόγου, που συμφωνήθηκε να διεξαχθεί πριν την Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Κορυφής τον Δεκέμβριο του 1974. Ο διάλογος όμως δεν άρχισε στην ώρα του εξ αιτίας του θέματος της Παλαιστινιακής αντιπροσωπίας, το οποίο τέθηκε από την Ευρωπαϊκή πλευρά, η οποία είχε αρνηθεί την συμμετοχή της Ο.Α.Π. στο διάλογο, ενώ η Αραβική πλευρά επέμενε στη συμμετοχή της Ο.Α.Π. ως ανεξάρτητου μέλους του Αραβικού Συνδέσμου. Ο διάλογος παραλίγο να ματαιωθεί εξ αιτίας του ζητήματος αυτού, όμως η Ε.Κ. στη διάσκεψη του Δουβλίνου στις 11 Φεβρουαρίου του 1975 πρότεινε να διεξαχθεί ο διάλογος μεταξύ δυο αντιπροσωπιών, μίας Αραβικής και μίας Ευρωπαϊκής, χωρίς να αναφερθούν τα ονόματα των χωρών των μελών της κάθε αντιπροσωπίας. Η Αραβική πλευρά λόγω της προθυμίας της να αρχίσει ο διάλογος δέχθηκε αυτήν την πρόταση και έτσι διεξήχθη η πρώτη συνεδρίαση στο Κάιρο στις 10 Ιουνίου του 1975.¹¹

2. ΤΟ ΠΑΓΩΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ (1974-1977)

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δεν εκδόθηκε από την Ε.Κ. καμία κοινή ανακοίνωση ή δήλωση αναφορικά με το Μεσανατολικό ζήτημα. Αυτό οφείλεται στο ότι η Ε.Κ. –εκτός της Γαλλίας- προτίμησε να υποστηρίξει τη διπλωματία του Kissinger, γνωστή ως «πολιτική βήμα προς βήμα» για τη διευθέτηση του Μεσανατολικού ζητήματος.

Η Ε.Κ. εκείνη την περίοδο αρκέστηκε μόνο να εκφράσει τη στάση της απέναντι στην κρίση με μερικές δηλώσεις που έγιναν από τους υπεύθυνους της Κοινότητας και όλες οι άλλες ανακοινώσεις και δηλώσεις βγήκαν από τις συνεδριάσεις της γενικής επιτροπής του Αραβοευρωπαϊκού διαλόγου.* Στην πρώτη συνεδρίαση αυτής της επιτροπής, που έγινε σε επίπεδο πρεσβευτών στο

¹¹ Βλ. Ahmad Sidqi Dajani: The Palestine Liberation Organization and the Euro-Arab Dialogue. A Study of the Political Aspect of Dialogue and Documents. Beirut, 1979. P. 19.

* Υπήρξαν συνολικά τέσσερις συνεδριάσεις της συγκεκριμένης επιτροπής, η πρώτη στις 18/5/1986 στο Λουξεμβούργο, η δεύτερη στις 10/2/1977 στην Τύνιδα, η τρίτη στις 28/10/1977 στις Βρυξέλλες και η τέταρτη στις 9/11/1978 στην Δαμασκό. Η πέμπτη συνεδρίαση που επρόκειτο να γίνει ματαιώθηκε λόγω της διακοπής του διαλόγου μετά την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης Αιγύπτου – Ισραήλ το Μάρτιο 1979, όμως η συνεδρίαση αναγγέλθηκε σε μια συνάντηση που έγινε το Νοέμβριο του 1980 στο Λουξεμβούργο, όπου πήραν μέρος τα δυο προεδρία, το Αραβικό και το Ευρωπαϊκό. Στη συνάντηση αυτή αποφασίστηκε η σύγκληση μίας κοινής συνεδρίασης στο επίπεδο των υπουργών εξωτερικών, η οποία θα προηγείται της πέμπτης συνεδρίασης της γενικής επιτροπής διαλόγου που αποφασίστηκε να γίνει το καλοκαίρι του 1981. Όμως και αυτό δεν έγινε και συνεχίστηκε η διακοπή του διαλόγου μέχρις ότου συναντήθηκαν οι υπουργοί εξωτερικών των δυο πλευρών στο Παρίσι στις 21/12/1989, δηλαδή μετά από δέκα χρόνια πρακτικής διακοπής του διαλόγου.

Λουξεμβούργο στις 18 Μαΐου του 1976, εκδόθηκε ένα κοινό ανακοινωθέν στο οποίο τονίστηκε ότι «η Ευρωπαϊκή ασφάλεια συνδέεται με την ασφάλεια στην περιοχή της Μεσογείου και του Αραβικού κόσμου. Επίσης η λύση του Μεσανατολικού ζητήματος, η οποία στηρίζεται στην αναγνώριση των νομίμων δικαιωμάτων του Παλαιστινιακού λαού, είναι ένα κρίσιμο θέμα για την επίτευξη μιας δίκαιης ειρήνης».¹²

Έτσι σημειώθηκε μια νέα πρόοδος στη στάση της Ε.Κ., όπου αντί για τα «νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων», όπως αναφερόταν χαρακτηριστικά στο ανακοινωθέν της 6^{ης} Νοεμβρίου, έχουμε «τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού», δηλαδή για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε η ταυτότητα του Παλαιστινιακού λαού.

Η Ε.Κ. προχώρησε ακόμα ένα βήμα στο δεύτερο εξάμηνο του 1976 και εξήγησε τις πλευρές της ταυτότητας του Παλαιστινιακού λαού που αναγνωρίζει. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, που διεξήχθη στις 28 Σεπτεμβρίου στη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., ο αντιπρόσωπος της Ολλανδίας, του οποίου η χώρα προέδρευε τότε στην Ε.Κ., ανακοίνωσε ότι «μια λύση της διαμάχης στη Μέση Ανατολή δεν θα είναι δυνατή εάν δεν μεταφραστεί στην πράξη το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού να εκφράσει τη δική του εθνική ταυτότητα».¹³

Αυτή η δήλωση θεωρήθηκε ένα θετικό βήμα προς την κατεύθυνση της ανταπόκρισης στο πάγιο αίτημα της Αραβικής πλευράς, σε όλες τις συνεδριάσεις του Αραβοευρωπαϊκού διαλόγου, να αναγνωρίσει η Ευρώπη τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού και να πάρει μια θέση, που να βοηθάει ουσιαστικά την υλοποίηση αυτών των δικαιωμάτων. Έτσι, η αναφορά στην εθνική ταυτότητα του Παλαιστινιακού λαού ήταν μια ακόμη πρόοδος προς τον σκοπό της αναγνώρισης των νομίμων δικαιωμάτων αυτού του λαού, λόγω του ότι η έννοια των νομίμων δικαιωμάτων είναι πολύ ελαστική και η ερμηνεία της ποικίλει πάρα πολύ. Στην προκειμένη περίπτωση, το «να μεταφραστεί η εθνική ταυτότητα στην πράξη» σημαίνει να έχει αυτός ο λαός τη δική του οντότητα. Αυτή τη διευκρίνιση την έκανε ο αντιπρόσωπος της Ολλανδίας σε μια άλλη ομιλία του στη Γ.Σ. του Ο.Η.Ε. στις 7

¹² Στο ίδιο, σ. 30.

¹³ Ahmad Sidki Dajani: Έγγραφο του Αραβοευρωπαϊκού διαλόγου, 'Dar Al-Mustaqbal Al-Arabi', (Κάιρο 1986), σελ. 276.

Δεκεμβρίου του 1976, όπου ανέφερε ότι η Ε.Κ. πιστεύει ότι «η άσκηση από τον Παλαιστινιακό λαό του δικαιώματός του να εκφράσει την εθνική του ταυτότητα, μπορεί να συμπεριλάβει «μια βάση στο έδαφος», στα πλαίσια μιας διευθέτησης που θα είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων».¹⁴

Στη δεύτερη συνεδρίαση της Αραβοευρωπαϊκής Επιτροπής Διαλόγου, που διεξήχθη στην Τύνιδα στις 10 Φεβρουαρίου του 1977, η Ευρωπαϊκή πλευρά τόνισε την προηγούμενη θέση της απέναντι στην κρίση, ότι δηλαδή «μια λύση της διαμάχης στη Μέση Ανατολή δεν θα είναι δυνατή εάν δεν μεταφραστεί στην πράξη το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού να εκφράσει τη δική του εθνική ταυτότητα». Η Ευρωπαϊκή πλευρά εξέφρασε επίσης την ανησυχία των Εννέα για τη συνέχιση της Ισραηλινής κατοχής στα Αραβικά εδάφη από το 1967 και την επιμονή τους ότι η 4^η συμφωνία της Γενεύης μπορεί να εφαρμοστεί και στην περίπτωση των κατεχομένων. Επίσης η Ευρωπαϊκή πλευρά εξέφρασε την αντίθεσή της σε κάθε μονομερή ενέργεια που σκοπεύει να αλλάξει το καθεστώς των Ιεροσολύμων.¹⁵

Στα πλαίσια της Ε.Κ., το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδρίασε στο Λονδίνο στις 29 και 30 Ιουνίου του 1977. Στο τέλος των εργασιών του το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε μία δήλωση για τη Μέση Ανατολή, στην οποία οι Εννέα επιβεβαιώνουν την πίστη τους ότι η επίλυση της διαμάχης στη Μέση Ανατολή θα είναι δυνατή, μόνο εάν η λύση αυτή εξασφαλίζει το νόμιμο δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού να εκφράσει την εθνική του ταυτότητα, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης για μια δική του πατρίδα. Θεωρούν ότι οι αντιπρόσωποι των πλευρών της διαμάχης, συμπεριλαμβανομένου και του Παλαιστινιακού λαού, θα πρέπει να συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις με έναν κατάλληλο τρόπο που θα βγει μέσα από τις διαβουλεύσεις μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών. Επίσης οι Εννέα πιστεύουν ότι στα πλαίσια μιας γενικής διευθέτησης το Ισραήλ θα πρέπει να είναι έτοιμο να αναγνωρίσει τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού εξίσου η Αραβική πλευρά θα πρέπει να είναι έτοιμη να αναγνωρίσει το δικαίωμα του Ισραήλ να ζήσει ειρηνικά μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα.¹⁶

¹⁴ Στο ίδιο, σ.276.

¹⁵ Βλ. Ahmad sidqi Dajani; The Palestine Liberation Organization and the Euro-Arab Dialogue. σ.π. σ.33-34.

¹⁶ Βλ. Bulletin of the European Communities. No.6 – 1977. Point 2.2.3. σ. 62.

Παρόλη τη σημαντική πρόοδο στις Ευρωπαϊκές θέσεις που εκφράστηκαν στο ανακοινωθέν του Λονδίνου, ειδικά σε ό,τι αφορά τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού και το δικαίωμά του να έχει τη δική του πατρίδα, το ανακοινωθέν περιείχε μερικά κενά σημεία, το πιο σημαντικό από τα οποία είναι η αποφυγή της αναφοράς στην Ο.Α.Π., την οποία τα μέλη της Ε.Κ. συνέχισαν εμμένοντας στη στάση τους να μην την αναγνωρίσουν πλήρως, προτού η ίδια η Ο.Α.Π. αναγνωρίσει το δικαίωμα του Ισραήλ στην ύπαρξη και σταματήσει να επιδιώκει την εξαφάνισή του. Επίσης, το ανακοινωθέν μιλούσε για το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού να έχει τη δική του πατρίδα, όμως δεν όριζε το μέρος που έπρεπε να δημιουργηθεί αυτή η πατρίδα, συν το ότι η έννοια της λέξης «πατρίδα» δεν σημαίνει οπωσδήποτε και κράτος.

3. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΣΑΝΤΑΤ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ – ΙΣΡΑΗΛ (ΝΟΕΜΒΡΙΟ 1977 – ΜΑΡΤΙΟ 1979).

Η Ευρωπαϊκή στάση απέναντι στην κρίση της Μέσης Ανατολής επηρεάστηκε, τόσο στο επίπεδο της πολιτικής συνεργασίας, όσο και στο επίπεδο του Αραβοευρωπαϊκού διαλόγου, από διάφορους παράγοντες. Οι σημαντικότεροι από αυτούς τους παράγοντες είναι η έναρξη των απευθείας διαπραγματεύσεων μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, η αποδοχή του ρόλου των Η.Π.Α. ως μοναδικού εταίρου στις διαπραγματεύσεις, η υποχώρηση του ρόλου της Σοβιετικής Ένωσης στην ειρηνευτική διαδικασία και η αποκορύφωση της διχόνοιας μεταξύ του Αραβικού κόσμου εξαιτίας της μεθόδου που ακολούθησε η Αίγυπτος στην ειρηνευτική διαδικασία, την οποία όλα τα Αραβικά κράτη απέρριψαν με το ένα ή το άλλο σκεπτικό.

Στο επίπεδο της πολιτικής συνεργασίας, η Ε.Κ. αντέδρασε με δισταγμό και επιφυλακτικότητα στην πρωτοβουλία του Αιγυπτίου προέδρου Σαντάτ και στις συνομιλίες του Καμπ Ντέβιντ καθώς και στην ειρηνευτική συμφωνία Αιγύπτου – Ισραήλ. Οι διαφορές μεταξύ της επιφυλακτικής Γαλλικής πολιτικής απέναντι στην πρωτοβουλία του Σαντάτ και της πολιτικής των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, που καλωσόρισαν αυτήν την πρωτοβουλία, πρόβαλλαν έντονα αυτή τη διστακτικότητα.

Κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων, που έγιναν πριν την έκδοση του ανακοινωθέντος σχετικά με την πρωτοβουλία του Σαντάτ στις 21 Νοεμβρίου του 1977, υπήρξαν έντονες διαφορές μεταξύ των χωρών της Κοινότητας, σχετικά με την πρόταση που υπέβαλλε ο υπουργός εξωτερικών του Βελγίου, με την οποία ζήτησε να εκδοθεί από την Ε.Κ. μια ανακοίνωση στις 19 Νοεμβρίου –δηλαδή πριν το τέλος της επίσκεψης του Σαντάτ στα Ιεροσόλυμα- που να υποστηρίζει αυτήν την «τολμηρή και εποικοδομητική» πρωτοβουλία. Η Γαλλία ήταν έντονα αντίθετη με τη Βελγική πρόταση δικαιολογώντας την αντίθεσή της αυτή επικαλούμενη διάφορες αιτίες: 1- Η ανάγκη να υπάρξει σοβαρή μελέτη των γενικών περιπτώσεων συνθηκών, πριν τη βεβαιωμένη έκδοση μιας δήλωσης η οποία θα μπορούσε να είναι πριν την ώρα της άκαιρη. 2- Η ανακοίνωση από μέρους της Ε.Κ. της θέσης της, που υποστηρίζει την Αιγυπτιακή πρωτοβουλία, προτού ολοκληρωθεί η επίσκεψη θα έδειχνε ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες είναι οι μόνες που κάνουν παρέμβαση δημοσίως προκειμένου να υποστηρίξουν αυτήν την πρωτοβουλία, σε μια χρονική στιγμή που οι αντιδράσεις των ενδιαφερομένων πλευρών για το ζήτημα αυτό διαφέρουν πολύ μεταξύ τους και αυτό θα μπορούσε να δυσχεράνει τη θέση του Σαντάτ, γιατί θα φανεί ότι ανέλαβε αυτήν την πρωτοβουλία με την υποστήριξη και την ενθάρρυνση των Δυτικών χωρών και μάλιστα σε μια χρονική στιγμή που η ενέργειά του αυτή δέχεται έντονες αντιδράσεις από τις Αραβικές κυβερνήσεις. Για τους λόγους αυτούς η Γαλλία θα προτιμούσε να περιμένει μέχρι να ολοκληρωθεί η επίσκεψη και να συζητηθεί η κοινή Ευρωπαϊκή στάση απέναντι στο θέμα αυτό στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Υπουργών της Ε.Κ. που είχε αποφασιστεί να διεξαχθεί στις 21 Νοεμβρίου. Η Γαλλία προβάλλοντας αυτά τα επιχειρήματα πέτυχε να αναβάλλει την έκδοση ανακοινωθέντος από την Ε.Κ. μέχρι να ολοκληρωθεί η επίσκεψη.¹⁷

Το ανακοινωθέν που εκδόθηκε από την Ε.Κ. στις 21 Νοεμβρίου του 1977 εξέφραζε την ελπίδα να «ανοίξει ο δρόμος με τον διάλογο αυτό που άρχισε στα Ιεροσόλυμα, προς γενικευμένες διαπραγματεύσεις που θα οδηγήσουν σε μια ολοκληρωμένη, δίκαιη και μόνιμη διευθέτηση, που θα λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα και τα αιτήματα όλων των ενδιαφερομένων πλευρών».

Επίσης, το ανακοινωθέν τόνιζε ότι «είναι απόλυτη ανάγκη να επιτευχθεί στο τέλος μια ειρήνη για όλους τους λαούς της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του

¹⁷ Βλ. «AL kapas», 27 Νοεμβρίου 1977.

Παλαιστινιακού λαού, που θα στηρίζεται στις βάσεις που έθεσε η Ε.Κ. και ειδικά σε εκείνες τις βάσεις που αναφέρθηκαν στο ανακοινωθέν του Λονδίνου στις 29 Ιουνίου του 1977». Τέλος, η Ε.Κ. εξέφρασε στο ανακοινωθέν την ελπίδα «να υπάρχει στο προσεχές μέλλον η δυνατότητα σύγκλησης της διάσκεψης της Γενεύης».¹⁸

Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών του Καμπ Ντέιβιντ, η Ε.Κ. εξέδωσε στις 19 Σεπτεμβρίου του 1978 μια ανακοίνωση με την οποία εξέφραζε την εκτίμησή της για την τόλμη του Αμερικανού προέδρου Κάρτερ και χαίρεται τις προσπάθειες των προέδρων Μπέκιν και Σαντάτ για την ειρήνη. Εξέφρασε επίσης την ελπίδα τα αποτελέσματα της διάσκεψης του Καμπ Ντέιβιντ να είναι ένα νέο και αποφασιστικό βήμα προς τη δίκαιη και μόνιμη ειρήνη και να μπορούν όλες οι ενδιαφερόμενες πλευρές να συμμετάσχουν στη διαδικασία που θα οδηγήσει σε αυτό το σκοπό. Η ανακοίνωση ανέφερε επίσης ότι οι Εννέα θα στηρίζουν αποφασιστικά όλες τις προσπάθειες που αποσκοπούν στην πραγμάτωση της προσδοκώμενης ειρήνης.¹⁹

Αυτή η ανακοίνωση ήρθε να ισορροπήσει τη στάση της Γαλλίας με τη στάση των άλλων κρατών μελών της Ε.Κ. Η Δυτική Γερμανία από τη πλευρά της, καλωσόρισε τα αποτελέσματα της διάσκεψης του Καμπ Ντέιβιντ, όμως ο Σμιτ ζήτησε από τα κράτη μέλη της Ε.Κ. να καταβάλλουν προσπάθειες, ώστε οι πλευρές που δεν είχαν λάβει μέρος στις προηγούμενες διαπραγματεύσεις, να συμμετάσχουν στις επόμενες, διότι η ενότητα των Αράβων είναι βασικός όρος για την επίτευξη μιας ολοκληρωμένης συμφωνίας με τη συμμετοχή όλων των πλευρών. Η Βρετανία από την πλευρά της, εξέδωσε μια ανακοίνωση του υπουργείου εξωτερικών, στην οποία εκφραζόταν η ικανοποίηση για τα αποτελέσματα της διάσκεψης του Καμπ Ντέιβιντ και χαρακτηριζόταν η συμφωνία αυτή ως «συμφωνία των δύο πλευρών πάνω στις γενικές γραμμές των μελλοντικών ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων για την χερσόνησο του Σινά, τη Δυτική Όχθη και την πόλη της Γάζα». Όμως, η Γαλλία δεν έκρυβε τις επιφυλάξεις της για τις συμφωνίες που τις χαρακτήρισε περίπλοκες και τόνισε ότι δεν μπορεί κανείς να τις κρίνει προτού εφαρμοστούν στην πράξη.

Καμία ανακοίνωση δεν εκδόθηκε από την Ε.Κ. καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου μετά το Καμπ Ντέιβιντ και μέχρι την υπογραφή της συμφωνίας ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ το Μάρτιο του 1979. Μετά την υπογραφή της

¹⁸ Bulletin of the European Communities, No. 11-1977, Point 2.2.3.

¹⁹ Βλ. Bulletin of the European Communities, No. 9, 1978. Point 2.2.8. P. 53-54.

συμφωνίας, η Ε.Κ. εξέδωσε ανακοίνωση στις 26 Μαρτίου του 1979, στην οποία τονίστηκε ότι «μπορεί να υπάρξει μια δίκαιη και μόνιμη ειρήνη στην Μέση Ανατολή μόνο στα πλαίσια μιας γενικής διευθέτησης που θα στηρίζεται στις αποφάσεις 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας και θα ενσαρκώνει στην πράξη το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού για μια δική του πατρίδα» και για τον λόγο αυτό θα πρέπει στη γενική συμφωνία να συμμετέχουν «όλες οι ενδιαφερόμενες πλευρές συμπεριλαμβανομένου και του Παλαιστινιακού λαού». Η ανακοίνωση τελειώνει εκφράζοντας την ελπίδα «να αποφεύγουν όλες οι ενδιαφερόμενες πλευρές κάθε δήλωση ή πράξη, η οποία μπορεί να εμποδίσει την προσπάθεια ειρήνευσης, όπως η Ισραηλινή πολιτική επουικισμού στα κατεχόμενα εδάφη».²⁰

Ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι θέσεις της Ε.Κ. εξελίχθηκαν συν το χρόνο, από το 1973 μέχρι το τέλος του 1979, και πλησίασαν έτσι αρκετά τη ρητή αναγνώριση του δικαιώματος του Παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση και ίδρυση μιας δικής του οντότητας. Όμως, η Ε.Κ. ως σύνολο και τα μέλη της ξεχωριστά συνέχισαν μέχρι το τέλος του 1979 να αποφεύγουν τη πλήρη αναγνώριση της Ο.Α.Π. ως του μόνου νόμιμου αντιπροσώπου του Παλαιστινιακού λαού, με τη δικαιολογία ότι η πολιτική που ασκούν απέναντι στις δύο πλευρές της διαμάχης είναι πολιτική ισορροπίας και ίσων αποστάσεων, η οποία τους υποχρεώνει να ζητήσουν από την Ο.Α.Π. να αναγνωρίσει το Ισραήλ πρώτα, προκειμένου να είναι η Ευρώπη σε θέση να αναγνωρίσει την Ο.Α.Π. και να πιέσει το Ισραήλ και αυτό με τη σειρά του να την αναγνωρίσει.

4. Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΡΟΛΟΥ.

Το αδιέξοδο στο οποίο κατέληξαν οι συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ, σε συνδυασμό με μια σειρά γεγονότων που έλαβαν χώρα στο τέλος της δεκαετίας του 70, όπως η επανάσταση στο Ιράν, η Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν και ο πόλεμος Ιράν – Ιράκ, δημιούργησαν νέες περιοχές έντασης και νέες καταστάσεις αστάθειας, οι οποίες κατέστησαν πιο επιτακτικό ένα δίκαιο και ενιαίο διακανονισμό της Αραβοϊσραηλινής διένεξης.

²⁰ Bulletin of the European Communities, No. 3, 1979. Volume 12, point 2.2.74. P. 86.

Όλα αυτά τα γεγονότα μαζί βοήθησαν στη δραστηριοποίηση του Ευρωπαϊκού ρόλου και αύξησαν την πιθανότητα ύπαρξης μιας Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας για την άρση του αδιεξόδου στο οποίο έχει φθάσει η Αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή.

Ο δρόμος για τη δραστηριοποίηση της Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας άνοιξε με την επίσκεψη του Γιάσερ Αραφάτ στην Αυστρία, όπου συναντήθηκε με τον Αυστριακό Καγκελάριο Μπρούνο Κράισκι, υπό την ιδιότητα του τελευταίου προέδρου της επιτροπής της Μέσης Ανατολής της Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Παρών στη συνάντηση αυτή ήταν και ο πρώην Γερμανός Καγκελάριος Βίλι Μράντ. Πραγματοποιήθηκε επίσης η επίσκεψη του προέδρου της πολιτικής διεύθυνσης της Ο.Α.Π. στο Παρίσι στις 25 Ιουλίου 1979, ύστερα από επίσημη πρόσκληση που δέχθηκε από το Γαλλικό υπουργείο εξωτερικών. Επίσης ο ίδιος άνδρας επισκέφτηκε το Βέλγιο στις 22 Οκτωβρίου του 1979, ύστερα από επίσημη πρόσκληση όπου συναντήθηκε με το Βέλγο πρωθυπουργό και υπουργό εξωτερικών.

Η δραστηριοποίηση του Ευρωπαϊκού ρόλου πραγματοποιήθηκε σε δύο επίπεδα. Το πρώτο ήταν το επίπεδο της πολιτικής συνεργασίας (στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Κορυφής του Παρισιού το Μάρτιο του 1979 και στη συνεδρίαση των υπουργών εξωτερικών της Ε.Κ. στις 19 Ιουνίου του 1979). Το δεύτερο ήταν το επίπεδο των μεμονωμένων πρωτοβουλιών ορισμένων χωρών μελών, όπως η περιοδεία του Γάλλου προέδρου d' Estain στην Ιορδανία και σε μερικά κράτη του Κόλπου το Μάρτιο του 1980, όπου δήλωσε κατά τη διάρκεια αυτής της περιοδείας ότι ο Παλαιστινιακός λαός έχει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και μιας δικής του πατρίδας στη Λωρίδα της Γάζας και στη Δυτική Όχθη, στα πλαίσια μιας γενικότερης διευθέτησης της κρίσης στη Μέση Ανατολή²¹. Επίσης ο Lord Carrington σε μία γραπτή δήλωση τόνισε ότι «δεν νομίζω ότι η PLO είναι μία τρομοκρατική οργάνωση. Πιστεύω ότι υπάρχουν μερικά στοιχεία της PLO τα οποία κατά το παρελθόν είχαν συνδεθεί με τους τρομοκράτες, παρ' όλα αυτά όμως θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι είναι δυνατόν να πετύχουμε μία διευθέτηση στην περιοχή χωρίς να λάβουμε υπόψη μας την PLO.»²² Η Γερμανία από την πλευρά της, συνέχισε να εμμένει στο περιεχόμενο της ομιλίας του Καγκελάριου Χέλμουτ Σμιντ της 21^{ης} Ιουνίου του 1978,

²¹ Βλ. Le monde 13 March 1980 σ.42. Επίσης al-Rai 9 March 1980 επίσης Newsweek (International edition) 17 March 1980 σ.15 International Documents on Palestine, 1980 Ibid Doc.46.

²² The Time, March 18. 1980 p.5.

στην οποία ανέφερε ότι «το Δικαίωμα της αυτοδιάθεσης που ζητήσαμε για τον Γερμανικό λαό πρέπει να μη το στερούνται άλλοι λαοί». Αυτό τόνισε για άλλη μια φορά και ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών Γκένσερ κατά τη διάρκεια της περιοδείας του στην περιοχή το 1980, οπότε επισκέφθηκε τη Λιβύη, την Τυνησία, τη Σαουδική Αραβία, τη Συρία, το Λίβανο, την Αίγυπτο και την Ιορδανία. Ο Γκένσερ ανακοίνωσε τότε ότι βασικός σκοπός αυτής της περιοδείας είναι η επαναπροσέγγιση μεταξύ της Αιγύπτου και των άλλων Αραβικών κρατών. Επίσης ο ίδιος στην ομιλία του κατά τη διάρκεια της 35^{ης} συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. τόνισε ότι ο Παλαιστινιακός λαός θα πρέπει να έχει την δυνατότητα να ασκεί πλήρως το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης.²³

Οι τρεις χώρες -Γαλλία, Βρετανία και Γερμανία- επεδίωξαν, η κάθε μία για δικούς της λόγους, να παίξουν το μεγαλύτερο ρόλο στην προσπάθεια διευθέτησης του Μεσανατολικού προβλήματος.

Από την πλευρά τους, οι Γερμανία και η Βρετανία φρόντιζαν οι προσπάθειες αυτές να είναι συμπληρωματικές των Αμερικανικών προσπαθειών και να συμβάλλει η κάθε μία στην ελαστικοποίηση (μετρίαση) των θέσεων της Ο.Α.Π. και στη σύγκληση των απόψεων των αραβικών κυβερνήσεων και των Παλαιστινίων από τη μία πλευρά και της Αιγύπτου από την άλλη, προκειμένου να τους εμποδίσουν να στραφούν προς τη Σοβιετική Ένωση, ιδιαίτερα στην περίπτωση που αποτύχει η Αμερικανική πολιτική στην λύση του Παλαιστινιακού προβλήματος.

Από την άλλη πλευρά, η Γαλλία –μαζί της και η Ιταλία- προσπάθησε να διαμορφώσει ένα εναλλακτικό ρόλο της Αμερικανικής πολιτικής και των συμφωνιών του Καμπ Ντέιβιντ, στην περίπτωση που αποτύχουν οι διαπραγματεύσεις για την αυτοδιοίκηση των Παλαιστινίων.

Υπήρχε μια διαφοροποίηση ανάμεσα στις αντιδράσεις του Ισραήλ, των Η.Π.Α., της Αιγύπτου και των υπολοίπων Αραβικών χωρών απέναντι στην αναμενόμενη Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία. Το Ισραήλ άσκησε έντονη κριτική στην πρόθεση της Ευρώπης να αναγνωρίσει επίσημα το δικαίωμα των Παλαιστινίων για

²³ Βλ. Stephan Artner, «The Middle East: A Chance for Europe» International Affairs, London, No. 3. Summer 1980, P.36-37. Επίσης International Documents on Palestine, 1980, Institute for Palestine Studies, Kuwait 1983, see Doc, 49, 57. Επίσης Bulletin of the press and Information office of the Federal Government (Bonn) No 11 (November 28, 1980) σ.4. Στο ίδιο No 60, 29 May 1980 σ.511.

αυτοδιάθεση. Οι Η.Π.Α. επίσης κατηγόρησαν τα Ευρωπαϊκά κράτη ότι δεν φρόντιζαν να κάνουν μαζί τους τις απαραίτητες διαβουλεύσεις για την πρωτοβουλία αυτή. Ο πρόεδρος Κάρτερ δήλωσε μάλιστα πριν τη διάσκεψη κορυφής της Βενετίας ότι οι Η.Π.Α. δεν θα επιτρέψουν καμία ενέργεια των Ηνωμένων Εθνών, για την τροποποίηση της απόφασης 242 και απείλησε να ασκήσει βέτο, στην περίπτωση που η Ευρώπη επιμένει στη θέση της. Ο Κάρτερ κάλεσε επίσης τους Ευρωπαίους συμμάχους «να μην εμπλακούν επί του παρόντος στην ειρηνευτική διευθέτηση».²⁴

Εξ άλλου, ο Αμερικανός υπουργός εξωτερικών ήρθε σε επαφή με τους περισσότερους ομολόγους του στην Ε.Κ., ειδικά με τον Ιταλό υπουργό εξωτερικών, του οποίου η χώρα προέδρευε στην Κοινότητα. Ο Αμερικανός υπουργός τόνισε στις συζητήσεις του ότι οι Η.Π.Α. δεν θα επιτρέψουν να θιγεί η διαδικασία του Καμπ Ντέιβιντ, που θεωρείται ο άξονας της Αμερικανικής πολιτικής στην περιοχή και βάση για τη στρατηγική των Η.Π.Α. στην αντιμετώπιση της Σοβιετικής Ένωσης, ειδικά μετά την πτώση του Σάχη στο Ιράν.²⁵

Η Αίγυπτος, από την πλευρά της, ήλπιζε η Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία να είναι ένας παράγοντας που θα στηρίζει τον Αμερικάνικο ρόλο και δεν θα τον αντικαταστήσει. Για το λόγο αυτό, προσπάθησε να πείσει τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να αναβάλλουν οποιαδήποτε προσπάθεια, τροποποίησης της απόφασης 242 και βοηθήσουν στην προσπάθεια αλληλοαναγνώρισης μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων σαν ένα πρώτο βήμα διαπραγματεύσεως μεταξύ τους.²⁶

Οι Παλαιστίνιοι όμως που ήταν η πιο ενθουσιασμένη πλευρά σχετικά με το ρόλο της Ευρώπης, άρχισαν σιγά-σιγά να χάνουν τον ενθουσιασμό τους. Μετά την περιουδεία του Γάλλου Προέδρου στις Αραβικές χώρες του κόλπου και της Ιορδανίας περίμεναν άμεσα και πρακτικά αποτελέσματα όπως να προκαλέσουν το Γιάσερ Αραφάτ να επισκεφθεί το Παρίσι, όμως η Γαλλία δεν όρισε καμία ημερομηνία για την επίσκεψη αυτή, αντιθέτως έθεσε ως όρο να γίνει συγχρόνως η αλληλοαναγνώριση. Αυτό το γεγονός εξόργισε τους Παλαιστίνιους και ο Αραφάτ δήλωσε ότι «ο d'

²⁴ New York Times – 31/5/1980.

²⁵ Βλ. Nasif Hitti: 'Η Μέση Ανατολή στις Αμερικανοευρωπαϊκές σχέσεις' - Al-Mustaqbal Al-Arabi – 5^ο έτος, τεύχος 39 – Μάιος 1982, σελ. 18.

²⁶ Βλ. Stein, Alice in wonderland. οπ.π. σ.68.

Estaing εκμεταλλευόταν τους Παλαιστινίους για τη βελτίωση των σχέσεων της χώρας του με τις πετρελαιοπαραγωγές Αραβικές χώρες». ²⁷

Από την πλευρά τους οι σκληροπυρηνικές Αραβικές χώρες, στο τέλος της συνεδριάσής τους στις 15 Απριλίου 1980 στην Τρίπολη, ανακοίνωσαν την αντίθεσή τους στην ιδέα της τροποποίησης της απόφασης 242, διότι αυτή η απόφαση δεν αποτελεί κατάλληλη βάση για τη λύση της διαμάχης. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι χώρες αυτές (Αλγερία, Συρία, Λιβύη και Νότια Υεμένη) και η Ο.Α.Π. δεν αναγνώριζαν καν την απόφαση 242, ενώ μερικές μετριόφρονες Αραβικές χώρες, όπως η Σαουδική Αραβία και η Ιορδανία, προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν το ενδιαφέρον που έδειχναν οι Ευρωπαϊκές χώρες να παίξουν ουσιαστικό ρόλο στην περιοχή, για να τις πείσουν να πάρουν μια καινούργια Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία, που θα συμβάλλει στην αλλαγή των βάσεων που τέθηκαν από τη συμφωνία του Καμπ Ντέιβιντ.

Οι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων καθώς και οι υπουργοί εξωτερικών των χωρών της Ε.Κ. συνεδρίασαν στη Βενετία για να αποφασίσουν για την τύχη της Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας, την ώρα που οι Η.Π.Α. και το Ισραήλ έδειχναν την αντίθεσή τους, οι Παλαιστίνιοι από την άλλη, είχαν τις αμφιβολίες τους και οι Αραβικές χώρες ανέμεναν τις εξελίξεις, με τη μια να υποστηρίζει την πρωτοβουλία και την άλλη να την απορρίπτει. Κάτω από αυτές τις συνθήκες βγήκε η διακήρυξη της Βενετίας στις 13 Ιουνίου του 1980, η οποία αποτέλεσε τη βάση της Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας.

Η διακήρυξη της Βενετίας επανέλαβε την αποδοχή των αποφάσεων 242 και 338 ως βάση της λύσης του Μεσανατολικού προβλήματος. Η Ε.Κ. έθεσε ως όρο για τη λύση του προβλήματος δυο ουσιαστικές αρχές. Η πρώτη αρχή ήταν «το δικαίωμα κάθε χώρας στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ, στην ύπαρξη και ασφάλεια» και η δεύτερη ήταν «η αναγνώριση των νομίμων δικαιωμάτων των Παλαιστινίων, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης». Η διακήρυξη επιβεβαίωσε επίσης ότι το Παλαιστινιακό πρόβλημα δεν είναι απλώς ένα πρόβλημα προσφύγων και ο Παλαιστινιακός λαός πρέπει να μπορεί να ασκήσει πλήρως το δικαίωμά του στην αυτοδιάθεση με έναν κατάλληλο και ορισμένο τρόπο στα πλαίσια μιας γενικότερης διευθέτησης της ειρήνης. Ακόμα η διακήρυξη ζήτησε

²⁷ Ibrahim Karawan: 'Egypt and the Western Alliance: The Politics of Westomania' in: Spiegel ed.: 'The Middle East and Western Alliance'. P.168.

την απαραίτητη συμμετοχή (Association) της Ο.Α.Π. στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις. Σε ό,τι αφορά τα Ιεροσόλυμα, η διακήρυξη επιβεβαίωσε την άρνηση των Εννέα να δεχθούν οποιαδήποτε μονομερή πρωτοβουλία για την αλλαγή του καθεστώτος της πόλης των Ιεροσολύμων και σημείωσε ότι οποιαδήποτε συμφωνία για το καθεστώς της πόλης αυτής θα πρέπει να εξασφαλίσει την ελευθερία πρόσβασης σε όλους του ιερού χώρους. Τέλος, οι Εννέα αποφάσισαν να κάνουν τις απαραίτητες επαφές με όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές προκειμένου να ενημερωθούν για τις θέσεις τους πάνω στις αρχές που αναφέρθηκαν στη διακήρυξη της Βενετίας. Στη βάση των αποτελεσμάτων των επαφών αυτών θα διαμορφωθεί το πλαίσιο μιας νέας πρωτοβουλίας που η Ε.Κ. τυχόν θα αποφάσιζε να κάνει.²⁸

Παρά το γεγονός ότι η Ε.Κ. εγκατέλειψε την ιδέα να υποβάλλει στο Συμβούλιο Ασφαλείας την πρόταση για τροποποίηση της απόφασης 242 και αρκέστηκε στην έκδοση της διακήρυξης της Βενετίας, η χρονική στιγμή της ανακοίνωσης και το περιεχόμενό της είχαν μεγάλη σημασία, γιατί ήταν η πρώτη έκφραση μιας συλλογικής Ευρωπαϊκής στάσης απέναντι στην κρίση της Μέσης Ανατολής από τότε που βγήκε η ανακοίνωση του Ιουνίου του 1977. Επίσης η ανακοίνωση αυτή εκδόθηκε παρά τις Αμερικανικές και Ισραηλινές αντιθέσεις λόγω της διακοπής των συνομιλιών για την Παλαιστινιακή αυτοδιοίκηση. Αξίζει να αναφερθεί ακόμα ότι η ανακοίνωση τόνισε για πρώτη φορά την ανάγκη της συμμετοχής της Ο.Α.Π. στις διαπραγματεύσεις και τη δυνατότητα του Παλαιστινιακού λαού να μπορεί να ασκεί πλήρως το δικαίωμά του στην αυτοδιάθεση.

5. Η ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΡΟΛΟΥ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1980 – ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1984).

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν μπόρεσε να αναπτύξει την πρωτοβουλία που υποσχέθηκε στη διάσκεψη κορυφής της Βενετίας. Η περιοδεία του υπουργού εξωτερικών του Λουξεμβούργου Gaston Thorn στην περιοχή στο δεύτερο μισό του 1980, δεν έφερε καμία καινούργια εξέλιξη στην Ευρωπαϊκή στάση. Η Ευρωπαϊκή Σύνοδος Κορυφής του Λουξεμβούργου που συνήλθε το Δεκέμβριο του 1980 εξέτασε τα αποτελέσματα της περιοδείας του Thorn και αποφάσισε να σταλεί άλλος

²⁸ Βλ. Bulletin of the European Communities, No.6 – 1980, volume 13, point 1.1.6. Βλέπε το κείμενο της διακήρυξης της Βενετίας στα παραρτήματα.

απεσταλμένος στην περιοχή για να μπορέσει η Ευρώπη να διαμορφώσει μια πιο ξεκάθαρη θέση, η οποία θα μπορούσε να την οδηγήσει σε κάποια κινητικότητα.

Πολλές ήταν οι αιτίες της υποχώρησης της Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας εκείνη την περίοδο, οι πιο σημαντικές από αυτές είναι οι εξής:

- Η αλλαγή της Αμερικανικής κυβέρνησης μετά τη νίκη του προέδρου Ρέιγκαν στις Αμερικανικές προεδρικές εκλογές.
- Η άνοδος στην εξουσία των Σοσιαλιστών στη Γαλλία και των Συντηρητικών στη Βρετανία.
- Ο φόνος του προέδρου της Αιγύπτου Ανουάρ Αλ-Σαντάτ.
- Η Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο.
- Ο ερχομός στην εξουσία του προέδρου Μιτεράν στη Γαλλία. Ο Μιτεράν ήταν γνωστός για την ιστορική φιλία του με το Ισραήλ και τη συνεχή επίκρισή του προς τη Γαλλική πολιτική που υποστήριζε τους Άραβες.

Οι αιτίες αυτές επηρέαζαν την ισορροπία των πολιτικών δυνάμεων στην Ε.Κ., με ένα τρόπο αντίθετο προς την κατεύθυνση που υποστήριζε την Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία, γιατί ο πρόεδρος Μιτεράν υποστήριζε τις συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ και αμφέβαλλε για το αποτέλεσμα αυτής της πρωτοβουλίας. Αυτά ακριβώς εξέφρασε ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Σεϋσσόν, σε μία δήλωσή του το Δεκέμβριο του 1981, λέγοντας: «Η στάση εναντίον του Καμπ Ντέιβιντ ήταν αναμφίβολα ένα σφάλμα και η ανακοίνωση της Βενετίας ήταν άριστη, όμως δεν έλαβε υπόψη την πρόοδο που επιτεύχθηκε από τις συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ». Ο Σεϋσσόν ανακοίνωσε μάλιστα ότι δεν θα υπάρξει καμία Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία.²⁹ Σε γενικές γραμμές, κατά την διάρκεια της περιόδου αυτής, η Ε.Κ. άρχισε να υποστηρίζει περισσότερο τη συμφωνία ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ. Αυτό φάνηκε πιο καθαρά όταν το Νοέμβριο του 1981 τέσσερις χώρες της Κοινότητας (Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Μεγάλη Βρετανία) ανήγγειλαν την πρόθεσή τους να συμμετάσχουν στην ειρηνευτική δύναμη του Σινά, η οποία επρόκειτο να ασκήσει εποπτεία για την τήρηση της συνθήκης ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ.

²⁹ Βλ. Γασσαν Σαλαμά: 'Η Γαλλία και οι Άραβες: Τα Γνωρίσματα της Νέας Εποχής', Al-Mustaqbal Al-Arabi, (Το αραβικό μέλλον) έτος 4^{ος}, τεύχος 33, Νοέμβριος 1981, σελ. 16-39.

Οι Αραβικές χώρες ήταν αντίθετες στη αποστολή αυτής της δύναμης, λόγω του ότι η συμμετοχή των τεσσάρων χωρών ευνοούσε και το Ισραήλ, επειδή έμμεσα οι παραπάνω χώρες δεσμεύονταν στη διαδικασία και τις επιλογές του Καμπ Ντέιβιντ, επομένως και στην ασφάλεια του Ισραήλ.

Μετά την αποτυχία της περιοδείας του Leo Tindemans στην περιοχή, η οποία έγινε λίγες εβδομάδες πριν την Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο και κατά τη διάρκεια της οποίας επισκέφθηκε το Κουβέιτ, τη Σαουδική Αραβία, την Αίγυπτο και το Ισραήλ, επιβεβαιώθηκε η πλήρης απομάκρυνση από την ιδέα της έκδοσης νέας ανακοίνωσης στην Ευρωπαϊκή Σύνοδο Κορυφής που είχε αποφασιστεί να γίνει στις 28-29 Ιουνίου 1982.

Η Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο, το καλοκαίρι του 1982, ίσως ήταν το πιο σημαντικό γεγονός που συνέβη κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού της δεκαετίας του 80. Η Ε.Κ. δεν έκανε καμία αξιολογή κίνηση για την αλλαγή της στάσης της σε ό,τι αφορά την Αραβοϊσραηλινή διαμάχη, η οποία η στάση της ταλαντευόταν στα όρια της διακήρυξης της Βενετίας.

Η στάση της Ε.Κ. απέναντι στην Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο διαμορφώθηκε ως εξής:

- 1- Μετά την εισβολή, οι υπουργοί εξωτερικών των Δέκα, οι οποίοι πραγματοποίησαν ειδική σύνοδο στη Βόννη, ενέκριναν στις 9 Ιουνίου την ακόλουθη δήλωση για την κατάσταση στο Λίβανο: «Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας καταδικάζουν έντονα τη νέα Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο». Επίσης οι Δέκα τόνισαν ότι «η εισβολή αυτή είναι αδικαιολόγητη και αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου και των στοιχειωδέστερων ανθρωπιστικών αρχών».³⁰
- 2- Οι υπουργοί εξωτερικών ανασκόπησαν πάλι την κατάσταση στο Λίβανο κατά τη διάρκεια συνεδρίασης στο περιθώριο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που έγινε στο Λουξεμβούργο στις 21 Ιουνίου. Μετά τη συνεδρίαση αυτή, ο πρόεδρος κ. Tindemans ενημέρωσε τον τύπο εκ μέρους των Δέκα για την επιδείνωση της κατάστασης από τη δήλωση της Βόννης, της οποίας υπενθύμισε το περιεχόμενο, καθώς και τη βούληση των Δέκα και της Κοινότητας να εξακολουθήσουν να

³⁰ Δελτίο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αριθ.6, 1982, σημείο 2.2.74.

παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια στο Λίβανο. Ο κ. Tindemans επιβεβαίωσε επίσης την απόφαση να μην προχωρήσει στο παρόν στάδιο, στην υπογραφή του δευτέρου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου Ε.Ο.Κ. – Ισραήλ.³¹

- 3- Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο περιέλαβε στα συμπεράσματα της συνόδου του, που πραγματοποιήθηκε στις 28 – 29 Ιουνίου, ένα απόσπασμα σχετικά με το Λίβανο και τη διαμάχη στη Μέση Ανατολή. Συμπληρωματικά με το απόσπασμα αυτό, ο πρωθυπουργός κ. Matens πληροφόρησε τον τύπο ότι οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων συμφώνησαν ότι έπρεπε, υπό τις παρούσες συνθήκες, να επαναβεβαιώσουν την αναστολή της υπογραφής του δευτέρου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου Ε.Ο.Κ. – Ισραήλ και να αναστείλουν την προσεχή σύνοδο του Συμβουλίου Συνεργασίας. Εξ άλλου, σημείωσαν ότι στο παρόν στάδιο, δεν έγινε καμία πώληση στρατιωτικού υλικού στο Ισραήλ.³²
- 4- Τον Ιούλιο του 1982 η Γαλλία, η Βρετανία και η Ιταλία ανήγγειλαν τη συμμετοχή τους στη διεθνή δύναμη, η οποία θα επέπτευε την απόσυρση των μαχητών της Ο.Α.Π. από τη Βηρυτό.
- 5- Μετά τις σφαγές που διαπράχθηκαν στους καταυλισμούς Sabra και Chatila οι υπουργοί εξωτερικών κατά τη συνάντησή τους, στο περιθώριο του Συμβουλίου στις 20 Σεπτεμβρίου, ενέκριναν μία δήλωση προς τον τύπο, στην οποία «οι Δέκα εκφράζουν τη βαθιά αναστάτωση και αποδοκιμασία που τους προκαλεί η σφαγή των αμάχων Παλαιστίνιων στη Βηρυτό. Καταδικάζουν έντονα την εγκληματική αυτή πράξη και απευθύνουν έκκληση για τη λήψη αναγκαίων μέτρων, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφάλεια του άμαχου πληθυσμού.³³
- 6- Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες στις 21 και 22 Μαρτίου συζήτησε την κατάσταση στη Μέση Ανατολή, συμπεριλαμβανομένου και του Λιβάνου, και ενέκρινε μια δήλωση στην οποία οι Δέκα επαναβεβαίωσαν την υποστήριξή τους προς το κυρίαρχο και ανεξάρτητο λιβανικό κράτος και προς την κυβέρνησή του που θα πρέπει επειγόντως να αποκαταστήσει χωρίς περιορισμούς την εξουσία της σε ολόκληρο το λιβανικό έδαφος. Για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού, απαιτείται ταχεία απομάκρυνση των Ισραηλινών και συριακών

³¹ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 6 - 1982, σημείο 2.2.75.

³² Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 6 - 1982, σημείο 2.2.76.

³³ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 9 - 1982, σημείο 2.2.55.

δυνάμεων καθώς και των δυνάμεων της Ο.Α.Π. Οι Δέκα υποστηρίζουν τις προσπάθειες των Ηνωμένων Πολιτειών για την επίτευξη αυτού του στόχου. Οι Δέκα πιστεύουν ότι η διαρκής ειρήνη μπορεί να εδραιωθεί μόνο πάνω στο δικαίωμα της ασφαλούς ύπαρξης όλων των κρατών της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ και στη δικαιοσύνη για όλους τους λαούς συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού με όλες τις σχετικές συνέπειες. Θα πρέπει να γίνει αμοιβαία αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων από τα ίδια τα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι διαπραγματεύσεις θα πρέπει να συμπεριλάβουν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένου και του παλαιστινιακού λαού, και θα πρέπει επίσης να γίνουν με τη συμμετοχή της Ο.Α.Π. Εν συνεχεία, οι Δέκα χαιρέτησαν τις συζητήσεις μεταξύ της Ιορδανίας και της Ο.Α.Π. Ο Παλαιστινιακός λαός και η Ο.Α.Π. θα πρέπει να εκμεταλλευτούν την τωρινή ευκαιρία και να συνταχθούν υπέρ των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων. Το γεγονός αυτό θα αποτελέσει το κύριο βήμα προς τα εμπρός στο οποίο οι Δέκα πιστεύουν ότι όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη θα ανταποκριθούν εποικοδομητικά.³⁴

Σε γενικές γραμμές, κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου, η Ευρωπαϊκή στάση ήταν αρνητική για πολλούς λόγους. Οι κυριότεροι από τους λόγους αυτούς είναι:

- Η συνεχής ανοιχτή υποστήριξη της Ε.Κ. στις Αμερικανικές προσπάθειες για τη λύση του Μεσανατολικού ζητήματος.
- Η σύνδεση ανάμεσα στην επίτευξη της ειρήνης στο Λίβανο και την εύρεση μιας μόνιμης και δίκαιης λύσης του γενικότερου προβλήματος.
- Οι χώρες της Ε.Κ. έβαλαν τα στρατεύματα του Ισραήλ, της Συρίας και των Παλαιστινίων στην ίδια κατηγορία, όταν ζήτησαν την απόσυρση όλων των ξένων στρατευμάτων από το Λίβανο.
- Η Ε.Κ. καλωσόρισε την Αμερικανική πρωτοβουλία, την οποία ανήγγειλε ο πρόεδρος Reagan, στην ομιλία του την 1^η Σεπτεμβρίου του 1982, θεωρώντας την ως μία σημαντική ευκαιρία για την πραγμάτωση της ειρήνης. Η Αραβική πλευρά ερμήνευσε την υποστήριξη της Ε.Κ. στην

³⁴ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 3 - 1983, σημείο 1.5.8.

πρωτοβουλία του προέδρου Reagan και το σχέδιο «Φεζ» ως εγκατάλειψη της ιδέας μιας νέας Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας.

6.- ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΡΟΛΟΥ.

Στα πλαίσια των προσπαθειών με σκοπό την εξασφάλιση ενός πιο δραστήριου Ευρωπαϊκού ρόλου στην αναζήτηση μιας λύσης για το Μεσανατολικό ζήτημα, ο πρόεδρος της Αιγύπτου Χόσνι Μουμπάρακ έστειλε επιστολές στους Ευρωπαίους ηγέτες, πριν τη σύνοδο κορυφής του Δουβλίνου, ενθαρρύνοντας τους να συμβάλλουν ενεργητικά στην εξεύρεση μιας λύσης για την κρίση με τη συνεργασία των Η.Π.Α. και ζήτησε να συγκληθεί μια διεθνή διάσκεψη ειρήνης. Μερικοί Άραβες και Ευρωπαίοι ηγέτες επίσης, αντάλλαξαν επισκέψεις και επαφές, από τις οποίες οι πιο σημαντικές ήταν οι επισκέψεις του Γάλλου προέδρου Μιτεράν στην Ιορδανία και τη Συρία, τον Οκτώβριο και Νοέμβριο του 1984 αντίστοιχα, οι επισκέψεις του Αιγυπτίου προέδρου Μουμπάρακ στη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία, τον Οκτώβριο του 1984, οι επισκέψεις του Ιταλού πρωθυπουργού Κράζι στην Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία, την Τυνησία και την Αλγερία στο διάστημα του Νοεμβρίου και του Δεκεμβρίου του 1984, η επίσκεψη του Ιορδανού Μονάρχη Χουσεΐν στη Βρετανία το Δεκέμβριο του 1984 και η επίσκεψη του Σιμών Πέρες στη Γαλλία το Δεκέμβριο του 1984.

Οι επισκέψεις που πραγματοποιήσε ο Κράζι απέκτησαν ιδιαίτερη σημασία. Πρώτον, επειδή έγιναν μετά τις επισκέψεις του προέδρου Μουμπάρακ στη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία και τις επισκέψεις του προέδρου Μιτεράν στην Ιορδανία και τη Συρία. Δεύτερον, επειδή ο Κράζι, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Τύνιδα, συναντήθηκε με το Γιάσερ Αραφάτ, ο οποίος τον ενημέρωσε πλήρως για τις αποφάσεις του Εθνικού Παλαιστινιακού Συμβουλίου (Ε.Π.Σ.), που συνεδρίασε στην πρωτεύουσα της Ιορδανίας, Αμμάν. Στο Ε.Π.Σ. η ηγεσία της Ο.Α.Π. υιοθέτησε μέτρια πολιτική γραμμή με την οποία διακήρυξε ότι είναι έτοιμη να συμμετάσχει στις διαπραγματεύσεις στα πλαίσια μιάς Ιορδανικής - Παλαιστινιακής ενιαίας αντιπροσωπείας. Τρίτον, η Ιταλία ετοιμαζόταν να αναλάβει την εξάμηνη προεδρία της Ε.Κ. από 1^{ης} Ιανουαρίου.³⁵

³⁵ Βλ. Michael Dajata: Οι Ιταλικές προσπάθειες στην Μέση Ανατολή, AL Ahram, 13/11/1984.

Οι αρχηγοί των χωρών και κυβερνήσεων της Ε.Κ. συζήτησαν στη διάσκεψη κορυφής του Δουβλίνου, στις 3-4 Δεκεμβρίου, το Μεσανατολικό ζήτημα και προέβησαν στο τέλος των εργασιών της διάσκεψης σε κοινή ανακοίνωση που ανέφερε τα εξής:

«Οι Δέκα θεωρούν ότι είναι ζωτικής σπουδαιότητας να αναληφθούν νέες προσπάθειες που θα καταλήξουν σε διαπραγματεύσεις για μια ρύθμιση της Αραβοϊσραηλινής διένεξης. Σημειώνουν με ικανοποίηση τις ενδείξεις ενδιαφέροντος, οι οποίες εκδηλώθηκαν και από τις δύο πλευρές, για μια διαδικασία κινήσεως προς διαπραγματεύσεις και ελπίζουν ότι το εκδηλωθέν αυτό ενδιαφέρον θα αποτελέσει τη βάση για μεταγενέστερες εξελίξεις. Έχουν την πεποίθηση ότι μια δίκαιη, μόνιμη και συνολική ειρήνη στη Μέση Ανατολή μπορεί να εγκαθιδρυθεί μόνο επί τη βάσει των αρχών που έχουν εξαγγείλει επανειλημμένα στο παρελθόν και στις οποίες οι Δέκα παραμένουν προσηλωμένοι.

Στη διαδικασία της αναζήτησης μιας μόνιμης λύσης, καμιά προσπάθεια που καταβάλλουν τρίτα μέρη, όσο εντακτική και αν είναι, δεν θα πρέπει να υποκαταστήσει άμεσες διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα ίδια τα μέρη – τα Αραβικά κράτη, το Ισραήλ και τον Παλαιστινιακό λαό – τα οποία θα πρέπει να αναγνωρίσουν αμοιβαία την ύπαρξη και τα δικαιώματά τους.

Ζητούν από όλα τα μέρη να θέσουν σε πλήρη εφαρμογή τις διατάξεις των ψηφισμάτων 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας. Επαναλαμβάνουν την έκκλησή τους για εγκατάλειψη της παράνομης εποικιστικής πολιτικής στα κατεχόμενα εδάφη.

Οι Δέκα σημείωσαν την πρόσφατη σύγκληση του Παλαιστινιακού Εθνικού Συμβουλίου στο Αμμάν. Εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η Ο.Α.Π. πρέπει να συμμετάσχει στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις.

Οι Δέκα πάντοτε προσφέρθηκαν να παράσχουν βοήθεια με όλα τα μέσα που μπορούν να διαθέσουν στις προσπάθειες για την εξεύρεση κοινών θέσεων για τα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι Δέκα, τόσο συλλογικά όσο και χωριστά, διατήρησαν την επαφή με όλα τα μέρη. Συνεχίζοντας την πολιτική αυτή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρεί ότι οι επαφές αυτές πρέπει να ενταθούν προκειμένου να εξευρεθούν τα μέσα

που θα προωθήσουν την κίνηση προς τη διαπραγμάτευση και τη βελτίωση της κατάστασης στην περιοχή».³⁶

Αραβικές και Παλαιστινιακές πηγές σχολίασαν την ανακοίνωση του Δουβλίνου χαρακτηρίζοντάς την ως απογοητευτική, όχι μόνο διότι η Ευρωπαϊκή Σύνοδος Κορυφής δεν υιοθέτησε καινούργια πρωτοβουλία όπως περίμενε η Αραβική πλευρά, αλλά και εξ αιτίας της εμμονής των Δέκα στην ιδέα των απευθείας διαπραγματεύσεων και της αμοιβαίας αναγνώρισης, ενώ την ίδια στιγμή απέρριπταν την ιδέα της σύγκλησης της διεθνούς διασκέψεως ειρήνης που υιοθέτησε ο Ο.Η.Ε.³⁷

Στην πραγματικότητα, η αδυναμία της διάσκεψης του Δουβλίνου - όπως και η πριν από αυτή διάσκεψη των Βρυξελλών - να πάρει απόφαση για μια καινούργια Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την κρίση στη Μέση Ανατολή, οφειλόταν στην ύπαρξη διαφορών μεταξύ των Δέκα πάνω στο ζήτημα αυτό. Δύο τάσεις ξεχώριζαν μέσα στην διάσκεψη, την πρώτη την εξέφρασαν η Ελλάδα και η Ιταλία που ζήτησαν να ξεκινήσει μια καινούργια Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία, θεωρώντας ότι η πρωτοβουλία Reagan δεν συμβιβάζεται πια με τα καινούργια δεδομένα. Τη δεύτερη τάση την εξέφρασαν η Βρετανία και η Δυτική Γερμανία που υποστήριζαν την πρωτοβουλία Reagan με μερικές τροποποιήσεις και τη συμπλήρωσή της με μερικά άρθρα από την διακήρυξη της Βενετίας, ειδικά εκείνου του άρθρου για το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού.

Βρετανικές επίσημες πηγές εξήγησαν το γεγονός ότι στη διάσκεψη του Δουβλίνου δεν αναλήφθηκε καμία καινούργια Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία λέγοντας τα εξής: «Ο πρόεδρος Reagan είναι αποφασισμένος να ενεργοποιήσει τις προσπάθειές του και οι Ευρωπαϊκές χώρες δε μπορούν να προβούν σε μονομερείς ενέργειες για την ειρήνη, διότι δεν έχουν τα μέσα να πιέσουν το Ισραήλ. Εξ άλλου, μια ανεξάρτητη Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία, χωρίς να γίνουν προηγουμένως διαβουλεύσεις με τις Η.Π.Α., θα καταλήξει σε αποτυχία».³⁸

Κατά τη διάρκεια των ετών 1985-1986, το Ευρωπαϊκό ενδιαφέρον σε ότι αφορά την Αραβοϊσραηλινή διαμάχη, επικεντρώθηκε στην συμφωνία που υπογράφηκε στο Αμμάν μεταξύ της Ιορδανικής κυβέρνησης και της Ο.Α.Π.* Οι

³⁶ Δελτίο Ε.Κ. 12-1984, σημείο 1.2.8.

³⁷ Βλ. Ahmad Nafee: 'Οι χώρες της Ε.Κ. δεν έφεραν τίποτα το καινούργιο', Al Ahram 17/12/1984.

³⁸ Al Ahram, 13/12/1984.

* Βλέπε το κείμενο της Ιορδανοπαλαιστινιακής συμφωνίας στα παραρτήματα.

πρώτες αντιδράσεις στη συμφωνία αυτή προήλθαν από τη σύνοδο των Υπουργών εξωτερικών των Δέκα, που συνήλθε στο Λουξεμβούργο στις 29 Απριλίου 1985.

Στη σύνοδο αυτή οι Δέκα υπουργοί εξωτερικών δήλωσαν ότι εξακολουθούν να επιδεικνύουν ένα συνεχές ενδιαφέρον για την εξέλιξη της κατάστασης στη Μέση Ανατολή. Δέχθηκαν ευνοϊκά τις πρόσφατες ενδείξεις για την επαναδραστηριοποίηση της διαδικασίας των διαπραγματεύσεων για την εξεύρεση μιας λύσης στην Αραβοϊσραηλινή διένεξη, κυρίως όσον αφορά στην Ιορδανοπαλαιστινιακή συμφωνία που επιτεύχθηκε στις 11 Φεβρουαρίου μετά από πρωτοβουλία του Βασιλιά Χουσεΐν, η οποία διαλαμβάνει δέσμευση να αρχίσουν ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις σύμφωνα με τα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε., συμπεριλαμβανομένων και εκείνων του Συμβουλίου Ασφαλείας. Οι Δέκα πιστεύουν ότι η εξέλιξη αυτή αποτελεί ένα εποικοδομητικό βήμα προς τα εμπρός. Επίσης, οι Δέκα επαναβεβαίωσαν τη βούλησή τους να συμβάλουν σε μια συνολική, δίκαιη και ειρηνική λύση του προβλήματος της Μέσης Ανατολής με βάση τις αρχές που έχουν εξαγγείλει επανειλημμένα στο παρελθόν και στις οποίες εξακολουθούν να είναι προσηλωμένοι. Υπενθυμίζουν ιδιαίτερα, το δικαίωμα όλων των κρατών της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ, στην ύπαρξη και ασφάλεια, το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού στην αυτοδιάθεση με όλα τα συνεπαγόμενα. Όσον αφορά στη συμμετοχή της Ο.Α.Π. στις διαπραγματεύσεις, οι Δέκα υπενθυμίζουν τις γνωστές θέσεις τους.³⁹

Η Ιορδανική κυβέρνηση χαιρέτισε την ανακοίνωση του Λουξεμβούργου και ο Βασιλιάς Χουσεΐν έστειλε μια επιστολή στον Ιταλό Πρωθυπουργό Κράζι, υπό την ιδιότητά του τότε ως Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με την οποία τον καλούσε να προσπαθήσει να πείσει τους Ευρωπαίους ηγέτες στη διάσκεψη του Μιλάνου, να εκδώσουν μια ανακοίνωση, με την οποία να διακηρύξουν τη δέσμευσή τους να υποστηρίξουν την ειρηνευτική του πρωτοβουλία στην περιοχή. Επίσης, μια κοινή Ιορδανοπαλαιστινιακή αντιπροσωπεία επισκέφθηκε για τον ίδιο σκοπό τη Γαλλία και την Ιταλία, όπου οι συζητήσεις που είχε με τους εκεί υπευθύνους χαρακτηρίστηκαν επιτυχημένες.⁴⁰

³⁹ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 4 – 1985, σημείο 2.4.1.

⁴⁰ Βλ. 'AL Kapas 20/6/1985. Επίσης, AL-RAI της Ιορδανίας, 28/6/1985.

Το ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στο Μιλάνο στις 28 Ιουνίου του 1985, συζήτησε το θέμα της Αραβοϊσραηλινής διαμάχης και της Ιορδανοπαλαιστινιακής συμφωνίας, όμως δεν εξέδωσε καμία ανακοίνωση που να αφορά αυτό το ζήτημα.

Ο μεγάλος ενθουσιασμός με τον οποίο η Ε.Κ. δέχθηκε την Ιορδανοπαλαιστινιακή συμφωνία δεν διήρκεσε για πολύ καιρό. Ο Βασιλιάς Χουσέιν ανακοίνωσε το Φεβρουάριο τη διακοπή της συνεργασίας με την ηγεσία της Ο.Α.Π. και κατήγγειλε τη συμφωνία. Η Ε.Κ. προσπάθησε να διασώσει τη συμφωνία και για το σκοπό αυτό ο υπουργός εξωτερικών της Ολλανδίας, του οποίου η χώρα προέδρευε τότε της Ε.Κ., επισκέφθηκε το Αμμάν και την Τύνιδα, όπου συναντήθηκε με την Ιορδανική και την Παλαιστινιακή ηγεσία, για να τους πείσει να συνεχίσουν την συνεργασία και τον συντονισμό μεταξύ τους πάνω στις αρχές που είχαν χαράξει από κοινού τον Φεβρουάριο του 1985.

Η απόφαση του Βασιλιά Χουσέιν για την διακοπή της συνεργασίας με την Ο.Α.Π., σε συνδυασμό με την επιχείρηση απαγωγής του Ιταλικού τουριστικού πλοίου από Παλαιστίνιους οπλοφόρους, που δημιούργησε ένταση στις σχέσεις Η.Π.Α. – Ιταλίας και με μια κυβερνητική κρίση στην Ιταλία, που είχε ως αποτέλεσμα να παραιτηθεί η κυβέρνηση Κράζι, οδήγησαν την Ε.Κ. να ματαιώσει οποιαδήποτε πρωτοβουλία για την προώθηση της ειρηνευτικής διαδικασίας. Την σκέψη αυτή την εξέφρασε καθαρά ο Σεϋσσόν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το Μάρτιο του 1986, με την ιδιότητα του αντιπροσώπου του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Κ., όπου δήλωσε ότι «οι χώρες της Ε.Κ. μετά την διακοπή της Ιορδανοπαλαιστινιακής συνεργασίας, υποστηρίζουν κάθε πρωτοβουλία για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή, που στηρίζεται στην συμμετοχή όλων των πλευρών στις ειρηνευτικές συνομιλίες, συμπεριλαμβανομένης και της Ο.Α.Π. καθώς και με την παρουσία των Η.Π.Α. και της Σοβιετικής Ένωσης». Αυτό σήμαινε με άλλα λόγια ότι η Ε.Κ. από την πλευρά της δεν θα αναλάβει καμία καινούργια πρωτοβουλία και ο ρόλος της στην φάση αυτή θα περιοριστεί στην παροχή βοήθειας και υποστήριξης σε οποιαδήποτε πρωτοβουλία.⁴¹

Όταν η Ε.Κ. διαπίστωσε ότι κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν είναι σε θέση να παίζει ένα δραστήριο πολιτικό ρόλο, από τη μια πλευρά εξ αιτίας της έλλειψης

⁴¹ Βλ. Χαμεντ Ραπί και άλλοι, 'Οι διεθνείς σχέσεις του Ισραήλ', ο.π. σ. 76.

συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των Αράβων και από την άλλη λόγω της άρνησης των Η.Π.Α. και του Ισραήλ για κάθε ανεξάρτητο Ευρωπαϊκό ρόλο, προσανατολίστηκε στη δραστηριοποίηση σε άλλους τομείς, όπως στη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών και των συνθηκών ζωής του Παλαιστινιακού λαού κάτω από την Ισραηλινή κατοχή. Για τον σκοπό αυτό συγκροτήθηκε μια ειδική Ευρωπαϊκή επιτροπή με σκοπό τη μελέτη ενός σχεδίου βοήθειας προς τους κατοίκους των κατεχομένων εδαφών, που περιελάμβανε τη μείωση των τελωνειακών δασμών στα αγροτικά και βιομηχανικά προϊόντα που προέρχονταν από τα κατεχόμενα εδάφη. Επίσης, οι υπουργοί εξωτερικών των Δέκα, ύστερα από τη συνεδρίασή τους στο Λουξεμβούργο στις 27 Οκτωβρίου του 1986, εισηγήθηκαν να παρθούν ορισμένα εμπορικά και χρηματοοικονομικά μέτρα υπέρ των Παλαιστινίων κατοίκων στη Δυτική Όχθη και στη λωρίδα της Γάζας. Επίσης, στις 4 Φεβρουαρίου μια Ευρωπαϊκή αντιπροσωπία επισκέφθηκε τα κατεχόμενα για να συζητήσει τους τρόπους υλοποίησης αυτών των μέτρων.⁴² Στη διάσκεψη κορυφής των Βρυξελλών στις 13 Νοεμβρίου, όπως και στη διάσκεψη κορυφής της Κοπεγχάγης στις 4-5 Δεκεμβρίου, οι Δέκα εξέφρασαν τις ανησυχίες τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις συνθήκες διαβίωσης στα κατεχόμενα εδάφη. Με την επιφύλαξη των Μελλοντικών Πολιτικών λύσεων, θα συνεχίσουν να συμβάλλουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη αυτών των εδαφών.

Τον Νοέμβριο του 1986, η Γαλλία ανέλαβε να δραστηριοποιήσει τον Ευρωπαϊκό πολιτικό ρόλο στη Μέση Ανατολή, χρησιμοποιώντας τη διπλωματία της σε Ευρωπαϊκό επίπεδο με σκοπό την εξασφάλιση της υποστήριξης των χωρών μελών της Ε.Κ. στη Γαλλική πρόταση που προέβλεπε «να ζητηθεί από τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας να υιοθετήσουν την ιδέα της σύγκλησης μιας προπαρασκευαστικής επιτροπής, που θα προετοιμάσει μια διεθνή σύνοδο ειρήνης στα πλαίσια του Ο.Η.Ε.»⁴³

Επίσης ο Γάλλος πρόεδρος Μιτεράν παρουσίασε τις λεπτομέρειες και τους σκοπούς της Γαλλικής διπλωματίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στο Λονδίνο στις 5 και 6 Δεκεμβρίου του 1986, όμως στο τέλος των εργασιών του το Συμβούλιο δεν ενέκρινε τα συμπεράσματα για τα θέματα Πολιτικής Συνεργασίας.

⁴² Βλ. Khalil Awad; *The Arab-Israel Conflict in the Context of the European-Arab Dialogue*. Nicosia-Cyprus. 1990. P. 60-61.

⁴³ οπ.π.σ.61

Στη συνέντευξη τύπου που έδωσε η πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου, δήλωσε ότι οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων συζήτησαν τις σχέσεις Ανατολής – Δύσεως και την κατάσταση στη Νότια Αφρική και τη Μέση Ανατολή.⁴⁴

Οι Γαλλικές διπλωματικές προσπάθειες συνεχίστηκαν έως ότου η Γαλλία κατάφερε στη διάσκεψη κορυφής των Βρυξελλών στις 23 Φεβρουαρίου του 1987 να πείσει τους Ευρωπαίους εταίρους της να υιοθετήσουν μια κοινή δήλωση για τη Μέση Ανατολή στην οποία οι Δώδεκα τάσσονται υπέρ της σύγκλισης διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών αλλά και κάθε πλευράς που είναι σε θέση να συμβάλει άμεσα και θετικά στην αποκατάσταση της ειρήνης και της ασφάλειας καθώς και στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής. Η διάσκεψη αυτή θα πρέπει, κατά τη γνώμη των Δώδεκα, να αποτελέσει το κατάλληλο πλαίσιο για τις απαραίτητες διαπραγματεύσεις μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών. Επίσης οι Δώδεκα δήλωσαν ότι είναι πρόθυμοι, από τη δική τους πλευρά, να διαδραματίσουν το ρόλο τους σε μια τέτοια διάσκεψη και θα προσπαθήσουν να συμβάλουν ενεργά, τόσο μέσω της προεδρίας όσο και σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου να επιτευχθεί μια προσέγγιση στις απόψεις των μερών ενόψει της σύγκλισης της διάσκεψης.⁴⁵

Η Ε.Κ. έστειλε τον απεσταλμένο της υπουργό εξωτερικών του Βελγίου Λεωτόντ Μανζ σε μια περιοδεία στην περιοχή για να ενημερωθεί πάνω στις απόψεις και τις θέσεις των ενδιαφερομένων πλευρών της κρίσης απέναντι στο θέμα της Διεθνούς Διασκέψεως. Ο κ. Μανζ επισκέφθηκε μέσα στο Μάρτιο και Απρίλιο του 1987 την Ιορδανία, την Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ και ετοίμασε έκθεση για την περιοδεία του αυτή, με την οποία επιβεβαίωσε ότι όλες οι χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των Η.Π.Α., δεν διαφωνούν πλέον με την ιδέα μιας Διεθνούς Διασκέψεως υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε. και το μόνο ουσιαστικό σημείο διαφοράς είναι η συμμετοχή της Ο.Α.Π. στην διάσκεψη.

Στις 13 Ιουλίου πραγματοποιήθηκε στην Κοπεγχάγη η Σύνοδος των Υπουργών για θέματα Πολιτικής Συνεργασίας, κατά την οποία εγκρίθηκε η εξής δήλωση σχετικά με την Αραβοϊσραηλινή διένεξη:

⁴⁴ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 12-1986, σημείο 2.4.1.

⁴⁵ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 2-1987, σημείο 2-4-3.

«Οι δώδεκα σημείωσαν ότι η δήλωσή τους της 23^{ης} Φεβρουαρίου του 1987 υπέρ της σύγκλησης Διεθνούς Ειρηνευτικής Διάσκεψης για την Μέση Ανατολή έγινε ευνοϊκά δεκτή. Θεώρησαν ότι η Διάσκεψη αυτή αποτελεί, προς το παρόν, το πλέον ενδεδειγμένο πλαίσιο για να γίνουν οι απαραίτητες διαπραγματεύσεις μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών και το μόνο τρόπο να προχωρήσει η διαδικασία ειρήνευσης στην περιοχή. Εξέφρασαν την ελπίδα ότι οι όροι που θα επιτρέψουν τη σύγκληση της Διεθνούς Ειρηνευτικής Διάσκεψης μπορούν να υπάρξουν, σύντομα, επί τη βάσει μιας συμφωνίας μεταξύ των μερών.

Οι Δώδεκα παρακολούθησαν προσεκτικά τις εξελίξεις στην περιοχή και αποφάσισαν να συνεχίσουν, τόσο μέσω της Προεδρίας, όσο και σε διμερή βάση τις επαφές τους σε όλα τα επίπεδα με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, ώστε να συμβάλουν στην αναζήτηση δίκαιου, συνολικού και διαρκούς διακανονισμού της Αραβοϊσραηλινής διένεξης, ο οποίος θα συμπεριλαμβάνει και το Παλαιστινιακό πρόβλημα, σύμφωνα με την δήλωση της Βενετίας του 1980⁴⁶ και τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στις 4 – 5 Δεκεμβρίου.

Οι Δώδεκα επιβεβαίωσαν την επιθυμία τους να δοθεί, μέσω διαπραγματεύσεων, λύση στην Αραβοϊσραηλινή διένεξη, η οποία θα φέρει στην περιοχή αυτή δίκαιη, πλήρη και διαρκή ειρήνη σύμφωνα με τις αρχές που διατυπώθηκαν στη δήλωση της Βενετίας. Εκφράζουν εκ νέου την υποστήριξή τους για μια Διεθνή Διάσκεψη Ειρήνης, που θα πραγματοποιηθεί υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και χαιρετίζουν την υποστήριξη μιας τέτοιας διάσκεψης από τη συνάντηση κορυφής του Αραβικού Συνδέσμου στο Αμμάν, όπου προήδρευσε ο Βασιλιάς Χουσείν της Ιορδανίας. Καλούν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να καταβάλουν νέες προσπάθειες για να επιτευχθεί μια συμφωνία, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί η διάσκεψη το ταχύτερο δυνατόν.⁴⁷

Η Αραβική πλευρά χαιρέτησε την απόφαση της Ε.Κ. να υποστηρίξει τη σύγκληση διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης, θεωρώντας τις τελευταίες δηλώσεις της

⁴⁶ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 7/8 – 1987, σημείο 2.4.1.

⁴⁷ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 12 – 1987, σημείο 2.4.1.

Ε.Κ., της 23^{ης} Φεβρουαρίου και της 13^{ης} Ιουλίου, ότι αποτελούν την πιο σημαντική εξέλιξη από τη διακήρυξη της Βενετίας του 1980, όσον αφορά στη θέση της για την Αραβοϊσραηλινή διένεξη, επειδή είναι η πρώτη φορά που η Ε.Κ. συνδέει την αναζήτηση μιας συνολικής, δίκαιης και μόνιμης λύσης της Αραβοϊσραηλινής διένεξης με τη σύγκληση μιας διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Οι παρατηρητές συγκλίνουν στο ότι ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα της μεγάλης εξέγερσης (Ιντιφάντα), που ξέσπασε στα κατεχόμενα Παλαιστινιακά εδάφη, στη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας στις 7 Ιανουαρίου του 1987, είναι ότι επανέφερε την Αραβοϊσραηλινή διένεξη στο επίκεντρο των διεθνών γεγονότων, κάνοντάς την το πρώτο θέμα στον κατάλογο προτεραιοτήτων των μεγάλων δυνάμεων. Στο επίπεδο της Ε.Κ. η πρώτη αντίδραση στο μεγάλο και σπουδαίο αυτό γεγονός εκδηλώθηκε ένα μήνα αργότερα, όταν στις 12 Ιανουαρίου η Προεδρία έδωσε στη δημοσιότητα την εξής ανακοίνωση τύπου σχετικά με την κατάσταση στα κατεχόμενα εδάφη:

«Μετά από εντολή των κυβερνήσεων των δώδεκα κρατών μελών της Ε.Κ., ο πρέσβης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στο Ισραήλ, συνοδευόμενος από τους ομολόγους του της Τρόικα και τον εκπρόσωπο της Επιτροπής, εξέφρασε σήμερα στην Ισραηλινή κυβέρνηση την ανησυχία των Δώδεκα για την Ισραηλινή απόφαση να διενεργήσει απελάσεις στα κατεχόμενα εδάφη. Ο πρέσβης υπογράμμισε την ανεπιφύλακτη υποστήριξη των Δώδεκα προς το ψήφισμα 607 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 5^{ης} Ιανουαρίου του 1988. Επίσης επέστησε την προσοχή της Ισραηλινής κυβέρνησης στη Σύμβαση της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου του 1949, σχετικά με την προστασία των αμάχων σε περίπτωση πολέμου, η οποία εφαρμόζεται στα κατεχόμενα από το Ισραήλ εδάφη από το 1967. Ο πρέσβης απηύθυνε έκκληση στο Ισραήλ να αποφύγει την απέλαση Παλαιστινίων πολιτών από τα κατεχόμενα εδάφη».⁴⁸

Στις 8 Φεβρουαρίου, οι υπουργοί εξωτερικών πραγματοποίησαν στη Βόννη τακτική σύνοδο πολιτικής συνεργασίας και ενέκριναν την ακόλουθη δήλωση για τη Μέση Ανατολή:

⁴⁸ Δελτίο Ε.Κ. 1 – 1988, σημείο 2.4.1.

1- Οι Υπουργοί Εξωτερικών των Δώδεκα πραγματοποίησαν διεξοδική συζήτηση για την κατάσταση στα κατεχόμενα εδάφη και την Αραβοϊσραηλινή διένεξη και εξέφρασαν την έντονη ανησυχία τους για την επιδείνωση των συνθηκών στα κατεχόμενα εδάφη.

2- Το status quo των κατεχομένων εδαφών δεν είναι δεδομένο. Οι Υπουργοί Εξωτερικών υπογράμμισαν για μια ακόμη φορά την πεποίθησή τους ότι η μόνιμη λύση περνά από ένα συνολικό, πολιτικό, δίκαιο και μόνιμο διακανονισμό της Αραβοϊσραηλινής διένεξης, όπως πρότειναν οι Δώδεκα στη διακήρυξη της Βενετίας του 1980 και τις μετέπειτα δηλώσεις τους.

3- Οι Δώδεκα επαναβεβαιώνουν ότι υποστηρίζουν σταθερά την σύγκληση διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους στις 23 Φεβρουαρίου και στις 13 Ιουλίου του 1987, δεδομένου ότι μια τέτοια διάσκεψη αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για τις απαραίτητες διαπραγματεύσεις μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών. Οι Δώδεκα σημείωσαν την ευρεία υποστήριξη που εκφράστηκε για την πραγματοποίηση μιας τέτοιας διάσκεψης και καλούν επειγόντως όλα τα μέρη να συμφωνήσουν στη σύγκλησή της όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Οι Δώδεκα θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν πλήρως το ρόλο τους στις προσπάθειες αυτές. Με αυτή την προοπτική εκφράζουν ικανοποίηση για όλες τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν πρόσφατα, προκειμένου να δοθεί νέα πνοή στην αναζήτηση από κοινού συμφωνημένης λύσης στη διένεξη.

4.- Χωρίς να προδικάζουν τις μελλοντικές πολιτικές λύσεις, οι Δώδεκα είναι αποφασισμένοι να εργαστούν για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων στα κατεχόμενα εδάφη. Η Κοινότητα συνεχίζει το δικό της αναπτυξιακό πρόγραμμα για τα εδάφη αυτά. Χορήγησε πρόσθετη ανθρωπιστική βοήθεια στον Παλαιστινιακό λαό και είναι αποφασισμένη να προωθήσει γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα που προέρχονται από τα εδάφη αυτά.

5.- Οι Δώδεκα αποδοκιμάζουν την εθνικιστική πολιτική του Ισραήλ στα κατεχόμενα εδάφη, καθώς και την εκτροπή πόρων υπέρ του παράνομου αυτού εθνικισμού. Αναγνωρίζουν τη σημαντική αξία των δραστηριοτήτων της UNRWA και της CICR υπέρ του Παλαιστινιακού πληθυσμού στα εδάφη αυτά και αναμένουν από το Ισραήλ να διευκολύνει το έργο των οργανισμών αυτών.

6.- Οι Δώδεκα καλούν το Ισραήλ να σεβαστεί πλήρως τα ψηφίσματα 605 (1987), 607 (1988) και 608 (1988) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών καθώς και τη Σύμβαση της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου του 1949 σχετικά με την προστασία των αμάχων σε περίπτωση πολέμου. Αποδοκιμάζουν έντονα τα καταπιεστικά μέτρα που έλαβε το Ισραήλ κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα μέτρα αυτά πρέπει να τερματιστούν. Απευθύνουν επείγουσα έκκληση σε όλα τα μέρη να επιδείξουν μεγάλη αυτοσυγκράτηση, προκειμένου να περιοριστεί το επικίνδυνο επίπεδο εντάσεως που επικρατεί στα κατεχόμενα εδάφη».⁴⁹

Εξ άλλου, στις 15 Απριλίου, οι Δώδεκα έδωσαν στη δημοσιότητα μια κοινή δήλωση για τις Ισραηλινές πρακτικές στα κατεχόμενα εδάφη, στην οποία σημείωσαν με ανησυχία τις πρόσφατες ενέργειες των Ισραηλινών αρχών στα κατεχόμενα εδάφη, που θα μπορούσαν να αυξήσουν την έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στους Ισραηλινούς και τους Παλαιστίνιους και να καταστήσουν δυσκολότερο έναν ειρηνικό διακανονισμό στην περιοχή. Οι Δώδεκα αποδοκίμασαν τον εκτοπισμό οκτώ Παλαιστίνιων από τα κατεχόμενα εδάφη, που έγινε στις 11 Απριλίου του 1988 και την απειλή του Ισραήλ να απελάσει άλλους δώδεκα και κατέκριναν έντονα τα συνεχιζόμενα καταπιεστικά μέτρα που έλαβε το Ισραήλ, συμπεριλαμβανομένης και της καταστροφής κατοικιών, που αποτελεί κατάφορη παραβίαση του διεθνούς δικαίου.⁵⁰

Επίσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που πραγματοποιήθηκε στις 27-28 Ιουνίου του 1988, εξέφρασε την ανησυχία του για την αύξηση της έντασης στη Μέση Ανατολή. Το status quo στα κατεχόμενα εδάφη δε μπορεί να διατηρηθεί. Βάσει των εκπεφρασμένων θέσεών τους, οι Δώδεκα θα συνεχίσουν να εργάζονται με σκοπό την έγκαιρη σύγκληση, υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε., μιας Διεθνούς Ειρηνευτικής Διάσκεψης, η οποία αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για τη διεξαγωγή των αναγκαίων διαπραγματεύσεων μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών και έχει ουσιαστική σημασία όσον αφορά στη γενική, δίκαιη και διαρκή ειρήνευση της περιοχής. Οι Δώδεκα θα υποστηρίξουν κάθε πρωτοβουλία για την επίτευξη του στόχου αυτού.⁵¹

⁴⁹ Δελτίο Ε.Κ. 2 – 1988, σημείο 2.4.2.

⁵⁰ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 4 – 1988, σημείο 2.4.3.

⁵¹ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 6 – 1988, σ.181.

Συνοπτικά, η θέση της Ε.Κ. από την αρχή της εξέγερσης της 7^{ης} Δεκεμβρίου μέχρι τη σύγκληση του Παλαιστινιακού Εθνικού Συμβουλίου στο Αλγέρι στις 15 Νοεμβρίου του 1988, το οποίο υιοθέτησε ένα σχέδιο ειρήνης βασισμένο στα ψηφίσματα 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας, όπως εκφράστηκε στις τελευταίες ανακοινώσεις και δηλώσεις, επικεντρώθηκε στα εξής τέσσερα σημεία:

1.- Την ευρεία υποστήριξη για τη σύγκληση διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης, υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε., δεδομένου ότι μια τέτοια διάσκεψη αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για τις απαραίτητες διαπραγματεύσεις μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών.

2.- Την έντονη αποδοκιμασία των καταπιεστικών μέτρων που έλαβε το Ισραήλ, συμπεριλαμβανομένης της καταστροφής κατοικιών, απαλάσεων, επιδρομών των Ισραηλινών αρχών και χρήση σφαιρών από πλαστική ύλη.

3.- Τη χορήγηση ανθρωπιστικής βοήθειας στον Παλαιστινιακό λαό.

4.- Την προώθηση της απευθείας εξαγωγής προς την Κοινοτική αγορά γεωργικών και βιομηχανικών προϊόντων που προέρχονται από τα κατεχόμενα εδάφη.

Μετά τις σημαντικές αποφάσεις που έλαβε το Παλαιστινιακό Εθνικό Συμβούλιο στο Αλγέρι, τις οποίες η Ε.Κ. αποδέχθηκε με μεγάλο ενθουσιασμό, οι Υπουργοί Εξωτερικών με την ευκαιρία της 72^{ης} υπουργικής συνόδου που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 21 Νοεμβρίου του 1988, δήλωσαν ότι οι Δώδεκα αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στις αποφάσεις που ενέκρινε το Παλαιστινιακό Εθνικό Συμβούλιο στο Αλγέρι, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τη βούληση του Παλαιστινιακού λαού να διατηρήσει την εθνική του ταυτότητα και οι οποίες υιοθετούν θετικά βήματα για τον ειρηνικό διακανονισμό της Αραβοϊσραηλινής διένεξης. Συγκεκριμένα, χαιρέτησαν την αποδοχή εκ μέρους του Παλαιστινιακού Εθνικού Συμβουλίου των ψηφισμάτων 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας, ως βάση για τη σύγκληση διεθνούς διάσκεψης, πράγμα το οποίο συνεπάγεται την αποδοχή του δικαιώματος της ύπαρξης και της ασφάλειας όλων των κρατών της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ. Ο σεβασμός της αρχής αυτής που συνάδει με την αρχή της δικαιοσύνης για τους λαούς της περιοχής και ιδιαίτερα με το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση, με όσα αυτό συνεπάγεται, αποτελεί για τους Δώδεκα την απαραίτητη προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση δίκαιης,

μόνιμης και συνολικής ειρήνης στην Εγγύς Ανατολή, όπως έχουν διακηρύξει επανειλημμένα στη δήλωση της Βενετίας. Εξ άλλου, οι Δώδεκα εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τη σαφή καταδίκη της τρομοκρατίας εκ μέρους του Παλαιστινιακού Εθνικού Συμβουλίου. Επίσης, οι Δώδεκα απηύθυναν έκκληση σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη προκειμένου να αποφευχθεί κάθε μορφή βίας και κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να επιδεινώσει περαιτέρω την ένταση στη Μέση Ανατολή για να επωφεληθούν αυτής της ευκαιρίας και να συμβάλουν με θετικό τρόπο στην ειρηνευτική διαδικασία για την εξεύρεση μιας δίκαιης, συνολικής και μόνιμης λύσης στην Αραβοϊσραηλινή διένεξη. Η λύση αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω μιας διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, που αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για τις απαραίτητες διαπραγματεύσεις μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών. Τέλος, οι Δώδεκα εξέφρασαν έντονη ανησυχία για την επιδείνωση της κατάστασης στα Κατεχόμενα Εδάφη και την αύξηση του αισθήματος απογοήτευσης στον πληθυσμό των εδαφών αυτών, γεγονός που θα οδηγούσε σε περαιτέρω επιδείνωση λόγω ελλείψεως προοπτικών για μια αποδεκτή λύση.⁵²

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοινότητας που πραγματοποιήθηκε στις 2 και 3 Δεκεμβρίου στη Ρόδο, συζήτησε διεξοδικά την κατάσταση που επικρατεί στη Μέση Ανατολή και επιβεβαίωσε τις θέσεις που διατύπωσαν οι υπουργοί εξωτερικών στη δήλωσή τους της 21^{ης} Νοεμβρίου καθώς και στη δήλωση της 30ης Νοεμβρίου.⁵³

Εξ άλλου, το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο κάλεσε στις 15 Δεκεμβρίου τους Δώδεκα να αναγνωρίσουν στην Ο.Α.Π. την ιδιότητα μιας εξόριστης Παλαιστινιακής κυβέρνησης και ζήτησε από την Ισραηλινή κυβέρνηση να μην προβεί σε καμία ενέργεια βίας ή προκλήσεως στα κατεχόμενα εδάφη.⁵⁴

Επίσης, στις 16 Δεκεμβρίου οι Δώδεκα έδωσαν στη δημοσιότητα μια κοινή δήλωση για την κατάσταση στη Μέση Ανατολή, στην οποία εκφράζουν ικανοποίηση για την απόφαση της κυβέρνησης των Η.Π.Α. να αρχίσει ουσιαστικό διάλογο με την Ο.Α.Π., μετά την αποδοχή της τελευταίας των ψηφισμάτων 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας και του δικαιώματος ύπαρξης του Ισραήλ. Οι Δώδεκα έχουν την πεποίθηση ότι αυτός ο διάλογος δημιουργεί θετικές προοπτικές για την ειρηνευτική

⁵² Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 11 – 1988, σημείο 2.4.4. 6.93.

⁵³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επικαιρότητα, χρόνος 2^{ος}, τεύχος 19, Αθήνα, 12 Δεκεμβρίου 1988.

⁵⁴ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 12 – 1988, σημείο 2.4.8.

διαδικασία στη Μέση Ανατολή και ότι θα οδηγήσει στην έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών στα πλαίσια μιας διεθνούς διάσκεψης ειρήνης υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε.⁵⁵

Το Γενάρη του 1989 η περιοχή της Μέσης Ανατολής γνώρισε μια έντονη διπλωματική δραστηριότητα από την πλευρά της Ε.Κ. Το έναυσμα γι' αυτή τη δραστηριότητα δόθηκε από τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με την επίσκεψή του στο Ισραήλ και την Ιορδανία. Ακολούθησαν η συνάντηση του αρμόδιου υπουργού για θέματα εξωτερικής πολιτικής της Βρετανίας με τον πρόεδρο της Ο.Α.Π., Γιάσερ Αραφάτ, η επίσκεψη των υπουργών εξωτερικών της Ισπανίας και της Γαλλίας στο Ισραήλ, η συνάντηση του Γιάσερ Αραφάτ με τον πρωθυπουργό της Ελλάδας, Ανδρέα Παπανδρέου, στην Αθήνα και με τον πρωθυπουργό της Ισπανίας, Φ. Γκονζάλες στη Μαδρίτη. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Ισπανία, ο Γιάσερ Αραφάτ συναντήθηκε επίσης και με την Τρόικα, που αποτελείται από τους υπουργούς εξωτερικών της Ισπανίας, της Ελλάδας και της Γαλλίας.⁵⁶

Η Τρόικα συστήθηκε από τη σύνοδο των υπουργών εξωτερικών της Ε.Κ. στις Βρυξέλλες με σκοπό να ξεκινήσει επαφές με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, μεταξύ των οποίων και με την Ο.Α.Π., προκειμένου να συμβάλει στην σύγκλιση της Διεθνούς Ειρηνευτικής Διάσκεψης για τη Μ. Ανατολή.

Δημοσιογραφικές πηγές ανέφεραν, πως κατά τη διάρκεια της συνάντησης του Γιάσερ Αραφάτ με την Τρόικα, ενημερώθηκε ο πρώτος σχετικά με τις λεπτομέρειες μιας ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας, την οποία σε περίπτωση που την αποδέχονταν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, θα την ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Συνεδρίασή του στη Μαδρίτη τον Ιούνιο του 1989.

Τα βασικότερα σημεία αυτής της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας ήταν τα εξής:

α.- Να ξεκινήσει η Τρόικα επαφές με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη με σκοπό τη σύγκλιση της Διεθνούς Ειρηνευτικής Διάσκεψης για τη Μ. Ανατολή βάσει των αποφάσεων 338 και 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας, που έκαναν λόγο για αμοιβαία αναγνώριση.

⁵⁵ Βλ. Δελτίο Ε.Κ. 12 – 1988, σημείο 2.4.5.

⁵⁶ Βλ. Παλαιστινιακά Ζητήματα, Νο 191, February 1989, σ.153-179

β.- Να καλέσει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να συμβάλλουν θετικά στην ειρηνευτική διαδικασία δείχνοντας την απαιτούμενη ελαστικότητα, κατανόηση και αμοιβαία εμπιστοσύνη προκειμένου να επιτευχθεί μια δίκαιη ειρήνη.

γ.- Να σταματήσουν και από τις δύο πλευρές, την Παλαιστινιακή και την Ισραηλινή, οι προκλητικές ενέργειες και οι εχθροπραξίες, δηλαδή, και οι Παλαιστίνιοι να συμβάλλουν στη δημιουργία ήπιου κλίματος στα κατεχόμενα εδάφη αλλά και οι Ισραηλinoί να μην προβούν σε οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση στις γύρω χώρες, προκειμένου να δημιουργηθεί από κοινού το κατάλληλο έδαφος για μια δίκαιη ειρήνη.

δ.- Οι προσπάθειες της Ε.Κ. βασίζονται σε δύο αρχές, στο δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση και στο δικαίωμα του Ισραήλ να ζήσει μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα.⁵⁷

Παλαιστινιακές πηγές ανέφεραν πως ο Γ. Αραφάτ δήλωσε την υποστήριξή του στις προτάσεις αυτές της Τρόικα, ζήτησε όμως η πρωτοβουλία που θα προκύψει να είναι πρακτική και να συμβαδίζει με τα τρέχοντα γεγονότα της περιοχής⁵⁸

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που πραγματοποιήθηκε στη Μαδρίτη στις 26-27 Ιουνίου του 1989 εξέτασε τη κατάσταση της διένεξης στη Μέση Ανατολή υπό το φως των πρόσφατων γεγονότων και των επαφών που είχαν τους τελευταίους μήνες η προεδρία και η Τρόικα με τα ενδιαφερόμενα μέρη και κατέληξε στα εξής συμπεράσματα:

1.- Η πολιτική των Δώδεκα σχετικά με τη διένεξη στη Μέση Ανατολή διατυπώνεται στη δήλωση της Βενετίας της 13^{ης} Ιουνίου του 1980 και στις άλλες μεταγενέστερες δηλώσεις. Ουσιαστικά συνίσταται στη διασφάλιση του δικαιώματος όλων των κρατών της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ, για ασφάλεια, δηλαδή για ασφαλή αναγνωρισμένα και εγγυημένα σύνορα, και του δικαιώματος να ζουν όλοι οι λαοί της περιοχής σε κράτος δικαίου, που περιλαμβάνει την αναγνώριση των νόμιμων δικαιωμάτων του παλαιστινιακού λαού, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης με οτιδήποτε συνεπάγεται αυτό. Οι Δώδεκα θεωρούν

⁵⁷ Βλ. Στο ίδιο, σ. 119-120.

⁵⁸ Βλ. International Herald Tribune. Jun.(28-29) 1989

ότι οι στόχοι αυτοί πρέπει να επιτευχθούν ειρηνικά στα πλαίσια Διεθνούς Ειρηνευτικής Συνδιάσκεψης υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, τα οποία και αποτελούν το κατάλληλο πλαίσιο για τις άμεσες διαπραγματεύσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών, για να επιτευχθεί μία συνολική, δίκαιη και μόνιμη ρύθμιση του προβλήματος. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρεί επίσης ότι η ΟΑΠ πρέπει να συμμετάσχει στη διαδικασία αυτή.

2.- Η κοινότητα και τα κράτη μέλη της απέδειξαν τη βούλησή τους να συμμετάσχουν ενεργά στην εξεύρεση λύσης κατόπιν διαπραγματεύσεων για τη διένεξη αυτή και να συνεργαστούν πλήρως για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των λαών της περιοχής. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει επίσης την ικανοποίησή του διότι η έκτακτη διάσκεψη κορυφής των Αραβικών κρατών, που πραγματοποιήθηκε στην Καζαμπλάνκα, υποστήριξε τις αποφάσεις που έλαβε στο Αλγέρι το Εθνικό Παλαιστινιακό Συμβούλιο για την αποδοχή των αποφάσεων 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΟΗΕ, όσον αφορά την αναγνώριση του δικαιώματος ύπαρξης του Ισραήλ και την αποκήρυξη της τρομοκρατίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει επίσης την ικανοποίησή του για τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι Ηνωμένες Πολιτείες σύμφωνα με τις απόψεις τους με τα αμέσως ενδιαφερόμενα μέρη και ιδίως για το διάλογο που έχουν ανοίξει με την ΟΑΠ.

3.- Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει τη λύπη του για τη συνεχή επιδείνωση της κατάστασης στα κατεχόμενα εδάφη και για τη συνεχή αύξηση του αριθμού των νεκρών και των τραυματιών καθώς και για τα δεινά του πληθυσμού. Απευθύνει επείγουσα έκκληση στις Ισραηλινές αρχές να θέσουν τέρμα στα μέτρα καταστολής, να εφαρμόσουν τις αποφάσεις 605, 607 και 608 του Συμβουλίου Ασφαλείας και να τηρήσουν τις διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης για την προστασία των αμάχων σε καιρό πολέμου, κυρίως με την επαναλειτουργία των εκπαιδευτικών κέντρων στην Υπεριορδανία.

4.- Με βάση τις θέσεις αρχής των Δώδεκα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υποδέχεται με ενδιαφέρον την πρόταση για τη διεξαγωγή εκλογών στα κατεχόμενα εδάφη η οποία μπορεί να συμβάλει στην ειρηνευτική διαδικασία, εφόσον ενταχθούν οι εκλογές στο πλαίσιο μιας διαδικασίας για τη συνολική και δίκαιη ρύθμιση της διένεξης, και διεξαχθούν στα κατεχόμενα εδάφη, συμπεριλαμβανομένης της ανατολικής Ιερουσαλήμ, με τις δέουσες εγγυήσεις ελευθερίας και δεν αποκλειστεί

καμία λύση. Με την προϋπόθεση βέβαια, η τελική διαπραγμάτευση να γίνει βάσει των αποφάσεων 242 και 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες βασίζονται στην αρχή «εδάφη έναντι ειρήνης»⁵⁹

Επίσης το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο στις 8 και 9 Δεκεμβρίου του 1989 ενέκρινε την εξής δήλωση για την κατάσταση στη Μέση Ανατολή: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιθυμεί να υπογραμμίσει για ακόμα μία φορά ότι προβάλλει επιτακτική ανάγκη να εξευρεθεί ένας πολιτικός διακανονισμός στην Αραβο-Ισραηλινή διένεξη. Υπενθυμίζει σχετικά ότι η θέση των Δώδεκα καθορίζεται από τη δήλωση της Μαδρίτης της 27^{ης} Ιουνίου, η οποία εξακολουθεί να ισχύει πλήρως σε όλα της τα στοιχεία. Με το πνεύμα αυτό, οι Δώδεκα υποστηρίζουν την πρόταση για εκλογές στα κατεχόμενα εδάφη, την οποία θεωρούν ως ένα στάδιο της διαδικασίας για μια συνολική διευθέτηση. Επίσης ενθαρρύνουν τις προσπάθειες που αποσκοπούν στην έναρξη διαλόγου μεταξύ των άμεσα ενδιαφερομένων μερών. Υπενθυμίζουν τις προσπάθειες που οι ίδιοι καταβάλλουν προς την κατεύθυνση αυτή, με σεβασμό στις αρχές που καθοδηγούν τη δραστηριότητά τους προς την αναζήτηση μιας διευθέτησης, όπως μαρτυρεί η πρόσφατη αποστολή της Υπουργικής Τρόικας, ανησυχώντας έντονα για τις καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κατεχόμενα εδάφη και υπενθυμίζοντας την ανάγκη να σέβονται απόλυτα οι δυνάμεις κατοχής τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης και με τις οποίες δεν έχουν συμμορφωθεί και μάλιστα σε τομείς τόσο σημαντικούς όπως η εκπαίδευση και η υγεία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την λύπη του για τη συνεχιζόμενη επιδείνωση της καταστάσεως στα κατεχόμενα εδάφη, που θίγει σοβαρά τις συνθήκες διαβίωσης των πληθυσμών, υποθηκεύει μακροπρόθεσμα το μέλλον της Παλαιστινιακής Κοινωνίας και εμποδίζει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των κατεχομένων εδαφών. Η κοινότητα και τα κράτη μέλη της είναι αποφασισμένα να αυξήσουν κατά ουσιαστικό τρόπο τη βοήθειά τους στους πληθυσμούς των εδαφών αυτών. Στα πλαίσια της νέας τριετούς σύμβασης 1990-1993, η κοινότητα συνεχίζοντας θα αυξήσει τη μέσω της UNRWA βοήθειά της υπέρ των Παλαιστινίων, που ανήλθε από το 1971 σε περισσότερα από 388 εκατ. Ecu. Επιθυμεί δε να μπορεί η UNRWA να ασκεί απρόσκοπτα τις δραστηριότητές της. Ταυτόχρονα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θέτει ως στόχο το διπλασιασμό της άμεσης βοήθειας της

⁵⁹ Bulletin of the European Union, No 6-1989, point, 1.1.23

Κοινότητας, που αντιπροσωπεύει από το 1981 το ποσό των 23 εκατ. Ecu. Η Κοινότητα σκοπεύει έτσι να συμβάλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των πληθυσμών των κατεχομένων εδαφών και μέσω δραστηριοτήτων στον τομέα της υγείας και της εκπαίδευσης, καθώς επίσης μέσω της υποστήριξης των τοπικών παλαιστινιακών θεσμών να βοηθήσει στη διαφύλαξη του συλλογικού γίνεσθαι του παλαιστινιακού λαού.⁶⁰

Πέρα από τις παραπάνω ανακοινώσεις και δηλώσεις που αναφέρουμε, αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένα κράτη μέλη της Κοινότητας υιοθέτησαν κατά την περίοδο αυτή μια πιο θετική στάση, η οποία συνοδεύτηκε από συγκεκριμένες πράξεις, όπως: α)η απόφαση του Προέδρου της Γαλλίας, Φ. Μιτεράν, να αναβαθμίσει το γραφείο τύπου, που διατηρούσε η Ο.Α.Π. στην Γαλλία, σε Διπλωματική Αντιπροσωπεία της Παλαιστίνης⁶¹ και β)η επίσκεψη του Αραφάτ στη Γαλλία στις 2 Ιουνίου του 1989 ύστερα από επίσημη πρόσκληση της γαλλικής κυβέρνησης.

Στα ίδια πλαίσια κινήθηκαν και οι θέσεις της Ελλάδας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Ιταλίας και της Ιορδανίας. Όσον αφορά τη στάση της Ελλάδας, ο πρωθυπουργός, Αν. Παπανδρέου, σε δήλωσή του καταδίκασε έντονα την Ισραηλινή πολιτική και χαρακτήρισε την Ισραηλινή κατοχή ως φασιστική. Επίσης στις 10 Ιανουαρίου 1989 προσκάλεσε τον Γ. Αραφάτ να επισκεφθεί την Ελλάδα.⁶²

Από την πλευρά της η Ιταλία αναβάθμισε και αυτή το γραφείο τύπου της Ο.Α.Π. σε Διπλωματική Αντιπροσωπεία της Παλαιστίνης.

Τέλος, η Ιρλανδία επιβεβαίωσε για άλλη μια φορά την άρνησή της να συνάγει διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ.⁶³

Όλες αυτές οι θετικές εξελίξεις επεκτάθηκαν και στις παραδοσιακά φιλικά προσκείμενες χώρες προς το Ισραήλ, όπως η Ολλανδία και η Μ. Βρετανία.

Το Υπουργείο Εξωτερικών της Ολλανδίας ανακοίνωσε την πρόθεσή του να ξεκινήσει για πρώτη φορά πολιτικό διάλογο με την ηγεσία της Ο.Α.Π. Έτσι, δύο

⁶⁰ Βλ. Bulletin of the European Union. No 12-1989 point 1.1.21.

⁶¹ Βλ. Al Dustur, 6 Ιανουαρίου 1989

⁶² Al Nahar, 11 Ιανουαρίου 1989

⁶³ Βλ. International documents on Palestine 1980. Doc. 43

ανώτατοι υπάλληλοι του Υπουργείου Εξωτερικών επισκέφθηκαν την Τυνησία στις 10 Ιανουαρίου του 1989 όπου συναντήθηκαν με ηγετικά στελέχη της Ο.Α.Π.⁶⁴

Όσον αφορά τη Μ. Βρετανία ο αρμόδιος υπουργός για θέματα διεθνούς πολιτικής συναντήθηκε για πρώτη φορά με τον Γ. Αραφάτ στην Τυνησία στις 14 Ιανουαρίου του 1989, ύστερα από την κατάργηση του νόμου που απαγόρευε οποιαδήποτε διεξαγωγή πολιτικού διαλόγου με την ηγεσία της Ο.Α.Π. Στο τέλος αυτής της συνάντησης ο Άγγλος υπουργός την χαρακτήρισε ως θετική και δήλωσε την υποστήριξη της Αγγλικής Κυβέρνησης στις τελευταίες αποφάσεις της Ο.Α.Π. και πρόσθεσε ακόμα ότι η θέση της Αγγλίας όσον αφορά την Διεθνή Ειρηνευτική Διάσκεψη ταυτίζεται με τη θέση της Ο.Α.Π.⁶⁵

Όμως, η πιο σημαντική εξέλιξη στη στάση της Αγγλίας απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα σημειώθηκε από τον υπουργό εξωτερικών Τζέφρι Χάου κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στον Περσικό Κόλπο, ο οποίος εξέφρασε την αποδοκμασία του όσον αφορά τα Ισραηλινά μέτρα κατά των Παλαιστινίων πολιτών στα κατεχόμενα, τα οποία χαρακτήρισε ως «βάρβαρα».

Επίσης, δήλωσε ότι η ειρηνευτική διαδικασία θα πρέπει να λάβει υπόψη της τα νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων, μεταξύ των οποίων ανέφερε το δικαίωμα για αυτοδιάθεση, καθώς επίσης και το δικαίωμα όλων των χωρών της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ, να ζουν ειρηνικά μέσα σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα.

Όσον αφορά την Ειρηνευτική Διάσκεψη δήλωσε πως τη θεωρεί ως το μόνο κατάλληλο πλαίσιο για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών⁶⁶

Παρακολουθώντας λοιπόν, τις δηλώσεις και ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την Αραβοϊσραηλινή διένεξη και το Παλαιστινιακό ζήτημα, καταλήγουμε σε ορισμένες παρατηρήσεις:

-Πρώτον: Η πολιτική στάση της Ε.Κ. όπως εκφράστηκε μέσα από κοινές δηλώσεις των χωρών μελών δεν ήταν πάντοτε σαφής. Πολλές φορές παρατηρήθηκαν

⁶⁴ Βλ. Al Ahrām, 3 Ιανουαρίου 1989. Επίσης Σαλεχ Αγιουμπ: Η Παλαιστινιακή πρωτοβουλία ειρήνης, Bisan Press, Cyprus 1989 σ.62.

⁶⁵ Βλ. International Herald Tribune, Jan. 17. 1989.

⁶⁶ Βλ. Al Dustur, 3 Ιανουαρίου 1989.

αντιφάσεις και συχνά υποχωρούσαν σε απόψεις αντίθετες από τις πάγιες θέσεις τους. Γεγονός που μπορούμε εύκολα να παρατηρήσουμε παρακολουθώντας διάφορες ανακοινώσεις σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα. Παραδείγματος χάριν, η δήλωση του Λονδίνου το 1987 και της Βενετίας το 1980 και επίσης η δήλωση των Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Ο.Κ. το Μάρτιο του 1984 και του Δουβλίνου το Δεκέμβριο 1984.

Συγκεκριμένα: α) Όσον αφορά στα νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων η δήλωση Λονδίνου αναφέρει ότι μέσα στα πλαίσια μιας γενικής διευθέτησης το Ισραήλ θα πρέπει να αναγνωρίσει τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού. Η δήλωση Βενετίας ωστόσο προχωράει ακόμα πιο πέρα μιλώντας για τη δυνατότητα του Παλαιστινιακού λαού να ασκεί πλήρως το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Στα ίδια πλαίσια κινήθηκε και η δήλωση των Υπουργών Εξωτερικών το Μάρτιο του 1984, η οποία ενδεικτικά αναφέρει: Μια δίκαιη, νόμιμη και συνολική ειρήνη στη Μέση Ανατολή θα πρέπει να αναγνωρίσει τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού. Κατά τη γνώμη των Δέκα, αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να γίνει αποδεκτό το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού, με ό,τι αυτό το δικαίωμα συνεπάγεται.

Αντιθέτως η δήλωση Δουβλίνου το Δεκέμβριο του 1984 -παρόλο που ακολουθεί τις προηγούμενες δηλώσεις- δεν κάνει σαφή αναφορά ούτε στα νόμιμα δικαιώματα ούτε στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού.

β) Όσον αφορά στο δικαίωμα των Παλαιστινίων να δημιουργήσουν δικό τους ανεξάρτητο κράτος. Η δήλωση Λονδίνου μέσα στα πλαίσια της επίλυσης του Μεσανατολικού ζητήματος κάνει λόγο για την ανάγκη μιας πατρίδας για τον Παλαιστινιακό λαό γενικώς, χωρίς όμως να προσδιορίζει την ακριβή της τοποθεσία. Προχωρώντας όμως στην δήλωση της Βενετίας δεν βλέπουμε πουθενά να γίνεται λόγος για την δημιουργία κράτους, περιορίζεται απλώς στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Αντιθέτως, η δήλωση των Υπουργών Εξωτερικών αναφέρεται σ' αυτό το θέμα, αλλά με έμμεσο και όχι τόσο ξεκάθαρο τρόπο. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι για να επιτευχθεί διακανονισμός μέσω διαπραγματεύσεων χρειάζεται η συνεχής και ανεξάρτητη έκφραση της βούλησης του παλαιστινιακού λαού.

γ) Όσον αφορά στο ρόλο της Ο.Α.Π. στις διαπραγματεύσεις για το Μεσανατολικό. Η δήλωση Λονδίνου θεωρεί ότι θα πρέπει να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις οι αντιπρόσωποι των μερών της διαμάχης συμπεριλαμβανομένου και του παλαιστινιακού λαού. Δεν αναφέρεται όμως ονομαστικώς στην ΟΑΠ ως

νόμιμο εκπρόσωπο των Παλαιστινίων. Απ' την άλλη πλευρά, η δήλωση Βενετίας μιλάει ξεκάθαρα για τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών συμπεριλαμβανομένου του παλαιστινιακού λαού και της Ο.Α.Π. Στα ίδια περίπου πλαίσια κινήθηκαν η δήλωση των Υπουργών Εξωτερικών και η δήλωση του Δουβλίνου. Και στις δύο γίνεται λόγος για την ανάγκη της συμμετοχής της Ο.Α.Π. στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις. Κοινό βέβαια, χαρακτηριστικό όλων αυτών των δηλώσεων είναι το ότι δεν αναφέρονται καθόλου στην Ο.Α.Π. ως το νόμιμο και μοναδικό εκπρόσωπο του παλαιστινιακού λαού.

δ) Όσον αφορά στον εποικισμό των Ισραηλινών στα κατεχόμενα εδάφη. Η δήλωση Λονδίνου αποσιωπά εντελώς το γεγονός αυτό, ενώ αντίθετα, η δήλωση της Βενετίας θεωρεί ότι ο Ισραηλινός εποικισμός αποτελεί σοβαρό εμπόδιο στις ειρηνευτικές διαδικασίες. Ταυτόχρονα, αναφέρει ότι οποιαδήποτε τροποποίηση και αλλαγή στον πληθυσμό και στις περιουσίες στα κατεχόμενα εδάφη είναι παράνομη πράξη βάσει του διεθνούς δικαίου. Επίσης, η δήλωση των Υπουργών εξωτερικών και του Δουβλίνου απηύθυναν έκκληση προς την Ισραηλινή πλευρά να εγκαταλείψει την παράνομη εποικιστική πολιτική στα κατεχόμενα εδάφη.

ε) Όσον αφορά στο θέμα των Ιεροσολύμων. Η δήλωση Λονδίνου δεν ασχολήθηκε καθόλου μ' αυτό το θέμα, όπως επίσης και οι δηλώσεις των Υπουργών εξωτερικών και του Δουβλίνου. Μόνο η δήλωση της Βενετίας λαμβάνει υπόψη της τη μεγάλη σημασία της πόλης για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Επομένως, δεν δέχεται καμμία μονόπλευρη πρωτοβουλία που στοχεύει ν' αλλάξει την κατάσταση στην Ιερουσαλήμ και εγκρίνει μόνο οποιαδήποτε συμφωνία εγγυάται την ελεύθερη πρόσβαση για τον καθένα στους Αγίους Τόπους.

Δεύτερον: Η ίδια εικόνα παρουσιάστηκε και στην πολιτική των χωρών μελών σε εθνικό επίπεδο. Χώρες όπως η Ελλάδα, Ιταλία και η Γαλλία υιοθέτησαν πιο θετική στάση απέναντι στο Παλαιστινιακό από ό,τι οι κοινές Δηλώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναφέραμε προηγουμένως. Συγκεκριμένα, ο Πρόεδρος της Γαλλίας Μιτεράν, στην ομιλία του στο Ισραηλινό κοινοβούλιο υποστήριξε το δικαίωμα των Παλαιστινίων για την ίδρυση ανεξάρτητου κράτους στα κατεχόμενα εδάφη, θέτοντας όρους ως προϋπόθεση το σεβασμό από μέρος των Παλαιστινίων απέναντι στο

δικαίωμα των άλλων να ζήσουν ειρηνικά σε ασφαλή σύνορα⁶⁷ Επίσης, ο πρωθυπουργός της Ιταλίας Μπετίνο Κράζκι, σε μια ομιλία του στο Ιταλικό Κοινοβούλιο, ανέφερε ενδεικτικά ότι ο ίδιος δεν αμφισβητεί τη νομιμότητα του Παλαιστινιακού αγώνα και ότι η Ιταλική Κυβέρνηση δεν θα ανεχτεί την καταπάτηση των δικαιωμάτων του παλαιστινιακού λαού.⁶⁸

Απ' την άλλη πλευρά όμως, χώρες, όπως η Μ.Βρετανία, η Δανία και η Ολλανδία, σε εθνικό επίπεδο υιοθέτησαν απέναντι στο παλαιστινιακό ζήτημα πιο αρνητικές θέσεις απ' ό,τι είχαν συμφωνήσει στις κοινές δηλώσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Για παράδειγμα αναφέρουμε την ανακοίνωση της πρωθυπουργού της Αγγλίας, Μάργκαρετ Θάτσερ, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της στο Ισραήλ το Μάιο του 1986. Μίλησε γενικά για τα νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων χωρίς ν' αναφερθεί ειδικώς στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Επίσης, αρνήθηκε οποιαδήποτε διεξαγωγή διαλόγου με την Ο.Α.Π. και υποστήριξε ότι θα πρέπει να βρεθεί μια καινούργια ηγесία για τους Παλαιστίνιους⁶⁹

Τρίτον: Μετά το ξέσπασμα της παλαιστινιακής Ιντιφάντα το 1987 δεν παρατηρούμε πλέον αυτήν την αντίφαση που είδαμε στις κοινές δηλώσεις και στην πολιτική των χωρών μελών. Αντιθέτως, οι δηλώσεις έγιναν πιο σαφείς και συγκεκριμένες όσον αφορά σε όλες τις πτυχές του παλαιστινιακού ζητήματος.

Αυτή η θετική αλλαγή οφείλεται κυρίως στο συνδυασμό δύο παραγόντων. Πρώτον, το σχέδιο ειρήνης που υιοθέτησε η παλαιστινιακή εθνοσυνέλευση, που πραγματοποιήθηκε στο Αλγέρι στις 15 Αυγούστου 1988, βάσει του οποίου η Ο.Α.Π. αναγνώρισε τις δύο αποφάσεις -242 και 338- του Συμβουλίου Ασφαλείας ως το πιο κατάλληλο πλαίσιο για την επίλυση του Μεσανατολικού. Δεύτερον, το ευνοϊκό κλίμα που δημιουργήθηκε ύστερα από τη θετική στροφή της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης απέναντι στο παλαιστινιακό ζήτημα εξαιτίας των γεγονότων της Ιντιφάντα.

Συγκεκριμένα όμως για το θέμα της στάσης της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης απέναντι στο παλαιστινιακό θα μιλήσουμε λεπτομερώς στο επόμενο κεφάλαιο.

⁶⁷ Βλ. Ha'artz 10.3.1982 επίσης Davar, 10.3.1982

⁶⁸ Βλ. AL-Ahram, 12.12.1984. Επίσης International Herald Tribune, 7.11.1985.

⁶⁹ Βλ. Al-Baiader Jerosalem 31.5.1986 Επίσης 7.6.1986

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

**Η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και το παλαιστινιακό
ζήτημα από το 1948 μέχρι την 'Ιντιφαντα' του 1987**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η μεγάλη σημασία της μελέτης της κοινής γνώμης και της γνώσης των προτιμήσεων και θέσεων της πηγάζει από έναν σημαντικό κανόνα για την κατανόηση της τροχιάς της εξωτερικής πολιτικής των διαφόρων διεθνών δυνάμεων. Ο κανόνας αυτός είναι: «Η εξωτερική πολιτική δεν ξεκινάει από το κενό, ούτε λειτουργεί στο κενό». Οι σχεδιαστές της εξωτερικής πολιτικής δουλεύουν συνήθως μέσα στα πλαίσια της προηγούμενης πείρας τους. Η σύγχρονη πολιτική -ή η πολιτική που φαίνεται σύγχρονη- τις περισσότερες φορές βρίσκει τις ρίζες της στις ιστορικές παραδόσεις της κοινωνίας,¹ δηλαδή είναι η συνέχεια της προηγούμενης, αλλά ξεχωρίζει υπό το φως της πρόσφατης πείρας. Το στοιχείο που ξεχωρίζει λοιπόν είναι «ο ρόλος της κοινής γνώμης», που εκφράζεται μέσα από διάφορα κανάλια, τα πιο σημαντικά από τα οποία είναι τα πολιτικά κόμματα, οι ομάδες πίεσεως και διάφορες οργανώσεις όπως οι λέσχες, τα συνδικάτα, οι ενώσεις, οι σύνδεσμοι ... κλπ.

Έτσι η κοινή γνώμη επιβάλλει τον εαυτό της, παρουσιάζει τις θέσεις της στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, και αποτελεί μία από τις βάσεις, πάνω στις οποίες διαμορφώνονται οι αποφάσεις για τα διεθνή θέματα. Επομένως, παρατηρώντας το σύνολο της προηγούμενης πείρας, που συσσωρεύεται στα στρώματα της κοινής γνώμης και στις διάφορες δυνάμεις της, αναφορικά με τα διάφορα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, μπορούμε να διαγνώσουμε έγκαιρα στοιχεία και αποδείξεις για τον προσανατολισμό της κυβερνητικής πολιτικής απέναντι σε αυτά τα θέματα.

Η παρακολούθηση της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, όσον αφορά στο Παλαιστινιακό ζήτημα, φωτίζει την αποκαλούμενη «διεθνή περιφερειακή κοινή γνώμη». Η συζήτηση εδώ περιστρέφεται γύρω από τις διαθέσεις της κοινής γνώμης σε περισσότερα από ένα κράτη, που ανήκουν σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια. Η διεθνής περιφερειακή κοινή γνώμη αφορά κάθε αυθόρμητη έκφραση μιας θέσης για κάποιο διεθνές ζήτημα, έτσι ώστε να μην περιορίζεται αυτή η θέση σε

¹ Βλ. Rodee Anderson and Cristol Green, Introduction to Political Science, international student edition, Mc Grw-hill Kogakusha, Ltd.; Tokyo, 1976. P.390.

μια συγκεκριμένη κοινωνία, αλλά σε πολλές κοινωνίες που ανήκουν σε πολλά κράτη μέσα σε μια περιοχή ή περιφέρεια.²

Η περιφέρεια που αναφερόμαστε εδώ είναι η «Δυτική Ευρώπη», της οποίας τα περισσότερα κράτη αποτελούν σήμερα την «Ευρωπαϊκή Ένωση». Αναμφίβολα, αφού αριθμός των Κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης φθάνει σήμερα τα 15, μπορούμε να προβλέψουμε ότι σύντομα τα όρια της περιφέρειας της Δυτικής Ευρώπης θα ταυτίζονται με τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.³

Η διεθνής περιφερειακή κοινή γνώμη αποκτά μια σημαντική δύναμη πίεσης στο χώρο της διεθνούς πολιτικής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η πίεση της διεθνούς περιφερειακής (και της μη περιφερειακής) κοινής γνώμης που ασκήθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ προκειμένου να σταματήσει ο πόλεμος καθώς και οι πιέσεις που ασκούνται σήμερα για τον περιορισμό της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων.⁴

Στη πραγματικότητα οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης -όπου τα φιλελεύθερα συστήματα μοιάζουν μεταξύ τους- λαμβάνουν υπόψη τους τη σημασία της κοινής γνώμης και προσπαθούν να έχουν πάντα μια επαφή μαζί της, προκειμένου να εξασφαλίσουν την υποστήριξη της στην πολιτική αλλά και στις αποφάσεις που παίρνουν για διάφορα θέματα της εξωτερικής πολιτικής.⁵ Ορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες μάλιστα διενεργούν δημοψηφίσματα για διάφορες υποθέσεις συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της εξωτερικής πολιτικής.

Όμως αντιθέτως από ό,τι περιμένει κανείς από δημοκρατικά συστήματα, πολλές από τις κυβερνήσεις όχι μόνο δεν ακολουθούν τις διαθέσεις της κοινής γνώμης, αλλά προσπαθούν πολλές φορές να καθοδηγήσουν την κοινή γνώμη ώστε αυτή να προσαρμόζεται στις αποφάσεις τις οποίες έχουν ήδη λάβει.⁶ Αυτό συμβαίνει με το πρόσχημα ότι οι υποθέσεις της εξωτερικής πολιτικής είναι πολύπλοκες και πολυσύνθετες, και πρέπει να τις χειρίζονται σε ορισμένες περιπτώσεις με μυστικότητα. Επίσης η ευρύτερη κοινή γνώμη δεν ενδιαφέρεται πολύ για τις

² Βλ. Δρ. Χάμεντ Ραμπί: Η Διεθνής Κοινή Γνώμη και η Διεθνής Συμπεριφορά, περιοδικό «Διεθνής Πολιτική», Κάιρο, τεύχος 6, Οκτώβριο 1966, σ.86.

³ Βλ. Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Το Παρόν και το Μέλλον της), Η Αιγυπτιακή Υπηρεσία για το Βιβλίο, Κάιρο 1986, σ.109-118.

⁴ Βλ. Δρ. Χάμεντ Ραμπί: Η Διεθνής Κοινή γνώμη, ο.π. σ.88.

⁵ Βλ. James Rosenua, World Politics, London 1975, p.395.

⁶ Βλ. K. Holsti: ο.π. σ.123

υποθέσεις της εξωτερικής πολιτικής, διότι δεν επηρεάζουν άμεσα την καθημερινή ζωή των πολιτών. Στην Γαλλία π.χ., οι δημοσκοπήσεις έδειξαν ότι το 40% των πολιτών δεν απαντά σε ερωτήσεις που αφορούν την εξωτερική πολιτική, ακόμα και όταν οι ερωτήσεις αφορούν σημαντικά θέματα της Γαλλίας.⁷

Σε ό,τι αφορά το Παλαιστινιακό ζήτημα, προκειμένου να προσεγγίσει κανείς τις θέσεις και στάσεις της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης απέναντι στο ζήτημα αυτό, από τότε που ιδρύθηκε το κράτος του Ισραήλ το 1948, μέχρι την Παλαιστινιακή 'Ιντιφάντα' το 1987, θα πρέπει να μελετηθεί το θέμα σε τέσσερις περιόδους:

- 1- Η πρώτη περίοδος καλύπτει το διάστημα πριν το 1948, και συμπεριλαμβάνει την γένεση της ιδέας της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ και τις βάσεις που μπήκαν για το σκοπό αυτό στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Κατά την περίοδο αυτή διαμορφώθηκαν οι βασικές Ευρωπαϊκές πεποιθήσεις για την Παλαιστίνη.
- 2- Η δεύτερη περίοδος καλύπτει το διάστημα από την απόφαση της διχοτόμησης της Παλαιστίνης το 1947 μέχρι τον πόλεμο του 1967.
- 3- Η Τρίτη περίοδος καλύπτει το διάστημα από τον πόλεμο του 1967 μέχρι την Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο το 1982.
- 4- Η τέταρτη περίοδος καλύπτει το διάστημα από το 1982 μέχρι την Παλαιστινιακή Ιντιφάντα το Δεκέμβριο του 1987.

Ο χωρισμός του Θέματος σε τέσσερις περιόδους έγινε λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που έχει κάθε περίοδος. Στην μελέτη αυτή θα προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε αυτές τις περιόδους απαντώντας σε δύο βασικά ερωτηματικά: Ποιες είναι οι στάσεις της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα; και ποια είναι η επιρροή των θέσεων αυτών της κοινής γνώμης στις θέσεις και τις αποφάσεις των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων όσον αφορά στο Παλαιστινιακό ζήτημα.

⁷ Βλ. Roy Macridis: Foreign Policy in World Politics. ο.π. σ.94

1. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ:

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου διαμορφώθηκε η «αντίληψη» perception της Ευρώπης για το Παλαιστινιακό ζήτημα. Ο σχηματισμός της «αντίληψης» είναι το πρωταρχικό στάδιο για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και γι' αυτό το λόγο η περίοδος αυτή ήταν η πιο επικίνδυνη όσον αφορά στις πρώτες πεποιθήσεις του Ευρωπαίου πολίτη έναντι αυτού του ζητήματος «πεποιθήσεις και γνώμες» που ακόμα και σήμερα παίζουν το μεγαλύτερο ρόλο στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν οι Ευρωπαίοι τους Παλαιστίνιους και εν γένει το παλαιστινιακό ζήτημα.⁸

Ο Ευρωπαίος πολίτης δεν ξεχώριζε τότε τους Άραβες ανάμεσα σε Παλαιστίνιους και Σύριους, ή σε Αιγυπτίους και Ιρακινούς κτλ. Υπήρχε απλώς μία γενικευμένη ευρωπαϊκή αντίληψη για όλους τους Άραβες. Με άλλα λόγια η γενικευμένη Αραβική εικόνα επισκίαζε τις «τοπικές μορφές της».⁹ Το γεγονός που ενίσχυσε αυτή την αντίληψη ήταν το ότι οι Παλαιστίνιοι πριν τη δεκαετία του 1930 δεν ξεχώριζαν από τους υπόλοιπους Άραβες μέσα στο ίδιο τους το έθνος.

Η Ευρωπαϊκή αντίληψη για το Παλαιστινιακό ζήτημα διαμορφώθηκε στην περίοδο αυτή μέσα στα πλαίσια δυο ουσιαστικών παραγόντων:

- 1- Το ιστορικό πλαίσιο των Άραβο-Ευρωπαϊκών σχέσεων.
- 2- Το Σιωνιστικό Κίνημα και ο ύποπτος ρόλος που έπαιξε στην διαμόρφωση των Ευρωπαϊκών αντιλήψεων για τη γη της Παλαιστίνης, την ιστορία της και το λαό της.

Το ιστορικό πλαίσιο των Άραβο-Ευρωπαϊκών σχέσεων ήταν περισσότερο πλαίσιο διαμάχης παρά πλαίσιο φιλίας και ειρήνης. Κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας οι Ευρωπαίοι αποκαλούσαν «πρόστυχο και απολίτιστο», κάθε τι που ήταν ξένο προς την Ευρώπη. Το σύνθημα του λευκού ανθρώπου ήταν να εξευρωπαϊσθούν όλοι οι άλλοι, ανάμεσά τους και οι Άραβες (και οι Παλαιστίνιοι

⁸ Βλ. Δρ. Χάμεντ Ραμπί: Η Θεωρία της Κοινής Γνώμης, Βιβλιοπωλείο «Η Ανάπτυξη της Ανατολής», Κάιρο, 1974 σ.234.

⁹ Η Αραβική Προσωπικότητα Ανάμεσα στην Ισραηλινή και στην Δυτική Αντίληψη, Κέντρο Πολιτικών και Στρατηγικών Ερευνών, Αλ-Αχράμ, Κάιρο 1974, σ.47-50.

φυσικά). Με άλλα λόγια, η Ευρώπη ήταν ο πολιτισμένος κόσμος και όλοι οι άλλοι λαοί ήταν βάρβαροι που έπρεπε να εκπολιτισθούν σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πολιτισμικά δεδομένα.¹⁰

Δεν πρέπει επίσης να αγνοούμε την επίδραση του θρησκευτικού παράγοντα κατά τη διάρκεια της περιόδου εκείνης. Η εποχή της αποικιοκρατίας ήταν ένα είδος εκδίκησης των Ευρωπαίων εις βάρος του Αραβικού κόσμου, για τις νίκες των Αράβων Μουσουλμάνων σε παλαιότερες ιστορικές εποχές, τον 7^ο και 8^ο αιώνα και για τις προσπάθειες των Αράβων τότε να ελέγξουν την Ευρώπη και να την εξισλαμίσουν. Ήταν επίσης μια εκδίκηση για την αποτυχία της σταυροφορίας στην Παλαιστίνη τον 13^ο αιώνα.¹¹ Μέσα στα πλαίσια αυτής της «εκδικητικής νοοτροπίας» εντάσσεται μάλλον και το γεγονός ότι οι Ευρωπαίοι συνέδεαν τους Άραβες με τους Τούρκους λόγω του κοινού, ενοποιητικού στοιχείου της μουσουλμανικής θρησκείας που χαρακτηρίζει και τους δύο λαούς. Έτσι οι Άραβες χρωματίστηκαν με όλες τις αρνητικές πλευρές που χαρακτηρίζουν την Τουρκική προσωπικότητα. Για τον λόγο αυτό οι Ευρωπαίοι χαρακτήριζαν τους Άραβες «σκληρούς», «αιμοδιψείς», «τύραννους» ... κτλ.¹²

Οι Ευρωπαίοι λοιπόν, κοιτούσαν την Παλαιστίνη είτε με τα μάτια του αποικιοκράτη είτε με ρατσιστικό βλέμμα με υπεροψία και με μία τάση για εκδίκηση θρησκευτική ή πολιτική). Αυτοί ήταν οι λόγοι που τους οδήγησαν στην ενίσχυση του Σιωνιστικού σχεδίου, ειδικότερα την εποχή εκείνη κατά την οποία έγινε γνωστό σε όλη την Ευρώπη το ονομαζόμενο «Εβραϊκό ζήτημα». Γεγονός που κατέστησε την υποστήριξη του Σιωνιστικού σχεδίου τόσο Ευρωπαϊκό όσο και Εβραϊκό αίτημα.¹³ Εδώ ξεκινάει η επίδραση του δεύτερου παράγοντα στη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης για την Παλαιστίνη.

¹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε: Δρ. Εντουάρντ Σαϊντ, «Al-Istishraq» (Η ανακάλυψη των μυστικών της Ανατολής), {μετάφραση: Δρ. Καμάλ Αμπου Ντιάμπ}, Ίδρυμα Αραβικών Ερευνών, Βηρυτός, (2^η έκδοση), 1984.

¹¹ Βλ. Δρ. Χάμεντ Ραμπί: Αραβική Κουλτούρα Ανάμεσα στην Σιωνιστική Εισβολή και την Υπηρεσία Εθνικής Ολοκλήρωσης, Κάιρο 1983, σ.15.

¹² Δρ. Νάντια Σάλεμ: «Η Αραβική Εθνική Εικόνα στην Αμερικάνικη Οπτική», περιοδικό (Διεθνής Πολιτική), τεύχος 49, Ιούλιος 1977, σ.47.

¹³ Βλέπε: Μπαντία Αμίν, Το Εβραϊκό Πρόβλημα και το Σιωνιστικό Κίνημα, Dar Al-Taliaa, Βηρυτός 1974, σ.143-150.

Το Σιωνιστικό Κίνημα ως ιδεολογία και πολιτική πράξη ήταν και είναι ένας σπουδαίος παράγοντας στην Ευρωπαϊκή προσέγγιση της Παλαιστίνης και στην διαμόρφωση της γνώμης του Ευρωπαίου πολίτη απέναντι στο Παλαιστινιακό ζήτημα.

Ο Σιωνιστικός ρόλος μέσα σε αυτά τα πλαίσια θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνδυάστηκε με την αποικιοκρατική νοοτροπία που επικρατούσε εκείνη την εποχή στην Ευρώπη. Επίσης, οι Σιωνιστές επηρεάστηκαν από τις Ευρωπαϊκές πρακτικές κατά των ιδίων των Εβραίων* και στην συνέχεια εφάρμοσαν την αποικιοκρατική πείρα που είχαν αποκτήσει εναντίον των Παλαιστίνιων και των Αράβων γενικότερα.¹⁴

Επειδή η αντιμετώπιση της διαμάχης από την πλευρά των Σιωνιστών έγινε μέσα στα πλαίσια της μεροληψίας τους κατά των Αράβων, το Σιωνιστικό Κίνημα επηρέασε και διαμόρφωσε με μεγάλη ευκολία την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Διότι με αυτόν τον τρόπο πέτυχε να καταστήσει ως δεδομένη την υποστήριξη των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και της κοινής γνώμης στις σιωνιστικές επιλογές ως προς το Παλαιστινιακό.

Σε αυτό το εχθρικό πλαίσιο δεν ήταν καθόλου παράξενη η χορήγηση του βραβείου Νομπέλ λογοτεχνίας στο Σιωνιστή συγγραφέα Ιωσήφ Αζνόν, παρά το γεγονός ότι χαρακτήρισε τους Παλαιστίνιους με τις αισχρότερες φράσεις στο μυθιστόρημά του «Προχθές» που δημοσιεύτηκε στην Ευρώπη το 1945.¹⁵ Επομένως, δεν μας ξενίζει το γεγονός ότι απονεμήθηκαν στο συγκεκριμένο συγγραφέα, που ταξινομεί τους ανθρώπους με βάση την υποκειμενική του αντίληψη, τόσο εύσημα αντί να κατηγορηθεί και να στιγματιστεί για τις ρατσιστικές του ιδέες μιας και εξέφραζε την αντίληψη της Ευρωπαϊκής ρατσιστικής σκέψης για τους Παλαιστίνιους. Ο ίδιος ο συγγραφέας λοιπόν δεν διαφέρει καθόλου από το περιβάλλον του, που

* Για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα γύρω από τον τρόπο ζωής των Εβραίων στην Ευρώπη από το Μεσαίωνα έως τις αρχές του 20ου αιώνα, βλέπε τα εξής συγγράμματα :

-James Parkes. A history of the Jewish People. (London: Weidenfeld and Nicolson. 1962, επίσης
-Waltre Laqueur: A history of Zionism, New York: Wolt, Rinehart and Winston, 1972 επίσης Maxime
-Rodinson: Cult, Ghetto and state: The Persistence of the Jewish Question. Translated by Jon Rotschild.
London: Al Saqi Books, 1983.

-Nahum Sokolow: History of Zionism: 1600-1918. Selected and Arranged by Israel Solomons. 2 Vols,
London: Longmans, Green 1919.

¹⁴ Ερρικ Χομπσμ»βρισκόμαστε σε μία νέα εποχή αντισημιτισμός» στο Χ.Ανδρέας Χατζηνικολάου, κτίζοντας την Ελπίδα στα Ερείπα της Βηρυτού, εκδόσεις Αίσωπος-Αθήνα 1983, σ.293-96. Επίσης βλ. Mohammed Khaled Al-Azhari: «Η Εικόνα των Παλαιστίνιων στη Δύση (Αντίληψη, Περιεχόμενο, Ορισμοί), περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα», Κέντρο Ερευνών, Ο.Α.Π., Λευκωσία, τεύχος 176-177, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1987.

¹⁵ Βλ. Αντουάν Σαλαχτ, «Εισαγωγή για την μελέτη της Αραβικής Προσωπικότητας στην Σιωνιστική Λογοτεχνία», περιοδικό «Αλ-Καρμελ», Ίδρυμα «Μπαϊάν», Λευκωσία, τεύχος 7, 1983, σ.116.

αγνόησε τελείως το Παλαιστινιακό στοιχείο από την Ευρωπαϊκή συνείδηση. Η φράση «η Παλαιστίνη είναι έδαφος χωρίς λαό» προέρχεται από την αποικιοκρατική Ευρωπαϊκή σκέψη.¹⁶

2. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ ΤΟ 1947 ΕΩΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ 1967:

Όταν αποφασίστηκε η διχοτόμηση της Παλαιστίνης η Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη βρισκόταν σε μια έξαρση ενθουσιασμού και συμπαραστάσης προς το νεογέννητο εβραϊκό κράτος μέσα στα πλαίσια μιας μονομερούς οπτικής γωνίας σχετικά με τα γεγονότα της περιοχής. Στη συνείδηση των Ευρωπαίων πολιτών το όλο πρόβλημα ήταν άσχετο προς τη μοίρα ενός αραβικού λαού που υπέστη γενοκτονία και εξορίστηκε εξαιτίας ενός καλοβαλμένου σχεδίου βιαιότητας που στήθηκε στο πολιτικό παρασκήνιο της Ευρώπης. Γρήγορα εδραιώθηκε στην Ευρώπη η πεποίθηση ότι το Μεσανατολικό δεν είναι παρά ένα πρόβλημα συνόρων μεταξύ των αραβικών κρατών και του Ισραήλ.¹⁷ Η Ευρωπαϊκή συμπάθεια προς τους ζημιωμένους από τον πόλεμο του 1948 είτε σε πολιτικό επίπεδο είτε στο επίπεδο της κοινής γνώμης περιορίστηκε μόνο σε ανθρωπιστικές δηλώσεις που αφορούσαν στην αρωγή των Παλαιστινίων προσφύγων. Μπορεί τελικά η δυτική Ευρώπη να συνέβαλε «λόγους και έργους» στην προσπάθεια εξάλειψης κάθε ίχνους Σιωνιστικής και Ευρωπαϊκής βιαιότητας κατά των Παλαιστινίων αλλά με την προώθηση της εγκατάστασης αυτού του λαού εκτός των συνόρων της Παλαιστίνης.¹⁸

Η χαώδης κατάσταση στην οποία βρέθηκε ο Παλαιστινιακός λαός από κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής πλευράς, αναμφισβήτητα αποτελεί κατάσταση άνευ προηγουμένου στα πλαίσια του γνωστού Ευρωπαϊκού αποικιοκρατικού επεκτατισμού (όπως συνέβη στην Αμερικανική ήπειρο, στην Αυστραλία, στην Αλγερία ... κτλ.). Η κατάσταση αυτή ήταν ένας παράγοντας που βοήθησε στην εδραίωση των πεποιθήσεων που υιοθετήθηκαν κατά το διάστημα που

¹⁶ Σαν παράδειγμα βλέπε την ομιλία του Ιωσήφ Πρέστλυ προς τους Εβραίους το έτος 1799, Α' Τόμος - Φάκελος και Έγγραφο του Παλαιστινιακού ζητήματος -, Κέντρο ερευνών Μέσης Ανατολής, Κάιρο, σ.26.

¹⁷ Βλ. Δρ. Αλί Αλ-Ντίν Χιλάλ «Η πολιτική σκέψη του κινήματος της Αντίστασης», στο «Οι Παλαιστίνιοι στον Αραβικό κόσμο», Κέντρο Αραβικών ερευνών και Μελετών, Κάιρο 1978, σ.610.

¹⁸ Για το θέμα, επιχειρήσεων οικισμού βλέπε: Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» Τεύχος 78, Μάιος 1978, σ.59 - 88.

προηγήθηκε προ της ίδρυσης του Εβραϊκού κράτους. Η Σιωνιστική προπαγάνδα χαίρει πλέον μεγάλης εμπιστοσύνης στην Ευρώπη και το Ισραήλ με την προπαγανδιστική του μηχανή κατέστη ο επίσημος εκπρόσωπος της Αραβοϊσραηλινής διαμάχης και των εξελίξεών της.

Η Ισραηλινή προπαγάνδα απεικόνισε την Παλαιστινιακή τραγωδία ως «πόλεμο για την ανεξαρτησία του Ισραήλ και του Εβραϊκού λαού». Όμως, το πρόβλημα των Παλαιστινίων προσφύγων δεν είναι μοναδικό στο είδος του, διότι υπάρχουν πολλά παρόμοια ιστορικά προηγούμενα στην Ευρώπη και αλλού.¹⁹ Επομένως, ό,τι συνέβη δεν ήταν παρά μία απλή επιχείρηση ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Αράβων και Εβραίων. Σε περίπτωση λοιπόν που καταστεί αναγκαία η επίλυση του «ανθρωπιστικού προβλήματος, τότε το Ισραήλ μαζί με άλλα κράτη, συμπεριλαμβανομένων και των ευρωπαϊκών, θα μπορέσουν να βοηθήσουν με προγράμματα εγκαταστάσεως στα ευρύχωρα αραβικά κράτη.

Η μεγάλη εμπιστοσύνη της Ευρώπης στις Ισραηλινές Σιωνιστικές πηγές οδήγησε μερικά Ευρωπαϊκά κράτη, όπως την Ομοσπονδιακή Γερμανία να αναθέσουν σε Σιωνιστές συγγραφείς το έργο της ιστορικής καταγραφής της Αραβοϊσραηλινής διαμάχης στα σχολικά βιβλία.²⁰ Ένα τέτοιου είδους έργο εγκυμονεί αναμφισβήτητα μεγάλο κίνδυνο λόγω της μη δυνατής αλλαγής των πεποιθήσεων που αποκτά ο άνθρωπος σε μικρή ηλικία. Η Ισραηλινή Σιωνιστική προπαγάνδα, η οποία είναι πράγματι υπολογίσιμη σε όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη, κατάφερε να δημιουργήσει μία συγκεκριμένη εικόνα της Αραβοϊσραηλινής διαμάχης, με πλήρη παραμέληση της Παλαιστινιακής πτυχής στη διαμάχη αυτή. Το δίκτυο της Σιωνιστικής προπαγάνδας πολέμησε λυσσαλέα όλους όσους ήταν υπέρμαχοι του Παλαιστινιακού λαού και αντίθετοι με τις προσδοκίες του Ισραήλ και του διεθνούς Σιωνισμού.²¹

Από την άλλη πλευρά, οι Άραβες –και ειδικά οι Παλαιστίνιοι, οι οποίοι ήταν διασκορπισμένοι και εκτός των πλαισίων της πολιτικής- δεν είχαν πολλές γνώσεις για την εξέλιξη της προπαγάνδας και για τους διαύλους της στον Ευρωπαϊκό χώρο, ενώ

¹⁹ Βλ. Ακίλ Χάσεμ : Σχεδιασμός της Δυτικής Ενημέρωσης, Κέντρο Ερευνών Ο.Α.Π. (Βηρυτός 1968) σ.71.

²⁰ Βλ. Σεχάντα Μούσσα : Οι σχέσεις του Ισραήλ με τα κράτη του κόσμου, Κέντρο Ερευνών Ο.Α.Π. , (Βηρυτός 1971), σ.209 .

²¹ Βλ. Χαϊρία Κασσμία : «Ο Τουϊνμπυ και το Παλαιστινιακό ζήτημα» , Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» , Τεύχος 83 , Οκτώβριος 1978 , σ.95 .

το Σιωνιστικό Κίνημα γνώριζε όλα τα μυστικά της προπαγάνδας και τα εκμεταλλευόταν με τον καλύτερο τρόπο.

Στην πραγματικότητα, δεν ήταν αρκετό για τους Άραβες ή τους Παλαιστίνιους να έχουν την πεποίθηση ότι το ζήτημά τους είναι δίκαιο, αλλά έπρεπε να πείσουν την παγκόσμια κοινή γνώμη και τους Ευρωπαίους ειδικότερα, που υποστηρίζουν το Ισραήλ, για αυτό το δίκαιο. Από την άλλη πλευρά είναι γνωστό ότι τα δεδομένα που θα χρησιμοποιήσει κανείς για να πείσει την παγκόσμια κοινή γνώμη διαφέρουν από εκείνα που θα χρησιμοποιήσει προκειμένου να πείσει την εσωτερική κοινή γνώμη.²² Όμως σε κάθε περίπτωση, η αποτυχία της Αραβικής προπαγάνδας ήταν ένα στοιχείο που προστέθηκε στην επιτυχία της Σιωνιστικής προπαγάνδας, η οποία ήξερε καλά πως να το εκμεταλλευτεί στο έπακρο.

Πρέπει να παραδεχτεί κανείς ότι η Σιωνιστική προπαγάνδα με τις τεράστιες διαστάσεις της ήταν τόσο καλά στημένη και έτυχε την σθεναρή υποστήριξη των Ευρωπαϊκών Μ.Μ.Ε., που ήταν μεροληπτικά τοποθετημένα υπέρ του Ισραήλ, σε τέτοιο βαθμό που χρειάζονταν τιτάνιες προσπάθειες προκειμένου να μπορέσουν οι Παλαιστίνιοι και οι Άραβες γενικότερα, να την αντιμετωπίσουν και να παρουσιάσουν την αλήθεια από την δική τους σκοπιά .

Συνεπώς, ο βαθμός της άγνοιας των Ευρωπαίων για την Παλαιστινιακή διάσταση της διαμάχης ολόένα και μεγάλωνε. Αλλά ακόμα και αν υπήρχε η θέληση να ακουστεί η αραβική φωνή ή να γίνουν γνωστές οι αραβικές θέσεις, πάντα την αναλάμβανε αυτή τη δουλειά ένας Ευρωπαίος ή Ισραηλινός ειδικός στα Αραβικά θέματα ²³ Έτσι οι Ευρωπαίοι γνώριζαν τους Άραβες και τους Παλαιστίνιους από μακριά και από το στόμα του δήθεν «αμερόληπτου».

Οι Σιωνιστές όταν δρούσαν στο Ευρωπαϊκό πεδίο, ήξεραν πολύ καλά πώς να χρησιμοποιήσουν τα κατάλληλα συνθήματα σε κάθε περίοδο και σε κάθε μερίδα της κοινής γνώμης. Συνθήματα σαν «Το Ισραηλινό θαύμα» ή «Το Ισραήλ που άλλαξε την έρημο σε παράδεισο» ακούστηκαν έντονα. Και όταν έπρεπε να προετοιμαστεί ή να δικαιολογηθεί μια εχθροπραξία (όπως στην περίπτωση των γεγονότων μετά τον

²² Βλ. Δρ. Χάμεντ Ραμπί : Έρευνες στην Θεωρία της Επικοινωνίας και της αντίδρασης της συμπεριφοράς, Σύγχρονο Βιβλιοπωλείο Καΐρου, (Κάιρο 1973), σ.31-47.

²³ Βλ. Μωχάμεντ Χάλεντ Αλ – Αζχαρ : Στο ίδιο, σ.57 .

πόλεμο του Ιουνίου 1967), τα συνθήματα μιλούσαν για «προληπτικό πόλεμο».²⁴ Επίσης, το σύνθημα του «αντισημιτισμού» ήταν ένα έτοιμο εργαλείο κατάλληλο για όλες τις περιπτώσεις στην αντιμετώπιση και καταπολέμηση των -ελάχιστων στην Ευρώπη- αντιπάλων.

Κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου δημιουργήθηκε μια καινούργια πραγματικότητα στη γη της Παλαιστίνης. Όταν οι Σιωνιστές μπόρεσαν να ελέγξουν το μεγαλύτερο μέρος της χώρας, άρχισαν να αλλάζουν σιγά- σιγά την Αραβική και την Ισλαμική της ταυτότητα. Αυτή η διαδικασία παρουσιάστηκε στη Δύση ως μια διαδικασία ανέγερσης Ευρωπαϊκού πολιτισμού στην περιοχή, ενώ την ίδια στιγμή παρουσιάζονταν μόνο οι Παλαιστίνιοι μέσα στις σκηνές και στην μιζέρια. Αυτή η κατάσταση ώθησε τους Άραβες και τους Παλαιστίνιους συγγραφείς και τα λίγα τότε Αραβικά Μ.Μ.Ε. να επιτίθενται συνέχεια στους άλλους με αρνητικό και απειλητικό ύφος. Φυσικά, αυτή η ενέργεια, άφησε μια κακιά εντύπωση στην Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, σε τέτοιο σημείο που μερικοί Ευρωπαϊκοί εκδοτικοί οίκοι αρνούσαν την παρουσίαση των Αράβων συγγραφέων στον Ευρωπαϊό αναγνώστη. Οι ειδικοί εξηγούν αυτό το φαινόμενο λέγοντας ότι η προσωπικότητα του Ευρωπαίου πολίτη γενικότερα δίνει βάσει στα γεγονότα και στις αλήθειες περισσότερο από το να ακούει παράπονα και διαμαρτυρίες.²⁵

Έτσι σε κάθε περίπτωση, οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ήταν «τελείως ευθυγραμμισμένες» με τις διαθέσεις της κοινής γνώμης σε ό,τι αφορά το Παλαιστινιακό ζήτημα. Οι θέσεις τους προφανώς ήταν υπέρ του Ισραήλ, το οποίο δεχόταν την ηθική, υλική και στρατιωτική υποστήριξή τους. Στις αρχές της δεκαετίας του 50 η Βρετανία, η Γαλλία και οι Η.Π.Α. ανακοίνωσαν από κοινού ότι διασφαλίζουν τα σύνορα του νέου κράτους του Ισραήλ. Η Γερμανία από την πλευρά της άρχισε το 1953 να πληρώνει τις πολεμικές αποζημιώσεις στους Εβραίους θύματα των Ναζί.²⁶ Το Ισραήλ επίσης εμφανίστηκε ως ο εκπρόσωπος όλων των Εβραίων, όπου και αν βρίσκονταν, ακόμα και αν ήταν ζωντανοί ή νεκροί!

²⁴ Ακίλ Χάσεμ : Στο ίδιο, σ.71 – 71.

²⁵ Βλέπε : Χάλεντ Καστίνι : Η ερήμην δικαστική απόφαση στο Παλαιστινιακό ζήτημα στα βλέμματα του δυτικού κόσμου . Κέντρο Ερευνών Ο.Α.Π. (Βηρυτός 1969), σ.57 .

²⁶ Βλ. Δρ. Εζελντίν Φούντα : Οι Γερμανικές αποζημιώσεις στο Ισραήλ, Αιγυπτιακό περιοδικό Πολιτικών Επιστημών . Τεύχος 14 , Μάιος 1962 .

Το 1956 το Ισραήλ πραγματοποίησε την ιστορική του αποστολή εναντίον του Αραβικού έθνους, με τη συμμετοχή του μαζί με τις δυο αποικιοκρατικές δυνάμεις, την Γαλλία και την Βρετανία, στην εχθρική τριμελή επιδρομή εναντίον της Αιγύπτου. Οι δυνάμεις του Ισραήλ τότε εισέβαλαν για πρώτη φορά στη χερσόνησο του Σινά και την εγκατέλειψαν μετά από τρεις μήνες, διαπράττοντας στο διάστημα αυτό τις πιο γνωστές σφαγές εναντίον των Παλαιστινίων στο Χαν Ιούνες, στη Γάζα και στο Ραφάχ χωρίς καμία αντίδραση της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.

Όταν ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1957, το Ισραήλ ήταν το πρώτο κράτος μη μέλος που έτυχε ειδικά οικονομικά προνόμια από αυτήν. Το βήμα αυτό και τα άλλα που ακολούθησαν βοήθησαν πολύ στην ενίσχυση της αδύναμης Ισραηλινής οικονομίας.²⁷ Το Ισραήλ έφθασε στο σημείο να ζητήσει την ένταξή του στην Κοινότητα με το επιχειρήμα ότι είναι η επέκταση των κρατών της Δύσης στη Μέση Ανατολή.²⁸

Η ίδρυση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (Ο.Α.Π.) το 1964 δεν αποτέλεσε για τα Ευρωπαϊκά κράτη τίποτα το καινούργιο που να αξίζει προσοχής στην Αραβοϊσραηλινή διαμάχη. Έτσι μέχρι το 1967 το Παλαιστινιακό ζήτημα έμενε ένα ξεχασμένο θέμα για τους Ευρωπαίους που εξακολουθούσαν να έχουν απόψεις ταυτόσημες με τις Ισραηλινές απόψεις για θέμα αυτό.²⁹

Σε γενικές γραμμές, οι θέσεις των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων λίγο καιρό πριν τον πόλεμο του Ιουνίου του 1967 ταυίζονταν όσον αφορά στην υποστήριξη του Ισραήλ με τις θέσεις της κοινής γνώμης, διότι το Ισραήλ είναι μια «δημοκρατική και πολιτισμένη» μικρή χώρα μέσα σε ένα «εχθρικό και απολίτιστο» αραβικό περιβάλλον, που θέλει να την «πετάξει στη θάλασσα».³⁰

²⁷ Βλ. Commission of European Communities (The EEC – Israel cooperation), Brussels May 1980. P.12

²⁸ Βλ. Αγγελίνα Αλ – Χέλου : Το Ισραήλ και η ΕΟΚ . Κέντρο ερευνών Ο.Α.Π., (Βηρυτός 1968) σ.70 .

²⁹ Βλ. Δρ. Αντνάν Αλ – Αμαντ : Η Δυτική Ευρώπη και το Παλαιστινιακό ζήτημα , 1965 – 1975 . Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» . Τεύχος 41 - 42 , Ιανουάριος / Φεβρουάριος 1975 , σ. 547 .

³⁰ Για το σύνθημα (Να πεταχτούν οι Εβραίοι στη θάλασσα) : Βλέπε , Αμπντελάλ Αλ – Μπακούρι : Ο Σιωνισμός και ο Ισραηλισμός και ο ισχυρισμός ότι , οι Άραβες θέλουν να πετάξουν τους Εβραίους στη θάλασσα Περιοδικό «Αραβικά Ζητήματα» Τεύχος 27, Νοέμβριος 1973 .

3. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1967 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΟ ΛΙΒΑΝΟ ΤΟ 1982:

Το πιο ουσιαστικό χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου, που διήρκεσε 15 χρόνια, είναι ότι για πρώτη φορά δεν υπήρχε σύμπτωση ανάμεσα στις στάσεις της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, που εξακολουθούσε να υποστηρίζει το Ισραήλ, και στις θέσεις των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, που άρχισαν να υιοθετούν μία πιο ουδέτερη στάση απέναντι στη διαμάχη της Μέσης Ανατολής, που ευνοούσε περισσότερο του πλησίαζε στις πολιτικές διαστάσεις του Παλαιστινιακού ζητήματος ειδικότερα.

Η Ισραηλινή νίκη στον πόλεμο του Ιουνίου του 1967 είχε σαν αποτέλεσμα να αυξηθεί η εμπιστοσύνη της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης για το Ισραήλ. Οι Ευρωπαίοι πολίτες δεν έκρυβαν τη χαρά τους για τη νίκη αυτή και η πλειοψηφία των Μ.Μ.Ε. συνέχιζαν να προβάλλουν την Ισραηλινή άποψη στην καθημερινή τους κάλυψη της Αραβοϊσραηλινής διαμάχης.* Έτσι, ο χαρακτηρισμός της «Τρομοκρατίας» που έδινε το Ισραήλ στην Παλαιστινιακή αντίσταση είχε στην Ευρώπη μεγάλη αξιοπιστία και τα Ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης το υιοθέτησαν χωρίς δεύτερη σκέψη³¹.

Παρ' όλα αυτά, οι συνέπειες αυτού του πολέμου, αν και δεν άλλαξαν τις βασικές κατευθύνσεις, βοήθησαν όμως στο να τεθούν καινούργια ερωτήματα από μια τολμηρή και ενημερωμένη μειοψηφία, που άρχισε να κινείται κόντρα στις καθιερωμένες απόψεις που τέθηκαν από τις Σιωνιστικές οργανώσεις στη Γαλλία, τη Βρετανία, τη Γερμανία και την Ιταλία και που είναι οι πιο ισχυρές δυνάμεις ανάμεσα στις χώρες της δυτικής Ευρώπης.³²

Στη Γαλλία, όταν ο Στρατηγός Ντε-Γκώλ καταδίκασε το Ισραήλ γιατί άρχισε πρώτο τον πόλεμο, το γεγονός αυτό οδήγησε σε μια αισθητή αλλαγή στο πολιτικό περιβάλλον, που μέχρι τότε έβλεπε πάντα το Ισραήλ ως το θύμα των εχθροπραξιών. Η Γαλλική τηλεόραση έδειξε σκηνές από τις βιαιότητες που διέπραξαν οι Ισραηλινοί στρατιώτες κατοχής και από τις κακές συνθήκες κάτω από τις οποίες ζούσαν οι

* Ενδεικτικά, το 1967 στη Δ.Ευρώπη ο αριθμός των εφημερίδων και περιοδικών που ανήκαν σε Εβραίους έφτανε το νούμερο των 348.

³¹ Βλ. Ταλεμπ Ιουνιο; «Η Δυτική κοινή γνώμη και η Αραβοσιωνιστική διαμάχη του 1967». Παλαιστινιακά ζητήματα, τεύχος 7, Μάρτιος 1972 σ.191.

³² Βλ. Μωχάμεντ Χάλεντ Αλ - Αζχαρι . Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Ο.Α.Π. , Πτυχίο Master , Αραβικό Κέντρο Ερευνών και Μελετών. (Κάιρο 1986), σ.270

Παλαιστίνιοι κάτοικοι των κατεχομένων εδαφών. Επίσης, η εκρηκτική κατάσταση που επικρατούσε στη Μέση Ανατολή έγινε η αφορμή να αρχίσει η συζήτηση γύρω από το θέμα του Παλαιστινιακού λαού και τα αιτήματά του³³. Σημειώνεται ότι ο τύπος του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος ήταν αυτός που άνοιξε σχεδόν αποκλειστικά αυτή τη συζήτηση, ενώ ο υπόλοιπος Γαλλικός τύπος εξακολουθούσε να μιλάει για τις ίδιες απόψεις σχετικά με τους πρόσφυγες και τους «Άραβες τρομοκράτες». Στα τέλη της δεκαετίας του 60 και στις αρχές της δεκαετίας του 70 οι δημοσκοπήσεις έδειξαν μια μικρή αλλαγή στις διαθέσεις της Γαλλικής κοινής γνώμης υπέρ των Αράβων. Αυτό όμως σήμαινε ότι μόνο το 4% των ερωτηθέντων ενδιαφερόταν για την Παλαιστινιακή διάσταση της κρίσης.³⁴

Στη Δυτική Γερμανία η έντονη παρουσία της Σιωνιστικής προπαγάνδας σε συνδυασμό με το αίσθημα ενοχής των Γερμανών απέναντι στους Εβραίους ήταν εμπόδιο για την κοινή γνώμη, να δει καθαρά την πραγματική εικόνα, δηλαδή το πόσο υποφέρει ο Παλαιστινιακός λαός. Όλα τα Γερμανικά κόμματα υποστήριζαν το Ισραήλ στον ίδιο βαθμό, εκτός από το Εθνικό Κόμμα, που ήταν ένα σχετικά μικρό κόμμα, το οποίο δέχθηκε πολλές επικρίσεις επειδή καταδίκασε την Ισραηλινή επίθεση τον Ιούνιο του 1967 και στιγματίστηκε με την κατηγορία του «Αντισημιτισμού» και του «Νεοναζισμού».³⁵

Αντίθετα, στη Βρετανία που ήταν μέχρι τότε ακόμα ένα από τα προπύργια του Σιωνισμού, ο πόλεμος του 1967 ήταν ένας παράγοντας που αδυνάτισε τη θέση του Ισραήλ, γιατί ύστερα από τον αρχικό ενθουσιασμό κατά τη διάρκεια του πολέμου, η Ισραηλινή πολιτική επεκτατισμού δημιούργησε αντιδράσεις στη Βρετανική κοινή γνώμη, που άρχισε να βλέπει πως ο Παλαιστινιακός λαός υποφέρει κάτω από την κατοχή και πως είναι το καινούργιο θύμα. Άρχισαν επίσης τα ερωτηματικά στον κόσμο γύρω από την Ισραηλινή πολιτική που δέχθηκε πολλές επικρίσεις από τους κύκλους της αντιπολίτευσης ανάμεσα στους νέους και τα ρεύματα της νέας Αριστεράς. Επίσης, ακούστηκαν φωνές αντίδρασης από μερικούς Εβραίους που ανήκαν στο χώρο της Αριστεράς, όπως ο Ισαάκ Ντόιτσερ –λίγο καιρό πριν πεθάνει το 1967- και ο Σόλι Σαξ που επέκρινε με άρθρο του στην εφημερίδα «Sunday Times», την πολιτική της βίας που ασκείται από το Ισραήλ. Σε γενικές γραμμές, η επεκτατική

³³ Βλ. Le Monde, January 17, 1969

³⁴ Βλ. Δρ. Αχμεντ Σαϊντ Νόφελ: Οι Γαλοαραβικές σχέσεις, σπ.π. σ.74 .

³⁵ Σεγάντε Μούσα : Στο ίδιο, σ.183

πολιτική του Ισραήλ δημιούργησε μεγάλη αναστάτωση μέσα στη Βρετανική κοινωνία, που είχε ως συνέπεια να μειωθεί σταδιακά ο βαθμός υποστήριξης του Ισραήλ μετά τον πόλεμο. Όμως αυτό δεν βοήθησε παράλληλα να αυξηθεί το ενδιαφέρον και η συμπάθεια προς τους Άραβες, αντίθετα η Βρετανική κοινωνία άρχισε να δείχνει αδιαφορία για ολόκληρη την περιοχή.³⁶

Στην Ιταλία, της οποίας η οικονομία ζημιώθηκε σε μεγάλο βαθμό, λόγω του κλεισίματος της διώρυγας του Σουέζ, το Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν το μόνο κόμμα που υιοθέτησε χωρίς μια ώριμη οπτική για την ουσία της Αραβοϊσραηλινής διαμάχης. Έτσι, το Ιταλικό, όπως επίσης και το Γαλλικό, Κομμουνιστικό Κόμμα ζήτησε την απόσυρση του Ισραήλ από όλα τα κατεχόμενα αραβικά εδάφη.³⁷

Στις μικρότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την Ολλανδία, το Βέλγιο και τη Δανία, η υποστήριξη του Ισραήλ από την κοινή γνώμη κατά τη διάρκεια του πολέμου είχε φθάσει στο έπακρον λόγω της επικρατούσας άποψης στις χώρες αυτές ότι οι Άραβες και οι Παλαιστίνιοι συνεργάστηκαν με τις δυνάμεις των Ναζί κατά τη διάρκεια του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου³⁸. Από την άλλη πλευρά, αυτές οι χώρες έβλεπαν το Ισραήλ σαν τη μοναδική δημοκρατική χώρα στην Μέση Ανατολή. Σε μία δημοσκόπηση που διενεργήθηκε στο Βέλγιο το Μάιο του 1971 με την ερώτηση: «Ποια πλευρά υποστηρίζεις στην Μεσανατολική κρίση;», το 24.6% των νέων και το 39.8% των ενηλίκων απάντησαν ότι είναι «ουδέτεροι» διότι και οι δύο πλευρές της διαμάχης έχουν κάνει τα ίδια λάθη, ενώ μόλις ένα 5.2% των νέων και ένα 5.3% των ηλικιωμένων απάντησαν ότι υποστηρίζουν τους Άραβες. Σε γενικές γραμμές οι Αριστερές δυνάμεις υποστήριζαν την Αραβική πλευρά. Επομένως το γενικό αποτέλεσμα της δημοσκόπησης που έδειξε την αδύναμη υποστήριξη στους Άραβες οφείλεται και στην αδύναμη θέση της Βελγικής Αριστεράς γενικότερα. Παρατηρήθηκε επίσης ότι οι υποστηρικτές του Ισραήλ ανάμεσα στους νέους είναι περισσότεροι από ό,τι τους μεγάλους, γεγονός που διαψεύδει την άποψη ότι η

³⁶ Βλ. Ταχσίν Μπασίρ : Η Βρετανική κοινή γνώμη και η αραβοϊσραηλινή διένεξη. Περιοδικό «Διεθνής πολιτική», Τεύχος 20 . Απρίλιος 1970 σ'92 . Επίσης Δρ. Ρασίντ Σολεϊμάν Ρασίντ : Η Βρετανική Αριστερά και το Παλαιστινιακό ζήτημα . Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» Τεύχος 17 . Ιανουάριος 1973 σ.173 .

³⁷ Βλ. Ναμπίχ Αλ – Ασφαχάνι : Η θέση της Ιταλίας στη κρίση της Μέσης Ανατολής . Περιοδικό Διεθνής πολιτική . Τεύχος 33 , Ιούλιος 1973 , σ'152 . Επίσης Longen Nielisen, International Documents on Palestine 1973. ο.π. dec.169.

³⁸ Το βέλγιο και η αραβοϊσραηλινή αναμέτρηση. Παλαιστινιακά ζητήματα, Τεύχος 124, Μάρτιος 1982, σ. 181-188.

υποστήριξη του Ισραήλ οφείλεται στους ανθρώπους που έζησαν τις Ναζιστικές σφαγές.³⁹

Είναι φανερό λοιπόν ότι οι Ευρωπαϊκές Κομμουνιστικές δυνάμεις και ειδικά της Γαλλίας και της Ιταλίας, αντιτάχθηκαν στην Ισραηλινή επεκτατική πολιτική και τοποθετήθηκαν πλησιέστερα στο κίνημα της Παλαιστινιακής αντίστασης, της οποίας η αξιοσημείωτη δράση στην περίοδο εκείνη ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς νέους παράγοντες στο πεδίο της διαμάχης. Μάλιστα, μερικοί παρατηρητές σημειώνουν ότι η υποστήριξη των Ευρωπαϊκών Κομμουνιστικών δυνάμεων στο Αραβικό απελευθερωτικό κίνημα άρχισε από τον πόλεμο του Σουέζ το 1956.⁴⁰

Από την άλλη πλευρά, οι Σοσιαλιστικές, οι Σοσιαλδημοκρατικές και οι Χριστιανοδημοκρατικές δυνάμεις υποστήριζαν την Ισραηλινή πλευρά λόγω των καλών σχέσεων του Ισραηλινού κόμματος «Μαπάι» (αργότερα έγινε το Εργατικό Κόμμα) με αυτές τις πολιτικές δυνάμεις, ιδίως με τις Σοσιαλιστικές. Στο πεδίο αυτό την πρωτιά την είχαν το Γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα και το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα.⁴¹

Στο επίπεδο των Ευρωπαϊκών κυβερνητικών θέσεων βλέπουμε ότι οι αλλαγές των θέσεων αυτών σε ότι αφορά το Παλαιστινιακό ζήτημα ήταν περιορισμένες. Όμως αναφορικά με την Αραβοϊσραηλινή διαμάχη, οι αλλαγές αυτές ήταν αξιοσημείωτες, διότι όλες σχεδόν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις τήρησαν μία ουδέτερη στάση απέναντι στη διαμάχη, επειδή είχε εξαφανιστεί ο υποκριτικός φόβος για το μέλλον του Εβραϊκού κράτους από τη μια πλευρά, ενώ από την άλλη υπήρχαν οι ανησυχίες για τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή του αραβικού κόσμου. Επίσης, η αυξανόμενη ένταση στην Μέση Ανατολή αποτελούσε απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Έτσι οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αντέδρασαν γρήγορα στα αποτελέσματα του πολέμου εν σχέσει με τις τάσεις της κοινής γνώμης, τουλάχιστον όσον αφορά στα «ερωτήματα» που τέθηκαν για τους λόγους της ουδετερότητας, γεγονός που αντιτίθεται με ό,τι

³⁹ Βλ. Μπεςάρα Χόντερ : Η Παλαιστινιακή ενημέρωση και η κοινή γνώμη στο Βέλγιο . Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» . Τεύχος 11 . Ιούλιος 1972 , σ.189 .

⁴⁰ Βλ. Dr. Salah Al – Akkad: The European Left and its Conception of Arab Problems, (in) Dieter Beilentein (ed) Europe's future in the Arab World, Ein Shames University, Cairo 1981, p.61.

⁴¹ οπ. π. σ. 59

συνήθιζε η κοινή γνώμη για πολλές δεκαετίες, όπου η Ευρωπαϊκή υποστήριξη του Ισραήλ δεν χωρούσε καμία αμφιβολία⁴².

Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν μετά τον πόλεμο του Οκτωβρίου του 1973 δημιούργησαν νέα δεδομένα. Το πρώτο στοιχείο που προέκυψε ήταν η αναγνώριση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (Ο.Α.Π.) από τα Αραβικά κράτη και τη διεθνή κοινότητα, ως το μοναδικό νόμιμο εκπρόσωπο του Παλαιστινιακού λαού. Επίσης δεν ήταν πια δυνατόν να μιλάει κανείς μόνο για την ανθρωπιστική πτυχή του Παλαιστινιακού ζητήματος (το πρόβλημα των προσφύγων), χωρίς να αναφερθεί στα πολιτικά και νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού.

Το δεύτερο στοιχείο που προέκυψε ήταν η σημασία που άρχισε πλέον να δίνει η Παλαιστινιακή πολιτική στο ρόλο που μπορεί να παίξει η Ευρώπη για τη λύση του Παλαιστινιακού προβλήματος ύστερα από τη νέα κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για μία ενιαία εξωτερική πολιτική στα πλαίσια της «Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας» (Ε.Π.Σ.).⁴³

Το τρίτο στοιχείο ήταν η προπαγανδιστική απερίθωτη που εξαπέλυσε η Ο.Α.Π. στο Ευρωπαϊκό πεδίο με σκοπό την ενημέρωση της κοινής γνώμης για τα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού και της αληθινής πτυχής της διαμάχης στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Στο επίπεδο αυτό δραστηριοποιήθηκαν οι Παλαιστίνιοι διανοούμενοι και το Παλαιστινιακό Κέντρο Ερευνών και Επικοινωνίας με τη βοήθεια των διαφόρων Παλαιστινιακών Ενώσεων και Συλλόγων που είχαν καλή επαφή με την Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, συμβάλλοντας έτσι στην αναγέννηση της Παλαιστινιακής προσωπικότητας στη Δυτική Ευρώπη.⁴⁴ Παράλληλα με αυτά, ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στο να στραφεί το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης προς το παλαιστινιακό ζήτημα ήταν και οι διάφορες βίαιες ενέργειες των παλαιστινίων ανταρτών στην Ευρώπη, όπως το Μόναχο το 1972.⁴⁵

Από την άλλη πλευρά, τα στρώματα της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης άρχισαν να αισθάνονται ότι ζημιώνονται τα συμφέροντά τους με την υποστήριξη της

⁴² Βλ. Palestine, Year Book 1967, Institute for Palestine Studies Beirut, 1967

⁴³ Βλ. Δρ. Αχμεντ Σάντεκ Αλ - Νταζάνι : Η Ο.Α.Π. και ο Αραβοευρωπαϊκός διάλογος . Κέντρο ερευνών Ο.Α.Π. . Βηρυτός 1979 , σ.69 - 80 .

⁴⁴ Βλ. Χάλεντ Καστίνι : οπ.π., σ.49 .

⁴⁵ Βλ. Μοχάμεντ Χάλεντ Αλ - Αζχαρι : Η θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας απέναντι στον Παλαιστινιακό ένοπλο αγώνα . Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» Τεύχη 158/159 . Μάιος - Ιούνιος 1986 , σ.42 - 48 .

Ισραηλινής πολιτικής, ειδικότερα μετά τον αραβικό πετρελαϊκό αποκλεισμό το 1973, ενώ ταυτόχρονα ενισχύθηκε το σθένος των Κομμουνιστικών Δυνάμεων και των Δυνάμεων της νέας Ευρωπαϊκής Αριστεράς, που γνώρισαν από κοντά την κατάσταση του Παλαιστινιακού λαού μέσω των επισκέψεων που οργάνωσε η ηγεσία της Παλαιστινιακής επανάστασης. Αυτά τα νέα δεδομένα αντικατοπτρίστηκαν στην Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και προέκυψαν ερωτηματικά ως προς τον βαθμό της Ευρωπαϊκής κατανόησης για την φύση της διαμάχης στην Παλαιστίνη καθώς και ως προς την διαβάθμιση των Ισραηλινών ισχυρισμών. Όλα αυτά είχαν ως συνέπεια να δείξουν οι δημοσκοπήσεις αυξημένο ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης για την Παλαιστινιακή διάσταση της διαμάχης. Σε μία δημοσκόπηση που έγινε στη Γαλλία αμέσως μετά τον πόλεμο του 1967 το 54% των ερωτηθέντων είχαν αντιαραβικά συναισθήματα, ενώ μόνο το 6% των ερωτηθέντων δεν υποστήριζαν το Ισραήλ. Αυτή η δημοσκόπηση έδειξε επίσης ότι μόνο το 4% των ερωτηθέντων ενδιαφέρονταν για το Παλαιστινιακό ζήτημα. Άλλη μία παρόμοια δημοσκόπηση που έγινε το 1980 έδειξε ότι το 10% των ερωτηθέντων συμπαραστέκονται στους Παλαιστίνιους, ενώ το 18% υποστηρίζουν το Ισραήλ και το 24% πιστεύουν πώς πρέπει να αποκτήσουν οι Παλαιστίνιοι δική τους χώρα μέσω διαπραγματεύσεων που θα στοχεύουν στην ειρήνη της Μέσης Ανατολής. Επίσης, σε μία μεταγενέστερη δημοσκόπηση, το 71% των ερωτηθέντων υποστηρίζει τη δημιουργία ανεξάρτητου Παλαιστινιακού κράτους παραπλεύρως του κράτους του Ισραήλ.⁴⁶ Από την άλλη πλευρά, οι βιομηχανικοί, εμπορικοί και οικονομικοί κύκλοι της Βρετανίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας ενδιαφέρθηκαν για την αναδυόμενη αραβική οικονομική και χρηματική ισχύ καθώς και για τη μεγάλη εμπορική αραβική αγορά και τις επενδυτικές της δυνατότητες. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε την αλλαγή των εντυπώσεων μετά την αίσθηση του κινδύνου για τα συμφέροντά τους εάν συνέχιζαν την ανέμελη υποστήριξη τους στο Ισραήλ.⁴⁷

Στην πραγματικότητα, κατά την περίοδο αυτή άνοιξε ο δρόμος για να ακουστεί η Παλαιστινιακή άποψη στα περισσότερα κράτη της Δυτικής Ευρώπης, ειδικότερα αφού έδωσε ο Ευρο-αραβικός διάλογος την ευκαιρία της άμεσης πολιτικής

⁴⁶ Βλ. Αχμεντ Σαϊντ Νόφαλ : Οι Γαλλοαραβικές σχέσεις, ο.π. σ.121 .

⁴⁷ Βλ. Τα χρονικά του Παλαιστινιακού ζητήματος , έτους 1974 . Παλαιστινιακό Ίδρυμα Μελετών , Beirut, 1977, σ.397 .

επαφής των Παλαιστινίων με τα κράτη αυτά. Αποδείχθηκε στην πραγματικότητα ότι ο Ευρωπαίος πολίτης δεν ενδιαφέρεται για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής παρά μόνο στο βαθμό που αυτά επηρεάζουν άμεσα τα ατομικά του συμφέροντα. Εδώ παρατηρείται πόσο ο πετρελαϊκός αποκλεισμός και η απειλή ενός καταστροφικού παγκοσμίου πολέμου για την Ευρωπαϊκή ασφάλεια μετά την ένταση που δημιουργήθηκε μεταξύ των Η.Π.Α. και της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια της Αραβοϊσραηλινής σύρραξης το 1973, επηρέασαν το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για τα διαδραματιζόμενα στην Παλαιστίνη γεγονότα.⁴⁸

Παρόλη την σχετική εξέλιξη στις στάσεις της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, υπήρξαν αμφιλεγόμενες θέσεις και τάσεις στην ίδια την κοινή γνώμη η οποία δεν έφθασε ποτέ στον ίδιο βαθμό κατανόησης της Παλαιστινιακής υπόθεσης με τις επίσημες κυβερνητικές θέσεις των Ευρωπαϊκών χωρών που ήταν οπωσδήποτε πιο ενημερωμένες για την πραγματικότητα των συμβάντων στη διεθνή σκηνή. Οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έφθασαν στο σημείο να αναγνωρίσουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού και να μην αποδεχτούν τις Ισραηλινές ενέργειες στα κατεχόμενα εδάφη. Οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δέχθηκαν επίσης τη συμμετοχή της Ο.Α.Π. στις προσπάθειες για την διευθέτηση του προβλήματος, χωρίς βέβαια να αναγνωρίσουν την Ο.Α.Π. ως μοναδικό εκπρόσωπο του Παλαιστινιακού λαού, πλην της Ελλάδας και της Ισπανίας που αναγνώρισαν πλήρως την Οργάνωση και εσύναψαν μαζί της Διπλωματικές σχέσεις⁴⁹.

4. ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΣΤΟ ΛΙΒΑΝΟ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΙΝΤΙΦΑΝΤΑ (1982 – 1988):

Το χάσμα μεταξύ των κυβερνητικών θέσεων και της κοινής γνώμης στην Ευρώπη συνεχίστηκε μέχρις ότου συνέβησαν τα γεγονότα της Ισραηλινής εισβολής στο Λίβανο το καλοκαίρι του 1982, που απετέλεσαν σημαντικό σταθμό στην πορεία της βελτίωσης της Παλαιστινιακής εικόνας στη δυτική κοινή γνώμη. Εδώ πλέον μπορεί κανείς να διαπιστώσει την ταύτιση των απόψεων μεταξύ των κυβερνητικών θέσεων και της κοινής γνώμης στη Δυτική Ευρώπη όσον αφορά το Παλαιστινιακό

⁴⁸ Βλ. Νεεμάν Καναφάνι : Η Δανία ανάμεσα στο Σιωνιστικό κίνημα και το Παλαιστινιακό ζήτημα. Περιοδικό «Παλαιστινιακά Ζητήματα» Τεύχη 51/52, Οκτώβριος – Νοέμβριος 1975, σ.409.

⁴⁹ Για την απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης βλ. το κοινό ανακοινωθέν που εκδόθηκε στο τέλος της επίσημης επίσκεψης του Παλαιστίνιου ηγέτη Αραφάτ στην Αθήνα που πραγματοποιήθηκε 14-16 Δεκεμβρίου 1981, Τα ΝΕΑ - 16 και 17 Οκτωβρίου 1981

πρόβλημα. Εκείνο το καλοκαίρι συναντήθηκαν οι άμεσα εμπλεκόμενες πλευρές του προβλήματος σε μία άνιση πολεμική σύγκρουση. Η σθεναρή αντίσταση των Παλαιστινιακών δυνάμεων επηρέαζε τα συναισθήματα συμπάθειας της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης προς τους Παλαιστίνιους. Αυτή η αλλαγή οφείλεται στο ότι το Ισραήλ δεν είχε αυτή τη φορά την αποκλειστικότητα στην κάλυψη των γεγονότων στο έδαφος του Λιβάνου. Το Ισραήλ απολάμβανε μέχρι τότε την αποκλειστικότητα της κάλυψης των Αραβοϊσραηλινών πολέμων και τη μεταφορά της εικόνας τους στην Ευρωπαϊκή κοινωνία με τον τρόπο που εξυπηρετούσε τα συμφέροντά του. Στον πόλεμο του Λιβάνου όμως, καθώς και στην πολιορκία των Παλαιστίνιων στη Βηρυτό τα Ευρωπαϊκά Μέσα Ενημέρωσης φρόντιζαν να φθάνουν στο μέτωπο των συγκρούσεων και κάλυπταν τα γεγονότα με εικόνα και ήχο που έφθανε σε κάθε σπίτι στον δυτικό κόσμο. Έτσι, μετέφεραν τον τρόπο με όλη του τη ζωντάνια στην κοινή γνώμη η οποία άρχιζε να έχει την έντονη επιθυμία να παύσει ο κύκλος της βίας στη Μέση Ανατολή και να τερματίσει το ανθρώπινο δράμα που διαδραματιζόταν στην περιοχή αυτή του κόσμου.⁵⁰ Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα, η ισραηλινή προπαγάνδα εναντίον των Παλαιστίνιων και της Ο.Α.Π. στα Δυτικοευρωπαϊκά κράτη να δεχθεί μεγάλο πλήγμα και έντονες επικρίσεις, τη στιγμή που τα μεγάλα Μ.Μ.Ε. απέρριψαν όλους τους ισχυρισμούς με τους οποίους το Ισραήλ προσπάθησε να δικαιολογήσει την εισβολή του στο Λίβανο και τον βομβαρδισμό των Παλαιστινιακών καταυλισμών. Συγχρόνως, τα ίδια Μ.Μ.Ε. πρόβαλαν τα Παλαιστινιακά αιτήματα και έφθασαν μέχρι το σημείο που ορισμένα από αυτά, όπως η Βρετανική Τηλεόραση, να φιλοξενήσουν τους εκπροσώπους της Ο.Α.Π. προκειμένου να ακούσουν από το στόμα τους τα πραγματικά γεγονότα της εισβολής.

Επίσης, μερίδα του Ευρωπαϊκού Τύπου ηγήθηκε της εκστρατείας που καλούσε τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να επέμβουν προκειμένου να σταματήσει η σφαγή, και προειδοποίησε για τον κίνδυνο της μονομερούς Ευρωπαϊκής υποστήριξης του Ισραήλ. Ορισμένες εφημερίδες μάλιστα αναρωτήθηκαν για το ποια θα ήταν η θέση των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στην περίπτωση που οι Άραβες ήταν αυτοί που θα εισέβαλαν στο Τελ Αβίβ⁵¹

⁵⁰ Βλ. Eric Rouleau « The future of PLO », Foreign Affairs, Fall 1983 p.140. Επίσης Ανδρέας Χατζηνικολάου; Κτιζόντας την ελπίδα στα ερείπια της Βηρυτού, Εκδόσεις Αίσωπος, Αθήνα 1983.

⁵¹ Βλ. Pamela Ann Smith « European Reaction to Israeli Invasion », Journal of Palestine Studies, summer 1982, σ. 39.

Η πλειοψηφία του Δυτικοευρωπαϊκού Τύπου απόρριπτε πια τον ισραηλινό ισχυρισμό περί της παραδοσιακής δικαιολογίας της αυτοάμυνας. Το περιοδικό «Express» στο τεύχος που εκδόθηκε στις 9 Ιουνίου του 1982 έγραψε ότι « το Ισραήλ δημιουργήθηκε από πρόσφυγες, όμως στο βωμό της δικής του πολιτικής αυτοάμυνας δημιούργησε τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες » και σε άλλο του άρθρο το ίδιο περιοδικό έγραψε , «το Ισραήλ διαπράττει εις βάρος των Παλαιστίνιων το ίδιο έγκλημα που διέπραξαν οι Ευρωπαίοι εις βάρος των Εβραίων».⁵²

Όσο οι Ισραηλινές δυνάμεις προήλυναν στο Λίβανο, τόσο δυνάμωνε η ένταση της κριτικής κατά της ισραηλινής πρακτικής και συμπεριφοράς, σε σημείο που διάφοροι πολιτικοί, όπως ο Μιτεράν και ο Κράισκε, καθώς και διανοούμενοι της εποχής μέσα από δηλώσεις και άρθρα τους στα Μ.Μ.Ε. χαρακτήρισαν τις ενέργειες του Ισραήλ ως φασιστικές και τρομοκρατικές.* Ακόμα και μέσα στο ίδιο το Ισραήλ η εισβολή στο Λίβανο δέχτηκε έντονη κριτική από ορισμένους πολιτικούς, διανοούμενους, καθώς και από τα Μ.Μ.Ε. Στη συνέχεια όμως ακολούθησαν οι σφαγές των Παλαιστίνιων στη Σάμπρα και την Σατίλα που προκάλεσαν θύελλα αντιδράσεων, διάφορες φωνές διαμαρτυρίας καθώς και κρίσεις συνειδήσεων στην χώρα του Ισραήλ. Εκατοντάδες άρθρα δημοσιεύτηκαν με τις πιο έγκυρες υπογραφές⁵³. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν πάρα πολλές λαϊκές συγκεντρώσεις με πιο σημαντική αυτή που έγινε στο Τελ Αβίβ στις 25 Σεπτεμβρίου, όπου συγκεντρώθηκαν πάνω από 400.000 κόσμο και την οποία χαρακτήρισε ως η πιο μεγάλη συγκέντρωση που γνώρισε το Ισραήλ από τότε που ιδρύθηκε.⁵⁴ Έτσι λοιπόν, τα γεγονότα που συντελέστηκαν το καλοκαίρι του 1982 δημιούργησαν ποιοτική αλλαγή στην Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και άνοιξαν νέους ορίζοντες για την Παλαιστινιακή υπόθεση. Αυτό αποδεικνύει ότι η Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη παρακολουθεί με μεγαλύτερο ενδιαφέρον τα χειροπιαστά γεγονότα που προβάλλονται με αντικειμενικότητα παρά τα παράπονα και τις αντιπαραθέσεις .

⁵² ο.π. σ.40.

* Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένες δηλώσεις, όπως η δήλωση του Γάλλου Προέδρου Μιτεράν «Αυτό που συμβαίνει στο Λίβανο παραλληλίζεται με τις πράξεις των Ναζί στη Γαλλική Πόλη Οραντόρ al Safir, 9 Ιουλίου 1982 επίσης και την δήλωση του καγκελάριου Κραϊσκι «Η σημερινή ηγεσία του Ισραήλ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σχεδόν φασιστική, al Nahar 6 Ιουνίου, 1982.

⁵³ Αναφέρουμε ενδεικτικά το τίτλο ορισμένων Ισραηλινών εφημερίδων Ha' aretz, 20 Σεπτεμβρίου 1982 «Εγκλήματα πολέμου στη Βηρυτό» Davar, 20 Σεπτεμβρίου, «Η Ντροπή της Βηρυτού». Επίσης, Maariv 18 και 20 Σεπτεμβρίου, Yediot Aharonot 19 και 20 Σεπτεμβρίου και Jerusalem Post, 23 Σεπτεμβρίου.

⁵⁴ Ammon Kapeliouk, Sabra et chatila, Enquete Sur Massacre, Editions du Seuil 1982 σ.121

Μπορεί βέβαια οι θυσίες των Παλαιστινίων να επηρέασαν ως ένα βαθμό θετικά την κοινή γνώμη -έστω και αργά-, όμως μερικές εβδομάδες ή και λίγοι μήνες δε θα μπορούσαν να διαγράψουν καθιερωμένες ήδη απόψεις δεκαετιών.

Παρατηρήθηκε ότι το επίπεδο της συμπαράστασης της κοινής γνώμης άλλαξε λόγω των γεγονότων της Ισραηλινής εισβολής στο Λίβανο, όμως αυτή η αλλαγή δεν ήταν αρκετή να πιέσει τις κυβερνήσεις στην κατεύθυνση της αλλαγής των θέσεων τους που επικρατούσαν πριν από την εισβολή. Εδώ γεννάται το ερώτημα εάν η λαϊκή συμπάθεια ήταν μόνο συμπόνια προς το ανθρωπιστικό δράμα των Παλαιστινίων, ή εάν η επιμονή των κυβερνήσεων στις θέσεις τους δείχνει με το πλέον φανερό τρόπο το χάσμα ανάμεσα στις κυβερνητικές θέσεις και στη στάση της κοινής γνώμης, ειδικότερα όταν τα ίδια τα γεγονότα δεν επηρεάζουν την καθημερινότητα των πολιτών. Διότι εκείνη την περίοδο οι κυβερνήσεις αρκέστηκαν μόνο στην έκδοση ανακοινωθέντων αναφορικά με τα γεγονότα, όπως το ανακοινωθέν που εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στις 29 Ιουνίου του 1982, στις 19 Ιουλίου του 1982 και ένα τρίτο που εκδόθηκε το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους για τα γεγονότα της σφαγής που διαπράχθηκαν στους καταυλισμούς Σάμπρα και Σατίλα .

Αυτά τα ανακοινωθέντα δεν διαφοροποιήθηκαν από τις γνωστές Ευρωπαϊκές θέσεις, ούτε έφεραν τίποτα το νεότερο σε ό,τι αφορά ειδικά το θέμα της αναγνώρισης της Ο.Α.Π. ως το μοναδικό εκπρόσωπο του Παλαιστινιακού λαού ή τουλάχιστον την επιβολή οικονομικών κυρώσεων κατά του Ισραήλ ως μία ελάχιστη έκφραση υποστήριξης προς τους Παλαιστινίους. Η κατάσταση αντιθέτως επιδεινώθηκε περισσότερο όσον αφορά τις σχέσεις της Κοινότητας με την Ο.Α.Π., όταν ορισμένες από τις Ευρωπαϊκές χώρες (η Ολλανδία το Βέλγιο και η Βρετανία) αρνήθηκαν να γίνει σαφή αναφορά στην Ο.Α.Π. Στο ψήφισμα που εκδόθηκε στις 29 Ιουνίου του 1982 το πρόβλημα λύθηκε με την επέμβαση της Γαλλίας και της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, η Γαλλία θεώρησε ότι η συντριβή της Οργάνωσης στο Λίβανο «και η Ευρωπαϊκή αδιαφορία για το γεγονός αυτό», δεν θα έλυne το Παλαιστινιακό ζήτημα αλλά θα μπορούσε να αναζωογονήσει τη τρομοκρατία με αποτέλεσμα την αποσταθεροποίηση στη Μέση Ανατολή. Έτσι οι Ευρωπαϊκές χώρες αρκέστηκαν στην ανακοίνωση της εμμονής τους σε μια θέση η οποία στην πραγματικότητα δεν διέφερε από τις προηγούμενες θέσεις τους ως προς το Παλαιστινιακό ζήτημα. Αυτές οι θέσεις όπως είχαν εκφραστεί σε προηγούμενα ανακοινωθέντα (όπως το ανακοινωθέν της

Βενετίας), απλώς απέρριπταν τις Ισραηλινές (και Αμερικανικές) κατευθύνσεις που σκόπευαν στη συντριβή της Ο.Α.Π.

Εάν η Ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο σημείωσε την «αρχή της αλλαγής», η μεγάλη Παλαιστινιακή εξέγερση, γνωστή ως «Ιντιφάντα», στις 9 Δεκεμβρίου του 1987 αποτελεί το σημείο της πρώτης «πραγματικής αλλαγής» στις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης υπέρ της Παλαιστινιακής υπόθεσης. Το συμπέρασμα αυτό βγαίνει από την σύγκριση των διαθέσεων της κοινής γνώμης σε διάφορες περιόδους από την αρχή της Σιωνιστικής εισβολής στην Παλαιστίνη .

Οι διαθέσεις της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης ως προς την Ιντιφάντα είχαν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά :

- 1- Την γενίκευση της επίκρισης της Ισραηλινής πολιτικής από όλες σχεδόν τις μερίδες της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, γεγονός που συρρίκνωσε τις κατευθύνσεις υποστήριξης του Ισραήλ στα στενότερα δυνατά πλαίσια .
- 2- Την αυξανόμενη επίκριση από την ίδια την Εβραϊκή κοινότητα της Ευρώπης ως προς την Ισραηλινή συμπεριφορά .
- 3- Την εκτίμηση του ηρωικού σθένους με το οποίο αντιστάθηκαν οι Παλαιστίνιοι στις δυνάμεις κατοχής .
- 4- Την απώλεια της αξιοπιστίας των ισραηλινών Μ.Μ.Ε., σε αντίθεση με τις Παλαιστινιακές πηγές ειδήσεων οι οποίες κέρδισαν έδαφος στον αντίστοιχο τομέα.
- 5- Την προσπάθεια μετατροπής της Ευρωπαϊκής συμπαράστασης προς τους Παλαιστίνιους από την ηθική πλευρά στην πρακτική πλευρά και από το επίπεδο της κοινής γνώμης στο επίπεδο των κυβερνητικών αποφάσεων με σκοπό να ληφθούν πρακτικά μέτρα εναντίον του Ισραήλ .

Ως γενικό συμπέρασμα παρατηρείται η κατάρρευση της λαμπρής εικόνας του Ισραήλ στην Ευρώπη και η αποκάλυψη της ρατσιστικής και μη πολιτισμικής του φύσης στα μάτια της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης σε σημείο που ορισμένοι άρχισαν να συγκρίνουν την Ισραηλινή πρακτική με την πρακτική των φυλετικών διακρίσεων στη Νότια Αφρική . Στην πραγματικότητα δεν είναι εύκολο σε εκείνη την περίοδο να προβλεφθούν οι μελλοντικές αλλαγές του νέου προσανατολισμού των Ευρωπαϊκών

αντίληψεων και κρίσεων σε ό,τι αφορά τη Σιωνιστική ιδέα, διότι η κοινή γνώμη δεν αλλάζει εύκολα και γρήγορα από τη μια στην άλλη πλευρά, ενώ από την άλλη είναι ευάλωτη σε ξαφνικές διακυμάνσεις. Επίσης, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο βαθμός επιτυχίας που θα μπορούσε η Σιωνιστική προπαγάνδα να πραγματοποιήσει στην περίπτωση της αντιμετώπισης με σκοπό την βελτίωση της εικόνας του Ισραήλ, η οποία αμαυρώθηκε κατά τη διάρκεια της Παλαιστινιακής Ιντιφάντα .

Τέλος, δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθούν εκείνη τη χρονική στιγμή οι δυνατότητες της Παλαιστινιακής (και Αραβικής) πλευράς να εκμεταλλευτούν αυτή την ιστορική ευκαιρία προκειμένου να κερδίσουν περισσότερη υποστήριξη της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης υπέρ του Παλαιστινιακού ζητήματος ή τουλάχιστον να διατηρηθεί η καλή εικόνα που δημιουργήθηκε χάρη της Παλαιστινιακής Ιντιφάντα .

Θα μπορούσε κανείς να παρακολουθήσει ορισμένες αντιδράσεις της κοινής γνώμης που δείχνουν τη φύση της προβλεπόμενης μεταβολής. Στη Γαλλία σύσσωμος ο Τύπος επέκρινε την Ισραηλινή πρακτική εναντίον των εξεγερθέντων στα κατεχόμενα εδάφη και η επίκριση αυτή επεκτάθηκε στους κόλπους της ίδιας της Εβραϊκής παροικίας στη Γαλλία, όπου η εφημερίδα *Le Monde* δημοσίευσε ψήφισμα που φέρει την υπογραφή διακοσίων και πλέον Γαλλοεβραϊκών προσωπικοτήτων με το οποίο δηλώνουν την αντίθεσή τους στην ισραηλινή αυτή πολιτική .

Επικεφαλής αυτών των προσωπικοτήτων ήταν η σύζυγος του τέως Γάλλου Πρωθυπουργού Μεντίς Φράνς (η οποία ήταν Εβραία). Είναι αξιοσημείωτο ότι ορισμένα Γαλλοεβραϊκά ηγετικά πρόσωπα δήλωσαν τότε ότι, «οι Γαλλοεβραίοι δεν είναι πλέον υπέρ του Ισραήλ άσχετα εάν έχει το δίκιο με το μέρος του ή όχι».⁵⁵

Στη Βρετανία εξεγέρθηκε η κοινή γνώμη εναντίον του Ισραήλ και το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου οργάνωσε διαδηλώσεις με το σύνθημα «η Γάζα είναι το Soweto», εκφράζοντας έτσι την σύνδεση μεταξύ του ρατσισμού της Νοτίου Αφρικής και του Ισραήλ. Η κατάσταση επιδεινώθηκε τόσο που ο ίδιος ο ισραηλινός Τύπος εξέφρασε την ανησυχία του - όπως έγραψε η *Jewish Chronicle* - για τις επιπτώσεις

⁵⁵ Εσάμ Χαφάτζι : Η Ισραηλινή εισβολή στη διεθνή αντίληψη , «Παλαιστινιακά Ζητήματα» Ιούλιος 1982 , σ.174 .

της ισραηλινής συμπεριφοράς που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά τη συμπεριφορά των Βρετανών προς τους ίδιους τους Εβραίους.⁵⁶

Στην Ιταλία η κοινή γνώμη εξαγριώθηκε τόσο πολύ, ώστε διοργανώθηκαν σε πολλές Ιταλικές πόλεις εκδηλώσεις συμπαράστασης και αλληλεγγύης για την εξέγερση. Επίσης, έγιναν και πορείες διαμαρτυρίας που καταδίκασαν την Ισραηλινή κατοχή και ζητούσαν την πλήρη αποχώρηση των Ισραηλινών δυνάμεων από όλα τα κατεχόμενα αραβικά εδάφη. Από την πλευρά του το Κομμουνιστικό Κόμμα – που είναι ο παραδοσιακός υποστηρικτής της Παλαιστινιακής υπόθεσης – βρήκε την κατάλληλη ευκαιρία να ζητήσει από τη Βουλή την αναγνώριση της Ο.Α.Π. ως νόμιμο εκπρόσωπο των Παλαιστίνιων σε οποιαδήποτε διεθνή διάσκεψη για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή. Αργότερα, ο ηγέτης του Σοσιαλιστικού Κόμματος «Μπετίνο Κράξ» έφερε στη Βουλή μια πρόταση να αναλάβει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα τον έλεγχο των Αραβικών κατεχομένων εδαφών για μια ενδιάμεση περίοδο μέχρι την απόσυρση των Ισραηλινών δυνάμεων από την περιοχή. Την πρόταση αυτή δέχθηκαν οι Παλαιστίνιοι με μεγάλη ικανοποίηση.⁵⁷

Στην Ελλάδα, όλα τα πολιτικά κόμματα, τα σωματεία, οι διάφορες οργανώσεις νεολαίας, εργατών, γυναικών καταδίκασαν τα καταπιεστικά μέτρα του Ισραήλ κατά της Ιντιφάντα, οργάνωσαν εκδηλώσεις συμπαράστασης και αλληλεγγύης. Αντιπρόσωποι από τα πολιτικά κόμματα και από διάφορα σωματεία (π.χ. Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών) επισκέφθηκαν τα κατεχόμενα εδάφη για να εκφράσουν την υποστήριξή τους στον παλαιστινιακό λαό.⁵⁸

Στο κυβερνητικό επίπεδο η καταδίκη της ελληνικής κυβέρνησης για το Ισραήλ ήταν εξίσου κατηγορηματική. Χαρακτηριστικά ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ανδρέας Παπανδρέου, χαρακτήρισε την ισραηλινή κατοχή ως «φασιστική»⁵⁹

Όσον αφορά την Ολλανδία, το Βέλγιο και τη Δανία, η Ιφταντά άσκησε μεγάλη επιρροή στην κοινή γνώμη που συνήθως υποστήριζε απόλυτα το Ισραήλ. Η σημασία του γεγονότος αυτού μπορεί να συνεκτιμηθεί με τα αποτελέσματα των

⁵⁶ Βλ. Ammon Kapeliouk; Sabra et Chatila Enquete sur un massacre. Editions du seuil 1982. Επίσης Al-Ahram, 17.1.1988.

⁵⁷ Βλ. Εφημερίδα «Al-Ahram» του Καΐρου 24.1.1988. Επίσης AL Karas 2.5.1988.

⁵⁸ Βλ. Έθνος 17 Δεκ. 1988 Ελευθ. Τύπος, 17 Ιουλ. 1988, Ημερησία, 14 Δεκ. 1989, Επικαιρότητα, 4 Δεκ. 1989.

⁵⁹ Βλ. Παλαιστινιακά ζητήματα, No.191, February 1989, σ.154

δημοσκοπήσεων που διενεργήθηκαν μετά την Ιντιφάντα. Οι δημοσκοπήσεις αυτές έδειξαν μεγάλη ποιοτική μεταβολή υπέρ της Παλαιστινιακής υπόθεσης. Αναφέρουμε ενδεικτικά την δημοσκόπηση που διενήργησε στην Κοπεγχάγη το γνωστό ινστιτούτο Gallor στις 20 Φεβρουαρίου του 1988, όπου για πρώτη φορά στην ιστορία της Δανίας το ποσοστό των υποστηρικτών των Αράβων ξεπέρασε το ποσοστό των υποστηρικτών του Ισραήλ. Για να συλλάβει κανείς τις διαστάσεις αυτής της μεταβολής θα πρέπει να συγκρίνει τα αποτελέσματα αυτής της δημοσκόπησης με τα αποτελέσματα μιάς αντίστοιχης που διενεργήθηκε τον Ιούνιο του 1967 η οποία έδειξε ότι το ποσοστό των υποστηρικτών των Αράβων τότε δεν ξεπερνούσε το 2%, ενώ το ποσοστό των υποστηρικτών του Ισραήλ ήταν 56%! Επίσης, σε μια δημοσκόπηση που διενεργήθηκε στην Ολλανδία το Φεβρουάριο του 1988, φάνηκε ότι μόνο το 30% των Ολλανδών υποστηρίζει την πολιτική του Ισραήλ, ενώ το 70% την επικρίνει και το 43% απαιτεί να ασκήσει η Ολλανδία πιέσεις στο Ισραήλ για την βελτίωση των συνθηκών ζωής των Παλαιστινίων. Μάλιστα, για πρώτη φορά το 52% των Ολλανδών αναγνωρίζει το δικαίωμα των Παλαιστινίων να έχουν το δικό τους κράτος.⁶⁰

Η Παλαιστινιακή υπόθεση κέρδισε μεγάλη μερίδα της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης. Δεν είναι καθόλου παράξενο που το αποτέλεσμα αυτό ήταν ένα μεγάλο επίτευγμα της Παλαιστινιακής Ιντιφάντα. Υπάρχει ακόμα το ενδεχόμενο να οφειλόταν στην πτώση ορισμένων σταθερών - για πολλές δεκαετίες - αντιλήψεων που ήταν ένα από τα κίνητρα της ίδιας της Ιντιφάντα.

Ακόμα μια φορά, γεννάται το ερώτημα για τα αποτελέσματα που είχε αυτή η αλλαγή των θέσεων της κοινής γνώμης στα κέντρα αποφάσεων της Ευρώπης. Για το θέμα αυτό ειδικά θα μπορούσε κανείς να πει ότι η Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας που επηρεάζει την διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Σε παρόμοια προηγούμενα συμβάντα οι επίσημες αντιδράσεις των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων δεν έφθασαν στο επίπεδο των αντιδράσεων της κοινής γνώμης, εφόσον οι κυβερνήσεις αρκέστηκαν στις δηλώσεις καταδίκης, με εξαίρεση την απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να μην υπογραφεί το οικονομικό πρωτόκολλο μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Ισραήλ εάν δεν σταματήσει την πολιτική δίωξη εναντίον των Παλαιστινίων στα

⁶⁰ Βλ. «Al-Ahram» του Καίρου 14.1.1988 και 03.2.1988.

κατεχόμενα εδάφη.⁶¹ Όμως αυτή η απόφαση δεν αποτελεί ένα αυστηρό μέτρο εναντίον του Ισραήλ, αφού τα κράτη μέλη της Κοινότητας είχαν τις πιο σημαντικές εμπορικές συναλλαγές με το Ισραήλ – εάν εξαιρέσουμε τις Η.Π.Α.- σε παγκόσμιο επίπεδο. Το Ισραήλ εξάγει περίπου το 40% του συνόλου των εξαγωγών της στα κράτη της κοινότητας και εισάγει από τα κράτη αυτά ένα παρόμοιο ποσοστό (40%) του συνόλου των εισαγωγών του. Για τον λόγο αυτό, ένα πιο αυστηρό οικονομικό μέτρο από την Κοινότητα εναντίον του Ισραήλ θα αποτελούσε μεγάλο πλήγμα για την Ισραηλινή οικονομία. Όμως ένα τέτοιο γεγονός έχει πολύ μικρές πιθανότητες να συμβεί χωρίς η Παλαιστινιακή Ιντιφάντα να συνδυαστεί με μια κρίσιμη Αραβική ενέργεια εναντίον όλων των πλευρών που υποστηρίζουν το Ισραήλ, αφού οι Αραβικές χρηματοοικονομικές και εμπορικές συναλλαγές με την Ευρώπη παραμένουν πιο σημαντικές από ό,τι οι συναλλαγές μεταξύ Ευρώπης και Ισραήλ. Αρκεί να αναφερθεί ότι οι Αραβοευρωπαϊκές εμπορικές συναλλαγές στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 80 ήταν 25 φορές μεγαλύτερες σε σχέση με τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ Ευρώπης και Ισραήλ.⁶²

⁶¹ Βλ. «Ha' aretz» του Ισραήλ, 22.2.1988, αναδημοσίευση της έκθεσης του Οίκου «Dar Al Jalil», Αμμάν 27.2.1988. Επίσης η Εφημερίδα «Jerusalem Post» στις 29.2.1988.

⁶² Βλ. «Al-Ahram», 24.1.1988 και 09.2.1988.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως σε όλες τις δημοκρατικές χώρες έτσι και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η κοινή γνώμη παίζει ένα σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι οι χώρες αυτές διαθέτουν ένα επαρκές σύστημα μαζικής επικοινωνίας και υψηλό μορφωτικό επίπεδο, που είναι δύο από τους σημαντικότερους παράγοντες δραστηριοποίησης της κοινής γνώμης.

Όσον αφορά στο Παλαιστινιακό ζήτημα αλλά και στην Αραβισραηλινή διένεξη γενικά το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης εκδηλώθηκε από την αρχή κιόλας της διένεξης σε μεγάλο βαθμό. Αυτό οφείλεται **α)** στα μεγάλα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα της Ευρώπης στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπου εκδηλώθηκε η συγκεκριμένη διένεξη, **β)** στη στενή γειτνίαση της Μέσης Ανατολής ιδιαίτερα με την Δυτική και Ανατολική πλευρά της Ευρώπης και **γ)** στη στενή σχέση του σιωνιστικού κινήματος με τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, γεγονός που έκανε τη διένεξη αυτή όχι μόνο μια απλή εξωτερική υπόθεση αλλά ίσως και εσωτερικό ζήτημα για τις χώρες αυτές, εάν λάβουμε υπόψη μας ότι το σιωνιστικό κίνημα ιδρύθηκε στην Ευρώπη και η ηγεσία και τα μέλη του ήταν Ευρωπαίοι πολίτες.

Η θέση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης δεν ήταν πάντα σταθερή αλλά άλλαξε ανάλογα με τα γεγονότα και τις φάσεις από τις οποίες περνούσε η διένεξη αυτή. Αυτές οι διακυμάνσεις είχαν ως αποτέλεσμα να αλλάξει κάθε φορά τόσο το ενδιαφέρον όσο και η επιρροή της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην πρώτη φάση της διένεξης δηλαδή στην περίοδο πριν και μετά την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ μέχρι τον πόλεμο του 1967, το ενδιαφέρον του κοινού και η επίδρασή του ήταν μεγάλο. Το γεγονός αυτό ωφειλετο στο κλίμα συμπάθειας που δημιουργήθηκε λόγω του ολοκαυτώματος των Εβραίων κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και λόγω της σημαντικής βοήθειας που προσέφεραν οι εβραϊκές οργανώσεις στις συμμαχικές δυνάμεις κατά τη διάρκεια του πολέμου. Αυτή τη θετική στάση της κοινής γνώμης την εκμεταλλεύτηκε πλήρως το σιωνιστικό κίνημα κατορθώνοντας να αποσπάσει πολιτικά πλεονεκτήματα από τις ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Διακήρυξη του Μπάλφουρ, η Απόφαση

για τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης, η άμεση αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ και τέλος οι μεγάλες οικονομικές, πολιτικές και στρατιωτικές ενισχύσεις που πρόσφεραν οι ευρωπαϊκές χώρες στο Ισραήλ.

Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της φάσης είναι η ταύτιση της θέσης της κοινής γνώμης με την επίσημη πολιτική της Ευρώπης πάνω στο θέμα αυτό. Η ταύτιση αυτή φάνηκε τόσο στην κοινή στήριξη του κράτους του Ισραήλ από την κοινή γνώμη και την επίσημη πολιτική όσο και στην πλήρη άγνοια του Παλαιστινιακού ζητήματος και από τις δύο πλευρές.

Η γραμμή αυτή συνεχίστηκε, όπως ειπώθηκε, μέχρι τον πόλεμο του 1967. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της κρίσης, που εκδηλώθηκε λίγο καιρό πριν τον πόλεμο, ο βαθμός υποστήριξης της κοινής γνώμης αυξήθηκε. Μετά τον πόλεμο, παρόλη την επεκτατική πολιτική του Ισραήλ, που εκτός από ολόκληρη την Παλαιστίνη κατέλαβε και διάφορα τμήματα των αραβικών γειτονικών χωρών, η υποστήριξη της κοινής γνώμης μειώθηκε ελάχιστα χωρίς να εκδηλωθεί παράλληλα ανάλογη υποστήριξη προς την παλαιστινιακή και αραβική πλευρά.

Από την άλλη πλευρά, στην πολιτική στάση των ευρωπαϊκών χωρών σημειώθηκε σημαντική αλλαγή. Ενώ πριν εξέφραζαν την απόλυτη υποστήριξή τους προς το Ισραήλ, τώρα αναδιπλώθηκαν σε μια καθαρά ουδέτερη στάση. Εδώ φαίνεται και η πρώτη μη-ταύτιση ανάμεσα στις θέσεις της κοινής γνώμης που συνέχισε, παρά την ελάχιστη μείωση, την υποστήριξή της, και στην επίσημη πολιτική που υιοθέτησε μία σχεδόν ουδέτερη στάση. Επίσης, μία άλλη σημαντική παρατήρηση είναι ότι η μεγάλη υποστήριξη της κοινής γνώμης δεν μεταφράστηκε σε ανάλογη άσκηση πίεσης στους υπεύθυνους για τις πολιτικές αποφάσεις.

Το γεγονός αυτό φαίνεται ενδεικτικά από μία δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε εκείνη την εποχή στην Αγγλία. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση «ποια θα πρέπει να είναι η στάση της Αγγλίας, στην περίπτωση ενός πολέμου στη Μέση Ανατολή;» το 10% των ερωτηθέντων απάντησε «να βοηθήσει το Ισραήλ», το 33% «να ζητήσει την επέμβαση του ΟΗΕ» και το 52% «να μην επέμβει καθόλου με οποιονδήποτε τρόπο»¹.

Μετά τον πόλεμο του 1973 σημειώθηκε μία σημαντική μεταβολή όσον αφορά στο Παλαιστινιακό ζήτημα στις θέσεις τόσο της κοινής γνώμης όσο και της επίσημης πολιτικής των χωρών της Ε.Κ. Ως γνωστόν, η κοινή γνώμη δραστηριοποιείται όταν τα γεγονότα της εξωτερικής πολιτικής έχουν άμεσες συνέπειες στα συμφέροντά της. Έτσι και σ' αυτήν την

¹ Ταχσιν Μπασσιρ: Η βρετανική κοινή γνώμη και η αραβοϊσραηλινή διένεξη, ο.π. σ. 95

περίπτωση η πλειοψηφία της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης ένωθε να θίγονται τα συμφέροντά της από τη συνεχόμενη διένεξη στη Μέση Ανατολή και ιδιαίτερα μετά το εμπάργκο πετρελαίου που επέβαλαν οι Αραβικές χώρες σε κράτη που υποστήριζαν το Ισραήλ, μεταξύ των οποίων και δύο κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δηλ. στην Ολλανδία και στη Δανία. Καθώς και μετά την απόφαση των Η.Π.Α. να θέσουν σε πλήρη ετοιμότητα τις πυρηνικές τους βάσεις στην Ευρώπη χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με τις χώρες αυτές.

Αυτό το αίσθημα κινδύνου οδήγησε την κοινή γνώμη και τις δυνάμεις της αριστεράς καθώς και διάφορες οικολογικές οργανώσεις να ενδιαφερθούν για το Παλαιστινιακό ζήτημα, ενώ πριν υπήρχε ελάχιστο ενδιαφέρον. Συγκεκριμένα, ενώ μία δημοσκόπηση, που έγινε στην Γαλλία πριν τον πόλεμο του 1973, μόνο ένα 4% ενδιαφερόταν για το Παλαιστινιακό, σε μία άλλη που διεξήχθη μετά τον πόλεμο το ποσοστό των ενδιαφερομένων ανέβηκε στο 10%. Επίσης, το 1980 σε μία άλλη δημοσκόπηση που έγινε πάλι στη Γαλλία το 24% των ερωτηθέντων εξέφρασε την άποψη ότι οι Παλαιστίνιοι πρέπει να έχουν το δικό τους κράτος.²

Από την άλλη πλευρά, στο επίπεδο της επίσημης πολιτικής σημειώθηκε μεγαλύτερη αλλαγή. Συγκεκριμένα, το Παλαιστινιακό ζήτημα δεν είναι πια για τις ευρωπαϊκές χώρες μόνο ένα ζήτημα προσφύγων αλλά αποτελεί πολιτικό θέμα που χρήζει συγκεκριμένων πολιτικών λύσεων. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο της αλλαγής η Ευρώπη συμφώνησε να συμμετάσχει και η Ο.Α.Π. στον επίσημο αραβοευρωπαϊκό διάλογο που ξεκίνησε μετά τον πόλεμο. Επίσης, ορισμένα κράτη, όπως η Γαλλία, ξεκίνησαν πολιτικό διάλογο με την Ο.Α.Π. και της έδωσαν τη δυνατότητα να διατηρήσει ένα γραφείο τύπου στη Γαλλία. Παρατηρούμε, λοιπόν, πως σ' αυτό το στάδιο οι κυβερνητικές θέσεις εξακολούθησαν να έχουν το προβάδισμα σε σχέση με τις θέσεις της κοινής γνώμης όσον αφορά στο παλαιστινιακό ζήτημα.

Ουσιαστική αλλαγή στις θέσεις της κοινής γνώμης όσον αφορά την αραβοϊσραηλινή διένεξη, σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της ισραηλινής εισβολής στο Λίβανο το καλοκαίρι του 1982. Η αλλαγή αυτή ήταν τόσο μεγάλη, ώστε οι θέσεις της κοινής γνώμης ξεπέρασαν τις αντίστοιχες κυβερνητικές.

² Βλ. Αχμεντ Νοφάλ: Οι Γαλλοαραβικές σχέσεις, στο ίδιο, σ. 121.

Η αποδοκιμασία της ισραηλινής εισβολής εκδηλώθηκε έντονα από όλα τα στρώματα κοινής γνώμης εκτός από μία μικρή μειοψηφία. Ταυτόχρονα, εξέφρασαν την συμπαραστάση και την αλληλεγγύη τους προς τον δοκιμαζόμενο παλαιστινιακό λαό.³

Αρκετοί ήταν οι λόγοι που συνέβαλαν σ' αυτή τη σημαντική αλλαγή. Μερικοί από αυτούς είναι οι ακόλουθοι:

1.- Για πρώτη φορά στην πορεία της αραβοϊσραηλινής διένεξης, έπεσε το επιχείρημα της αυτοάμυνας και φάνηκε ξεκάθαρα στα μάτια της κοινής γνώμης η επιθετική στάση του Ισραήλ.

2.- Τα ευρωπαϊκά μέσα μαζικής ενημέρωσης κάλυψαν πλήρως, με ήχο και εικόνα, όλα τα γεγονότα της εισβολής με αποτέλεσμα να χάσει το Ισραήλ το μονοπώλιο που είχε στην πληροφόρηση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.

3.- Η μεγάλη διάρκεια της εισβολής -τρεις μήνες- σε συνδυασμό με την σκληρότητα που τη χαρακτήριζε και το μεγάλο αριθμό θυμάτων ανάμεσα στον άμαχο πληθυσμό αλλά και οι μεγάλες υλικές καταστροφές «χάλασαν την εικόνα» του Ισραήλ στην Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη με αποτέλεσμα να μη μπορεί να δικαιολογήσει τις πράξεις του.

4.- Οι ιδιαίτερες σχέσεις που διατηρούσε από παλιά η Γαλλία με το Λίβανο (ως προστάτρια του χριστιανικού στοιχείου εκεί)⁴ επηρέασαν σημαντικά την αλλαγή της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.

Στο κυβερνητικό επίπεδο η αντίδραση δεν επηρεάστηκε τόσο από τη σημαντική αλλαγή που σημειώθηκε στις θέσεις της κοινής γνώμης αλλά περιορίστηκε απλώς σε κάποιες δηλώσεις καταδίκης της εισβολής χωρίς να συνοδευτεί από ανάλογες πολιτικές πράξεις, όπως, παραδείγματος χάριν, η επιβολή οικονομικών κυρώσεων στο Ισραήλ, που ζητούσε η Ελλάδα, ή η αναγνώριση της Ο.Α.Π. ως μόνιμου και νόμιμου εκπρόσωπου του παλαιστινιακού λαού.

Τα γεγονότα της Ιντιφάντα του 1987 ήρθαν να εδραιώσουν αυτή τη θετική μεταστροφή στις θέσεις της κοινής γνώμης ακόμη και σε χώρες παραδοσιακά φιλικά προσκείμενες στο Ισραήλ.

³ Βλ. Pamela Ann Smith: The European reaction to Israeli invasion, *Journal of Palestine Studies* Summer 1982, σ.38

⁴ Βλ. Albert Hourani; *Ιστορία των Αραβικών Λαών, μετάφραση από τα αγγλικά Βύρων Ματαράγκας, εκδ., Νέα Σύνορα, Αθήνα 1994, σ.363-64.*

Χαρακτηριστική είναι η δημοσκόπηση που έγινε στη Δανία στις 20 Φεβρουαρίου του 1988 με την οποία για πρώτη φορά στην ιστορία της Δανίας το ποσοστό των υποστηρικτών των Παλαιστινίων ξεπέρασε το ποσοστό των υποστηρικτών του Ισραήλ. Για να κατανοήσουμε το μέγεθος αυτής της αλλαγής αναφέρουμε ενδεικτικά το αποτέλεσμα μιας άλλης δημοσκόπησης, που έγινε τον Ιούλιο του 1967, όπου μόνο ένα 2% των ερωτηθέντων ήταν υπέρ των Αράβων έναντι του ποσοστού των 36% που ήταν υπέρ των Ισραηλινών⁵

Τα γεγονότα της Ιντιφάντα επηρέασαν θετικά και την κυβερνητική πολιτική. Όλα τα κράτη της Ε.Κ. αναγνώρισαν την Ο.Α.Π. ως το μόνιμο και νόμιμο εκπρόσωπο του παλαιστινιακού λαού και άνοιξαν πολιτικό διάλογο μαζί της. Επίσης όλα τα κράτη αναγνωρίζουν τώρα το δικαίωμα του παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση.

Τελειώνοντας, βάσει της πορείας των θέσεων της κοινής γνώμης σε όλες τις φάσεις της αραβοϊσραηλινής διένεξης, καταλήγουμε σε δύο σημαντικές παρατηρήσεις:

1.- Η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη έπαιξε κάποιο ρόλο που κυμάνθηκε ανάμεσα σε αρνητική και θετική επιρροή σε καμία περίπτωση όμως αυτός ο ρόλος δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποφασιστικός στην χάραξη της εξωτερικής πολιτικής των ευρωπαϊκών χωρών, σχετικά με το μεσανατολικό.

2.- Προκειμένου όμως να μπορέσει η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη να παίξει αυτόν τον αποφασιστικό ρόλο θα πρέπει αυτή η διένεξη να μετατραπεί σε καθημερινή υπόθεση των ευρωπαίων πολιτών και να αγγίζει άμεσα τα πρωταρχικά τους συμφέροντα. Και αυτό μπορεί να κατορθωθεί με τη χρησιμοποίηση από την πλευρά των Αράβων πιο δραστικών μέσων όπως π.χ. το «όπλο» του πετρελαίου και των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων με τις ευρωπαϊκές χώρες.

⁵ Βλ. Jerusalem post, 2 February 1988

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

RESOLUTION 242 (1967) of 22 November 1967

The Security Council,
Expressing its continuing concern with the grave situation in the Middle East,

Emphasizing the inadmissibility of the acquisition of territory by war and the need to work for a just and lasting peace in which every State in the area can live in security,

Emphasizing further that all Member States in their acceptance of the Charter of the United Nations have undertaken a commitment to act in accordance with Article 2 of the Charter,

1) Affirms that the fulfillment of Charter principles requires the establishment of a just and lasting peace in the Middle East which should include the application of both the following principles:

I. Withdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict;

II. Termination of all claims or states of belligerency and respect for and acknowledgment of the sovereignty, territorial integrity and political independence of every State in the area and their right to live in peace within secure and recognized boundaries free from threats or acts of force;

2.- Affirms further the necessity

(a) For guaranteeing freedom of navigation through international waterways in the area;

(b) For achieving a just settlement of the refugee problem;

(c) For guaranteeing the territorial inviolability and political independence of every State in the area,

through measures including the establishment of demilitarized zones;

3.- Requests the Secretary-General to designate a Special Representative to proceed to the Middle East to establish and maintain contacts with the States concerned in order to promote agreement and assist efforts to achieve a peaceful and accepted settlement in accordance with the provisions and principles in this resolution;

4.- Requests the Secretary-General to report to the Security Council on the progress of the efforts of the Special Representative as soon as possible.

Πηγή: Resolutions and Decisions of the Security Council 1967. United Nations, New York, 1968

RESOLUTION 242 (1967) du 22 novembre 1967

Le Conseil de securite,
Exprimant l' inquietude que continue de lui causer la grave situation au Moyen-Orient,

Soulignant l' inadmissibilite de l' acquisition de territoire par la guerre et la necessite d' oeuvrer pour une paix just et durable permettant a chaque. Etat de la region de vivre en securite,

Soulignant en outre que tous les Etats Membres, en acceptant la Charte des Nations Unies, ont contracte l' engagement d' agir conformement a l' Article 2 de la Charte,

1. Affirme que l' accomplissement des principes de la Charte exige l' instauration d' une paix just et durable au Moyen-Orient qui devrait comprendre l' application des deux principes suivants:

I. Retrait des forces armees israeliennes des territoires occupes lors du recent conflit;

II. Cessation de toutes assertions de belligerance ou de tous etats de belligerance et respect et reconnaissance de la souverainete, de l' integrite territoriale et de l' independance politique de chaque Etat de la region et de leur droit de vivre en paix a l' interieur de frontieres sures et reconnues a l' abri de menaces ou d' actes de force;

2.- Affirme en outre la necessite

(a) De garantir la liberte de navigation sur les voies d' eau internationales de la region;

(b) De realiser un juste reglement du probleme des refugies;

(c) De garantir l' inviolabilite territoriale et l' independance politique de chaque Etat de la region, par des mesures comprenant la creation de zones demilitarisees;

3.- Prie le Secretaire general de designer un representant special pour se rendre au Moyen-Orient afin d' y etablir et d' y maintenir des rapports avec les Etats interesses en vue de favoriser un accord et de secourir les efforts tendant a aboutir a un reglement pacifique et accepte, conformement aux dispositions et aux principes de la presente resolution;

4.- Prie le Secretaire general de presenter aussitot que possible au Conseil de securite un rapport d' activite sur les efforts du representant special.

Πηγή: Resolutions and Decisions of the Security Council 1967. United Nations, New York, 1968

Παράρτημα 2

Resolution 338 (1973) of 22 October 1973

The Security Council

1.- *Calls upon* all parties to the present fighting to cease all firing and terminate all military activity immediately, no later than 12 hours after the moment of the adoption of this decision, in the positions they now occupy;

2.- *Calls upon* the parties concerned to start immediately after the cease-fire the implementation of Security Council resolution 242 (1967) in all of its parts;

3.- *Decides* that, immediately and concurrently with the cease-fire, negotiations shall start between the parties concerned under appropriate auspices aimed at establishing a just and durable peace in the Middle East.

Πηγή: **Resolutions and Decisions of the Security Council 1973** Security Council

Official Records : Twenty-eighth year United Nations New York, 1974

Παράρτημα 3 **London Statement**

2.2.3. The European Council, which met in London on 29 and 30 June 1977 adopted the following *statement on the Middle East*:

1.- At the present critical stage in the Middle East, the Nine welcome all efforts now being made to bring to an end the tragic conflict there. They emphasize the crucial interest which they see in early and successful negotiations towards a just and lasting peace. They call on all the parties concerned to agree urgently to participate in such negotiations in a constructive and realistic spirit; at this juncture in particular all parties should refrain from statements or policies which could constitute an obstacle to the pursuit of peace.

2.- The Nine set out on many occasions in the past, for example, in their statements of 6 November 1973,¹ 28 September 1976², their view that a peace settlement should be based on Security Council Resolutions 242 and 338 and on:

- I. The inadmissibility of the acquisition of territory by force.
- II. The need for Israel to end the territorial occupation which it has maintained since the conflict of 1967.
- III. Respect for the sovereignty, territorial integrity and independence of every State in the area and their right to live in peace within secure and recognized boundaries.
- IV. Recognition that in the establishment of a just and lasting peace account must be taken of the legitimate rights of the Palestinians.

It remains their firm view that all these aspects must be taken as a whole.

3.- The Nine have affirmed their belief that a solution to the conflict in the Middle East will be possible only if the legitimate right of the Palestinian people to give effective expression to its national identity is translated into fact, which would take into account the need for a homeland for the Palestinian people. They consider that the representatives of the parties to the conflict including the Palestinian people, must participate in the negotiations in an appropriate manner to be worked out in consultation between all the parties concerned. In the context of an overall settlement, Israel must be ready to recognize the legitimate rights of the Palestinian people: equally, the Arab side must be ready to recognize the right of Israel to live in peace within secure and recognized boundaries. It is not through the acquisition of territory by force that the security of the States of the region can be assured; but it must be based on commitments to peace exchanged between all the parties concerned with a view to establishing truly peaceful relations.

4.- The Nine believe that the peace negotiations must be resumed urgently, with the aim of agreeing and implementing a comprehensive, just and lasting settlement of the conflict. They remain ready to contribute to the extent the parties wish in finding a settlement and in putting it into effect. They are also ready to consider participating in guarantees in the framework of the United Nations.

Πηγή: Bulletin of the European Communities, (Commission) No 6 1977 point 2.2.3

¹ Bull. EC 10-1973, point 2502.

² Statements made on behalf of the Community by the Dutch Presidency in United Nations General Assembly debates.

Παράρτημα 4

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

The Heads of State or Government and the Ministers of Foreign Affairs held a comprehensive exchange of views on all aspects of the present situation in the Middle East, including the state of negotiations resulting from the agreements signed between Egypt and Israel in March 1979. They agreed that growing tensions affecting this region constitute a serious danger and render a comprehensive solution to the Israeli-Arab conflict more necessary and pressing than ever.

2.- The nine Member States of the European Community consider that the traditional ties and common interests which link Europe to the Middle East oblige them to play a special role and now require them to work in a more concrete way towards peace.

3.- In this regard, the nine countries of the Community base themselves on Security «Council Resolutions 242 and 338 and the positions which they have expressed on several occasions, notably in their Declarations of 29 June 1977, 19 September 1978, 26 March and 18 June 1979, as well as in the speech made on their behalf on 25 September 1979 by the Irish Minister of Foreign Affairs at the thirty-fourth United Nations General Assembly.

4.- On the bases thus set out, the time has come to promote the recognition and implementation of the two principles universally accepted by the international community: the right to existence and to security of all the States in the region, including Israel, and justice for all the peoples, which implies the recognition of the legitimate rights of the Palestinian people.

5.- All of the countries in the area are entitled to live in peace within secure, recognized and guaranteed borders. The necessary guarantees for a peace settlement should be provided by the UN by a decision of the Security Council and, if necessary, on the basis of other mutually agreed procedures. The Nine declare that they are prepared to participate within the framework of a comprehensive settlement in a system of concrete and binding international guarantees, including (guarantees) on the ground.

6.- A just solution must finally be found to the Palestinian problem, which is not simply one of refugees. The Palestinian people, we are conscious of existing as such, must be placed in a position, by an appropriate process defined within the framework of the comprehensive peace settlement, to exercise fully their right to self-determination.

7.- The achievement of these objectives requires the involvement and support of all the parties concerned in the peace settlement which the Nine are endeavoring to promote in keeping with the principles formulated in the declaration referred to above. These principles apply to all the parties concerned, and thus the Palestinian people, and to the PLO, which will have to be associated with the negotiations.

8.- The Nine recognize the special importance of the role played by the question of Jerusalem for all the parties concerned. The Nine stress that they will not accept any unilateral initiative designed to change the status of Jerusalem and that any agreement on the city's status should guarantee freedom of access for everyone to the Holy Places.

9.- The Nine stress the need for Israel to put an end to the territorial occupation which it has maintained since the conflict of 1967, as it has done for part of Sinai. They are deeply convinced that the Israeli settlements constitute a serious obstacle to the peace process in the Middle East. The Nine consider that these settlements, as well as modifications in population and property in the occupied Arab territories, are illegal under international law.

10.- Concerned as they are to put an end to violence, the Nine consider that only the renunciation of force or the threatened use of force by all the parties can create a climate of confidence in the area, and constitute a basic element for a comprehensive settlement of the conflict in the Middle East.

Παράρτημα 5

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ REAGAN

Ο πρόεδρος Ρήγγαν, κατά τη διάρκεια της ομιλίας του της 1^{ης} Σεπτεμβρίου του 1982, παρουσίασε μία πρωτοβουλία για την πραγματοποίηση της ειρήνης στη Μέση Ανατολή. Τα σημαντικότερα σημεία είναι τα εξής:

1.- Η μη υποστήριξη από την πλευρά της Αμερικής της δημιουργίας ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους στην Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας.

2.- Η αντίθεσή της στην προσάρτηση των περιοχών αυτών από το Ισραήλ.

3.- Η άσκηση του δικαιώματος της αυτονομίας από τους Παλαιστίνιους της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας θεωρείται ως η καλύτερη ευκαιρία για την πραγματοποίηση μιας δίκαιης και διαρκούς ειρήνης.

4.- Το πάγωμα του ισραηλινού αποικισμού στα κατεχόμενα αραβικά εδάφη κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου.

5.- Η μη διάσπαση των Ιεροσολύμων και η τελική διαμόρφωση της κατάστασής τους μέσω διαπραγματεύσεων.

6.- Η δέσμευση των Η.Π.Α. για την ασφάλεια του Ισραήλ.

Πηγή: Μουνίρ αλ Χουρ και Ταρικ αλ Μούσα, Τα σχέδια επίλυσης. Το Παλαιστινιακό ζήτημα 1947-1982. σ. 215

Παράρτημα 6

ΣΧΕΔΙΟ ΦΕΖ

Η σύνοδος κορυφής των αραβικών χωρών, που πραγματοποιήθηκε στις 6-9 Ιουλίου του 1982 στην πόλη Φεζ του Μαρόκου, υιοθέτησε ένα σχέδιο ειρήνης για την επίλυση της αραβαιοραβιηνής διένεξης. Τα πιο σημαντικά σημεία είναι τα εξής:

1.- Η υποχώρηση των Ισραηλινών δυνάμεων από όλα τα αραβικά εδάφη, που είχε καταλάβει το 1967, συμπεριλαμβανομένου και του αραβικού τομέα των Ιεροσολύμων.

2.- Η κατάργηση όλων των αποικιών που είχε δημιουργήσει το Ισραήλ στα αραβικά εδάφη μετά του 1967.

3.- Η εξασφάλιση της ελεύθερης διέλευσης και της άσκησης των θρησκευτικών δικαιωμάτων για όλες τις θρησκείες στους Αγίους Τόπους.

4.- Η αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του Παλαιστινιακού λαού και την άσκηση των εθνικών του δικαιωμάτων υπό την ηγεσία της Ο.Α.Π. ως της μόνης και νόμιμης αντιπροσώπου του παλαιστινιακού λαού. Επίσης, η αποζημίωση σε όσους δεν επιθυμούν να επιστρέψουν.

5.- Να τεθεί η περιοχή της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε. για μία μεταβατική περίοδο που δεν θα ξεπερνά τους έξη μήνες.

6.- Η ίδρυση ενός ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους με πρωτεύουσα τα Ιεροσόλυμα.

7.- Να δοθούν εγγυήσεις ειρήνης από την πλευρά του Συμβουλίου Ασφαλείας για όλα τα κράτη της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους.

8.- Το Συμβούλιο Ασφαλείας να φροντίσει για την πραγματοποίηση όλων των παραπάνω αρχών.

Πηγή: Μουνίρ αλ Χουρ και Ταρικ αλ Μούσα, Τα σχέδια επίλυσης. Το Παλαιστινιακό ζήτημα 1947-1982. σ. 220

Παράρτημα 7

ΙΟΡΔΑΝΟΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Στις 11 Φεβρουαρίου του 1985 υπογράφηκε στο Αμμάν η ιορδανοπαλαιστινιακή συμφωνία ύστερα από μακρές διαβουλεύσεις μεταξύ των υπευθύνων των δύο χωρών. Τα σημαντικότερα σημεία είναι τα εξής:

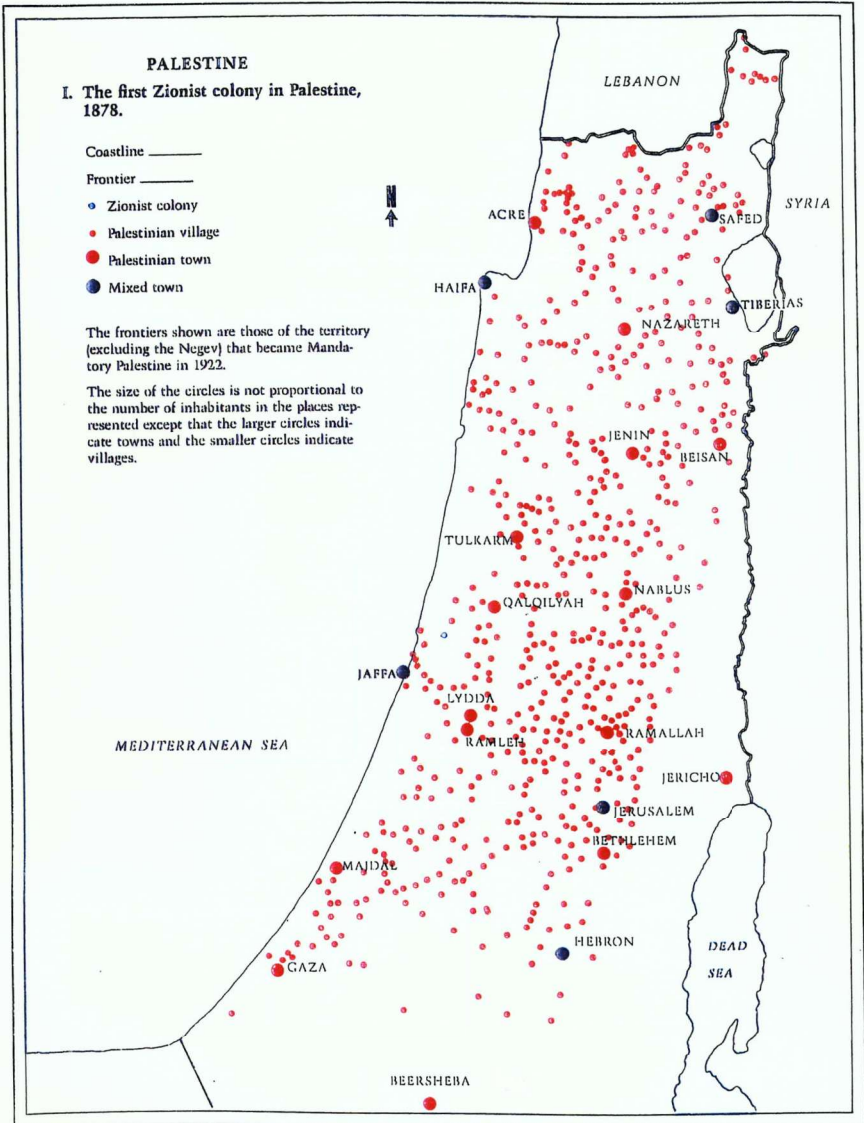
1.- Οι δύο χώρες θα κινηθούν από κοινού βάσει της διεθνούς νομιμότητας την οποία διασφαλίζουν τα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε. και συγκεκριμένα εκείνες που μιλούν ξεκάθαρα για τα νόμιμα δικαιώματα του παλαιστινιακού λαού καθώς και οι αποφάσεις 242 και 338.

2.- Οποιαδήποτε διαδικασία ειρήνευσης πρέπει να γίνει μέσα στα πλαίσια της Διεθνούς Ειρηνευτικής Διάσκεψης στην οποία πρέπει να συμμετάσχει ο παλαιστινιακός λαός ως βασικό μέλος αντιπροσωπευόμενος από την Ο.Α.Π.

3.- Η αποδοχή της αρχής «έδαφος αντί ειρήνης» θα πρέπει να γίνει μέσα στα πλαίσια των παρακάτω αρχών: α)μη βίαιη προσάρτηση εδαφών, β)πλήρης υποχώρηση του Ισραήλ από τα εδάφη που κατέλαβε το 1967 και γ)

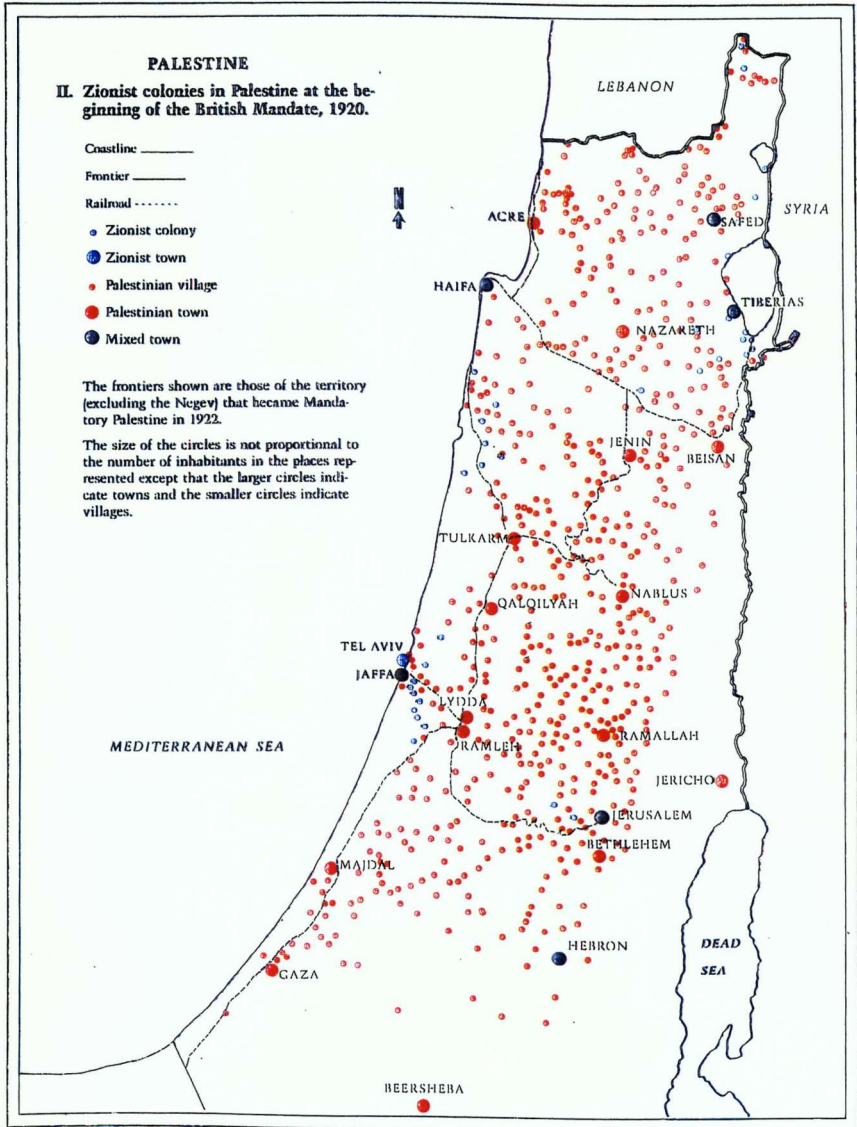
Πηγή: Μουνίρ αλ Χουρ και Ταρικ αλ Μούσα, Τα σχέδια επίλυσης. Το Παλαιστινιακό ζήτημα 1947-1982. σ. 230

Παράρτημα 8

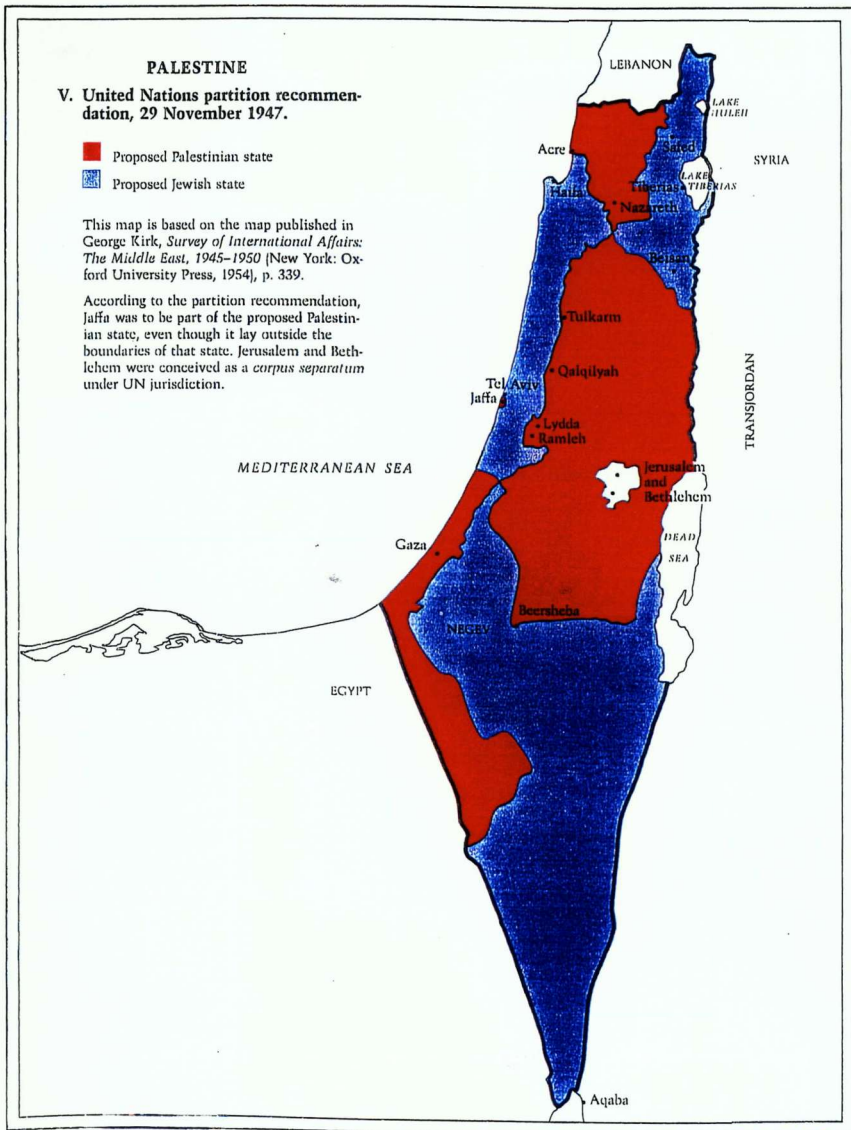
Πηγή : Waiid Khalidi, Before Their Diaspora, A Photographic History of the Palestinians 1876-1943, Washington 1984.

Παράρτημα 9

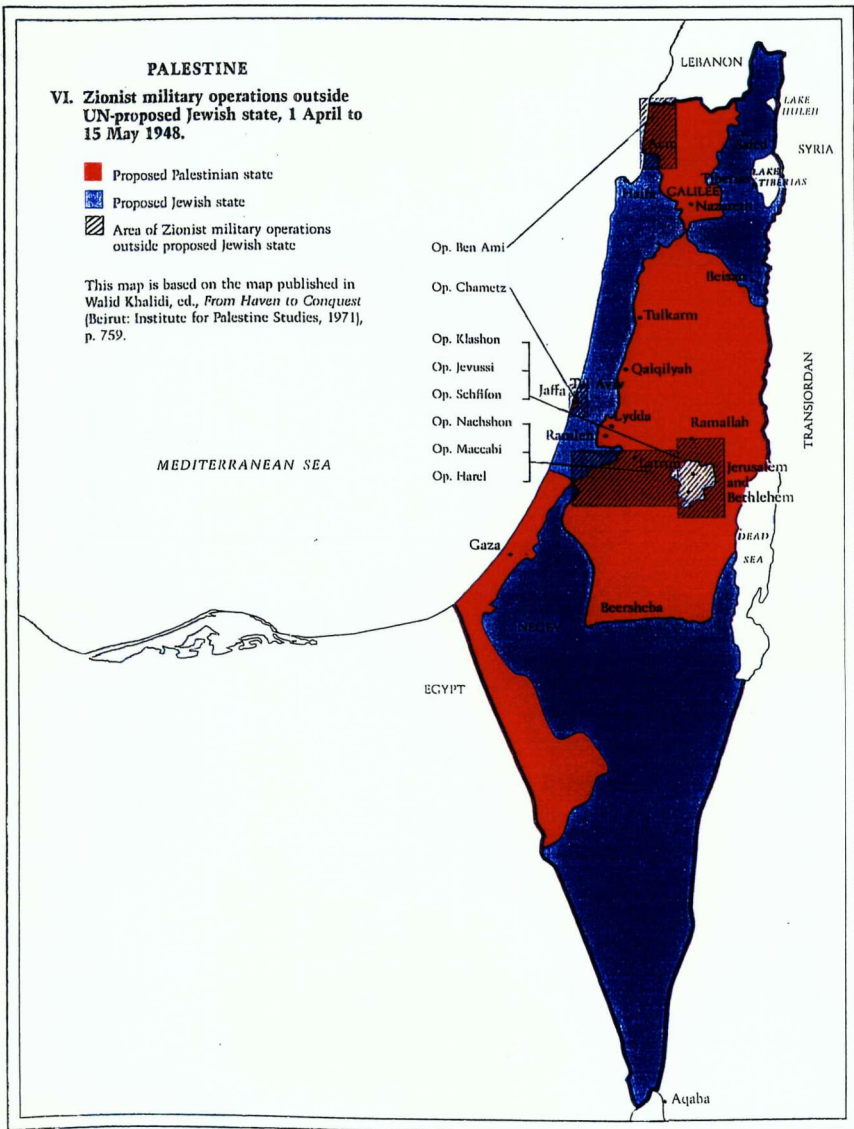
Πηγή : Walid Khalidi, Before Their Diaspora, A Photographic History of the Palestinians 1876-1948, Washington 1984.

Παράρτημα 10

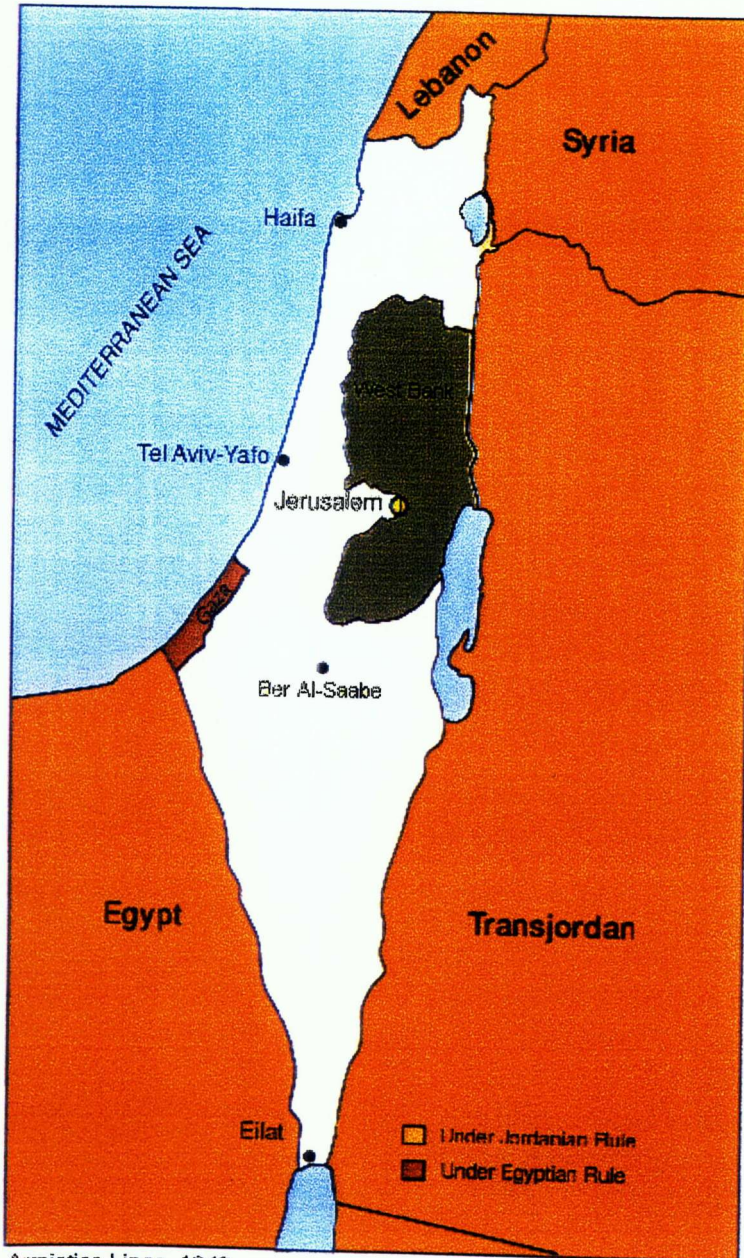

Πηγή : Walid Khalidi, *Before Their Diaspora, A Photographic History of the Palestinians 1876-1948*, Washington 1984.

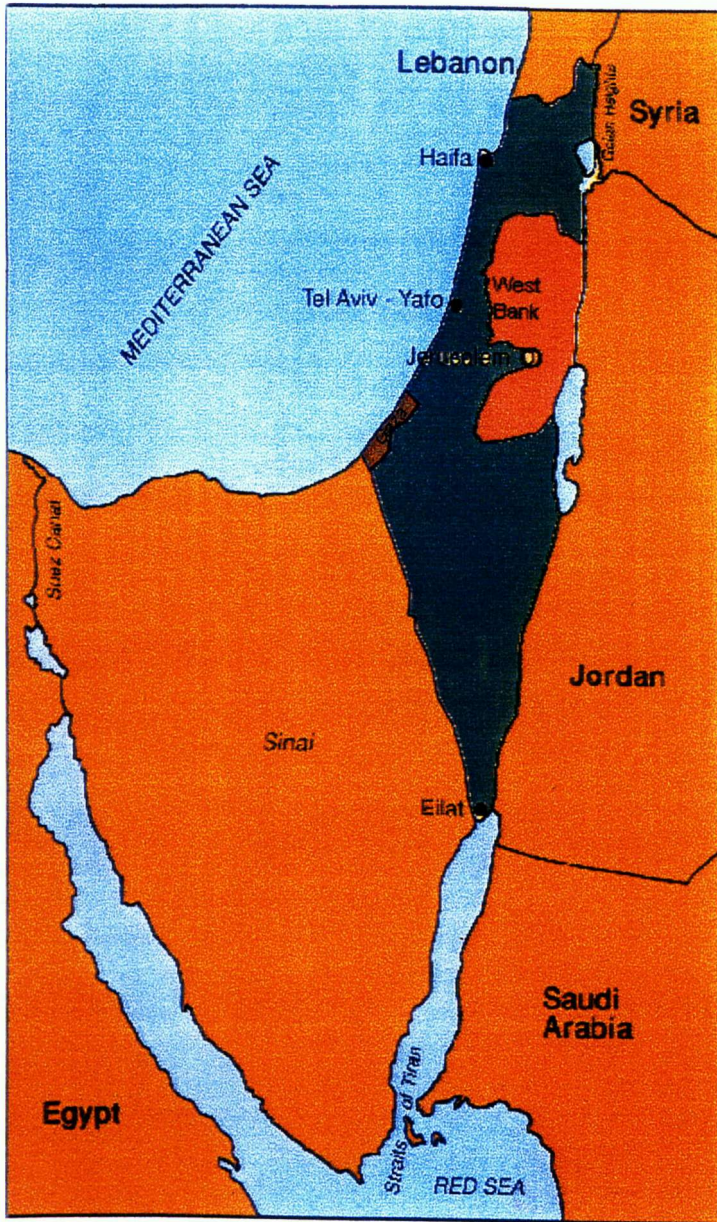
Παράρτημα 11

Πηγή : Walid Khalidi, *Before Their Diaspora, A Photographic History of the Palestinians 1876-1948*, Washington 1984.

Armistice Lines, 1949

Israel before June 1967